UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 08 19 11 001 5

DS 51 M33A83
Atalay, Besim
Mar'aş tārīhi ve coğrāfyāsi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

2103

13/37

Atalay, Besim

توركيه جمهوريتى
معارف وكالتى نشرياتندن

عدد : ٥٠

Marʿaş tārīḫi ve coġrāfyāsı

مرعش تاريخى
و
جغرافياسى

يازان
مرعش معارف مديرى
بسيم آتالاى

١٣٣٢

تأليف وترجمه هيئتنجه تدقيق وقبول اولنمشدر

استانبول — مطبعهٔ عامره
١٣٣٩

921

DS
51
M33A83

LIBRARY
SEP 19 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

ایچندہ کیلر

صحیفه

٦ برنجی باب — مرعش کلمه‌سی .

٧ ایکنجی باب — مرعشك اسلاملقدن اولکی احوالی ، هیتیتلر ، هیتیتلرك صویی ، هیتیت
لسانی ، هیتیت تاریخی ، آقاد وسومه‌رلر ، تورپلر ایرانلیلر ، ماکدونیالیلر ،
سلفکیان ، ارمنیلر ، روما‌لیلر ، بیزانسلیلر .

٢٥ اوچونجی باب — عربلر ، عباسیلر ، حمدان اوغللری .

٣٤ دوردونجی باب — مرعشده تورکلر ، سلچوق اوغوللری ، اهل صلیب ، ذوالقدرلیلر [دولقادیرلیلر]
علاءالدوله ، دولقادیرلیلر ئولکه‌سی .

٥٧ بشنجی باب — مرعشده عثمانلی اداره‌سی ، بایزیدلیلر عائله‌سی ، مرعشده میصیرلیلر ، مرعش
یوروکلرینك اسکانی بلیه‌سی ، أرمنیلرجه مرعش .

٨١ آلتنجی باب — مرعشلیلرك عادات و اخلاق ، دوکونلر ، ئوفوروجیلر ، عفت ، البیسه ،
شیوهٔ لسان ، اسکی تورکجه کلمه‌لر .

١٠٢ یدنجی باب — مرعش تورکولری .

١٢٧ سکزنجی باب — مرعشده یتیشن علما ، فقها وشعرا واثرلری .

١٥٣ طوقوزونجی باب — مرعش جغرافیاسی ، بنالر . أولر ، زیارتیرلری ، احوال طبیعیه ، روزکارلر ،
اورمانلر ، ایرماقلر ، کوللر ، معدنلر ، کویلر ، نفوس ، صنایع ، زراعت ،
حیوانلر ، اورتاقجیلیق ، میوه آغاجلری ، یوللر ، مکتبلر ، کتبخانه‌لر ، موزه ، تجارت .

برقاچ سوز

علم ، فكرى بر حركتسه هر حركت كبى بوده اولاً بولونولديغى نقطه‌دن ايله‌رى‌يه دوغرو يورونمكله اولاجقدر ؛ انسان بولونديغى يردن اعتباراً يورومكه باشلاماليدركه قارشيلره واوزاقلره وارابياسين ..

علم، معنوى بررؤيت ايسه‌كبى بوده‌طبيعى ياقينلردن باشلايه‌رق اوزاقلره دوغرو يايلوب كيده‌جكدر ؛ كنديني وكندى اطرافنى كورمه‌دن اوزاقلرى كورمكه اوغراشمق قادار كولونج برحال تصور اولنه‌بيليرمى ؟..

علم ، شئونى وشئونك مناسباتنى ادرا كسه‌ اك ياقين شأنى وحادثه‌يى ادراك ايتمه‌دن خارجى شئونى ادراك قابلميدر ؟ . كندى موجوديتندن خبرى اولمايان بر كيمسه ناصيل اولورده باشقه وارلقلردن بحث ايده‌بيلير ؟..

« كنديني بيل‌هرشيئى بيليرسين!. » مألنده اولان بويوك ودوغرو سوز بوحقيقتلرى پك بليغ برصورتده طوپلامشدر . [*]

بز چوق حركاتمزده اولديغى كبى علمى حركتلريمزده دخى بوطبيعى و دوغرو يولى دوتمامشز ؛كنديمزى وكنديمزه عائد اولان‌شيلرى اوكرنمه‌دن اول باشقه‌لريني وباشقه‌لرينه عائد اولان شيلرى اوكرنمكه يلته‌نمشز . بيك ييلدن برى بويله آيقيرى و صاپا بر يولده يورومك ايسته‌مشز . فقط آديمز بزى آرقه‌يه دوغرو يووارلامشدر .

كندى ديليمزى اوكرنمه‌دن عربك ، عجمك ، فرنكك دیلينى‌اوكره‌نمكه قالقيشمشز. نتيجه‌ده كندى آنا ديليمزى قارما قاريشيق ايتمشز .

كندى تاريخيمزى بلله‌مه‌دن باشقه‌لرينك تاريخلرينى بلله‌مكه أوزه‌نمشز ؛ نتيجه‌ده أوز تاريخيمزى بيله اونوتمشز . آرتق زيانك نره‌سندن دونولورسه كار صاييلير ؛ بز بوچيقماز يولدن دونه‌رك هرشى ايچون كنديمزدن باشلاماليز .

[*] حكمت اسلامده بوحقيقت « من عرف نفسه فقد عرف ربه » شكلنده افاده اولونمشدر . بونى برچوق مؤلفلر « حديث » ديه قيد ايديورلرسه‌ده موضوعدر .

معلومدرکه سومك أیی کورمك وأیی طانیمقله اولور؛ بز وطنمزی سومك ایسته‌یورسه‌ق اولا اونی ایجه طانیمالی وایجه کورمه‌لییز ؛ کورسوکی کوربیلکی قادار دیسزدر . وطنك تاریخنی ، جغرافیاسنی ، شـاننی ، شرفنی ، کوزه‌للکنی ، چیرکینلکنی یاقیندن کوروب بیلمه‌لی‌که صاغلام برباغله باغلانه‌لیم .

ایشته شو معروضاته بناءً بن ده مرعشده بولوندیغم مدتجه مرعشیك برتاریخنی یازمغه اوغراشدم . و یالکز تاریخیله اکتفا ایتمدم ؛ اخـلاق ، عنعنه ، لهجه وجغرافیایه عائد مسائلی‌ده تدقیق و قید ایتدم؛ مرعشده یتیشن مشاهیری‌ده اونوتمادم . خلاصه: چالیشیدم ؛ چاپالادم ؛ دیدیندم ؛ دیرسه‌ندم . شو کتابی یازدم [*] . بوصورتله سوکیلی یوردیمزه اوفاق برخدمت ایتمك ایسته‌دم .

بسیم آتالای

[*] بوکتابك بابلری اسکی تورکلرجه وایلك عثمانلیلرجه معتبر حتی مقدس صاییلان طوقوزعددی اوزره ترتیب اولونمشدر .

مأخذلر

تاریخ عالم ، حدیقة الاولیا ، صحائف الاخبار ، بعضی شعرا تذکره‌لری ، مصور بویوك عثمانلی تاریخی ، تاریخ جودت ، قصص انبیا ، مدنیت اسلامیه تاریخی ، تاریخ سیاسی ، اولیا چلبی سیاحتنامه‌سی ، بعضی وثائق وسجلات ، مجموعهٔ معلم ، بویوك تاریخ عمومی ، ویکورو (فرانسزجه) ، هیئیت یازی وتاریخی (ژون چه‌مبه‌ل) = انکلیزجه ، هیئیت تاریخی (رەقوندەر) = انکلیزجه ، اهل صلیب تاریخی (میشو) ، سیمون وهابتیانك مرعش خرستیانلغی تاریخی وسائره .

برنجی باب

مرعش کلمه‌سی :

مرعش کلمه‌سی شکل حاضریله (رعش یرعش) نك اسم مکان صیغه‌سیدرکه « محل رعشه » دیمکدر . کویا مرعشك برنج حصلاتی یوزندن صیتمه‌لی اولمسی بواسمك ویریلمه‌سنه سبب اولمش ایمش . دوغریسی بو کلمه عربجه دکلدر . آثوریلردن (صارغون) زماننده دخی بو قصبه‌یه (ماراژی) تسمیه ایدیلدیکی روایات تاریخیه ایله ثابتدر . بعض مؤلفلرده (ماراژ ، ماراخ . ماراقسیوم) شکلنده یازییورلر .

عربلر اجنبی کلمه‌لری کندی شیوه‌لرینه اویدوردقلرندن بو (ماراژ ویا مارقاس) کلمه‌سنی‌ده (مرعش) شکلنده استعمال ایتمش اولدقلری وارد خاطر اولور . چونکه شمالی سوریه عربلری (ق) حرفنی (ع) صورتنده تلفظ ایدرلر. مثلا (قل) دییه‌جك یرده (عل) و(قال) دییه‌جك یرده (عال) دیرلر . بو کونکی تورکلر بیله بو کلمه‌یی کندی شیوه‌لرینه اویدورارق (ماراش) دییورلر .

بونکله برابر مرعش قصبه‌سی دائما بواسمی محافظه ایتمه‌مشدر . روماليلر زماننده (کیرمانیقا) نامنی آلمشدر .

(کتاب الانساب وقاموس ترجمه‌سی « (مرعش : مکتب) وزننده برجنس کوکرجینه دیرلر » دییور . نیته‌کیم شو بیتده کلیر .

« وقد بنی برج حمام له
ارسل فیه طائراً مرعشاً »

وقتیله یمنده اجرای حکومت ایدن آل حمیردن برینك آدی‌ده (مرعش) ایدی . انکلیز مؤلفلرندن (ژون هارستانغ) بیك طوقوز یوز اون سنه‌سنده لوندوره‌ده طبع ایتدیردیکی کتابنده آثوریلردن (صارغون) حکمدارك زمانه عائد اولان طوغله‌لرده مرعشك اسمی (مارقاژی) اولدیغنی یازییور؛ چونکه صارغون سلسلهٔ فتوحاتی صایارکن مرعشی ذکر ایتمش بولنیور . بونی بوغاز کویده بولونان (کونیه‌فورم) یازیلری‌ده اثبات ایدییور . هیتیتلر آثوریلرله عقد ایتدکلری معاهده‌لرده خصوصیله قوللانمشلردر .

آناطولیده هیتیت شهر و اثرلرینك بولوندیغی یرلر

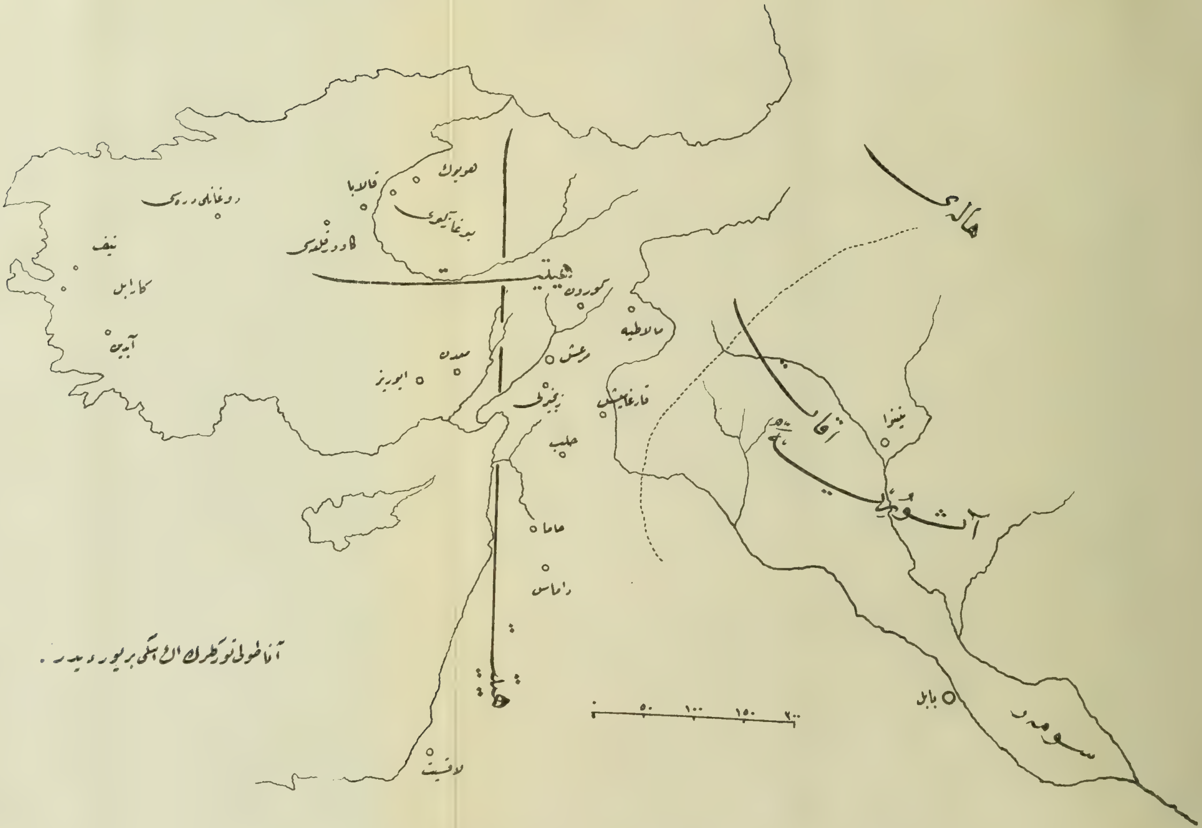

انکلیز مؤلفلرندن « ژون هارستانغ » هیتیتلر حقندە یازدیغی برکتابدە دییورکە « هیتیتلر آناطولیدە اوچ دورە کچیرمشلردر . برنجی دورەدە قبریسدە داخل اولمق اوزرە ازمیر یاقینلرینە قادار بوتون داخلی آناطولی نفوذلری آلتنە کیرمش . ایکنجی دورەدە غربدن فیریژیلرک عصیانی ، شمالدن کیمەریلرک هجومی ، شرقدن آثوریلرک صیقیشدیرمەسی یوزندن حدودلری دارالمش وبوکونکی قونیە ، آنقرە ، قسماً سیواس ، مرعش ، خربوت ولایت ولوالرندن عبارت برحدود داخلنە چکیلمشلرمش . اوچنجی دورەدە سوریەدن وآناطولینک برچوق یرلرندن دخی چکیلمشلر . یالکز مرعش و ملاطیە ایلەقارغامیش طرفلری اللرندە قالمش ایمش . آثوریلر بو صوک دورەیەدە خاتمە چکمشلر وهیتیتلری امحا ایلەمشلردر . »

بو دورەلر آناطولیدە بولونان هیتیت اثرلرندن آکلاشیلیورمش : ایلک دورەدەکی اثرلردها قابا ایمشلر مرعش آرسلانی ایکنجی دورەدە وجودە کلەن اثرلر جملەسندن ایمش ؛ بونلر ایکی دانە اولوب او وقتلر قلعە داخلندە بولونان سرایک مدخلندە موضوع ایمشلر .

ایکنجی باب

مرعشیك اسلاماقدن اولکی وقایع تاریخچه‌سی

مرعش آناطولینك اك قدیم شهرلرندن بریسیدر . مرعش تاریخك بحث ایتدیکی زمانلردنبری ایکی دفعه یرینی دکیشدیرمشدر . ایلك مرعش شیمدیکی مرعشیك جنوب شرقیسنده و درت ساعت مسافه‌سنده (أرکنه‌ز) آدی ویریله‌ن چایك کنارنده ایمش . حالا اهالی آراسنده بعض روایتلر سویله‌نیورسه‌ده بونلرك بر قیمت علمیه‌لری یوقدر . یالیکز (الارکنز یجری فی وسط المرعش) دییه‌ن عرب موزخلرینه اینانیلر و ارکنه‌ز صوینك اوطرفلرنده‌کی خرابه‌لره وهویوکلره باقیلیرسه بوروایتده برشائبۀ حقیقت بولوندیغی میدانه چیقار . بوهویوك وخرابه‌لردن برقسمنی کزدم وکوردم . برطاقیم یونمه داشلردن تمه‌للر ایله عادی موزاییقلرله ایشله‌نمش زمین قاتلری کوردم . بونلردن برایکی فوطوغراف آلدم ..

بوآثاره نظراً شهرك وقتیله بوراده بولوندیغی روایتی قوت قازانمش اولویور .

مرعشیك ایکنجی یری‌ده بوکون (قارا ماراش) دینیله‌ن موقع ایمش ؛ ایلك یرندن مرعشی آل حمداندن سیف الدوله قالدیرمش . ایکنجی یرندن‌ده ذوالقدر اوغوللرندن علاءالدوله قالدیرمشدر .

مرعشده صیرا ایله هیتیتلر ، آثوریلر ، یونانلیلر یعنی ماکدونیالیلر ، روماليلر وسلفکیلرك اسلاملقدن اول حکم سورمش اولدقلری آتا قدیمه وروایات تاریخیه ایله آکلاشیلیور .

هیتیتلر

بوندن درت بیك ییل اول آناطولی وسوریه‌ده بویوك‌ومدنی‌برقومك یاشادیغی ـ صوك زمانلرده ـ میدانه چیقمشدر .

بوقومه تورات (حهت) آثوریلر (هـاتی) مصرلیلر (هیتاس وهیتا) دییورلر . وکونکی اوروپا علماسی‌ده (هیتیت) نامنی ویریبورلر .

روما ویونان تاریخلری بوقومدن هیچ بحث ایتمیورلر ؛ یالیکز هیتیتلره عائد بعضی وقایع توراتله مصرهیه روغلیفلرنده وآثور محکوکاتنده بولنور . هیتیتلره عائد آثارداها چوق یکی طوپلانمغه باشـلادیغیدن وألده ایدیلەن آثار اوزرنده‌کی هیتیت یازیلری حالا دوغرو برصورتده حل ایدیله‌مدیکندن بونلرك تاریخی پك ناقص وابتدائیدر . بویازیلرك حل ایدیلدیکی کون تاریخك مهم برنقصانی تلافی ایدیلمش اولاجقدر .

آناطولینك همان هرطرفنده وارض فلسطینه قادار سوریه‌ده برچوق هیتیت اثرلرینه تصادف ایدیلمکده‌در . بونلردن آکلاشیلیورکه هیتیتلر آناطولی وسوریه‌ده اوزون‌زمانلر اجرای نفوذ ایتمشـلر . آناطولیـده بولونان آثارك اك قدیم واك ابتدائیلری هیتیت اثرلریدر . هیتیت آبده‌لری (قابا صابا) بسیط وابتدائی شـیلردر . یونان وروما اثرلری داها کوزلدر . بونلر عادتا صنعت نامنه برەر انموذجدرلر . قانون تدریجه موافق اولارق اولا هیتیتلر ، صوکرا یونانلیلر ، صوکرا ایتالیانلر ، صوکرا اوروپالیلر هیکلتراشلغی احیا ایتمشلردر . بونکله برابر هیتیت آبده‌لرنده کوزللری‌ده واردر. انکلیز مؤلفلرندن(سه‌ئس) دییورکه « وقتیله مرعشـده بولنان بردلشده برضیافت رسمی وبعضی موسیقی طاقیملری ترسیم ایدیلمش ایمش ، لیر ، تیرمپه‌ت، برنوع کیتاره وسائره کبی.. بوندن آکلاشیلیورکه هیتیتلر اپیجه تمدن ایتمشلر ایمش . هیتیتلر اولرنده صاندالیه قوللانیرلرمش. بوصاندالیه‌لرك آرقه‌لری ایشله‌نمش ایمش . یمك وقتنده‌ده صاندالیه‌یه اوطورورلرمش . هیتیتلر کوموش اشـیا وقاپلری‌ده چوق قوللانیرلرمش . هیتیتلر بو معـدنی (بوغا) داغلرندن بول برصورتده چیقاریرلرمش .»

هیتیتلرك صویی

برچوق مؤلفلرك قبول‌ایتدیکلرینه نظراً هیتیتلر اقوام تورانیه‌دندرلر ؛ برکره هیتیت هیکللری تام برتورك تیپی کوسته‌ریرلر ؛ بوی قیصه‌یه یاقین اورته ، کوزلر بویوك ، وجوه دیقناز ، قوللر قیصه وقوتلی ، اوموزلر کنیش‌در .

هیتیتلرك کندیلرینه مخصوص یازیلری اولمقله برابر آرا صیراده خط میخی‌یی قوللانمشلردر .

بوغاز کویده بولونوب استانبوله کتیریلەن و اورادنده برآنتیقەجی طرفندن پترسبورغه آشیریلدیغی ظن اولونان شواثردە هم هیتیت وهم آقادوسومەر یازیسی بولونمقدەدر : بواثر هیتیت یازیسنك حل ایدیلەسیچون برآناختار اولاجقدر .

رعشده بولنمشدر .　　　　موزهٔ همايونده در.

مرعش قلعه‌سنده بولونوب آمریقا مسیونرلری طرفندن آشیریلان و گوتورن نیویورقده
موزه‌سنده ۱۹۰۲ نومروده مقید اولنان بر حیتیت اثری

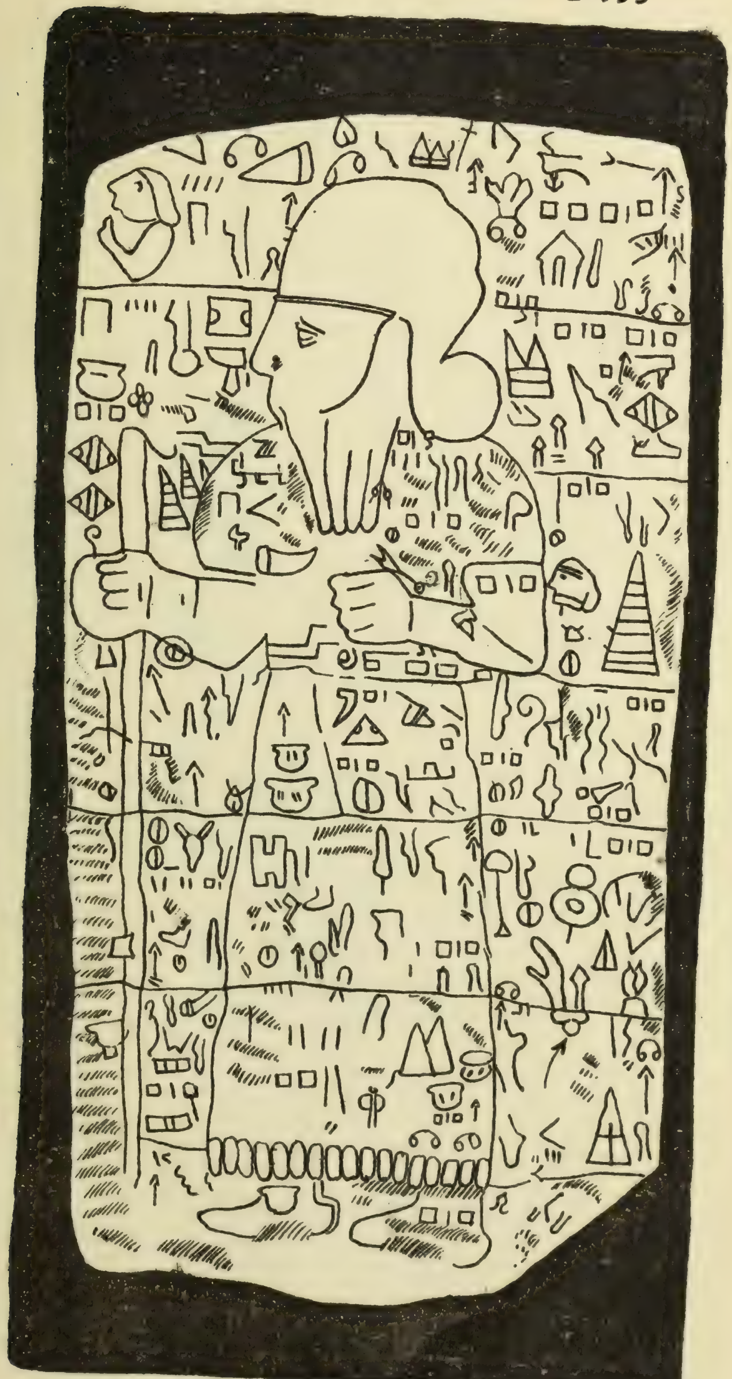

اسکی هیتیتلرله بوکونکی (قارساق) یوروکلری آراسنده تشکیلات اعتباریله عرقی برمناسبت بولان آتنوغرافیا علماسی واردر. مرعشلیلر بیله بر هیتیت قیافتی کوسترەیورلر. قیرمزی مشیندن یاپیلمش بورنی قالقیق بابوجلری وقوللری قیصه عبالریله بر مرعشلی برهیتیتدن باشقه برشی دکلدر. هله اوزون آنتاریلر هیچ دەکیشمەمشدر. هیتیت یازیلری تمامیله‌حل ایدیلدکدن صوکرا بوجهت تظاهر ایدەجکدر. (هاتی وهەتا) کلمەلرینی بوکونکی شیوه ایله توفیق ایتمك قابل دەکلدر. انکلیز مؤلفلرندن(قوندەر) دییورکه ، هیتیت کلمەسی « ملت متحده » دیمکدر .. فقط قارغامیش، قادەش وقوموخ کبی کلمەلرك تورکجه اولدیغنده شبهه یوقدر. (غارغار) کلمەسنك هیتیت لساننده « خزینه » معناسنه اولدیغنی (ژون چەمبەل» یازییور. (قاروقیر) کلمەلری آقاد لساننده صحرا دیمك‌ایمش ـ بوکونکی تورکجەمزده بیله اویله دەکلی ؟ . ـ قامیش، قوموش کوموش دیمکدر. ایکیسی بردن (کوموش اووا) دیمك اولیورکه اووقتلر فرات نهرندن جدوللرله صولانان (غار قامیش) حوالیسی حقیقةً بونامه استحقاق کسب ایتمش اولور. بوروایت میستر (قوندەر) دن آلنمشدر .

براحتمال داها واردرکه اوده (قارغیماق)دن آلنمش اولمەسیدر. شمال تورکجەسنده حالا مستعمل اولان بومصدر انکسار ایتمك، قهر ایتمك معناسنەدر. شو احتماله کوره (قار قامیش) قهر ایتسین دیمك اولورکه همان همان (القاهره)یه یاقلاشیر .

بوکونکی حلب ولایتنده (عمیق اوواسی) آدی ویریلەن بیتەك براووا واردرکه وقتیله هیتیتلرجه پك‌مقبول بریر ایمش وآدینه (قوموژەن ویاقوموق) دیرلرمش. عمیق ویاعمق کلمەلرینك قوموخ ویاقوموژەندن بوزولمش اولدیغنه شبهه یوقدر. قوموخ کلمەسی ایسه تورکجەدر. حالا قافقاسیانك جنوب طرفلرنده (قوموق) آدینی آلان یکرمی قدر تورك قبیلەسی واردر. قافقاس وارضروم تورکلری ایسه قافی (خ) اولەرق سویلرلر. قوموق قوموخ شکلنی آلمش اولابیلیر . سوریه عربلرینك عوامی قافی عین اولەرق تلفظ ایدرلر. شو صورتله اسکی قوموخ کلمەسی عمق وعمیق حالنه کلمشدر. بوشاهدلر بزه کوسترەریورکه هیتیتلر بویوك تورك صوینه منسوبدرلر .

هیتیت یازی وتاریخنه عائد اولەرق (١٨٩٨) سنەسنده نویورقده باصیلان انکلیزجه براثردن هیتیت، آقاد وتورك لسانلرینه دائر بعضی کلمەلر آلدم :

اسكی تورکجه [*]	آقادجه	هیتیتجه	بوکونکی تورکجه
بوغ = بوخ	پاق	باق	بك = بەی
بەی أیل = بەل	پال	پال	محور = دینکیل = بل
بار	بار	با	وار = حیات = موجودیت
آغا	آغا	..	آغا
بیس	پیس	پیس	دوغمه = تولد
طور	دار	تار	الله
توره	تور	تار	رئیس = شیمدی غربی آنا. طوایده کورەنەك معناسنەدر.
ایپ	ایپ	ایپ	ایپ
أر	أری	ئەری	أرکك = آدم
یام	خام	خام	یامه = باغ
ماق	ماق	ماق	بویوك
ماناب	مان	مان	ذات = رئیس
ساق	ساق	ساق	أیی [**]
آوری	ەورو	أورو	شهر
گوك	گوك	قوق	كوك رنكی = آچیق ماوی

هیتیت یازی وتاریخلرینــه دائر تدقیقــاتده بولنمش اولان انکیز مؤلفلرندن [س ـ ر قوندەل] نام ذات دییورکه « آقادلر آثوریلر طرفنــدن مغلوب ایدیلدکدن صوکرا شماله

[*] بوتورکجه (یاقوت) تورکجەسی ایمش : معلوم اولدیغی اوزره غرب تورکجەسنه شرقده الك چوق بکزەیەن (یاقوت) تورکجەسیدر. سبیریانك الك صوغوق براقایمنه چکیلمش اولان یاقوتلر یاقین زمانلره قدر دیللرینی ودینلرینی صاقلایەبیلمشلردی. صوك زمانلرده روسلر بونلری اورتودوقس یاپمغه چالیشیورلر. ایشته برفلاکت داها ؟ . . یاقوتلر کرك دین وکرك دیل وعنعنه اعتباریله پك تمیز تورکلردی . . . عربجه ظن ایدیلن یاقوت کلمەسی تورکجەدر . دوغروسی یاقیتدر . معلوم داشه پارلادیغی ایچون بو اسم ویریلمشدر . یواقیت شــکلنده جمعلەمك دوغرو دەکلدر . امام سیوطی (الاتقان)نده قرآن کریمده موجود اولان تورکجه کلمەلری صایدیغی صیراده بونی اونوتمش ویاعربجه ظن ایتمش . .

[**] حالا بوکلمه کوتاهیه وعشاق طرفلرنده قوللانیلیر راحت اوطورمیەن چوجوغه « ساق طور ! . . » دینیرکه « راحت طور ! . أیی طور » دیمکدر .

مرعش قلعه‌سندن استانبول آثار عتیقه موزه‌سنه نقل اولونمشدر

مرعش ارسلانی

استانبول آثار عتیقه موزه‌سنده محفوظدر

چكيلدشلر. اوقسوس نهرينه قدر كيتمشلر. فقط بر درلو بو كوزەل ومنبت يوردى اونوتامامشلر. تكرار طوروس طاغلرى أتكارينه طوغرو يايىلمغه باشلامشلر. وهيتيت مدنيت وحكومتنى وجوده كتيرمشلر. داها صوكرا آناطوليەدخى آثور هجومنه اوغرايجه توركستانه چكيليرلر وتورك ايمپراطورلغنى ياراتيرلر.

بوكونكى توركلر اونلرك طورونلريدر. چونكه هرشيلرى وباخصوص سرت اخلاقلرى يكزەيور. » بودلائل فارشيسنده توركلرك هيتيتلرله قارداش اولديغنده شبهه ايديلەمز. چونكه عكسنى اثبات ايدەجك هيچ بردليل يوقدر.

عمالقەنك يعنى هيكسوسلرك هيتيتلردن برقبيله اولديغنى ادعا ايدن مورخلر واردر؛ هيكسوسلر مصرليلره مغلوب اولدقدن صوكرا برقسمى سودانه چكيلمش و (توارك) نامنى آلمشلر ايمش.

حضرت داودك [*] حربه كوندرديكى (أوريا Urie)ـ كه حربده اولمش وقاريسنى حضرت داود آلمشدرـ هيتيتلردن ايمش. بو هيتيت قاريسنك آدى (بەستيا) ايمش. بو جهت تورانده تصريح ايديلمشدر: نتيجه اعتباريله حضرت عيسانك اجدادى هيتيت ايمش.

— هيتيت تاريخى —

هيتيتلردن بحث ايدن الڭ اسكى كتاب توراتدر؛ تورات بزەچوق شيلر اوكرەدەميورسەدە بينه برفكر ويرەبيليور. تورات اونجى بابك اون بشنجى آيتيله يكرمنجى اوچنجى بابك اون دردنجى آيتندن باشلايەرق يكرمنجى آيته قادار هيتيتلردن بحث ايدييور. هرنەقادار تورات هيتيتلرك اهميت سياسيەلرندن بحث ايتميورسەدە حقيقت حالده بويوك اهميت قازانمش ايديلر. يالكز اووقتلرـ كه توراتك بحث ايتديكى زمانلرـ هيتيتلر سوريەدەاوفاق اوفاق جمهوريتلره آيريلمش ايديلر. بونك ايچون تورات هيتيتلرك حقيقى قوت ونفوذلرينى كورەمەمش ويا سويلەمەمش اولابيلير..

فى الحقيقه هيتيتلر برقبيله دەكلديلر. اونلر برچوق جمهوريتلردن تشكل ايتمشلردى.

[*] عربجه برقاعده اولارق (داود) بر واوله يازيليرسەدە بونى توركجه (داوود) ده تطبيق ايتمك... توركك داوودى واوليدر.

نینواده بولونان برطوغله‌ده یازیلدیغنه کوره سوریه طرفلرنده اون ایکی هیتیت حکمداری کلمش ایمش. سالما ناصیر زماننده یازیلمش اولان برطوغله‌ده شو یازیلر وار ایمش.

« binhidri benhadad de demace irculina de hamade et les rois des hatti »

هیتیتلرك اولجه نفوذ وقوتلری آز ایکن کیتدکجه چوغالمش و آرتمش؛ فرانقلر کبی اداره‌لری آلتنه آلدقلری قوملره‌ده کندیناملرینی ویرمشلر. برآرالق سوریه طرفلرنده (béne-hétte) نامنی آلمشلردر. هیتیتلیلر سوریه‌یه دوغری یاییلمغه باشلادقلرنده قارشیلرینه مصرلیلر چیقدیلر. سوریه‌ده قوتلی ومدنی برقومیك یرلشمه‌سنی کندی نفوذ لری نامنه ضررلی کوره‌ن مصرلیلر هیتیتلره قارشی اوردولر سوق ایتمکه مجبور اولدیلر. فقط دائما محاربه‌لری مصرلیلر غائب ایدییورلردی. نهایت مصرلیلر بوجسور قوتله اویلاشمغه قرار ویردیلر: براتفاق عقد ایتدیلر. [*] بومعاهده هیتیت حکمدارلرندن (هاتی سارو) ایله مصر حکمدارلرندن ایکنجی (رامسه‌س) آراسنده عقد ایدیلمشدر. بوندن آکلاشیلیورکه هیتیتلر بوعصرلرده مصرك مغرور فرعونلرینی کندیلرینك اتفاقلرینه بویون أکدیره‌جك قادار نفوذ وقوت قزانمشلرمش.

هیتیتلر ایچون الك بویوك تهلکه شرقدن کلیوردی. اورالرده قدیم ومدنی برطاقم تورانی حکومتلرینی محو ایدن آثوریلر بودفعه‌ده هیتیتلیلر اوزرینه چوللاندیلر. اووقتلر (قارغامیش) شمالی سوریه‌نك مهم برمرکز سیاسی وتجاریسی حکمنده ایدی. برطاقم سوره‌کلی وفجیع محاربه‌لردن صوکرا آثوریلر قارغامیشی ضبط وتخریب ایله هیتیتلری محو ایلدیلر. آثوریلردن صارغون نام قرال قارغامیشی ضبط ایله اوراده برسرای یاپدیردی وبرآثور والیسی اوطورتدی. آثوریلر قارغامیشدن برچوق آلتین آشیرمشلر. قارغامیش آثوریلر النده ایکن مصر حکمدارلرندن (ناخاو) سوریه‌یی فتح ایتدیکی اثناده قارغامیشی‌ده آلمشدر. هیتیتلر مدنیتده خایلی ایلریله‌مشلر ایمش. قارغامیش طرفلرنده هیتیتلره عائد برچوق صو یوللری کشف ایدیلمشدر. (ویکورو) دیورکه « احتمالکه شرق مدنیتی هیتیتلر واسطه‌سیله آوروپا ـ یعنی یونانستانه ـ کچمشدر. » یونانیلر ورومالیلر قارغامیشه (cir - cesium) دیرلرمش.

[*] بومعاهده تاریخك بحث ایتدیکی الك اسکی بر معاهده‌در. بو علم حقوقجه مهمدر. حقلری حالا تقدیرده ایدیله‌میه‌ن تورکلری‌درکه ایلك معاهده‌نامه شرقی کندیلرینه عائددر.

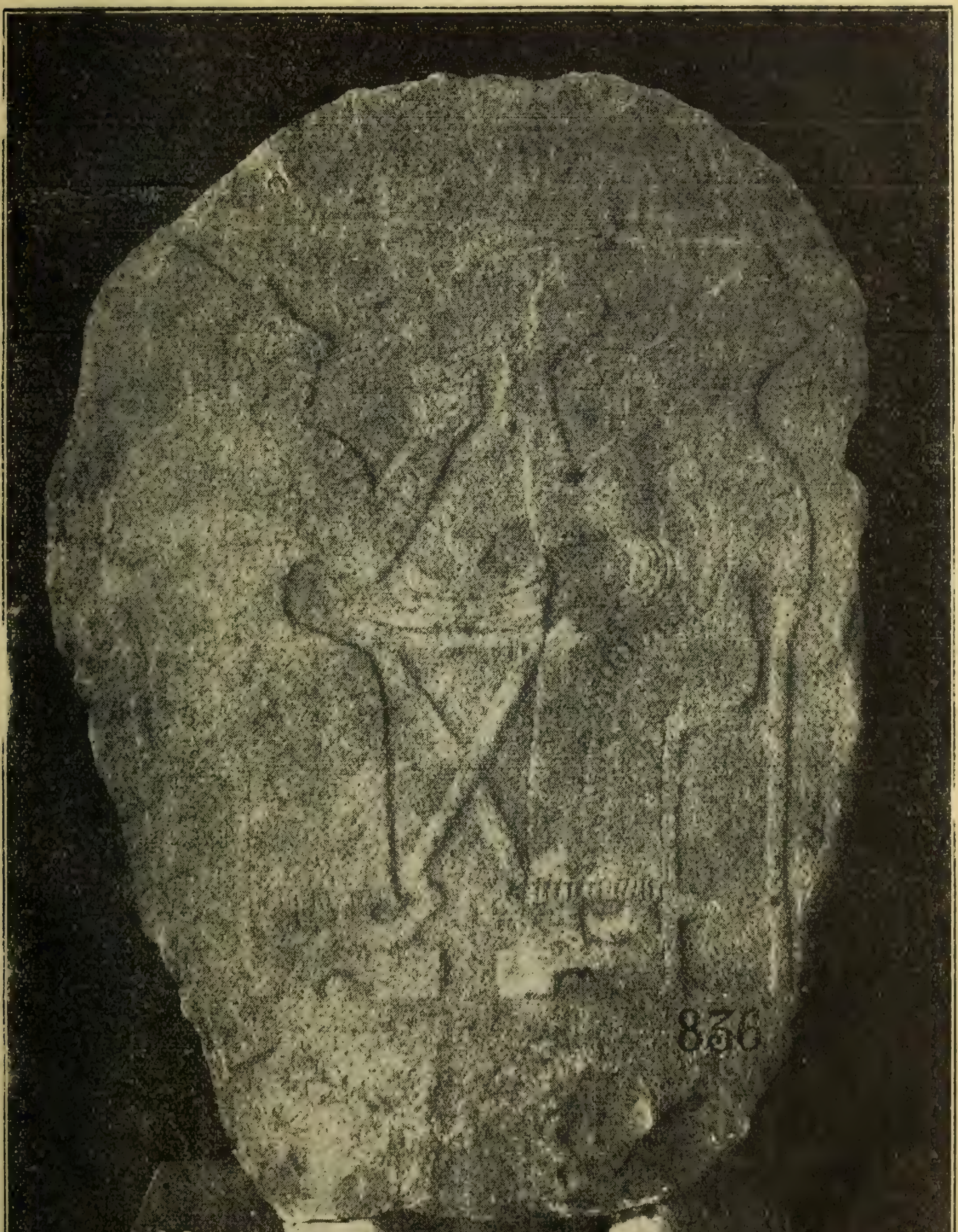

مرعشده ظهور ایدوب استانبول آثار عتیقه موزه‌سنه نقل اولونمشدر
بر یمك طابله‌سی اطرافنده اوطورمقده اولان ایکی قادین رسمنی مرئیدر
بر قبر طاشی اولمسی محتملدر

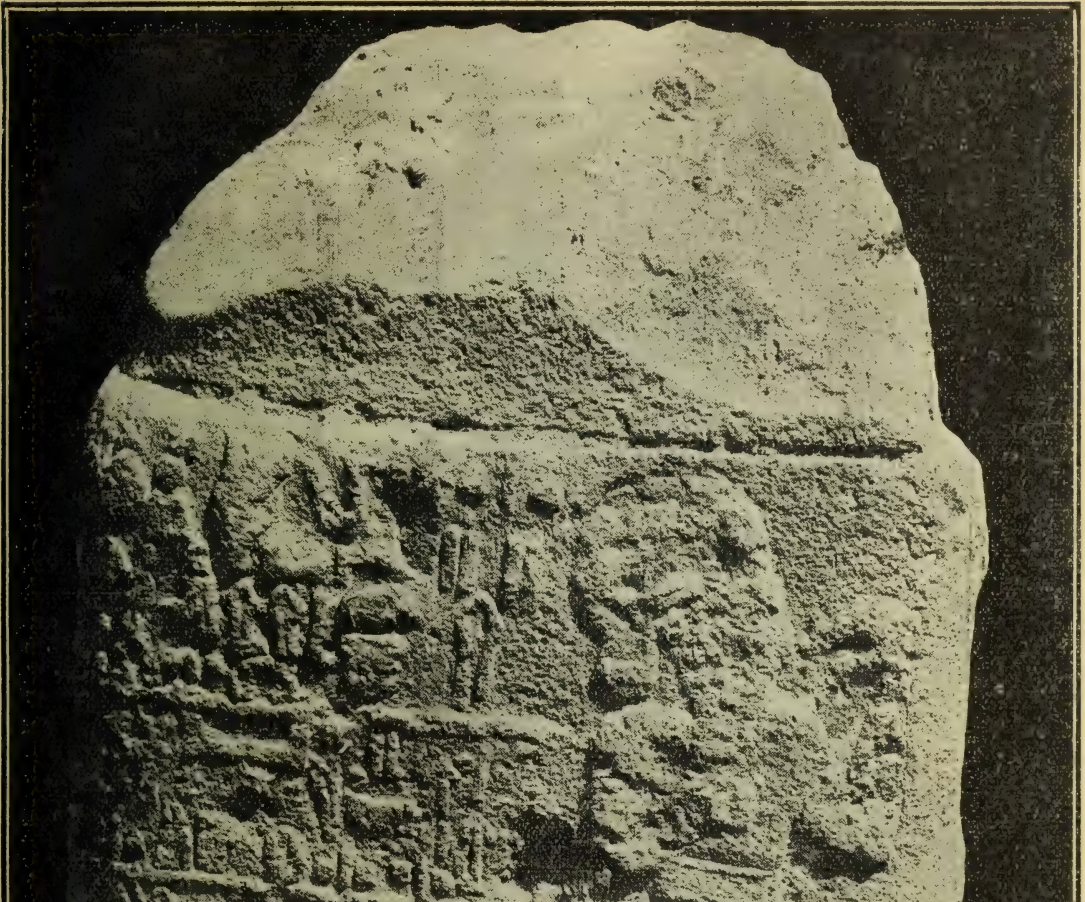

مرعشده ظهور ایدوب شمدی استانبول آثار عتیقه موزه‌سنده‌در
بر هیکلك آشاغی قسمی
بر حکمدار هیکلی اولمسی محتملدر

(١٥) ایكی هیتیت أثری اولوب صاندالیه اوزرنده بولونان معبوددر. معبوده قربان اولارق كوكرجین تقدیم ایدیلیور .

(١٦) مرعشیك درت ساعت قادار شرقنده و (اركنه‌ز) صویی كنارنده بولونوب هیتیتلره عائد اولدیغی ظن ایدیله‌ن خرابه‌نك زمین قاتنده‌كی موزاییقدن .

(١٧) كوكسوندن كتیریله‌رك بر آنتیقه‌جی‌یه صاتیلان یونان اثری كه معارف اداره‌سنك خبر آلمه‌سی اوزرینه مرعش موزه‌سنه قونولمشدر .

(۱۳) ایکی نومرولی هیکلك آرقه طرفیدرکه اوست پارچه هیئیت یازیلریله دولودر
(۱٤) اوچ نومرولی داشیك جبهه طرفیدر .

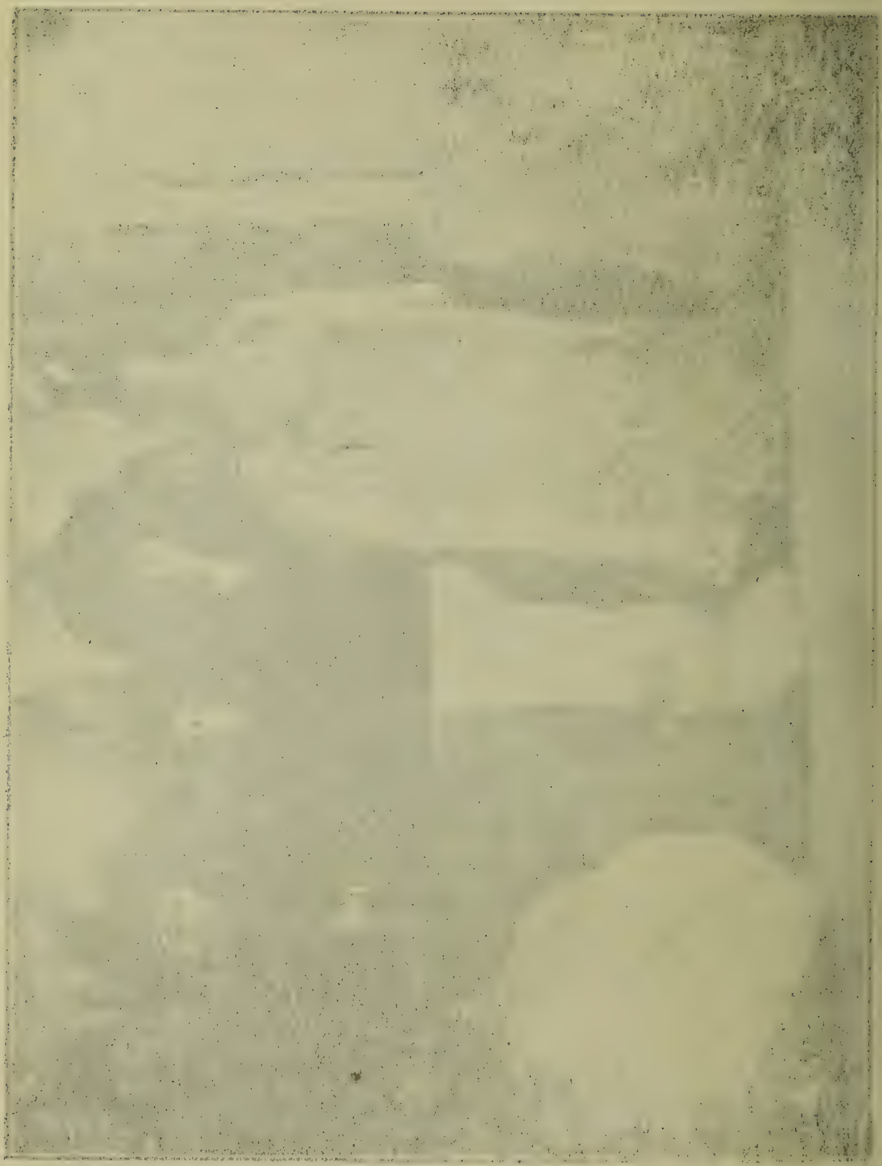

(۹) هیتیت آثارندن ایکی هیکل . (۱۰) هیتیت آثارندن بر آو آرابه‌سیدر ؛ آتك آلتنده کوروله‌ن حیوان کوپکدر ؛ بویله بر
آو آرابه[illegible] ده مالاطه‌ده بولونمشدر . (۱۱) یونان آثارندن . (۱۲) روما آثارنده بونلرده مرعش موزه‌سنده‌در .

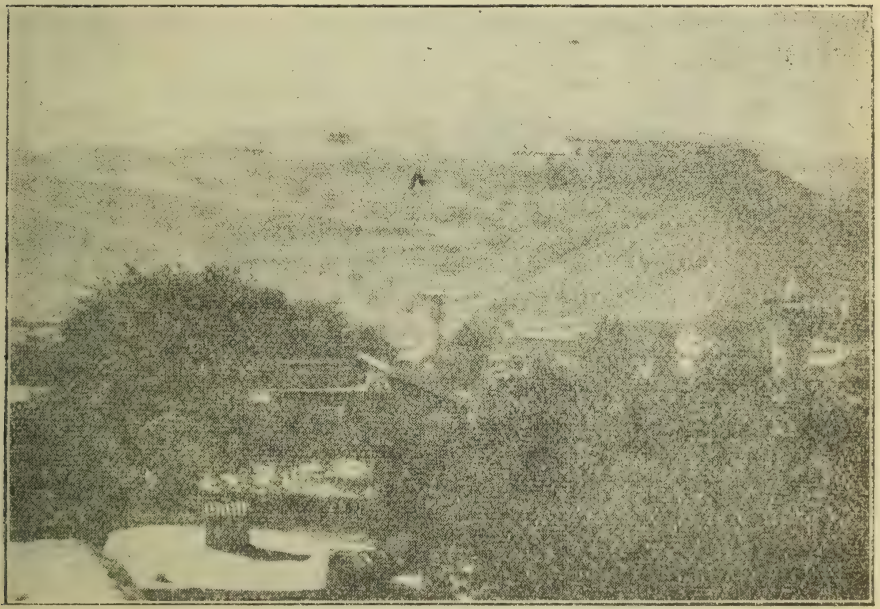

(٨) مرعش قلعه‌سی

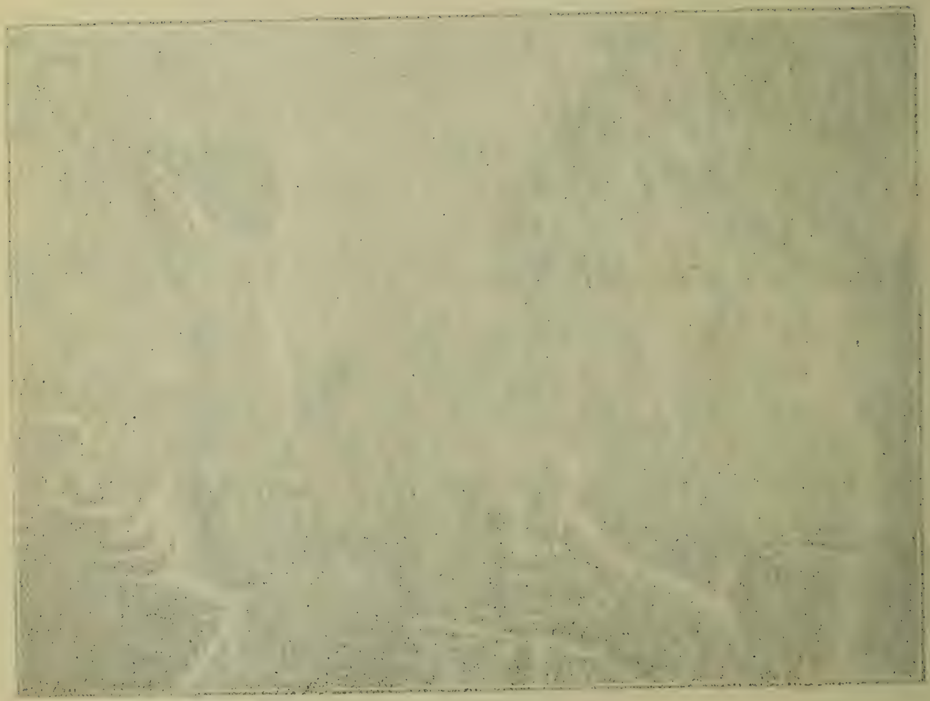

(٦) هیتیت آثارندن اولوب مرعشده بولونمش وآوروپایه آشیریلمشدر

(١) [illegible]

(٢) [illegible]

(٣) [illegible]

(٤) [illegible]

(٥) [illegible]

(۱) هیتیت آثاردن اولوب بر ألنده یای و بر ألنده آو دوتیور . اوموزنده اوق طوربه‌سی واردر.
(۲) هیتیت آثاردن اولوب بر ألنده بالطه و بر ألنده یای دوتمقده‌در .
(۳) هیتیت آثاردن بویوك بر هیكلك اوست قسمی .
(٤) هیتیت آثاردن اولوب اوست طرفی قیریلمشدر .
(٥) هیتیت آثاردن اولوب بعضی طرفلری قیریلمش در . بونلرك هپسی ده مرعش موزه‌سنده‌در.

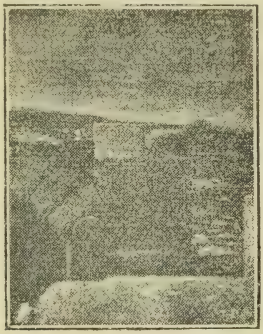

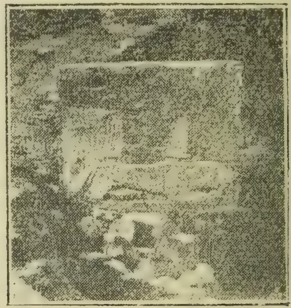

مرعش آرسلانى قلعه ديوارنده ايكن

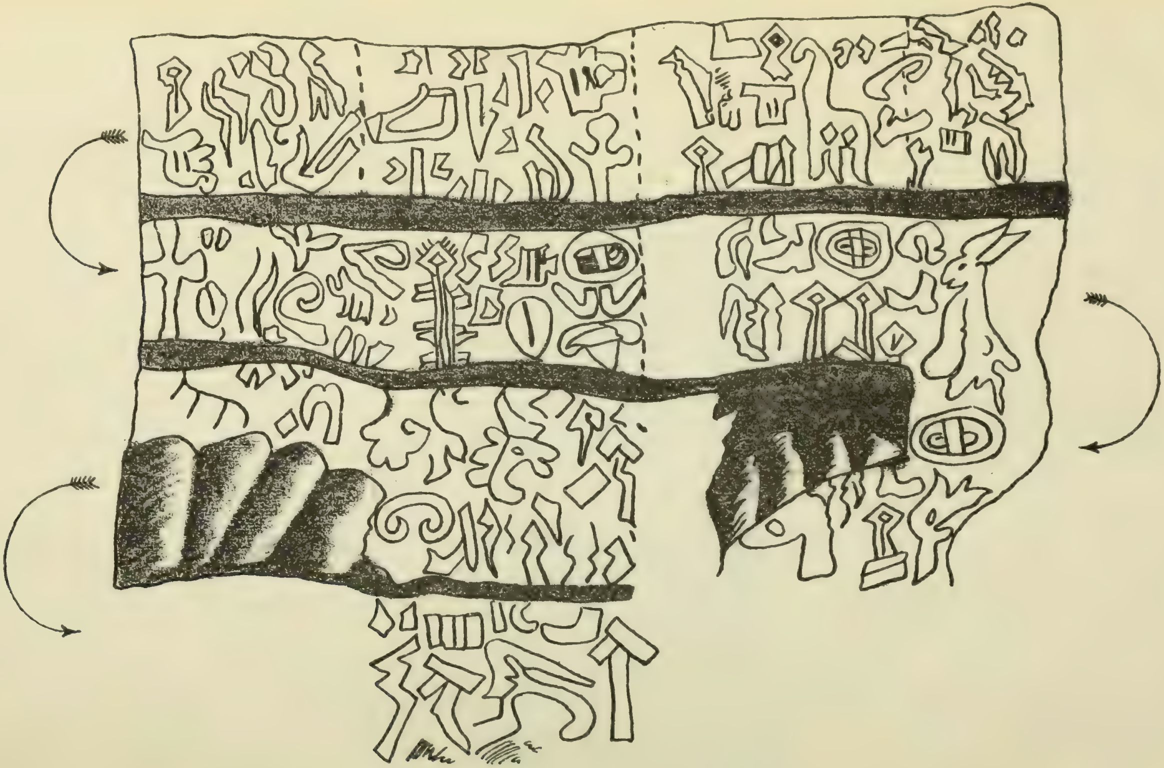

مرعش آرسلاننك دیگر طرفنده کی یازیلر

یازیلر ـ اشارت ایدیلدیکی وجهله ـ صولدن صاغه و صاغدن صوله دوغرو اوقونمق یازیلدیغی آکلاشیلیور .

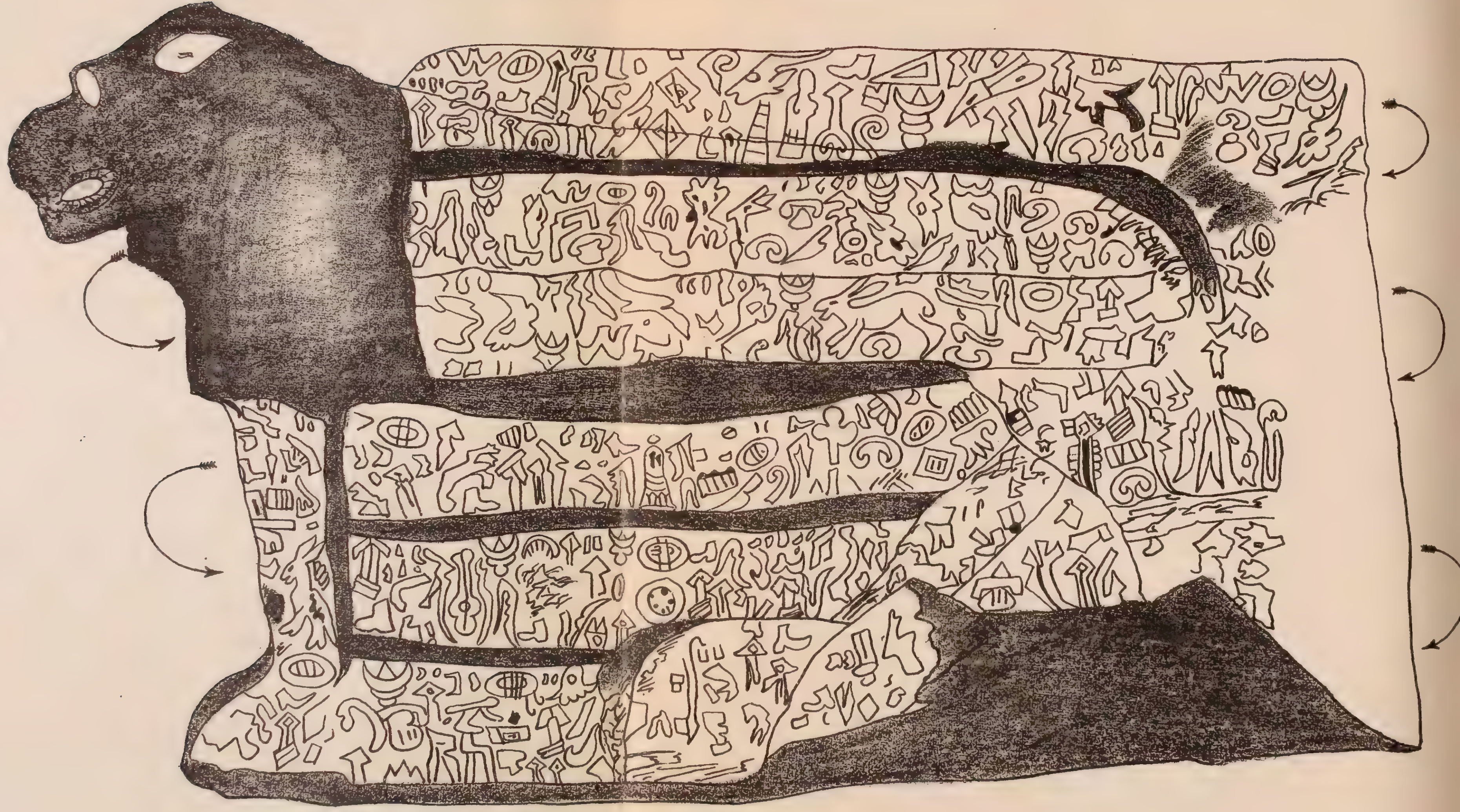

مرعش آرسلانی

موزهٔ همایونده محفوظدر

مرعش وحواليسنده برچوق هیتیت آثارینه تصادف ایدیلدیکی کبی مرعشك سکز ساعت قادارجنوب طرفنده بولونان (زنجیرلی) نام محلده مهم برهیتیت شهری خرابه‌سی کورولمکده‌در .

مرعشیك هیتیتلره عائد برشهر اولدیغنده شبهه یوقدر؛ سوقاقلرده شوراده بوراده صیق صیق تصادف ایدیله‌ن آثار بونی تأیید ایدر . مرعشیك شمالنده وآخیر داغنك أته‌كلرنده برچوق هیتیت مزارلقلری بولونمقده‌در. تقریبا ایکی ساعت قادار برطوله ماالك اولان سطح مائللرده بولونان بومزارلقلر بزه کوستریبورکه وقتیله مرعش اوواسنده مهم برهیتیت شهری وار ایمش .

تاریخده مشهور اولان (مرعش آرسلانی) مرعش قلعه‌سنده بولونمشدر. بوداش قلعه قاپیسی اوزرنده ایمش. بوندن باشقه قلعه‌ده داها برچوق هیتیت آثاری بولونمشدر . بونلردن مهم برقسمی آشیریلمشدر. یالیکز آمریقا میسیونرلری ایکی سنه‌ده آلتمش داش آشیرمشلر. نویورق موزه‌سنده (١٠٩٤) نومروده بولونان بر داش مرعش قلعه‌سندن قالدیریلمش. انکلیز مستشرقلرندن معلم (غوایتر) (١٨٨٢) سنه‌سنده مرعش آرسلاننك یازیسنی (کویا ! . .) اوقویه‌رق ترجمه ایتمش. بوکا کوره بو آرسلان (تارخون) نامنده برقوماندان طرفندن یاپدیریلمش؛ شهرك ضبط ایدیلدیکنه برخاطره ایمش.. آلمانیا دولت فخیمه‌سی تبعه‌سندن اولوب مرعش دارالایتامی مدیری بولونان (میستربلاق) نام ذاتك تدقیقنه نظراً بوقلعه هیتیتلر زماننده قالمش ایمش . . بوقلعه شمالی آناطولیدن کله‌جك اولان هجوملری دفع ایچون یاپیلمش اولمه‌سی محتملدر . آخیر داغنده‌کی کچیدك اوکنده یاپیلان بوقلعه‌نك حکمت انشاسی بواولسه کرکدر . قلعه‌نك طولی (١٢٨) عرضی (٦٠) متره‌در . دیوارلرینك أنی (١٦٠) سانتیم‌در .

بوقلعه مروان الحمار زماننده وداها ضوکرالری بعض تعمیرلر کورمشدر .

— آفاد و سوه‌رلیلر —

بوکون متمدن ملتلر آراسنده برجریان واردرکه هرهانکی برمملکتده اجدادی وقتیله اجرای حکومت ایتمش ایسه اوراده برحق تاریخی وبروراثت ادعا ایدییورلر . اورالرك استیلا ویامحافظه‌سنی برایمان ملی صورتنده قلبلرینه یرله‌شدیرییورلر. حالبوکه بوکون باشقه

قوملرله مسكون ويا باشقه ملتلر طرفندن اشغال ايدلمش نه قادار يرلر واردركه بزبونلرك اساسا برتورك مملكتی اولديغنی بيلمه‌يز. جمله‌دن بری (عراق) قطعه‌سيدر. بوكون عربلرله مسكون اولان بوكوزه‌ليم ديار وقتيله توركلرك مملكتی ايمش. (٥٠٠٠) ييل اول توركلر بورالرده حكومتلر قورمشلر؛ تارلالر سورمشلر؛ جدوللر وخارقلر ياپمشلر. يازی يازمشلر، حسابی ايجاد ايتمشلر؛ علم هيئتك اساسنی قورمشلر. خلاصه دنيا قارانلق ايچريسنده ايكن بونلر ايشيق ياقمشلر؛ كائناتك بوكونكی آيدينلغنه ياردیم ايتمشلر. اووقتلر بورالرده ايكی تورك حكومتی وارمش بری جنوبده يعنی بصره ولايتی طرفلرنده اوبری شمالده يعنی باغداد و موصل ولايتلری طرفلرنده ايمش. جنوبده‌كی سومه‌ر نامنی آليرمش. بوكا تورات (سنار) دييور. سنار ويا سونار وسونار؛ سونغار كلمه‌سيله برلك كيبدرلر. حالا سونغار وچونغاری توركلری واردر. شمالده‌كی حكومته (آقاد) ديرلرمش. بونكده اصلی (آق آت) اولسه كركدر.

سومه‌ر و آقادليلر صلح وسكونت ايچنده عصرلرجه چاليشمشلر وخايلی ايله‌ری كيتمشلر؛ ميلاددن (٤٠٠٠) سنه اول چول طرفلرندن كله‌ن بدوی ونيم وحشی اقوام ساميه طرفندن هجوم ايديليورلردی. بونلره داها دهشتلی دوشمان شرق طرفندن كلدی. بونلرده آلاميلر ايدی. ساميلره نظراً داها زياده تكامل ايتمش بولونان آلاميلر اخلاق وعاداتده سومه‌رليلری تقليد ايتمشديلر. كنديلرندن مدنيت ومعارف اوكره‌نديكلری بومملكتلره هجومه قويولديلر. آلاميلره قارشی سومه‌رليلر اقوام بدويه‌نك ياردیمنی ديله‌ديلر. بوصورتله دوست ومتفق صفتيله ساميلر آقاد وسومه‌ر اراضيسنه داخل اولديلر. يرله‌شديلر. كيتدكجه چوغالديلر. نهايت يرليلره تحكم ايتمكه باشلامشلر؛ حكومتی اللرينه كچيرمشلر. ياواش ياواش كندی لسان وعادتلرينی نشره چاليشمشلر. هرنه‌قادار اقوام ساميه‌نك استيلاسندن خايلی سنه‌لر صوكرا تورك لسانی اونودولمامش وايزلری غائب ايدلمامش ايسه‌ده فقط حاكميتلرينی غائب ايدن سومه‌ر وآقادليلر داها فضله دايانامايوب اقوام ساميه‌يه قاريشوب كيتمشلردر. ميلاددن بيك سنه اولنه قادار بورالرده تورك لسانی ايزلری دوام ايدوب كلمشدر. حتی كلدانيلر بر زمانلر سومه‌ر لسانی قوللانمشلر. كلدانيه حكمدارلرينك بعضيلرينك اسملرنده بيله بو تورك كلمه‌لرينك ايزلرينی بولابيليرز.. (اورخانا)نك اورخان [*] و (صاروغين)ك

---

[*] اور = قلعه بورجی ديمكدر. اورخان ايكيسی بردن قلعه بكی معناسنه كلير. آقادجه (اور) شهر معناسنده كلير.

٠ ١٠٠ ٢٠٠ ٣٠٠ ٤٠٠

هلالتوکلرك بوجه و اثر رهبريدر .

ترجمه‌سی :

اور قرالی قدرتلو لیغباشاه !.. قولیکز هاشه‌مید .. یسل باکهاده‌گی سیده‌کی !..

(صاروخان = صاروقاآن) بوزونتوسی اولدیغنده شبهه یوقدر . سومه‌ر و آقادلیلره ایلك ملی ضربه کلدانیه حکمدارلرندن (حامورابی) طرفندن اولدورولمشدر. حامورابی ملیت پرور برحکمدار ایدی؛ کندی قومنك عنعناتنی، لسانتی تعمیم ایتمکه غیرت ایتدی. کلدانیلر برچوق زمانلر سومه‌ر وآقاد قراللغی عنوانتی آلمشلر.

آقاد وسومه‌رلیلر دیگر تورانی قوملر کبی ـ کندی طبایع ملیه‌لرینه موافق اولان ـ شامانی ـ نجوم پرست ایدیلر . قوای طبیعیه معبود اولمقله برابر آی وکونش‌ده معبودلر صیراسنده ایدی. آی معبودینه آقادلیلر (Sin) ویا (نانار) دیرلرمش .

برانکلیز طرفندن بولونوب بریتیش موزه‌ئومده محفوظ اولان طوغله اوزرنده شو صورتلر وارایمش :« برآدم کرسی‌اوزرینه اوطورمش ؛ باشی اوستنده برهلال رسمی‌وار؛ آلینی قارشیسنده طوران اوچ کیشی‌یه طوغری اوزاتمش. بونلردن ایکیسی ارکك بریسی قادین ایمش . » بوندن آکلاشیلیورکه اك اسکی تورکلرجه بیله‌هلال؛ محترم ایمش . هلال نامنه معبدلر یاپارلر . و آیینلر اجرا ایدرلرمش . سومه‌ر وآقاد مذهبی سومه‌ر وآقاد مدنیتی کبی کلدانی و آثوریلر اوزرینه مهم تأثیرلر یاپمش ؛کلدانی وآثوریلرك مذهبی‌ده سومه‌ر وآقاد مذهبنك عینی دیمکدر. حتی اسکی ایرانلیلر بیله سومه‌ر وآقاد مذهبنی قبول ایتمشلر ایمش. آی وکونش، ییلدیز [**] وقوای طبیعیه تورکلرده اولدیغی کبی اونلرجه‌ده معبود ایدی . . بومذهب ایرانه‌ده کچمش. کونش، بایراقلرینه قونولمش: مقدس صاییلمش؛ایرانك شیرخورشیدی بوزمانلردن قالمشدر.صوکرا سلچوقیلرده شیرخورشیدی قوللانمشلر؛ سکه کسمشلر . .

اسکیدن بری تورکلر شکل هلاله حرمت ایتمشلردر . آقاد وسومه‌رلیلر طرفندن قوللانیلان هلال؛ شرقده، ایرانده، توراندە اونودولمامش. زمان زمان احیا ایدلمشدر . خلفانك بایراقلری باشنه هلال طاقیلیردی. علاء الدین سلچوقینك چادیر وسانجاقلری اوزرنده دخی شکل هلال واردی. بوطریقله هلال عثمانلی تورکلرینه قادار واصل‌اولدی. هرنه‌قدر بعض مؤلفلر طرفندن هلالك مصرلیلرجه علامت ظفر اولان ایکی بوینوزدن

[**] ییلدیز ایکی کلمه‌دن عبارتدر. (یول) ایله (دوز)دن . . اسکی ملتلر کیجه یوللری ییلدیزلرله بولدقلری ایچون ییلدیز عادتا یوللری‌دوزه‌لدییوردی. رهبرلك ایدییوردی. قرآن کریمده « وبالنجم هم یهتدون » بویورمیورمی؟ بزم شیوه‌مزده ییلدیز شکلنه کیره‌ن‌بوکله حالا شمال تورکلرنجه (یولدوز) حالنده‌در . قزانده (یولدوز) آدنده تورکجه برغزته چیقار . . ییلدیزلر کیجه یوللری کوستردیکی ایچون تورکلرجه معبود ایتمشلر . .

بوزمه اولدیغی ادعا ایدیلیور و هلالك روماليلر وبيزانسليلر طرفندن قوللانيلديغى بعض مسكوكات ومحكوكات اوزرنده كوروليورســه‌ده بونلر هلالك اونلر طرفندن دكل توركلر طرفندن قوللانيله‌رق روما وبيزانسه قدر كيتديكنى كوسترمكدن باشقه برشى تأمين ايتمز. خلاصه (هلال) توركك اوز ماليدر .

حتى بوكون بعض دولتلرك بايراقلرنده كوريله‌ن (چيفته قارتال) رسمى دخى يينه اولاً توركلر طرفندن قوللانيلمشــدر . مرعش قربنده‌كى زنجيرليده كشف ايديله‌ن بر هيئيت آبده‌سنده برطاقيم معبودلرله برابر ايكى باشلى قارتال رسمى بولونمشدر . قارتالده هلال كبى شرقدن غربه كيتمشــدر . سلچوقيلر طرفندن دخى قارتال قوللانيلديغى واقع اولمشــدر . اهل صليبك بالخــاصه آلمان اوردولرينك بوطرفلره يايدقلرى آقين اثناســنده قارتالى آلوب كيتمش اولدقلرى محقق كبى كورونيور. هرنه قادار عثمانلى توركلرينك بايراقلرنده كوريله‌ن شكل هلال سلطان محمود عدليدن صوكرا بوحالى آلمش ايسه‌ده يكيچرى بايراقلرنده دخى هلال بولنوردى. وهم يكيچرى بايراقلرنده هلال بردانه اولمـايوب هراورته‌يه كوره ده‌كيشير ومتعدد اولوردى. بوبحثك بوراده بوندن فضله اوزاتمه‌يه تحملى اولمديغندن صدده رجوع ايدييورز .

(ســين) = آى معبودى آقادك حاميسى ايدى . آقادليلرك اسكى بر دستاننده ـ آلهيســنده ـ شــو ســوزلر كورولور . « اى پدر ! . . ئوروكى [*] اللهى ! . . . ئوروما افنديسى ! . اللهــلرك رئيسى ! . » « اى پدر ! . ئوروكى اللهى ! . سـين حال معبدينك افنديسى ! . . [*] اويكنزى محافظه ايله ! . . ئوروما ! . . شهرينى محافظه ايله ! . . » بوالــهيلرى آيه عبادت ايدركن سويلرلرمش. يينه برطوغله اوزرنده حضرت ابراهيم (عم) ك دوغديغى شهرده كچن پادشاهلرك آدلرى يازيليور .

نابوغده وناصر زماننده يازيلمش اولان بر طــوغله‌ده مشهور بابل قوله‌ســنى كنديسى باشقه برقوله‌نك تمللرى اوزرينه انشــا ايتديرديكنى واسكى قوله‌نك (٤٢) ســلاله اول كچمش اسكى برقرال طرفندن يايدريلمش اولديغى سويله‌يور . انشاسنى هيچ بر تعديلات ياپمادیغنى اسكى پيلانى اوزرينه انشا ايتديرديكنى‌ده علاوه ايدييور.» بوندن آكلاشيلديغنه

[*] ئوروكى = ئور شهريدر . (ئور) ذاتاً آقدجه (شهر) ديمكدر . بوكونكى موغير (Moghaeir) قصبه‌سنك يرنده ايمش .

[*]

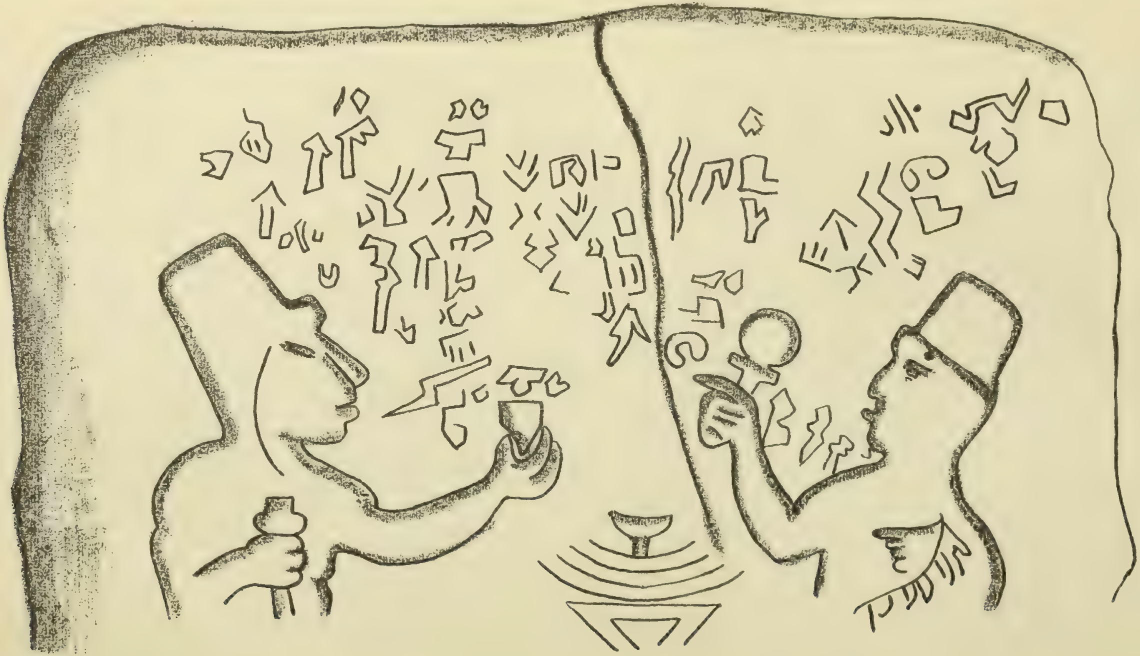

مرعشده بولنمشدر .

کوره او مشهور عالم اولان قوله‌نك اساس وشرفی یینـه هر بویوکلك کبی بویوك تورك صوینه عائددر .

آقادیه‌یی تخریب ایدن برنجی تیغلات فلاصیردر ؛ میلاددن (۱۱۳۰) سنه اول آقادیه‌ده اوفاق بر پادشاهلق ـ پاده‌شیلق ـ قالمش ایمش ؛ تیغلات فلاصیر هجوم ایده‌رك تخریب ایله‌یور؛ معبدلرده بولدیغی اشیایی بابله کتیرییور . بووقعه‌دن (۴۱۸) سنه صوکرا سناخریب بواشیایی تکرار یرلرینه کوتوروب قویور ؛ وبونی برطوغله‌ده یازییور .

آقادیه‌ده میلاددن (۳۰۰۰) وبرمتخصصه کوره (۲۸۷۰) سنه اول (ئورباغاس = Ur- bagas) نامنده برذاتك پادشاهلق ایتدیکی محکوکات قدیمه‌ده یازیلیورمش .

— آثوریلر —

مرعش طرفلرنده ایلك دفعه آثوریلر سالماناصیر زماننده کورولمشلردر . دیاربکر ، مالاطیه طرفلرینی ضبط وتخریب ایدن سالماناصیر (مرعش) طرفلرینه ، شمالی سوریه‌یه دوغرو صارقمشدی .

سالماناصیردن صوکرا آثوراستیلاسی برآرالق کسب سکون ایدر کبی اولمش ایسه‌ده برنجی تیغلات فلاصیرزماننده جوشمشدر. تیغلات فلاصیر فیرات ساحللرینی وکوردستانی یاقوب ییقدقدن صوکرا هیتیت اولکه‌سنه کیرمشدر . مصرلیلر ایله برابر ده‌کیز کنارنده ساکن اقوامیك متمادی هجوملرینه معروض قالان هیتیتلر یورولمشلردی .

ذاتاً قارغامیشیك معموریتی اطرافدن برطاقیم هجوملری دعوت ایدییوردی ؛ بالخاصه چوللرده آچ وچیپلاق برحالده وقت کچیرن اقوام سامیه‌نك حرص واشتهالرینی تحریك قیلییوردی . هیتتلر آثوریلره دایانه‌مدیلر . آثوریلرشمالی سوریه‌ده ومرعش حوالیسنده تأسیس نفوذه موفق اولدیلر . فقط ایکنجی آثورناصیرپال قارغامیش جوارنده هیتیتلره مغلوب اولدی وسوریه‌نك شمالنی الدن قاچیردی ..

برمدت صوکرا اوچنجی (آثورناصیرپال) زماننده آثور عنصرینك استیلاسی تکرار اویانمغه وتخریبکار برشکل آلمغه باشلادی وهیتیتلرك اهمیتی آزالدی. آثور حکمداری قارغامیشی استیمان صورتیله آلدی. هیتیت حکمداری (زانغارا) یی کندیسنه خراجکذار

ایتدی . آثوریلرك قان دوكوجیلكندن ووحشتندن قورقان اهالی تسلیمدن باشقه چاره بولامامشلردی . چونكه آثوریلر مقاومت ایدن شهرلری یاقوب ییقیورلردی .

آثوریه حكمدارلرندن ایكنجی سالماناصیر أولكه‌سنك غرب حدودینی توسیع وتأمین ایله (مرعش) جوارینی چیكنه‌یه‌رك طرسوسه قادار اجرای فتوحات ایتدی . اوچنجی تیغلات فلاصیر زماننده شمالی سوریه ، كیلیكیا ، قاپادوقیا طرفلری آثور هجومنه اوغرا - یوردی. دردنجی سالماناصیردن صوكرا آثوریه تختنه بردیگر سلاله مالك اولدی. بو سلاله‌نك مؤسسی اولان صارغون سوریه وفیلیسطینده أیجه فتوحات یاپدقدن صوكرا شماله ، كوردستانه، قاپادوقیایه توجه ایتدی . آثوریه حدودینی طوروس داغلرینه قادار كوتوردی.

صارغونك وفاتندن صوكرا یرینه گچن اوغلی (ساناخریب) سوریه‌ده‌كی آثور نفوذینی تقویه ایتمش وشمالی سوریه‌یی تمامیله اداره‌سی آلتنه آلمشدر . ساناخریب عمرینك صوكلرینه دوغری تكرار شمالی سوریه وكیلیكیایه برسفرداها یاپمشدر. كیلیكیا حوالیسنده یونانیلرله چارپیشمش .. بوحوالی بر زمانلر آثوریه‌نك برولایتی حكمنه كیرمش ایدی . آثوریلرك انقراضندن صوكرا آثور ممالكنی بمسه‌یه‌ن بابل حكمدارلری سوریه‌یی اسكیسی كبی برولایت حالنه كتیرمكی دوشوندیلر . بویولده ایجه اوغراشدیلر . بوحوالی (بخت نصر) ك همتیله دوغرودن دوغرویه بابلیلرك اداره‌سی آلتنه كیردی . هیئت حكومتی یالكز مرعش ، مالاطیه وحوالیسنده قالمشدی . بوده محو ایدیلدی واهالیسی آثوریه‌یه نقل اولوندی . آثورلیلرك صوكلرینه دوغرو میلاددن سكز عصر اول بوحوالی‌یه (ایسكیت) توركلری یاییلمغه باشلامشدی. بخت نصر بوایسكیت توركلریله دخی حرب ایتمكه مجبور اولمشدر .

بر آرالق مرعش وحوالیسنه سوریه اقوام قدیمه‌سندن بولونان آراملیلر دخی مالك اولمشلردر .

— ایرانلیلر —

آثوریلردن صوكرا مرعش طرفلری ایرانلیلرك الینه گچمشدر ؛ ایرانلیلر آناطولی‌یه كیخسرو زماننده یاییلمغه باشلامشلردی . كیخسرو لیدیا محاربه‌سندن دونه‌ركن قونیه ، آنطالیه ، آطنه وایچ ایلی طرفلرینه عسكرلر كوندرمشدی : بویرلرك اهالیسی ایران عسكرلرینك اللرینه دوشمسون مطالعه‌سیله نه‌لری وار ایسه یاقدیلر . بواوردو مرعش طرفلرینی دخی چیكنه‌مشدر . مرعش حوالیسی ایرانلیلرله یونانلیلرك محاربه‌لری اثناسنده

برچيد وظيفه‌سنى كوروپوردى .. سرخسيك قتلندن صوكرا يرينه كچن اوغلى اردشير قبريسده يونانليلرله ايتديكى محاربه‌ده بوتون دونانماسنى غائب ايتمشدى . بوندن جسارت آلان يونانليلر كيليكيا سواحلنه هجوم ايتديلر . مرعش وآطنه طرفلرنده (مغابز) نام ذاتك اداره‌سى آلتنده بولونان اوردويى محووپريشان ايتديلر. بوحربدن صوكرا اردشير طرفندن سواحلده‌كى يونانليلرك سربستيسى تصديق قيلندى . كيليكيا وآناطولى‌نك بوقسمى ما كدونيالى اسكندرك ظهورينه قادار ايرانليلرك النده قالدى ..

— ما كدونياليلر —

ما كدونيالى اسكندرايران حكمدارلرندن اوچنجى دارا ايله كيليكياده ايسوس (پاياس) جوارنده ايتديكى مشهور محاربه‌ده ايران عسكرينى بوزدى . دارا بوبوزغونلق اوزرينه كيجه يارسى قاچه‌رق فرات نهرى ساحلنه كوچ حال ايله جان آته‌بيلدى .

دارا فراتك غرب طرفنده‌كى ممالكك كاملاً اسكندره قالمه‌سى شرطيله صلحه‌راضى اولديغنى اسكندره بيلديردى ايسه‌ده قبول ايديلمدى . اسكندر كيليكيادن سوريه‌يه‌دوغرو كيتدى . اسكندرك ايران وهند فتوحاتندن صوكرا بابلده وفاتى اوزرينه امراسى آراسنه تفرقه دوشمشدى . هربرى كندى باشنه حكومت قورمغه قويولديلر . اسكندر امراسى بربريله ياپدقلرى محاربه‌لرك‌اك‌بويوكنى (فيريكيا) ده اپسوس‌جوارنده ياپمشلردى‌كه‌بوحرب اسكندرك ملكنك پارچه‌لانمه‌سنه وعائله‌سنك محو اولماسنه سببيت ويرمشدى . قديم آناطوليده داخلى برقطعه‌نك آدى اولان (فريكيانك) حدودى برقاچ دفعه‌لر ده‌كيشديكنه وبرآرالق كوتاهيه‌دن سيواسه قادار فريكيا نامى ويرلديكنه باقيليرسه (اپسوس) ك بوكونكى البستان قضاسنه ملحق (افسوس) اولمه‌سى احتمالى واردر . افسوس طرفلرنده برچوق يونان آثارى‌موجوددر. بواحتماله قوت‌ويرن برجهت‌دها واردركه اوده‌اسكندرك وفاتى‌اوزرينه فيريكياده (آنتيغون) اسمنده برجنرال اعلان استقلال ايتمشدى. آنتيغون اولا اسكندرك عائله‌سنه وصى‌وناظر ودها دوغروسى نائب حكومت اولان (پرديقاس)ك عليهنه تشكل ايدن هيئت اتفاقيه‌يه داخل اولمشدى : بو صورتله قسطمونى وسيواس طرفلرنده تأمين نفوذ ايتدكدن صوكرا اوغلى (ديمتريوس) له برابر (٧٠,٠٠٠) پياده (٧٥) فيل و (١٠,٠٠٠) سواريدن مركب براردو ايله سوريه‌يه دوغرو يورومشدى .

قاپادوقیادن کله‌جك براوردونك یولی البستان ، افسوس ومرعش اولاجغندن وقوعه کلەن محاربه‌نك موقعی بو ، افسوس اولسه کرکدر .

آنتیغون محاربه‌ده (۷٤) یاشنده اولدیغی حالده مقتول اولدی. میلاددن (۳۰۱) سنه اول روما جنراللرندن (آنطوان) کوردستانی اشغال ایتدیکی صیراده اپسوس شهرنده سکه کسدیرمشدر .

— سلفکیان —

سلفکیان دولتنك مؤسسی اولان (سلفقوس)؛ (آنتیغون) ایله اولان مشهور اپسوس محاربه‌سنده غلبهٔ کامله‌یه مظهر اولمشدی . بوحرب اوزرینه آنتیغونك اکثر ممالکنی کندی حکومتنه ضم وعلاوه ایتدیکه سوریه ، فریکیا وکوردستان بوجمله‌دن ایدی . شوحالده آنتیغونك مقتول اولمسی اوزرینه (مرعش) وحوالیسنه (سلفقوس) حاکم اولمشدی . هرنه‌قادار آنتیغونك اوغلی دیمتریوس برقاچ کره‌لر داها سلفقوس اوزرینه هجوم ایتمش‌ایسه‌ده اوده پدری کبی طوتولوب قتل ایدیلدی. (۹۲۲) قبل‌الهجره .

بومحاربه‌دن‌صوکرا سوریه ، فیریکیا وکیلیکیا خلاصه : مرعش‌وحوالیسی‌ده سلفقوسك اداره‌سی آلتنه کیردی. سلفقوسدن صوکرا بوحوالی سلفکیان اداره‌سنده قالدی . وعائله‌نك ادعای سلطنت ایدن اولادلری آراسنده برقاچ دفعه‌لر چکینه‌ندی . بونکله برابر سلفکیانك اجزای ممالکی عدادنده ایدی. هجرتدن(۷۱۱) سنه‌اولنده روماليلر ، بویوك (آنتیوخس) اسمی ویریله‌ن‌اوچنجی (آنتیوخس) زماننده طوروس‌طاغلرینه‌دوغرویاناشمغه‌باشلامشلردی.

— ارمنیلر —

سلفکیانك اموری هجرتدن (۷۱۹) سنه‌اولنه دوغروأییجه بوزولمش وخاندان سلطنتندن هربری ادعای سلطنته قیام ایتمشیدی . بویوزدن اجنبی ــ رومالی ــ مداخله‌سی‌ده مملکتی خراب ایدییوردی . یهودیلر بیله سلفکیان امورینه قاریشمغه باشلامشلردی . شورش واختلالدن اوصانان اهالی ارمنی قرالی (دیقران) ی چاغیردیلر (۷۰۵) .

شوصورتله سوريه‌ارمنيلرك الينه كيرمش اولييوردى. ارمنيلرك ظلمندن بيزار اولان اهالى اعلان عصيان ايتمشلر سه‌ده عصيان‌قانلى برصورتده باصديريلمشدر. ارمنيلرك بوحوالى‌يه ايلك دفعه ياييلمه‌لرى (حارما) نك اوغلى مشهور (آرام) زماننده‌در. آرام مملكتك حدودينى قافقاس داغلرندن طوروسلره قادار توسيع ايتمشدى . فقط بونك زمانى آز چوق ارمنى تاريخنك افسانه قسمنه عائد اولديغى ايچون شايان قيد دكلدر . ارمنيلرك شمالى سوريه وكيليكيايه ياييلمه‌لرى فتوحات صورتيله اولميوب مهاجرت صورتيله‌در .

قافقاس اقواممندن اولان (كيمه‌رى) لرك كوردستانه دوغرو صارقدقلرى اثناده بر چوق ارمنيلر فرات واديلرينه وكيليكيا داغلقلرينه التجا ايتمشلردى . زمان ايله چوغالان ارمنيلر كيليكياده برحكومت تشكيلنه موفق اولمشلردى .

بونكله برابر ارمنيلر شرقى آناطولينك قديم برملتى اولميوب صوكرادن كلمشلر واورالرده چوغالمشلردر؛ بورالرك اصل اهاليسى اقوام تورانيه‌دن اولان هيتيتلر ايله اونلرك برشعبه‌سى ديمك اولان هالديلردر .

ذاتاً ارمنيلر هيچ بر وقت شرقى آناطوليده اساسلى و دواملى بر حكومت تأسيس ايده‌مه‌مشلردر . اونلر كاه ايرانلى و مديه‌ليلره داها دوغروسى مديه توركلرينه ، كاه ماكدونياليلره وكاه روماليلره خراجكذار اوله كلمشلردر . روما جنراللرندن (لوكيللاس) ارمنى قراللرندن ايكنجى ديقران زماننده كيليكيا وطوروس و فرات حوضه‌سنى اشغال ايتمشدى . بوآرالقده مرعش حواليسى‌ده روماليلر ألينه كچمش اولييور . پك آز زمان صوكرا (لوكيللاس) ك رجعتى اوزرينه ارمنيلر تكرار بورالره كيرمشلردر. فقط بواسترداد پك آز زمان دوام ايده‌بيلمشدر . لوكيللاسك رجعتى عزلنى موجب اولمشدى . يرينه (پومپه) نامنده برجنرال سرعسكر تعيين اولوندى . (٦٨٨)

پومپه كرك شجاعتى وكرك ذكاسى سايه‌سنده ديقرانى ومتفقى بولونان پونت حكمدارى مهردادى مغلوب ايده‌رك پك آغير شرائط صلحيه ايله بونلرى مصالحه‌يه مجبور ايتمشدر . بومصالحه موجبنجه شمالى‌سوريه، قاپادوقيا وكيليكيا روماليلرك اداره‌سنه كچييوردى(٦٥٦).

— روماليلر —

مجرتدن تام يدى بوچوق عصراول برغمه قرالى (آتتال) كندى حكومتنى روماليلره ترك و وصيت ايتمشدى . آتتالك وفاتندن صوكرا روماليلر حق حكومتى ادعا ايدن

(آریستونیس) اوزرینه احراز غلبه ایده‌رك برغمه قراللغنی ضبط ایتدیلر . بوصورتله آناطولی‌یه صوقولان روماليلر پك آز زمان ظرفنده آسیای صغرانك اورته‌لرینه قادار نفوذ و حاکمیتلرینی یایدیلر . بو اثناده کیلیکیا طرفلرنده اجرای حکومت ایدن ارمنی سرکرده‌لرندن (سارح) روماليلرك حمایه‌سنی قبول ایله خراجکذار اولدی . کوچوك آسیاده روماليلردن الـچوق شهرته مالك اولان ومهم‌مهم موفقیتلر قازانان مشهور جنرال (پومپه) در . آناطولی‌یی روماداره‌سنه صوقان ذات بودر . صوكرالری روماجنراللرندن (پومپه) و (سزرك) محاربه‌لری اثناسنده‌فرصتدن بالاستفاده پونت حکمدارینك‌اوغلی (فارناق) اعلان عصیان ایتمش وقاپادوقیایی اشغال ایتمشدی . سزار رقیبنی اورته‌دن قالدیردقدن ومصر فتحنی‌اكمال ایتدكدن‌صوكرا (فارناق) ی تأدیب‌ایچون مصردن‌آناطولی‌یه كچمش وبوغائله‌یی رفع ایتمشدر . سزارك قاپادوقیایه كچمك ایچون تعقیب ایتدیکی یول مرعش والبستان یولیدر . چونکه سوریه وکیلیکیادن قاپادوقیایه کچه‌جك براوردو ایچون یكانه یول بوراسیدر .

سزاردن صوكرا مرعش وحوالیسی روما (تریمویرات) لرندن (مارق آنطوان) لك جولانکاهی اولدی . مارق آنطوانك مصرده وقوعه كلن محاربه‌ده انتحار ایتمه‌سی اوزرینه بورالر بوتون آناطولی کبی دوغرودن دوغرویه رومانك ـ روما ایمپراطوری اوقتاوك ـ اداره‌سنه انتقال ایتدی ..

بوحوالی‌وشرقی‌آناطولی‌رومادەاو آرالق‌صیق‌صیق‌وقوعه‌كلن‌داخلی‌اختلاللردن استفاده ایده‌رك عصیان‌ایله‌استقلالنی قاراندیسه‌ده بواستقلال‌چوق زمان سورمدی . ادارۀحکومتی الینه آلان روما ایمپراطورلری بوحوالی‌یی الدن قاچیرمق ایسته‌مزلردی . نهایت (تره‌ژان) قیصر زماننده برروما ولایتی حالنه کیردی . هجرتدن (٣٦٢) سنه مقدم ایران شاهی‌شاپور روماليلری آسیادن چیقارمق فکریله سوریه‌یه هجوم ایتمشدی . الجزیره وسوریه‌یی استیلا ایتدیکی اثناده روما قیصری بولونان (والریین) اوغلی (غالیوس)ی مقدار کافی عسکرله آناطولی‌یه کوندرمش ایسه‌ده غالیوس (اورفه) قربنده مغلوب واسیر ایدیلدی . بوحرب اوزرینه ایرانلیلر بوحوالی‌یه مستولی اولدیلر . فقط آراسی چوق كچمه‌دن بادیه شیخی (اوده‌نات = اذینه) نك یاردیمیله روماليلر ایرانلیلری فراتك اوبرطرفنه آتدیلر .

بوندن صوكرا بوحوالی روما حکومتنك انقسامنه قادار روماليلرك اداره‌سنده قالدی. روما شرق وغرب ایمپراطورلقلرینه آیریلدقدن صوكرا بوتون آناطولی کبی بوحوالی‌ده

بیزانسلیلرك الینه کچدی . بیزانس ایمپراطورلرندن ایکنجی تئودوسیوس زماننده بویوك تورك جهانکیری (آتیلا) طرفندن شرقی آناطولی‌یه بر آقین یاپیلمشدی . کوردستان وشمالی سوریه ، کیلیکیا تورك آتلیلرینه جولانکاه اولمشدی. آتیلا کندی فتوحاتی ایچون آناطولی‌یی آز کوره‌رك آوروپایه چوریلدی. (٤٤١) سنهٔ میلادی. بوصورتله آناطولی‌یه وقوعه کله‌ن (هون) استیلاسی برسیل کبی آقوب کچدی .

— بیزانسلیلر —

مشهور ساسانی پادشاهی نوشیروان بیزانس ایمپراطورلرندن (سزوستینیانوس) و (ژوستینوس) زمانلرنده ایکی دفعه اولمق اوزره الجزیره وسوریه‌یی اشغال ایله کیلیکیا حدودلرینه یاقلاشمشدی . ژوستینیانوس زماننده (به‌لیزار) قومانداسنده کونده‌ریله‌ن اوردو ایرانلیلری بوحوالیدن اوزاقلاشدیرمغه موفق اولمش ایسه‌ده به‌لیزارك عزلی اوزرینه ینه قاریشمشدی .

نوشیروانك ایکنجی استیلاسنده روملر دفع ایده‌میه‌جکلرینی آکلامه‌لری اوزرینه اووقتلر قافقاسیا طرفلرنده اجرای حکم ایدن (خزر) تورکلرینه [*] مراجعت ایدرلر. آنجاق تورکلرك یاردیمیله ایرانلیلری بوحوالیدن چیقارابیلدیلر . بو حوالی ایمپراطور (هراقلیوس) زماننده تکرار ایرانلیلر طرفندن استیلا اولونمشدی . ایران اوردوسی (اورفه = أدەسا) انطاکیه‌ومرعشی آله‌رق طوروس داغلرینی آشییوردی . هراقلیوس بوتون قوتنی طوپلایه‌رق ایرانلیلر اوزرینه‌کلدی ؛ اسکندرك دارایه غلبه ایتدیکی ایسوس، طرسوس جوارنده وقوعه‌کله‌ن محاربه‌ده ایرانلیلری مغلوب ایتدی ومظفراً استانبوله دوندی.

فقط ایرانلیلر بوهزیمتدن صوکرا ینه راحت دورمایورلر. آرا صیره شرقی آناطولی‌یی تعجیز ایدییورلردی . هراقلیوس ایکنجی دفعه اولمق اوزره شرقه برسفر داها یاپدی . بوده ژوستینیوس کبی خزر تورکلریله عقد اتفاق ایده‌رك ایرانلیلرك حقندن کله‌بیلدی . کرك روماليلر وكرك بیزانسلیلر زماننده بوحوالیده برچوق کوپریلر ، یوللر و شهرلر وجوده کلمشدرکه بوکون خرابه‌لری نظر تقدیری جلب ایتمکده‌در .

هراقلیوس زماننده (فخرعالم صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلری) بعث بویورولمشدی

---

[*] خزر = حوزار = قپلان دیمکدر. خوزمق هوپلامق دیمکدر . قپلانده یوروركن هوپلادیغی ایچون بوآد ویریلمشدر . خزر دکزی بوتورکلرك اسمیله آکیلیر. خزیازمق خطادر .

سفرای پیغمبریدن (دحیة الکلبی) نام ذات هراقلیوسه کوندهریلمشدی . هراقلیوس ، بومتعصب ایمپراطور بعضی واهی عذرلر سردیله اسلاملغك مملکتنده انتشارینه مساعده ایتمدی . هراقلیوسیك صوك زمانلرنده سوریه بیزانسلیلرك الندن چیقییوردی . عربلرك بیزانس ممالکنه ایلك هجوملری عصرکزین جناب پیغمبریده (موته) ده وقوعه کلمشدر. داها صوکرا (تبوك) محاربهسی اولدی . حضرت عمر (رض) زماننده وقوعه کلهن (اجنادین ویرموك وفحل) محاربهلری بیزانسلیلری سوریهدن چیقارییوردی. اسکندرونله طرسوس آراسنده نه قادار قلعه وارسه هپسی عربلره قالییوردی . عربلر سوریهیی ضبط ایتدکدن صوکرا آرا صیرا آناطولینك ایچریلرینه قادار کیرییورلر . وحتی استانبولی محاصره ایدییورلردی. فقط بونلر بر آقیندن باشقه برشی دهکلدی. عربلرله روملر آراسنده آنجاق ثابت برحدود اولمق اوزره طوروس داغلری کوستهریلهبیلیر . بوسلسله عادتا بر حدود طبیعی تشکیل ایدییوردی . طوروسك شرقنده قالان مرعش وحوالیسی عربلرك دائرۀ حدودی داخلنده بولونیوردی .

بیزانس ایمپراطورلرندن بشنجی قسطنطین اسلاملره قارشی آچدیغی برقاچ محاربهده قازانهراق طوروسی آشمش و (کرمانیقا = مرعش) ی ضبط ایله تحکیم ایتمشویکیدن خرستیانله دولدورمشدی .

استانبولده واناطولیده ظهور ایدن مذهب منازعهلری اثناسندهعربلر یینه بوحوالیی استرداد ایتمشلردی .

اوچنجی باب

- عربلر -

اسلاملر شمالی سوریه ومرعش حوالیسنی حضرت (عمرالفاروق) رضی‌الله عنه زماننده فتح ایتمشلردر. دور حضرت فاروق اعظمده شام سرعسکری بولنان (ابوعبیدة بن ابی‌الجراح) حضرتلری اون بشنجی سنهٔ هجریه‌ده حضرت خالدی حلب ولایتنك اووقتلر مرکزی اولان (قِنّسرین) اوزرینه کوندردی . روم ایمپراطوری هراقلیوسیك اوردوسی (میناس) نامنده برجنرالك قومانداسی آلتنده ایدی. وقوعه کلەن محاربه‌ده دوشمان اوردوسی فنا حالده بوزولدی . و قنسرین اله کچدی . بعده حضرت (خالد) رهایه دوغرو یورودی . (عیاض) دخی اوکا قاتیلدی . عراق اوردوسی امراسندن (عمر وبن مالك) قرقیسیادن وعبدالله بن غنم موصل جهتندن حضرت‌خالدك امدادینه قوشدیلر . هراقلیوس شام و عراق اوردولرینك آراسنده دورمه‌نك مخاطره‌لی اولدیغنی اولدیغنی آکلادی ، وآرتق سوریه‌نك محافظه‌سی قابل اولامیه‌جغنی کسدیردی . اورفه‌دن (شمیشاط [*]) ه کلدی . یوکسه‌ك برداغه چیقه‌رق سوریه طرفلرینه نظر تحسرله باقار؛ و « ای سوریه !. آرتق سنکله برداها بولوشماموق اوزره الوداع ! . ابدیاً الوداع!.» دیر.

بوآرالق ابوعبیده حضرتلری حلبی فتح ایدر . آنطاکیه‌یی آلیر ؛ شمالی سوریه‌دن فراته قادار اولان یرلر تمامیله اسلام الینه کچر . ایشته بواثناده ابوعبیده حضرتلری خالد بن ولیدی (مرعشه) کوندردی . اودخی اهالیسی ترك مملکت ایتمك اوزره شهری فتح وتخریب ایله‌دی .

بوندن صوکرا حضرت‌ابی‌عبیده فیلیسطینه عودت‌بویوردیلر. اولیاچلبی‌سیاحتنامه‌سنده مرعش‌فتحنی‌شوصورتله‌یازییور. «حضرت‌عمرخلافتلری زماننده بالذات قدس شریفی فتح ایله آیا قیصر زمین‌نه‌اوله ؟ .. دییو برقاچ‌بیك‌غزات موحدین ودلدل سوار اسدالله‌الغالب علی بن ابی طالب ایله حلبه کلدی . وعین‌تابه ومرعشه دوغرو کلوب مرعش قیصری

[*] شمیشاط = فرات نهری ساحلنده وخرپوط قربنده خراب برقصبه‌در .

اولان (جیم جیمه) ایله مرعش اهالیسنه برنامه یازارق (اسود بن مقداد) ایله کوندەریر. نامەنك مآلی شودر .. اولا برالله ، ثانیاً محمد علیه السلام ، ثالثاً چهاریار کزین طرفندن اولان بونامەمز وصول بولدقده دین مبینی قبول ایدوب قلعەیی تسلیم ایدەسیکنز !.. خراج قبول ایتمەییکنز .. نامه قیصره قرائت اولوندقده درحال مرعش قومی شهری خالی بیراقەرق شار داغنه فرار ایدرلر .. » اولیا چلبی نك تصویر وقایع حقنده مبالغه وتحقیقسزلغی معلوم اولدیغندن شوروایتنه اوقادار اعتماد اولونمیه !..

حضرت عثمان زماننده روملر بویوك براوردو طوپلایەرق مالاطیـه طرفلرینه یورودیلر. برمقدار عسکرله (سلمان بن ربیعة الباهلی) کوندەریلدی . اوده شام عسکرلریله برلەشەرك آناطولی یه داخل اولدیلر ؛ برچوق قلعـەلر فتح ایدەرك غانماً دوندیلر . بعده معاویەده آناطولی یه غزا ایتمش و (عموریه) [*] یه قادار کیتمش ، یولده برچوق خالی قلعەلر بولونمقله ضبط ورجعتنی تأمین ایچون اونلره مقدار کافی عسکر بیراقمشدر؛ عودتنده تکرار سوق عسکرله بوقلعەلری ییقدیرمشدر . (جمل ، صفین وکربلا) فاجعەلری کبی قیامته قادار اهل اسـلامی داغدار ایدن وقعەلرك ظهوری اثناسنده بوحدودلره باقیلامەمش و روملر طوروسیك بری طرفلرینه صارقمشلردی . اموی ملوکندن (عبدالملك) زماننده روملر انطاکیەیه قادارصوقولمشلردی ؛ عبدالملك بونك اوزرینه روملرەقارشی اوردو کوندردی. وروملری اسکی حدودلرینەقادار قوغالاتدی . امویلرك صوکلرینه دوغرو ایشلرینه ضعف کلمش وحدودلر لایقیله محافظه اولونەمامشدی . روملر مرعش حوالیسنی ضبط ایتمشلردی. (مروان الحمار) مرعشی یکیدن فتح ایله قلعەسنی تعمیر و ایچریسنه مقدار کافی محافظلر تعیین ایلەمشدر . ابا مسلم خراسـانینك خروجی اوزرینه امویلر سقوط ایتمش و (ذهبت الدولة بالبولة) ضرب مثلنه موضوع دوشەن مروان اولدورولمشـدی . بوقاریشـیقلقلر اثناسنده (مرعش) تکرار روملرك الینه دوشمش .

عباسیلر امور داخلیه ایله مشغول اولدقلری صیراده روملر اسـلام بلدەلرینه تجاوزله عمیق اوواسنه قادار صارقدیلر ومرعش قلعەسنی محاصره ایتدیلر . (١٦٢) سنهٔ هجریەسنده (حسن بن قحطبه) (٨٠,٠٠٠) بیك عسکرله آناطولی یه غزا ایتدی واوغرادیغی یرلری ضبط وتخریبله عودت ایتـدی و مرعشی قورتاردی . (١٦٣) تاریخ هجریسنده خلفای

[*] عموریه = خایمانه اوواسنك غربنده سـاقاریه نهری کنارنده قدیم برشهر اولوب بوکون تمامیله خرابدر .

عباسیه‌دن (مهدی) خراساندن وسائر طرفلردن عسکر جلب وجمع ایله تدارکات سفریه‌سنی اکمال ایتدکدن صوکرا ولی عهدی (هادی) یی باغدادده قائممقام بیراقوب کندیسی ایکنجی اوغلی هارونی آلارق بویوك براردو ایله باغداددن چیقدی ، حلبه کلدی . اورالرده ظهور ایدن زندیقلری طوپلایوب اعدام ایتدکدن صوکرا اوغلی هارونی سرعسکر نصب وياننه (حسن بن قحطبه) و (حسن بن سلیمان برمکی) یی ترفیق وتعیین ایله اوردویی جیحان نهرینه قادار تشییع ایتدی وکندیسی دوندی . هارون بومکمل اوردو ایله آناطولیده ایچه‌ایش کوره‌رك غانماً عودت ایله‌دی. (١٦٥) سنه‌سنده (مهدی) ینه‌هارونی برمکمل اوردو ایله آناطولی‌یه کوندردی . اودخی آناطولی قطعه‌سنی یاروب کچه‌رك و برچوق مال غنائم آلارق استانبول بوغازینه قادار کیتدی . قیصر طرفندن سنه‌ده (٧٠,٠٠٠) آلتین ویریلمك اوزره اوچ سنه‌لك برمصالحه امضا اولوندی .

(١٦٦) سنه‌سنده پدری اونی (رشید) دییه تلقیب وولی‌عهد تعیین ایله‌دی .هارون ١٦٣) سنه‌سنده‌کی آناطولی سفرنده مرعشی تکرار روملردن آلارق اعمار وتزیین ایله‌مشدی . مرعشه یاقین وغرب طرفنده طوروسیك لطیف برياماجنده ـ شیمدی‌هارونی دینیله‌ن ـ (هارونیه) شهرینی بنا ایله اطرافنی دمیر قاپیلی قلعه‌لرله تحکیم ایله‌مشدر. اولجه حلب والجزیره ایالتلریله بیزانس ممالکی آراسنده‌کی حدودلر متعدد محافظلقلره آیریلمش ایکن هارون الرشید بوسرحدلری براداره آلتنه آلوب مستقل برایالت حالنه کتیردی . و (عواصم) نامنی ویردی. شام قطعه‌سنك خلفای راشدین زماننده‌کی حدودی خلفای عباسیه‌دن (رشید) طرفندن عواصم نامی ویریله‌ن آنطاکیه وسواحل شهرلری ایدی . اسلاملر بوحدود خارجنده بولونان یرلر اوزرینه مهاجماتده بولونورلردی . اوصیرالرده روملرك اسکندرون ایله طرسوس آراسنده بعضی مواقعده برطاقیم قوای عسکریه‌لری واردی . امویلر مقام خلافتی احرازایدنجه روملرك اورالرده‌کی حاکمیتلرینه نهایت ویردیلر. عباسیلر زماننده بلاد مذکوره داها زیاده معمور اولدی . اوصیرالرده روملرعربلر اوزرینه مهاجمات اجراسندن واز کچمیورلردی . عباسیلر بومهاجمه‌لرك دفعی ایچون اورالرده بولونان شهرلری اقتضا ایدن عسکر ولوازم حربیه ایله تجهیز ایتدکدن ماعدا اورالرده یکیدن قلعه‌لر تاسیس و روملر طرفندن اولجه یاپیلمش اولانلری ترمیم ایتدیلر . بوقلعه‌لرده اقامت ایتدیردکلری عسکره وقوماندانلره بویوك معاشلر باغلایه‌رق بونلری محاربه‌یه مأمور ایتدیلر. بوجهتدن اویله متین استحکاملر یاپیلدیغی کبی قارا جهه‌سندنده موقعاً مستحکم اولان شهرلری حدود اتخاذ ایده‌رك بونلری قلعه‌لر وسورلرله تحکیم و عسکر اقامتنه تخصیص

ایدرلردی. شوحالده ممالك اسلامیه‌نك حدودندن بعضیلری روم وبعضیلری ایران ممالکنه متصل ایدی . روم ممالکنه متصل اولان حدود اسلامیه‌نك برقسمی ده‌کیزدن ، برقسمی قارادن دیکر برقسمی‌ده هم ده‌کیزدن وهم قارادن بتیشیك ایدی .

ده‌کیز حدودینی شام ومصر بلاد ساحلیه‌سی تشکیل ایله‌یوردی . بوحدود شمالده (طرسوس) دن باشلایه‌رق آطنه ، میسیس ، آناوارزا = عین زاره ، هارونیه پایاس‌شهرلرینی احتوا ایدییوردی . مذکور شهرلرك سنوی وارداتی یوز بیك دینار اولوب بوواراداتك هپیسی بوشهرلرك استحکاماتنه صرف‌اولونوردی. بلکه بیت المال اوسته‌اولارق کندی طرفندن عسکرك معاشاتنه ضم ایدردی . شمالدن شام بلاد حدودیه‌سندن صوکرا صیرا جزیرة العراقه نسبتله (ثغور جزریه) تسمیه اولونان حدود شهرلرینه کلیردی . بونلرك برنجیسی (مرعش) ایدی . داها صوکرا حدث وشیمشات (شمیشاط) ، مالاطیه شهرلرینه‌قادار صیرا ایله بولونان قلعه‌لر یعنی مستحکم شهرلر بوجمله‌دن ایدی .

مالاطیه ایله برابر مذکور شهرلرك وارداتی (۷۰,۰۰۰) دینار ایدی . بوپاره‌نك مهم برقسمی عسکرلره برقسمی اثنای حربده عسکره التحاق ایدنلره ویریلیردی . بوصورتله بومستحکم شهرلر اوزون مدت عربلرك رومله قارشی یاپدقلری آقینلرك قاپیسی مثابه‌سنده ایدی .

خلفای عباسیه‌دن امینك قتلی ویرینه مأمونك کچمه‌سی اوزرینه امینه طرفدار اولان بنی عقیلدن (نصر بن شیث) که ـ بوکون ـ مرعش‌لواسنه تابع کوکسونده ساکن‌ایدی ـ امینك قتلی مسئله‌سنی أشیتدیکی کبی حکومته قارشی کله‌رك جوارنده‌کی اراضی‌یی ضبط ایله‌دی. خلیفه مأمون خدمتنه مکافاة اولمق اوزره وزیراعظمی بولونان (فضل بن‌سهل)ك قارداشی‌حسن بن سهله بعضی‌مالکی تفویض‌ایله‌دیکی اثناده بوحوالی‌یی‌ده فضله بیراقشدی. اودخی(۱۹۹) سنه‌سنده موصل، الجزیره ومرعش طرفلرینی (طاهربن حسین) ه توجیه ایله نصر بن‌شیث اوزرینه مأمورایله‌دی . طاهر (رقّه) یه کله‌رك نصر اوزرینه حرکتله (کوکسون = قالیقادنوس) طرفلرنده یاپیلان محاربه‌ده مغلوب اولارق رقه‌یه دوندی. نصر بوش دورمایوردی . والیءعمومی بولونان حسن بن سهلك ظلمندن دولایی اهالی ممنون ده‌کلدی ؛ بناءً علیه عراق احوالی قاریشمشدی . بوصیرالرده کوفه وحجازده (علوی) بردولت میدانه کلمشدی ..

تمام وقتنی بولان نصر بن شیث کوکسوندن حرکتله مرعش واورفه‌یی ضبط ایله فراتی کچدی وحرانی محاصره ایله‌دی .

وزیراعظم بولونان فضل بن سهل ایله مناصب عالیه‌یی اشغال ایدن ذواتك پك‌چوغی ایرانلی ، خراسانلی وتورانلی ایدی ؛ بوحال عربلرك ملی عصبیتلرینه دوقونیوردی . بالخاصه نصر بن‌شیث عرب‌عصبیتی نامنه حرکت ایدییوردی . بوصورتله الجزیره‌یی تمامیله أله کچیرمشدی .

بنی ابی‌طالبدن بعضیلری یاننه کله‌رك « سن !. بنی عباسی مغلوب ایتدك ! . عربی اونلردن آییردك !.. برخلیفه‌یه بیعت‌ایله‌سه‌ك قوتك دها زیاده آتار » دیدکلرنده « اونلردن برینه بیعت ایده‌یم‌ده سنی‌بن یاراتدم رزقیکی بن‌ویردم‌می » دیسون دییه‌رك جواب‌ویرمش. و« بنم میل ومحبتم عباسیلره‌در . لاکن عجمی عرب اوزرینه تقدیم ایتدکلرندن اونلر ایله محاربه‌یه قیام ایتمشدم . » دیمش ..

(٢٠٥) سنهٔ هجریه‌سنده مأمون طاهر بن حسینی ضبطیه ناظری واوغلی عبداللهی‌رقه والیسی نصب ایتدی. لاکن طاهر امینك قاتلی اولدیغندن مأمون اونی‌کوردکده کوزلری یاشله دولاردی . طاهرده بونی حس ایدییوردی ؛ بناءً علیه مأمون اونی خراسان‌والیسی نصب ایله کوزینك اوکندن آییردی . مأمون عبدالله بن‌طاهری باباسی یرینه ضبطیه ناظری تعیین و[رقه] دن مصره قادار اولان ممالکی‌اوکا توجیه ایله نصرك اوزرینه مأمورایتدی . عبدالله بن طاهر خایلی مدت کوکسونده نصری جبر وتضییق ایتدکدن صوکرا (٢٠٩) سنه‌سنده قلعه‌یی امانله آلدی ونصری دوندی . عبدالله نصره امان ویروب باغداده کوندردی وکوکسون قلعه‌سنی ییقدی . ابن طاهر کوکسوندن مصره کیتمشدر .

٢١٥ سنه‌سنده خلیفه مأمون روملر اوزرینه غزا نیتیله باغداددن چیقدی ؛ موصل، منبج ، میسیس طریقیله طرسوسه کلدی . اورادن آناطولی ایچلرینه دالارق پك چوق غنائمله عودت ایتدی . برسنه صوکرا مأمون تکرار آناطولی‌یه سفر ایدوب غانماً عودتله کوکسون ومرعش طریقیله شامه ایندی واورادن مصره کیتدی .

مأموندن صوکرا آناطولی‌یه الك بویوك آقینی تورك عسکرلریله معتصم خلیفه یاپمش ایسه‌ده موضوعیمز خارجنده بولوندیغی ایچون درجه لزوم کورولمدی . (٢٦١) سنه‌سنده خلیفه معتمد قارداشی ابواحمدی ولی عهد اعلان ایدوب اوکا (موفق) لقبنی ویردی .

اواثناده مصرده توركلردن (احمد بن طولون) والی بولونیوردی . موفقله آرالری أیی ده‌کیلدی . موفق احمده تهدید یوللی برمکتوب یازدی . طولون اوغلی آغیرجوابلرله‌قارشی ویردی.موفق بویوك براوردو ایله توركلردن (بوغانك اوغلی موسی) یی مصره‌كوندرمك اوزره‌تجهیزاته باشلادی . رقه‌ده اون آی قادار بواوردونك تجهیزاتیله وقت غائب ایله‌دی.

بونی خبر آلان (طولون اوغلی) داها اول داورانوب برچوق عسكرله شام اوزرینه یورودی . بوتون سوریه‌یی ضبط ایتدی . آنطاکیه‌دن طرسوسه والجزیره‌یه قادار بوتون ممالكی أله كچیردی. آناطولی ایچلرینه دوغرو دخی كیتمك ایسته‌یوردی ؛ فقط ذخیره‌نك آزلغی احمدی یولندن دوندوردی . بومحاربه‌لر اوزرینه احمد مصر ، سوریه والجزیره‌ده مستقلانه حركت ایتمكه باشـلادی . طولون اوغلی احمد حلب ورقه طرفلرینه كوله‌لرندن (لؤلؤ) نامنده برینی والی تعیین ایله‌مشدی [*]

ولی عهد موفق بووالی اولان‌كوله ایله مناسـباته باشلادیلر . كوله افندیسنه عصیان ایتدی ؛ بعضی شرائطله ولایتی موفقه ترك ایله‌دی. اواثناده موفق دخی (صاحب الزنج) لقبیله اشتهار ایدن زندیقك توابعیله مشـغول ایدی . لؤلؤ بویوك بر اوردو ایله قالقه‌رق (٢٧٠) سنه‌سنده موفقك یانه كلدی. زنجیلرله وقوعه كله‌ن‌محاربه‌ده لؤلؤ وطرفدارلرینك بویوك یارارلقلری كورولدی . وبومحاربه صاحب الزنج مقتول اولدی ؛ زنجیلرك بویوك بر قسمی أولدورولدی؛ برقسمی‌ده قاچدی. لؤلؤ سایه‌سنده مرعش وحوالیسی ینه خلیفه‌نك دوغرودن دوغرویه ملكی صیراسنه كیرمش اولدی. لاكن لؤلؤ افندیسنه ایتدیكی اهانتك جزاسنی‌كورمكده كجیكمدی . موفق لؤلؤ ایله عسكرلرینه چوق اكرام ایتمشدی . لؤلؤ بوندن شیماردی ؛ نهایت موفق حبس وتضییق ایله درتیوز بیك آلتینینی آلدی . زواللی آدم كوندن كونه فقیر واحتیاجه دوشه‌رك صوك زمانلرنده تكرار مصره كیتدی .

احمد بن‌طولونك وفاتی‌اوزرینه الجزیره‌وفرات‌والیلری بولونان (اسحاق بن‌كنداجق) ایله (محمد بن ابی‌الساج) شام طرفلرینك ضبطی ایچون موفقه مراجعت ایتدیلر . موفق رخصت ویردی . بونلرشامده (احمدك اوغلی‌حمارویه) ك عسكرینی بوزوب دمشقی‌استیلا ایله‌دیلر . بوقادارله قناعت ایتمیه‌رك فیلیسطین ومصراوزرینه‌ده یورومك ایسته‌دیلرسه‌ده (رمله) قربنده وقوعه كله‌ن محاربه‌ده مغلوب اولدیلر. مصرعسكرلری‌فراته قادارسوریه‌یی اشغال ایتدیلر . وسرحد ممالك اسلامیه اولان طرسوسه وطوروسه قادار صوقولدیلر .

[*] طولون = موغولجه‌ده آینه دیمكدر .

(بنی طولون) امارتی امرانك یولسزلغی وبجریکسزلکی یوزندن پك چابوق زواله یوز دوتمشدی . اووقتلر (عواصم) نامی ویریلەن سرحد محافظلری آرا صیرا بلاد رومه آقین ایدرلردی. کونك برنده طرسوسده براختلال اولور. اهالی ، مصر حکومتنك یاردیمندن اومودلرینی کسرلر . خلیفه (معتضد) ه مراجعت ایدرلر ؛ خلیفه کندیلرینه تورکلردن (آخشید بن طوغوج [*]) ی والی تعیین ایلەدی . مصر وشام سلطانی بولونان طولون اوغوللرندن (هارون بن خمارویه) خلیفەیه مراجعتله حلب وعواصم ایالتلرینی ترك ایتمك وشام قطعەسنده ومصرده خلیفه طرفندن نائب طانیلمق اوزره مصالحه اولدیلر . خلیفه معتضد (٢٨٦) سنەسنده حلب وملحقاتنی وعواصم ولایتلرینی ـ که مرعش وحوالیسیده داخلدر ـ هارونك مأمورلری الندن تسلیم آلدی . مصردەکی طولون اوغوللرینك قدرتی قالمیوب اوراده (آخشید بن طوغوج) طرفندن بربکلك وجوده کتیریلدی .

حلب وعواصم ایالتلری (بنی حمدان) دن سیف الدولەنك ادارەسنه کچمشدی . بنی‌حمدان امارتی برطرفدن آل (بویه) لك اوبرطرفدن رومارك هجوملریله صارصیلیوردی. اووقته قادار حدود ایالتلرنده غازیلر هرسنه یازین آناطولی‌یه غزا ایدەکلمشلر ایکن احوال داخلیه دولاییسیله حدودلره باقیلامادی . روملر بوندن جسارت آلارق اسلام مملکتلرینه تجاوز یاپدیلر . سوریەنك داها دوغروسی قدسیك اسلاملر الندن قورتاریلمەسی خولیاسنه دوشدیلر. روملر بویوك براوردو ایله (٣٣٧) سنەسنده (مرعش)شهرینی استیلا ایلەدیلر. (٣٤٢) سنەسنده اووقتلرجه مشهور ومعمور اولان (سروج) [**] بلدەسنی ضبط ایله نه بولدیلرسه یاقدیلر . واهالیسنی اسیر ایتدیلر .

(٣٤٥) سنەسنده سیف الدوله اناطولی‌یه سفرایدوب برچوق یرلری روملردن آلدیغی کبی مرعشی‌ده قورتارمشدر . سیف الدوله (مرعش) ی اسکی یرندن قالدیروب داها قولای مدافعه اولونەبیلەجك بریره نقل ایله اطرافنی قلعه ایله تحکیم ایلەدی . بوکون سیف الدولەنك مرعشندن بریبغین طوپراقدن باشقه برشی قالمامشدر . داها یاقین زمانلره قادار جامع وحمام خرابەلری وقبەلری بولوندیغنی سویلەمکدەدرلر. (قاراماراش) دینیلەن وبوکونکی قصبەنك چاریك ساعت قادار شرقنده بولونان بوموقع حقیقةً شهر انشاسنه

---

[*] آخشیدك دوغروسی (آقشید) در . آق کونش دیمکدر .

[**] سروج اورفەنك قرق کیلومتره جنوب غربیسنده وفراتك (٣٧) کیلومترواوزاغنده برقضا مرکزیدر . اولجه پك معمور ایمش . بوکون اهالی (سوروش) دیرلر .

اڭ مساعد بریردر. اطرافنده‌کی قلعه دیوارلرینی تمه‌للرینه قادار اهالی سوکه‌رك ، اوجوارده بولونان (شیخ عادل) مزارلغنه نقل ایله (قبرداشی) یرینه دیکمکده‌درلر. انسان بوحالی کوردکده اسکی مدنیتله شیمدی بولونديغمز حال آراسنده‌کی فرقی دوشونه‌رك آجییور. بوداشلرك ایچنده برچوق ستونلر وقاپی سوکه‌لری واردر. سیف الدوله‌نك مرعشی ضبط واعمار ایتمه‌سی اوزرینه شاعر مشهور (متنبی) کوزل برقصیده سویله‌مشدرکه ترجمه‌سی آشاغیده یازیلمشدر :

« روم حکمداری مرعشه حرکت ایتمش ایسه‌ده سزه مقاومت ایده‌میوب حرکات غیرمنتظمه ایله قاچمغه مجبور اولمشدر. دقان نام موقعنده تحفظی ده فایدا ویرمه‌مش. مرعشی بنا ایتدیککزدن تعجب اولنور. بن ایسه بوتعجبه شاشه‌جغم ؛ چونکه هرشی سزه قولای کلسه متصف اولدیغکز خصوصیت نره‌ده قالیر. هله مرعشده اولان اوشدتلی ریاح مضطربه یاپدیردیغیکز قلعه‌یه دوقونمقدن قورقویور. »

سیف الدوله مرعشی اعمار واکمالدن صوکرا حلبه عودت ایتمشدی. روملر ینه بوش دورمایوب (میافارقین) [*] بلده‌سنی احراق واهالیسنی اسیر ایله‌دیلر. روملر داها بر چوق قلعه‌لری ضبط ایله ایچریسنده بولدقلرینی قتل و اسیر ایتدکلری صیراده طرسوس ومیسیسی‌ده آلدیلر ؛ یالیکز میسیسده یوز اللی بیك نفوسه یاقین اسلام بوغازلادیلر. (بنی حمدان) ه عارض اولان پریشانلق حسبیله روملره مقابله ایده‌جك کیمسه قالمامشدی. روملر (۳۵۷ و ۳۵۸) سنه‌لرنده آنطاکیه‌یه صوقولدیلر واوراده اون ایکی بیك اسلام أولدوردیلر. روملر برطرفدن ده الجزیره‌یی یاقوب ییقیورلردی. (۳۵۶) سنه‌سنده سیف الدوله وفات ایتمشدی. تا (۳۶۳) سنه‌سنه قادار حدود ایالتلرینك برچوغی روملرك اللرنده قالدی. بوسنه‌ده آل حمداندن (ابوالهیجا بن ناصرالدوله) مهم مقدارده عسکرله کونده‌ریلوب دیار بکر والیسی (هزار مرد) ك یاردمیله روملر برده‌رده‌ده صیقیشدیریله‌رق پریشان وسرعسکرلری اسیرایدیلدکدن صوکرا بوحوالی برآز راحت یوزی کوره‌بیلدی.
(۴۲۱) سنه‌سنده استانبول ایمپراطوری بویوك براوردو ایله شرقه دوغرو یورودی؛ حلبه

[*] میافارقین = دیار بکر شهرینك یتمش کیلومترو شمال شرقیسنده اولارق دجله‌یه تابع باطمان صوینه دوکوله‌ن برچاییك اوزرنده (سلوان) قضاسنك مرکزی برقصبه‌سیدر.

یاقلاشدقلرنده (بنی مرداس) دن حلب امیری بولونان (شبل الدوله) آز بر قویله قارشیلرینه چیقوب بونلری پریشان ایله برچوق اموال غنائم آلدی. فقط الجزیره طرفلرنده کی امرا نفاق و شقاق اوزره بولونیورلردی . (ابن عطیر) نامنده کی امیر ، رها قلعه سندن متصرف اولدیغی بربرج ایله برمقدار اراضی یی (٢٠,٠٠٠) آلتین مقابلنده صاتدی. قیصر بووسیله ایله درتیوز ییکرمی ایکی سنه سنده رهایی ضبط ایتدی .

دردنجی باب

— تورکلر —

تورکلر آناطولیده تاریخك بحث ایده‌مدیکی زمانلرده ساکن اولمشلر ؛ آکمشلر ، پچمشلر ، هیتیت ، هالدی کبی حکومتلر ومدنیتلر وجوده کتیرمشلردر . داها صوکرا (اوغوز خان) قومانداسنده‌کی تورکلر بر مدت شرقی آناطولی وسوریه‌ده اجرای حکم ایتمشلر . آتیلا ـ آتلی آغا ـ قومانداسنده کلەن هون تورکلری ، خوزارلر ، آوارلر ، ایسکیتلر هپ آناطولیده اجرای فتوحات ایله شان قازانمشلر . فقط اسلاملقدن اول هیتیت وهالدیلردن باشقه بوطرفلره کلەن تورکلر ثابت بر حکومت تأسیس ایده‌مه‌مش واستیلالری برسیل آقینتیسی کبی کلوب کچمشدر. ایشته بوبیکلرجه سنه اول تورکك یوردی اولان آناطولی ینه اسکی صاحبنه قاووشمشدر . نیته‌کیم آناطولیده برضرب مثل واردر: « مال صاحبنی تن طوپراغنی بولور . » دیرلر .

اسلاملقدن صوکرا عباسیلر زماننده تورکلر اسلامیتی قبول ایله غربه دوغری آقوب کلیورلردی . تورکلر عسکرلکله آناطولی‌یه داها عباسیلرك باشلانغیچلرنده کیرمشلردی . فقط بومحاربەلر خلیفەلر نامنه اولدیغی ایچون بونلردن بحث ایتمیه‌جکز . تورکلرك کندیلری ایچون آناطولیده ایلك یاپدیقلری محاربه (٤٤٠) سنه‌سنده وقوعه کلمشدر .

بخارا وخراسان طرفلرنده بولونان اوغوز قبیله‌لرندن برچوق کیمسه‌لر اوحوالیده بولونان سلچوق امراسندن (ابراهیم اینال) (*) بکك اطرافنه طوپلاندیلر. سلچوقی پادشاهی طوغرولك قارداشی اولان اینال بك اونلره « بنم مملکتلرم سزی اداره ایده‌مز . سز بلاد رومه غزا و فی سبیل‌الله جهاد ایله مشغول اولارق اموال غنائمدن متنعم اولیکز ! ایشته بن ده آرقه‌کزدن کلیورم . . » دیه‌رك اونلری دیار رومه سوق ایتدی . کندیسی ده آرقه‌لرندن کیتدی . اوغوزلر برچوق یرلری چیکنه‌یه‌رك طربزونه قدر کلدیلر . اللی بیك نفر روم عسکری اونلره قارشی چیقدیسه‌ده واقع اولان محاربه‌لرده مغلوب وپریشان اولدیلر . برچوق آصیلزاده‌لر تورکلره اسیر دوشدیلر .

(*) اینال ـ سلطان زاده دیمکدر .

اوغوزلیلر داها برچوق یرلره آقین ایده‌رك یوز بیك قدر اسیر و حسابسز مال ایله دوندیلر. حلب وحدودایالتلری (بنی مرداس) النده ایدی. سلجوقیلردن آلپ آرسلانك نفوذ وقوتی کوندن کونه آرتیوردی؛ حلب وعواصم امیری بولونان (محمودبن صالح‌بن‌مرداس) آلپ آرسلانك نفوذنی کوره‌رك قورقویه دوشدی. بنی‌مرداسیك سلجوقیلره قارشی قویه‌جق قوتلری یوقدی. محمودکندی مملکتلرینه امرلرکوندره‌رك (خلیفه‌قائم بامرالله) ایله سلطان آلپ آرسلان نامنه خطبه اوقوتدی. بوصورتله مرعش وحوالیسی (٤٦٣) سنه‌سنده تورك نفوذی آلتنه کیرمش اولدی. بواثناده آلپ آرسلان دیاربکره کیتمشدی. دیاربکر امیری (مروان اوغلی نصر) اوکا عرض اطاعتله یوزبیك آلتین تقدیم ایتدی. سلطان اونی یرنده براقه‌رق حلبه کلدی. حلبده دخی محمودعرض اطاعت ایتمکله اوده یرنده براقیلدی. آلپ آرسلان حلبدن خویه کیتمشدی. روملرك بویوك بر اوردو ایله اسلام مملکتلری اوزرینه کلدکلرینی أشیتدیکی کبی همان تدارکات لازمه‌ده بولونه‌رق اکالنده‌قارشیلرینه قوشدی. آلپ آرسلان جسور، آچیق یورکلی، سویملی وبوزولمامش تام بر تورك ایدی. (اخلاط) جوارنده روم اوردوسندن بر قسمنه چاتدی. واونلری دارماداغین ایتدی. داهاایلریده روملرك بویوك اوردوسنه یاقلاشدی. تکبیر آلأرق آرسلانجه‌سنه دال قلیج دشمن اوردوسنه صالدیردی. پادشاهلرینی الك اوکده کوره‌ن تورك بابا یکیتلری‌ده دوشمانه هجوم ایتدیلر. کندیلرینك بش مثلی اولان روم‌عسکرینی پریشانله قوماندانلری اولان ایمپراطور (رومانوس)ی اسیر ایتدیلر. آلپ آرسلان حریفك مردار قانته کیرمیه‌رك اونی آزاد ایله‌دی وبویوکلك کوستردی.

بو محاربه تورکلرك نفوذ و قوتنی بوسبوتون آرتیردی. (٤٨٧) سنه‌سنده خلیفه (مستظهربالله)ك زماننده سلچوقی سلطانی (برکیاروق)[*] ایله عموجه‌سی (تتش)[**] آراسنده محاربه باشلامشدی. تتش شامدن بویوك بر اوردوایله حلب اوزرینه یورودی (قسیم‌الدوله آقسنغر ـ آق‌سونغور) ایله رها وحران والیسی بولونان (بوزان) برلشوب برکیاروق دخی امداد ایچون (کربغا = قیربوغا) یی عسکرله کوندردی؛ حلبه آلتی ساعت مسافه‌ده بولونان (تل‌السلطان) نام موقعده وقوعه کله‌ن محاربه‌ده تانیش غلبه ایده‌رك حلبی ضبط وبوزانی قتل ایله قیربوغانی حبس ایلدی. بعده الجزیره ومرعش حوالیسنی ودیار

[*] برکیاروق ـ دوغروسی (بورکی‌یاریق) اولسه کرکدر. بورك برنوع صاریقدر.

[**] تتش دوغریسی (تانیش)در. تانیشمق مصدرندن.

بکری ، آذربایجـانی ضبط ایلدی . تانیشیك مقتول اولمه‌سی اوزرینه بو حوالی اوغلی (رضوان) لك النه کچدی . اناطولیده سلجوقیلردن فتوحاتی الکچوق ایله‌ری کوتوره‌ن واناطولیده تورکلکی یرله‌شدیرن ذات ملکشاهیك همشیره زاده‌سی اولان (قاتیلمش اوغلی سلیمان) در . سلیمان ازنیقه قادار همان بوتون اناطولینك داخلی اقسامنی ضبط ایتمش ایدی. سلیماندن صوکرا اوغلی (داوود)کچه‌رك اناطولیده برپادشاهلق قورمش وقونیه‌یی پایتخت ایدینمشدی (*). بوخالص تورك اون‌بش سنه‌قدر قیلیچ صالالادقدن صوکرا (٥٠٠) تاریخنده وفات ایده‌رك یرینه قارداشی قیلیچ آرسلان کچدی. بونك زماننده اهل صلیب محاربه‌لری شدتله‌نمشدی . بواثناارده باشقه اسلام مملکتلرینك حالی قارمه قاریشیق ایدی. خلیفه‌لرك هیچ بر نفوذی قالمامش ایدی . قورو بر عنوان و کوسته‌ریشدن باشقه بر شیلری یوقدی ؛ وقتلرینی ذوق وسفاهتله کچیریرلردی . اسـلاملغی بحرمحیط اطلاسیدن هیمالایا داغلرینه قادار یایان وپك آز زمان ظرفنده دنیانك ــ اووقتلرجه ــ معلوم اولان نصفنه یاقین برقسمنی فتح ایدن عربلر یورولمش ؛ اسکی حرارتلرینی پك‌چابیق غائب ایتمشلردی . آرتیق عربلرده‌جنك وجدال ایچون نه‌قوللرنده قوت نه‌ده قلبلرنده عزم وثبات ومعنویت قالمشدی . اسلامیتی‌قورومق ایچون باشقه برقوته ، تازه برقانه ، بوزولمادق برملته احتیاج واردی : بوده آنجاق تورکلرله اولابیلیردی . دنیانك الك باکر وفداکار برصویی اولان تورکلری (حی‌علی‌الفلاح) صداسی شرقدن غربه دوغرو سوروکله‌یوب کتیرییوردی . اسـلاملغك صادق وصمیمی آرسـلانلری تا خلیفه مأمون زماننده دین یولنده قانلرینی دوکمکه باشـلامشلردی . شیعیلك وسنیلك کبی ایکی سـیاسی انتریقه یوزندن عربلر واسلاملر پارچه‌لانمش وبربرینه دوشمان کسیلمشدی . بو مذهب کورولتولرندن اوزاق دوشه‌ن یکی بر قومیك اسلاملغی کرکدی که مسلمانلغی قورویه‌بیلسین . ایشته بو ملتده آلتایلرك آلتین یوره‌کلی ارلری ایدی . جناب حق ، اولوتاکری عربك سرعت وچالاکیسنی وداها دوغروسی ثباتسزلغی تورکك متانت و ثباتیله اتمـام بویورمق ایسـته‌دی‌ده تورکلری مسلمانلق شرفیله مشرف قیلدی وبویوك بر تهلکه کچیره‌ن مسلمانلغی ومسلمان مملکتلرینی بوصورتله قورتاردی .

برطرفدن اسپانیانك اسـلام اداره‌سنده بولونمه‌سی دیکر طرفدن اناطولیده تورك

(*) عربجه بر قاعده اولارق (داود) بر واو ایله‌یازیلق عادت ایسه‌ده تورکك داوودی ایکی واولی اولمه‌لیدر .. عربجه برقاعده تورکجه‌ده تطبیق ایدیله‌مز .

بیکیتلرینك ایله‌ریله‌مه‌سی آوروپایی تهلکه آلتنه آلییوردی . بونی کورن پاپالر وبعض پاپاسلر دین نامنه اورتالغی یایغاره ایله دولدورمغه باشلادیلر . خرستیانلغك تهلکه‌ده بولوندیغی بوتون متفکر قافالرجه اکلاشیلمش ایدی . مقامات مقدسه‌یی اسلاملرك اللندن المق بهانه‌سیله اسلام دونیاسی اوزرینه دینی برمحاربه آچیلدی . ایشته اهل صلیب !.. هر طرفدن سورو سورو وخرستیانلر بویوك کتله‌لر شکلنده اسلام مملکتلری اوزرینه آقوب کلیوردی . اووقتلر بونلره قارشی قویه‌جق براسلام امتی وارایسه اوده تورکلر ایدی . داها ایلك حرکتلرنده اهل صلیب قارشیلرنده تورك قیلیجلرینی کوردیلر ؛ ازیلدیلر ؛ قهر اولندیلر . فقط آرقه‌سی کسیلمه‌دی . کوزلرینی قان بورومش اولان وحشی ، خونخوار برطاقم حنوار سورولری دها کلییوردی . بونلرك هپسنه (قیلیج آرسلان) مقابله ایدییوردی . قیلیج آرسلان یالیکز قالمش واوردوسی بوسبتون محو اولمق تهلکه‌لرینه وارمشدی . محاربه‌یی میدان محاربه‌سی حالندن چیقاره‌رق چته محاربه‌لری شکلنه صوقمغه مجبور اولدی .

بو صورتله میدانی بوش بولان صلیبیلر اناطولی ایچریلرینه دالدیلر ؛ اوزرینه کلن مسلمانلری کسه بیچه برقسمی قارامان طرفلرندن چوقور اووا وآطنه طرفلرینه ؛ دیکر قسمی‌ده (کرون) و (البستان) طریقیله (مرعش) ه صارقدیلر .

بو صیرالرده (غودفرووا) نك برادری (بودوئه‌ن) اوردودن آیریله‌رق بعض خرستیانلردن دخی کندیسنه‌خایلی آرقاداش بوله‌رق ایله‌ری حرکتله اورفه‌یی استیلا واوراده بر (قونت) لق تشکیل ایله‌دی . اهل‌صلیب (١٠٩٧) سنه‌سنك ایلك بهارنده کوکسوندن حرکتله (یکیجه قلعه) داغلرینی آشدیلر . بر چوق سواری ضایع ایده‌رك چوق زحمت چکدکلری ایچون بوداغلره (شیطان داغلری) اسمنی ویرمشلر(*) عینی سنه‌نك مایسی ابتدالرنده (جرمانیقا ـ ویامارسیا) دیدکلری مرعشه داخل اولدیلر . مرعشك اووقت سکنه‌سنك همان هپسی‌ده یرلی خرستیانلردن عبارت اولدیغندن اهل صلیبی حسن‌قبول ایله اونلره قاتیلدیلر . یالیکز قلعه‌ده بر مقدار اسلام عسکری وار ایمش . بونلر اهل صلیبك تقربی خبرینی آلیر آلماز هربری برطرفه‌صاووشمشلر . بالآخره اورفه‌حکمدارلغنه تعیین‌اولونان (بودوئه‌ن)ك زوجه‌سی وفات ایتمکله بوراده دفن‌ایدیلمشدر . بالدوئه‌ن ویا بودوئه‌ن اورفه‌یه کیدوب (طوروس) نامنده‌کی روم بکندن حسن قبول کوردی .

(*) . حریفلرك (شیطان داغلری) تسمیه ایتدکلری داغلری بن‌ده کزدم وکوردم ، حقیقةً صارپ وکچیلمه‌سی چوق مشکلدر .

اولادی مقامنده اورایه حکمدار قالدی . اهل صلیب مرعشده بر قاتولیك کلیساسی تأسیس وبرلاتین پسقپوسلغی تشکیل ایتدکدن‌صوکرا آنطاکیه‌یه دوغرو حرکت ایتدیلر. اوراسنی دخی (١٠٩٨) سنه‌سنك حزیرانده طقوز آی محاصره‌دن‌صوکرا اشغال ایتدیلر. اهل صلیب شهره کیرنجه‌یرلی‌خرستیانلرده اونلره‌قاتیلارق‌اسلاملره ایتمدك فنالقلر براقمدیلر. آنطاکیه‌یه (Boemouda) اسمنده برجنرالی‌حکمدار تعیین ایتدیلر که‌مرعشدخی‌برمدت بوحکمدارك حمایه‌سی آلتنده بولونمشدر .

اهل صلیب مرعش وحوالیسنی وبلکه بوتون آناطولی‌یی کوچ‌چیکنه‌یه بیـلیردی . فقط اسلاملر آراسنده‌اتفاق یوقدی ؛ حتی تورکلرك اهل صلیبه قارشی قازاندقلری موفقیتلر بعضی اسلام سلطانلرینك حسدلرینی تحریك ایدییوری. ازجمله مصرده خلافت دعواسـنده بولونان (مستعلی بامرالله) اوتانمه‌دن اهل صلیبی تورکلرك ضررینـه دعوت ایدییوردی .

بویوزدن میلیونلرجه مسلمان قانی دوکولدی . وقدسده برخرستیان قراللغی وجوده کلدی . آنطاکیه ، اورفه ، مرعش وتوابعی برزمانلر اهـل صلیب ألنده قالدی . اهل صلیبك شمال حدودی مرعش وجنوب حدودی‌مصره دوغری اوزانیوردی. اناطولینك بوندن باشقه یرلرینك چوغی ینه‌تورکلرك النده بولونیوردی . آرا صیرا تورکلر اهل‌صلیبه اهمیتلی دایاقلر آتیورلردی. اووقته‌قدر بربرلریله‌محاربه‌حالنده‌بولونان ماردین‌امیری (آرتیق اوغلی معین‌الدوله سالمان) ایله موصل امیری (شمس‌الدوله جکرمش) باریشه‌رق فرات قربنده اهل صلیبك برفرقه‌سنه ایی برقلیچ آتارلر وبرچوق اسرا واموال آلیرلر .فقط مرعش واورفه‌کبی بر چـوق اناطولی‌شهرلری حالا اهل‌صلیبك النده بولونویوردی . بو صیرالرده ایدیکه موصلده (آق‌سونغور برسقی ـ پورصوق) آدنده برتورك دلاوری والی بولونویوردی (*) اطرافنه طوپلادیغی اون‌بش‌بیك‌سواریله رهـا قلعه‌سنی محاصره ایلدی . مرعش متصرفی بولونان (کوواسیل) فوت اولمش ویرینه قاریسی کچمشـدی . قاری اسلاملرك رهایی‌محاصره ایتدکلرینی خبر آلنجه‌قورقارق مرعشی تسلیم ایتمك ایچون‌مأمور کوندرمیه‌سنی آق‌سونغوره‌یازه‌رق آق سونغورطرفندن کوندریلن بربولوك باشی‌یه‌مرعشی تسلیم ایدر.بونك اوزرینه بوطرفلرده‌بولونان اهل‌صلیب‌دوکونتیلری‌ده صاووشور کیدرلر.

(*) آق سنغور یازمق دوغری دکلدر . سونغور یازیلالی سونغور آتمه‌جه نوعندن بر قوشیك آدیدر . (برسق) پورصوق کلمه‌سنك بوزونتوسیدر .

قیلیج آرسلاندن صوکرا اهل صلیبه اك بیوك ضربه‌لری ینه تورك عسکرلری الیله صلاح‌الدین ایوبی اورویوردی . صلاح‌الدین‌سوریه وفیلیسطین طرفلرینی اهل‌صلیب الندن قورتارییوردی . قدسی تکرار فتح ایدییوردی . قدسك تکرار اسلاملر الینه کچمه‌سی اوزرینه آوروپاده‌ینه پاپاسلر فریاده وخلقی اسلاملر علیهنه تشویقه باشلادیلر .

آوروپادن آلمانیا ایمپراطوری وانکلتره قیرالی کبی بویوك حکمدارلر اسلام‌مملکتلری اوزرینه‌یوکله‌ندیلر . بو آرالق طرسوس وآطنه طرفلرنده ومرعش حوالیسنده (ارمنی)لر مستقلانه برصورتده حرکت ایتمکه وقت بولمشلر واسلاملری قتل‌عام ایتمشلردی . آطنه وسیس طرفلرنده اجرای حکومته یه‌لته‌نن (لافون) آلمانیا ایمپراطورینه اطاعتله اهل صلیبه قاتیلمشدی .

دها اولجه مرعش حوالیسنده (لئون) نامنده بر ارمنی تفرد ایتمشدی . قونیه سلچوقیلرندن (غیاث‌الدین) آنطاکیه وآنطالیه شهرلرینی اهل‌صلیبدن تمیزله‌دکدن‌صوکرا (٦٠٥) تاریخ هجریسنده مرعش وملحقاتنی دخی لئونك اوغلی الندن آلدی . قونیه سلچوقیلرینك حالی‌ده ایی کیتمیور ، داخلی اختلاللرله بوش‌یره تورك قانی دوکولیوردی. بوکورولتولر اثناسنده تکرار ارمنیلر تحکمه باشلادیلر . (٦٣٠) سنهٔ هجریه‌لرنده مصر سلطانی (ملك‌کامل‌بن عادل) ایله قونیه پادشاهی سلطان (کیقبادعلاءالدین) لك ارالری آچیلمشدی. (٦٣١) ده مصر سلطانی بویوك‌بر اوردو ایله مصردن چیقوب آناطولی‌یه یورودی . یولده کندیسنه برچوق امرا دخی قاتیلدی .

(٦٣٢) سنه‌سنده مرعشه مواصلتله (مرعش) و(تل‌حمدون)ی ارمنیلردن قورتاردی. اوردوسنی (کوك صو = کوکسون) اوزرنده قوردی . فقط داها اول سلطان کیقباد دربند وکچیدلری دوتمش ایدی.حرکات عسکریه ایچون الویریشلی اولمایان داغلر آراسنده برایش کوره‌میه‌جکنی سلطان مصر آکلامه‌سیله دیار بکر و خرپوط طرفلرینه دونمکه مجبور اولدی . بومحاربه‌لرده سوریه داخلنده‌کی اهل صلیبی و مرعش ارمنیلرینی ییلدیران (ملك‌اشرف صلاح خلیل) ایدی .

(٦٥٧) سنهٔ هجریه‌سنده ایرانده (ایلخانیه) [*] حکومتنك مؤسسی اولان هولاکو [**] خان الجزیره‌یی استیلا ایله فراتی کچدی وحلب اوزرینه یورودی. هولاکو

[*] ایلخان مملکت بکی دیمکدر .

[**] هولاکو — موغول تورکجه‌سنده قولارنکلی آته دیرلرمش .

كنديسنه دخالت ايدن حما و حمص اهاليسنه عفو ايله معامله ايدر وقارشى قويانلره بر آز شدتلى داورانيردى. سائر تورك بويوكلرينه اسنادىعادت اولان مظالم هولاكو خان حقنده دخى نقل و روايت اولونمقده ايسه‌ده بونلرك دوشمان قلملر طرفندن يازيلمش بولونديغى جهتله هيچ بر قيمت و اهميتلرى يوقدر . هرمحاربه‌ده بر چوق آداميك تلف اولاجغى برامر طبيعيدر : اسكندرك ، ناپوليونك و سائرلرك بيكلرجه فنالقلرى اونودولورده بر تورك حكمدارينك الك اوفاق بر شيئى يالانلرله ، مبالغه‌لرله بويودولور : بونى عيناً ترجمه ونقل ايدن توركلره تأسف ايتمه‌مك الدن كلمز . . . بواونودولان و اتهـام ايديلن تورك جهانكيرلرينى طانيمق وطانيتمق بز تورك كنجلرى ايچون بر وظيفهٔ مليه‌در .

(٦٥٧) سنه‌لرينه دوغرو مرعش و حواليسى‌ده موغول توركلرينك اداره‌سى آلتنه كيرييوردى . قارا قورومده (قاآن) لق تختنده اوطوران (منكوقاآن) وفات ايتمكله جنكيز خانك طورونلرى واوغوللرى آراسنه اختلاف دوشدى . بونك اوزرينه هولاكو سوريه امراسندن (كتبغا = كيت بوغا) يى محافظ تعيين ايله عراقه دوندى. هولاكونك سوريه‌يه صارقمه‌سنى مصر ايچون تهلكه‌لى كوره‌ن مصر امراسندن وينه توركلردن [ملك مظفر قودوز] تورك كوله‌منلرينى طوپلايه‌رق سوريه اوزرينه يورودى . ياپيلان محاربه‌ده كيت بوغا أولدى . بومحـاربه‌لرده مصر كوله‌منلرندن (بيبرس = بايبورس) [*] چوق يارارلق كوسترمشـدر . حرب نتيجه‌سنده هولاكو خان سوريه وبلاد شامنه حلبى ألدن چيقارمشدى. ايجابسز يره بركره داها قارداش قانى دوكولمش اولدى . (٦٥٩) تاريخنده تكرار موغول اوردوسى بوحوالى‌يى اورديلرايسه‌ده صوكره ينه چكيلمشلردر . هولاكو خانك استيلاسى صيرالرنده سيس ارمنى تكفورلرينك [**] النده بولونيوردى . مرعش وبهسنى تكفوره تابع ايدى . تكفور آياصوفيه اسمنده برده كيليسا ياپديرمشـدركه كيليسا ذوالقدر اوغوللرندن علاءالدويه طرفندن جامع كبيره تحويل ايدلمشدر .

مرعش وقوزان داغلرنده ارمنيلر اراضينك صارپلغندن استفاده ايده‌رك آز چوق آسوده برحالده ياشايورلردى . هولاكو خانك سـوريه وشـام طرفلرينى اسـتيلا ايتمه‌سى اوزرينه سيس تكفورى بولونان (هييوم) هولاكويه خراجكذار اولدى. اطاعت ايتدى.

[*] بيبرس شكلنده يازمق خطادر . دوغروسى بايبورسدر . باى اصل توركجه بت ديمكدر .

[**] آناطولى‌ده بولونان روم و ارمنى دره بكلرينه اسلافدن تكفور عنوانى ويريرلردى . بوكلمه ارمنيجه (تاقافور) صورتنده يازيلورسه‌ده كلمه‌نك اصلى فارسيدر: (تاجور) دن بوزولمشدر. تورك شيوه‌سنده دخى (ته‌كير) دينيلير ، تكير داغى، ته‌كير چاييرى كبى .

هیوم هولاکو خانك حمایه‌سنه کیرمه‌سندن استفاده ایده‌رك اسلاملره اجرای مظالمه باشلادی. (٦٦٤) ده مصر سلطانی (ملك ظاهر بایبورس) امراسندن بعضیلرینی سیس اوزرینه کوندردی. اونلر دخی واروب هیومك عسکرلرینی اوردیلر وایکی اوغلندن برینی قتل وبرینی اسیر ایتدیلر. هیوم برچوق مال ویره‌رك اوغلی لئونی قورتاردی؛ یرینه لئونی کچیردی. کندیسی راهب کبی بر کیلیسایه قاپاندی. (٦٧٣) سنه‌سنده سلطان بایبورس سیسی فتح وتخریب ایتمشدر. سلچوقیلردن قونیه سلطانی اولان (غیاث‌الدین کیخسرو) هنوز چوجوق بولوندیغندن ادارهٔ حکومت نا اهللر اللرنده قالمشدی. ذاتاً حکومت سلچوقیه موغوللرك حمایه‌سی آلتنه کیرمش وخراجکذار اولمشدی. موغوللر ایله آراسی آچیق اولان مصر حاکمی سلطان بایبورس (٦٧٥) سنه‌سنده آناطولی اوزرینه یورودی. بوصورتله قونیه‌یی موغوللرك اللندن قورتارمق ایسته‌یوردی. بایبورس مرعش و حلب طریقیله حرکت ایدییوردی. بونی خبر آلان موغوللر آلبستانده بایبورسیك اوکنی کسمك اوزره طوپلاندیلر. (٦٧٥) سنه‌سنك ذی‌القعده‌سنده البستانه واصل اولدیلر. وقوعه کله‌ن محاربه‌ده موغوللر فنا حالده بوزولدیلر. بوندن صوکرا سلطان بایبورس قیصریه‌یه کیتدی. اوراده ذخیره‌سزلکدن ایلری کیده‌میوب رجعت ایتدی. و عمیق اوواسنده اوردوسنی قوردی؛ هولاکو خانك اوغلی (ابقا = آباقای) خان بوفلاکتدن خبردار اولارق بویوك بر اوردو ایله البستانه کلدی. موغوللرك اولدوروله‌ن عسکرلرینی وبکلرینی کوردیکی کبی چوق متأثر اولدی. بوأوفکه سلچوق حکومتنك محوینی تسریع ایتمشدر. ذاتاً سلچوقیلر تمامیله عجمله‌شمشلردی. سلطنتی قوران بابالرینك آدلری هپ تورك آدی اولدیغی حالده بونلر عجم اسملری آلیورلر ویازیلری فارسجه یازییورلردی. ایرانده هولاکو خان اوردوسی اوکندن قاچان اخلاقی بوزوق فارسلیلر قونیه سلطنتنی دخی تلویث ایتمشلردی. هرصنفدن مرائی، دالقاووق، عیاش، قلاش حریفلر دولمشدی. بوحکومتی‌ده عباسی خلافتی کبی چارچابیق قوقوتدیلر.

سلچوق اوغوللری حضرت مولانا (قدس سره) کبی بیوکلرك نصیحتلرینی دیکله‌میورلردی. برکت ویرسونکه شرقدن داها صاف وصاغلام تورکلر کلییور وقان یینه تمزله‌نیوردی. قرامان اوغلو محمد بك [*] ده سرای حکومتدن آتیلان تورك دیلنی احیا ایدییوردی. محمد بکك «تورك دیلی محو اولویور؛ بوکا بر چاره بولمه‌لی» دیدیکی مشهوردر..

[*] قرامان — قرا آدام دیمکدر. من تورك دیلنده آدام وذات مقابلنده قوللانیلیر. کوسه‌من

ذوالقدر اوغوللرى

توران بويوك بر دەكيزه بكـزەديلەبيليرسـه بودكيز آراصيرا جوشـەرق [*] اطرافنه بويوك دالغالر آتار ؛ هرطرفى قاپلار ؛ باصار حتى بو آتديغى دالغەلردن دەكيزلر ، كوللر ميدانه كلير . بونلرده جوشار و ياشار . آنا دەكيزله اولان علاقه و باغلانتيلرى كسيلير ؛ تماميله مستقل برحال آلير .

تاريخدەتوران برقاچ‌دفعه جوشمش، كوپورمش‌وبوتون دنيايى‌قاپلامشدر.(هييونغ نو) طوفانى چينى ، (هون) طوفانى آوروپايى (موغول) طوفانى آسـيا وآوروپايى (تاتار) طوفانى هند و ايرانى ، (سـلچوق وعثمانلى = قايا خانلى) طوفانى اوچ معلوم قطعەيى آلت اوست ايتمش .

تورك فتوحاتى ياليكز آوروپا ، آسيا، آفريقا قطعەلرينه منحصر قالمامش : بوبويوك صوى بهرنك طريقيله آمريقايەده كچمش . بيكلرجه سنەاول اورالرده يرلەشمش. تولتەك و آزتەك وسائره كبى قوملر، حكومتلر ومدنيتلر وجوده كتيرمش. (١٨٧٧) سنەسنده شمالى آمريقاده (دەوين پورت) قربنده بولونان اسكى برداشده هيتيت توركلرى آثارينه مشـابه رسملر كورولمشدر . اسكيمولر موغول عرقندندر . مكسيقويه ياييلان بر صوى واردركه سبريادەكى (طونغوز) لرله اخلاق وسيما جهتيله هيچ بر فرقى يوقدر .

خلاصه تورك استيلالرى تاريخده قرنلر دەكيشديرمش ، تاريخلر ياشـاتمش ومدنيتلر ياراتمشـدر . بو فياض و اولوغ دەكيز چنكيز خان زماننده داها داشمش ، اطرافندەكى داغلرى ، درەلرى چيكنەمشـدى . بوهرج ومرج اثناسنده بعض دالغالر اوزاقلره قادار كيدييور هرانكەلى ييقيور ، قيرييور . كندى جولاننه مساعد ساحەلر حاضرلايوردى.

كوسه آدام ، قوجەمان قوجه آدام، شيشمەن شيش آدام وسائره .. من كلەسى لاحق‌اولديغى كلەنك آهنكـنه كوره دەكيشـير . آهنكى ثقيل اولان كلەلرده (مان) شكلنى آلير . (شيشمان) ديمك دوغرو دكلدر.. بونى غربى آناطوليده (شيشمەن) صورتنده قوللانيرلركه شيوەيه موافقدر. توركمەن تورك آدم ديمكدر. « تورك ايماندن بوزولمش» ديەنلر جاهللك وغرضكارلق ايتمش اولورلر.

[*] دەكيز كلەسنك اصلى ئەنكيزدر . معلوم اولديغى اوزره شرق توركجەسنده دال يوقدر . حالا شمال توركلرى بونى (ئەنكيز) ديه سويلرلر . انكيز كلەسيله (طونغوز) آراسنده مناسبت واردر. سبريانك دەكيز ساحلنده ساكن بولونان توركلرينه تونغوز ديرلر. تونغوزلرك بر چوغى عادت ودينلرينى محافظه ايدييورلر ..

هوا دوزه‌لدی. فیرطینه دوردی. بویوك ده‌کیز چکیلدی. فقط آنا ده‌کیزدن آیریلان قوجه قوجه پارچه‌لردن برطاقملری کلدکلری یرلرده قالدیلر. آیریجه بره‌ر دریا، بره‌ر کول وجوده کتیردیلر . اونلردن بری‌ده بالآخره عثمانلی ده‌کیزینه قاریشان (ذوالقدریه) کولیدر .

چنکیز خانك تورکستان طرفلرینی (کوك بایراق) آلتنه چاغیردیغی صیرالرده‌اورالرده برطاقم عشیرتلر غربه‌دوغری کوچوب کلیورلردی.(ذوالقدر ویا ذوالقادر) نامنده بربکك اداره‌سی آلتنده بر تورك عشیرتی بواثناده آناطولی‌یه کچدی .

یاززمانلرنده آلبستان طرفلرنده‌کی یایلاقلرده، قیش وقتلرنده دخی مرعش‌اووالرنده وقت‌کچیرمکه باشلادیلر. آناطولیده طوائف ملوك دوری اولان بوزمانده ذوالقدرلیلرده استقلاله یه‌لته‌ندیلر . (۱۸۰) سنه‌قدر اجرای‌حکومت ایتمشلرسه‌ده چوق کره‌لر استقلال تامه مظهر اولامیوب کاه مصر سلطانلرینه کاه عثمانلی پادشاهلرینه تابع اولا کلمشلردر [*].
بعض تاریخلرده ذوالقدرلیلرك ملوك ساسانیه سلاله‌سندن اولدقلری یازیلمش ایسه‌ده کرك ذوالقدریه حکمدارلرینك بعضیلرینك اسملری و کرك دلائل سائره دولاییسیله آکلاشیلیورکه بوجهت قطعیاً دوغرو ده‌کلدر . حتی ذوالقدریه امراسندن بعضیلرینه عائد محکوکات و آثارده دخی ساسانیه سلاله‌سندن اولدقلری یازیلمش وضبطلرده دخی ساسانی عنوانی‌قونولمش ایسه‌ده سلطنت‌وحاکمیته استحقاق‌ادعاسی وتجملك موداسی ایچون بویله یاپمش اولدقلرنده شبهه یوقدر .

---

[*] ذوالقدر کلمه‌سنی بعضی تاریخلر (ذوالقادر) شکلنده یازییورلر . حالا مرعش اهالیسی بونلرك احفادینه (ذوالقادرلی) دیرلر .

« ذوالقدریه حکومتنك مؤسسی اولان ذوالقدر بکله اوغلی زین‌الدین قاراجه بك زمانلرنده یاشایان عرب مورخلرندن ابن شحنه ، تاریخنده بو کلمه‌یی دائما [دولقادر] شکلنده یازییور؛ کلمه عربجه اولسه ایدی طبیعی ابن‌شحنه [ذوالقدر] شکلنده یازاجقدی .

خصوصاعرب مورخلرینك — برچوق کلمه‌لری یاپوب یاقیشدیراراق - عربجه‌ده بره‌ر قالبه‌صوقمق اعتیادلریدر . شبهه‌سزکه ابن شحنه بو کلمه‌یی بر چوق دفعه‌لر ایشیتدی‌ده [دولقادر] یازدی .

بوکا بناءً بوکلمه‌عربجه ذوالقدر ویا ذوالقادر اولمایوب تورکجه دولقادردر . ناصیل‌که ذوالقدریه‌لیلر کندیلرینی ساسانیانه نسبت ایتمشلرسه بو کلمه‌یی‌ده عربجه بر شکله قویمشلردر . ابن شحنه‌نك تاریخندن بر نسخه نور عثمانیه کتبخانه‌سنده موجوددر .»

ایچ ایل معارف مدیری
بسیم آتلای

زين‌الدين قاراجه بك

(۷۱۰) تاريخ هجريسنده ذوالقدر بكك وفاتی اوزرينه يرينه اوغلی قاراجه بك عشيرت بكی اولدی . يكيرمی سنه قادار عشيرتی حسن اداره ايتدی وذوالقدر حكومتنه تمل آتدی.. اساساً جسور اولان قاراجه‌بك مصروشام امراسيله برابر جنكلره اشتراك ايدر وچوق يارارلقلر كوسته‌ريردی . محاربه‌لرده آلديغی مالّرك بر چوغنی اضافنده‌كی سلاح ارقداشلرينه تقسيم ايدردی .

مومی‌اليهك سخاسنی كوره‌ن برچوق كيمسه كنديسنه داقيلديلر ؛ ياردیمجی اولديلر . كوندن كونه قوتنك آرتديغنی كوره‌ن قاراجه بك (۷٤۰) تاريخنده البستانی ومرعشی ضبط ايله اعلان حكومت ايله‌دی. ذوالقدريه حكومتنك استقلال تاريخی بورادن باشلار. عشيرتی حكومت حالنه كتيره‌ن قاراجه بك عثمان غازيده كوروله‌ن مزايا و دهانك بر چوغندن محروم ايدی . قاراجه بك جسور بر عشيرت بكی ايدی . اداره تأسيسنی ملك ايچون لازم كله‌ن اساسلری دوشونه‌جك بر قافايه مالك دكلدی . اونك ايچون ميدانه كتيرديكی حكومت‌ايی وصاغلام تأسيسات وتشكيلاته استناد ايتميوردی. اعلان حكومتندن صوكراده قبيله وحكومتی ينه عشيرت طرزنده اداره ايديبوردی.صوك زمانه قادار بويله دوام ايتدی . قوی وصاغلام بر هيئت اجتماعيه وجوده كتيره‌مدی .

كندندن صوكرا كلنلر آراسنده دخی (علاالدين) پاشا ، چاندارليلر كبی متفكر ويوكسه‌ك ذكالی كيمسه‌لر ظهور ايتمه‌ديكندن حكومتی ايی قورولامادی .

بوكا برطاقيم‌باشقه سببلرده انضمام ايتدی . بناءً عليه ذوالقدريه برحكومت‌تابعه‌اولمقدن قورتولامادی . (۷٤۵) سنه‌سنده قاراجه بك ايله حلب واليسی (يلبغا = يل‌بوغا) نك آرالری آچيلمشدی. حلب‌واليسی‌مهم مقدارده‌عسكرله‌قاراجه اوزرينه‌يورودی.قاراجه‌بك ايلك محاربه‌ده مغلوب اولدی. مرعشك غرب‌جنوبيسنده بولونان (دولدول = يوشان) داغنه چكيلدی . يه‌لبوغا قاراجه‌نك عائله‌سنی اسير ايتدی . قاراجه بك دولدول داغنده عسكرينی يكيدن تنظيم ايتدی . بويله صارب داغلرده ايش كورمكه آليشمه‌ين مصر سواريلرينی بوزدی . داغيتدی . بونك اوزرينه مصر سلطانی حلب واليسنی تكدير ايله قاراجه بكه مدارايه باشلادی . واسير اولان عائله‌سنی بر امان‌نامه ايله اعاده ايله‌دی .

بوحربدن صوكرا قاراجه بك بر عظمت پيدا ايتدی . (ملك‌قاهر) عنوانی آلارق

اجرای استبداده قویولدی . مصر سلطانلرندن (ملك ناصر) زماننده بری سیس تکفورلری مصرلیلره خراج ویریرلردی . (٧٤٨) سنه‌سنده قاراجه بك سیس تکفوری اوزرینه یورودی . عسکرلرینی بوزدی ؛ مصره کوندردکلری خراجك بوندن صوکرا کندیسنه کوندەریلمەسنی امر ایتدی (*). بو صورتله مصر حکومتیله آراسی آچیلدی. مصر سلطاننك امریله شام والیسی ، قاراجه بك اوزرینه عسکر چکدی. قاراجه مغلوب اولدی وسیواسه قاچدی : فقط اورادن طوتولوب مصره کوتورولدی. واوراده (٧٨٠) تاریخنده اعدام ایدیلدی . بو صورتله (ملك قاهر) قاهره‌ده قهر اولوندی .

خلیل بك

قاراجه بکك اعدامی اوزرینه (٧٨٠) تاریخنده یرینه اوغلی خلیل بك کچدی . خلیل بك اولجه مصر سلطاننه عرض اطاعت ایتدی . باباسنك صوك زمانلرنده مبارك شاه النه دوشه‌ن البستانی تکرار ضبط ایله پایتخت اتخاذ ایلدی . مرعش ، ملاطیه و خرپوط طرفلرینی دخی آلدی ؛ کوندن کونه آرتان قوتنه کووه‌نه‌رك حلبی تهدید و ضبطه قیام ومصرلیلره مخالفتله اعلان استقلال ایتدی .

مصر سلطانی (ملك صالح) حلب وشام والیلرینی خلیل بکك دوتولمه‌سنه مأمور ایتمش ایسه‌ده اوزرینه کله‌ن اوردویی بوزدی . مصرلیلر حرباً موفق اولامیه‌جقلرینی آکلادیلر . باشقه‌یولده اله کتیرمکی دوشوندیلر. مصر سلطاننك طرفکیری اولان خرپوط حاکمی ابراهیم بك سلطان طرفندن اطماع ایله خلیل بك اوزرینه مسلط قیلندی. خلیل بکك فرصتنی دوشوروب أولدوردیلر وباشنی مصره کوندردیلر . مرحوم (٣٤) سنه حکومت سورمشدر .

سولی بك

یرینه برادری سولی بك امیر اولدی؛ سولی ایلك زمانلرنده سکون وآسایش ایچنده یاشامق ایسته‌مش وبعضی متفقلر تدارکی ایچون قیزلرندن برینی ییلدیرم بایزیدك اوغلی چلبی سلطان محمده

(*) سیس تکفورلغی (٧٦٦) سنه‌سنده سلطان مصر (ملك اشرفك) امریله اورتادن قالدیرلمشدر. شوصورتله یوبیلان یوواسی قورودولمش اولدی. (٧٨٠) سنه‌سنده آطنه وچوقور اوواده تورکمن بکلرندن رمضان اوغلی احمدبك استقلالنی اعلان ایتمشدر .

وبرینی سیواس حاکمی قاضی برهان‌الدینه تزویج ایتمشدر . صوکرا بونلره کووه‌نه‌رك رمضان وقارامان اوغوللریله محاربه‌لر ایتمش وجمله‌سنده غلبه کندی طرفنده قالمشدر . هله مصرلیلرله ایتدیکی صوك محاربه‌ده مکمل بر مصر اوردوسنی بوزمشدر . حما حاکمنك ملکنی دخی آلمش وحاکمنی اعدام ایتمشدر . مصرلیلر بونك‌ده خلیل کبی حیله ایله وجودینی اورتادن‌قالدیرمه‌یی قورمشلر، آل ذوالقدریه‌دن (علی‌خان)ی تشویق ایتمه‌لریله علی‌خان اویورکن سولی بکی أولدورمشدر . مشار الیه اون اوچ سنه اجرای حکومت ایله‌مشدر . اووقت مصر سلطانی (برقوق) ایدی.سولی بکك‌وفاتی صیرالرنده تیمورطاش پاشا آنقره طرفلرینی فتح ایده‌رك دارنده اوزرندن ذوالقدریه ممالکنه کیرمش وبهسنی ، مرعش ، مالاطیه شهرلرینی آلمشدی.

ناصرالدین محمد بك

سولی بکك قتلی اوزرینه یکنی ناصرالدین محمدبك کرسیٔ امارته صعود ایتمشدر . ایلك زمانلرنده مصر سلطانی (مؤید) له محاربه ایتمش ایسه‌ده صوکرا تجاوزی وتدافعی بر معاهده عقد ایتمکه موفق اولمشدر . مشار الیه بدایت امارتنده عموجه‌لریله وسائر تورکمن بکلریله خایلی اوغراشمشدر . مصر عسکرلرینك یاردیمیله قارامان بکی اوغلان محمد بکی مغلوب واسیر ایدوب زنجیربند اولارق مصره کوندرمشدر . مصر سلطانی طرفندن کندیسنه قیساریه وطرابلس ایالتلری بخش ایدیلمش ایدی .

٨٤٣ سنه‌سنده مصره بر سیاحت اجرا ایتدی . (ملك‌ظاهر) طرفندن باجمله امرا و اعیان دولت استقبالنه چیقدی ؛ بویوك بر آلایله مصره قبول اولوندی ؛ دوغروجه قلعه‌یه کیدرك سلطان ایله بولوشدقدنصکره امیر نوروز سراینه مسافر ایدیلدی. هر تورلو اکرام والتفاته مظهر اولدی . (ملك‌ظاهر چاقماق) ه مشار الیهك کریمه‌سنك دوکونی یاپیلدی .

برمدت مصرده قالدقدن‌صوکرا مملکتنه دوندی. (٨٣) یاشنده ایکن وفات ایتمشدر. مشارالیه سلطان مراد ثانی حضرتلرینك دخی معاونتلرینه مظهر اولمشدر ؛ عثمانلیلرك یاردیمیله قارامان بکی ابراهیم بکی مغلوب ایدوب قیصریه‌یی‌ده أولکه‌سنه قاتمشدر .

سلیمان بك

٨٤٦ سنه‌سنده اوغلی سلیمان بك مقام امارته کچمشدر . مشارالیه بغایت اتلی،اوبور وشهوتپرست ایمش . حتی درت نفردن زیاده منکوحه‌سـه جمع ایلدیکی روایت اولونیور . مشارالیه هرشیدن زیاده ذوق وصفاسنی دوشونورمش ومحاربه‌دن قاچینیر ، خلق ایله ایی کچینمه‌نك چاره‌سنه باقارمش. اطراف ملوکیله‌ده‌مداراة اوزره بولونورمش. زماننده برفتنه اولمامشدر . سلطان مرادخان ثانی حضرتلری سلیمان بکك بش‌قیزی آراسندن الك‌کوزلنی سچمك اوزره برهیئت سفارتله (حضرآغا)نك حرمنی سلیمان بکه کوندرمشدر . مظهر انتخاب اولان (سیتی) سلطانه پادشاه نامنه نشان‌یوزوکی ویردی . حضربکك حرمی‌کلینك ایصالنه مأمور اولان (صاروجه یاتی) ایله تکرار سلیمان بکك سراینه کلدی. بکك اکابر مأمورینی جهازیله برابر بروسه‌یه‌قادار تشییع ایتدیلر . بروسه قاضیلری مشایخی وعلماسی بویوك بر طنطنه ایله کلینی قارشیلادیلر . مشـارالیهانك بر چوق جهازی برابر کتیردیکی منقولدر . فاتح‌سلطان محمدك حرمی اولان (سیتی) سلطان ادرنه‌ده احیا کرده‌سی اولان سلطان جامعی خطیره‌سنده مدفوندر . سلیمان بك (٨٥٦) سنه‌سنده ارتحال ایله‌مشدر .

سلیمان‌بکك‌غایت‌کوزل برآتی وارایمش.قارامان‌اوغلی ابراهیم‌بك‌آتی سومش،ایسته‌مش ایسه‌ده آلامامش. بونك اوزرینه آتی بر قارساق یوروکی واسطه‌سیله چالدیرمش. سلیمان بك سلطان مراده « بن آتی سزه هدیه ایتمك اوزره حاضرلامشدم » دییه خبرکونده‌ریر. اوصیرالرده‌ده‌حضرت پادشاه سلانیکی‌فتح‌ایتمش‌واطراف ملوکنه‌فتحنامه‌لر کوندرییورمش. بوآره‌لقده فتحنامه ایله‌برابر چالینان آتك کندیسنه کونده‌ریله‌سیچون برسفیر کوندرمش. قارامان اوغلی جواب رد ویرمش پادشاه بوکا قیزار ؛ باشقه سببلرده قاتیلر. قارامانه سفر همایون واقع اولور .

آرسلان بك

سلیمان بکك وفاتی اوزرینه مصر سلطانی سلیمانك اوغلی آرسـلان بکی موقع امارته کتیرمشدر . زماننده (اوزون حسن) آناطولی‌یی استیلایه باشلامشدی . اوزون‌حسنله

آرسلان بك برچوق محاربه‌لر یاپمش ایسه‌ده موفق اولامامش. نهایت خرپوطی ویره‌رك صلح اولمشدر . خرپوطك اوزون حسنه ترکی مصر سلطاننك اغبرارینی موجب اولمغله سلطان طرفندن قتل ایتدیرلمشدر (٨٧٠) .

شاه بوداق بك

بیچاره آرسلان بك ناماز قیلارکن قتل اولونمشدی. بوجنایتده قارداشی بوداق بکك ده الی واردی . مصر سلطانی بوشناعتی یاپدیردقدن صوکرا بوداق بکی امارته چیقاردی .

بوجنایت مسلمانلرك فکرنده پك فنا برتأثیر حصوله کتیرمشدی . خلق بوداق بکی ایسته‌مدیلر. مملکتك ایله‌ری کلنلری ابوالفتح سلطان محمدخانه مراجعت ایتدیلر. ذاتاً برادری شهسوار بك ده سلطان محمده دخالت ایله‌مشدی . سلطان فاتح دهااول برمسئلهٔ دینیه ایچون مصر حکومتنه مراجعت ایتمشـدی . اداره‌لری آلتنده بولنان قطعهٔ حجازیه‌ده‌کی یوللرك ، قوناق یرلرینك ، صوقویولرینك امویلر وعباسیلرزماننده‌نبری تعمیر کورمدیکنی وبونلرك تعمیری بروظیفهٔ دینیه بولوندیغنی بیلدیرمش ؛ شاید مصر خزینه‌سی بونلرك تعمیرینه کافی دکلسه تبرعاً عثمانلی بیت‌المالندن مقدار کافی پارانك صرفنه مساعده اولونمه‌سنی سلطان مصر اولان (خوشقدم) ه تکلیف ایله‌مشـدی . بو مراجعت مصر حکومتنك کبر وعظمتنه طوقونه‌رق کندی ایچ ایشلرینه مداخله شکلی ویرلدی وعکسی بر جواب یازیلدی. حضرت پادشاهك بومناسبتسز جوابدن جانی صیقیلدی . بونك آجیسنی مصرلیلردن چیقارمه‌یی قوردی. آرسلان بك مسئله‌سـنده شهسوار وعلاءالدوله بکلر حضرت فاتحه التجا ایتمشلردی .

سلطان مصرك شاه‌بوداغی اقعادی وخلقك ایسته‌مه‌مسی اوزرینه ایشه سلطان فاتح ده قاریشدی.. بوصورتله فاتح مصرلیلردن أوچ آلمق ایسته‌یوردی. ایکی ممتاز آلایله شهسوار بکی کوندردی . شهسوار اولا البستانی ضبط ایتدی ؛ مقر حکومت ایدینه‌دی . مرعشده اوطوران شاه بوداق بك اوزرینه واردی ومصره قاچیردی . مصرلیلر بوداق بکه عسکر ویره‌رك کوندردیلر . ایکی برادر خیلی سنه‌لر اوغراشدیلر . (٨٧٣) سنه‌سنده شهسوار بك رمضان اوغلو اوزرینه عسکر سوق ایده‌رك پایاسه قادار قوغالامشدر . بوندن برسنه اول (بردیك‌الجمدا) نام قوماندانك اداره‌سی آلتنده کله‌ن بویوك بر مصر اوردوسنی

بوزارق قوماندانی اسیر آلمشدر . مصر سلطانی تکرار عسکر کوندرمش ایسه‌ده اونی‌ده بوزارق حلبه قادار تعقیب ایتمشدر . (٨٧٥) سنه‌سنده مصر سلطانی تکرار بر اوچونجی اوردو داها کوندرمش ایسه‌ده بوده اوبرلری کبی مغلوب اولمشدر .

شهسوار بك

هر نه قادار مصرلیلر بوداق بکی اضرار ایده‌رك شهسوار بك اوزرینه صالدیرییور - لرسه‌ده هیچ برنده‌ده موفق اولامیورلردی . شهسوار بك بر آرالق قارامان حاکمی پیراحمد بکله برابر حکومت عثمانیه‌یه قارشی عصیان ایتمشلردی . حضرت فاتح کندیسی قارامانه کیتدی و وزیر اعظمی دخی شهسوار بك اوزرینه کوندردی ؛ یاپیلان غاوغاده عثمانلیلر غلبه ایتدیلر : شهسوار بکی دوتوب اسیر ایتمك قابل ایکن یاپمه‌دیغی ایچون وزیر اعظم محمود پاشا عزل اولونمشدر .

مصر عسکرلرینك متمادی مغلوبیتلری مصر سلطانلرینك عزت نفسلرینه طوقوندی. شهسوار بکدن انتقام آلمق ایچون حضرت فاتحك عدالتنه التجا ایتدیلر .

آغیر و قیمتلی هدیه‌لرله سلجوقی خاندانندن قلیچ آرسلان بکی مرخص کوندردیلر؛ مصر حکومتنك ذوالقدریه ممالکنه قارشی قطعیاً استیلافکری بسله‌مدیکی، یالیکز شهسوار بك مصر حکومتنی تحقیر ایتمش اولدیغندن سیاسةً تأدیبی لازمه‌دن بولوندیغی وشهسوار بکك تأدیبنه حکومت عثمانیه راضی اولاجق اولورسه ذوالقدریه ممالکنك عثمانلی اداره‌سنه کچمه‌سنه رضا کوسته‌ریله‌جکی بیان اولوندی . فاتح بو تکلیفی موافق بولدی وسفیره جواب موافقت ویردی . بونك اوزرینه سلطان مصر اولان (قایتبای) شهسوار اوزرینه عسکر سوق ایتدی . شهسوارك معیتنده‌کی عثمانلی عسکری مدافعه ایتمه‌مك اوزره امر آلمشدی؛ بونلر طینمدیلر . مصر عسکرینه (امیرتمراز) نامنده بری قوماندا ایدییوردی . شهسوار بك بوزولدی . (آزمانتی) قلعه‌سنه قاپاندی . حریت شخصیه‌سنه و حیاتنه دوقونولمامق اوزره تسلیم اولاجغنی امیرتمرازه بیلدیردی .. اوده بو شرطلری قبول ایلدی ؛ شهسوار بك تسلیم اولدی [٨٧٦] . فقط بیچاره شهسوار باغلانه‌رق مصره کوندریلدی ؛ قایتبایك امریله مصرك اورته‌سنده آصیلارق اعدام قیلندی . بر روایته کوره قازیغه اورولمشدر . ایشته سلطان فاتحك بر قباحتی !. بو مسئله حضرت فاتحك وجدانی معذب ایده‌جك

بر مسئولیت معنویه تشکیل ایدر . فاتح بو وقعه‌دن حقیقةً متأثر اولدی . شهسوارك برادری علاءالدوله‌یی برمقدار عسکرله ذوالقدریه ممالکنه کوندردی. شهسوارك ذوالقدریه خاندانی ایچریسنده علم وشجاعتیله تمیز ایله‌مشدی. مشارالیه عالم ، حساس ، شاعر و فقط ظالم ایمش . شهسوار بك کندی نامنه سکه کسدیرمشدر .

ایکنجی دفعه شاه بوداق بك

بوداق بك ایکنجی دفعه اولارق قارداش لاشه‌لری اوزرنده کرسیء امارته یوکسه‌لمشدی: مصرلیلر ذوالقدریه ممالکنی عثمانلیلره ترك ایده‌جك ایکن بونی یاپمادیلر . بوداق بکی ذوالقدریه امیری اعلان ایتدیلر .

بو احوال تکرار فاتحك مداخله‌سنی موجب اولدی . فاتح علاءالدوله‌یی عسکرله کوندردی . بوداق مصره قاچدی. آرقه‌سندن علاءالدوله مصر امراسنه بر چوق هدیه‌لر کوندره‌رك بوداغك بیراقیلمه‌منی التماس ایله‌دی . بونك اوزرینه بوداق مصرلیلر طرفندن حبس ایدیلدی: برمدت صوکرا بوداق بك ناصیلسه قاچه‌رق پادشاه بایزید ولی خانه التجا ایله‌دی . کندیسنه ویزه سانجاغی عنایت بویورولدی . علاءالدوله بوخبری ایشیدنجه ممالك عثمانیه‌یه تجاوزه یه‌لته‌ندی. بوداق بکك معیتنه عسکر ویریله‌رك علاءالدوله‌یه قارشی کونده‌ریلدی. بودفعه علاءالدوله مصرلیلره مراجعتله امداد ایسته‌دی . مصرلیلر یاردیم ایتدیلر . بوداق بوزولدی واسیر ایدایلدی ؛ بوده شهسوار بك کبی باغلانه‌رق مصره کونده‌ریلدی واوراده اعدام اولوندی.

علاءالدوله بك

(٨٨٢) تاریخنده علاءالدوله بك مستقلاً مقام امارتی اشغال ایتمشدر . آراسی چوق کچمه‌دن مصرلیلرله بوزوشدی . یاپیلان اوچ محاربه‌نك ایکیسنده غلبه کندی طرفنده قالمشدر . مشارالیه ذوالقدریه خاندانی آراسنده کثرت فتوحاتیله اشتهار ایله‌مشدر. بعض خطالری اولمه‌سه‌ایدی حکومتی أیچه یوکسه‌لده‌بیله‌جکدی . عثمانلیلرك جهانی تیتره‌ده‌ن سطوتلرینی استحقار ایده‌جك قادار بصیرتسزلکده بولوندیغندن حکومتنی تهلکه‌یه قویمشدر .

عثمانلیلرله اتفاق ایتسه، هیچ اولمازسه مدارا طریقنی طوتسه ایدی بلکه حکومتنی قورتارابیلیردی . ایلك زمانلرنده دائرهٔ فتوحاتی خایلی کنیشلەمشدی . آنقره، دیاربکر، طرسوس، سیس، روم قلعه جهتلرینی ملکنه ضم ایتمشدر. (٩١٤) سنه‌سنده ایرانشاهی اسماعیل صفوی مذهب مسئله‌سنی بهانه ایدەرك سیواس اوزریندن البستان و مرعشه یورومشدی ؛ یاپیلان محاربەلرده علاءالدوله طرفی منهزم اولارق اوغلی و طورونی شاه اسماعیلك الینه دوشمشدی . حریف حرصندن پچاره‌لری پیشیردوب یدیرمش ایمش . بوروایت مبالغەلی اولسه کرکدر.

علاءالدوله خطبەلرده مصر سلطانلرینك‌ده اسملرینی اوقوتدوروردی . . حالبوکه علاءالدوله عثمانلی نان ونعمتیله بسلەنمش اولدیغندن بو حرکتی حکومت عثمانیه‌جه آغیر کورولیوردی. آناطولینك اورتەسنده آیریجه برحکومتك بولونمه‌سی دائما کوزه‌باتیوردی. آل ذوالقدریەدن شهسوار زاده علی بك حکومت عثمانیه‌یه دخالت ایلەمش وکندیسنه قیصریه سانجاغی توجیه اولونمشدی . بو، سیاسةً پك مهم بر اشارتدی . چونکه کرك علاءالدوله و کرك علاءالدوله‌نك اوغلی وبوزوق حاکمی سلیمان بکله علی بکك آراسی آچیقدی . علی بك مقام امارته کندیسی کچمك ایستەیوردی . سلطان سلیم ایران اوزرینه اعلان‌سفر ایلەدیکی اثناده یول اوزرنده بولونان بوزوق بکدن برمقدار سواری‌ایستەدی. سلیمان‌بك سواری ویرمدکدن باشقه‌عسکرلرك آرقه‌سنه دوشەرك ذخیره آلایلرینی‌اورمق کبی اشقیالغه‌جسارت کوستردی. سلطان‌سلیم مصر سلطانی (قانصوغاوری) یه برمکتوب یازەرق « علاءالدوله‌یی ضبط ایدك !.. عسکر اسلامك یولی اوزرنده خایدودلق یاپیور . حقندن کلیکز ! .. یوقسه‌بن حقندن کلیرم . » دیر غاوری مکتوبی اوقودیغی زمان قیزار سلطان سلیمه « حقندن کلمکه‌قادرایسەك کل ! . » دیه جواب یازار. غاوری بر مکتوبده علاءالدوله‌یه یازارق عثمانلیلره الدن کلەن ضرری یاپمغی توصیه ایدر . کویا سلطان سلیم چیلدیر صحراسنده محاربه ایدرکن مهم‌مقدارده مصر وذوالقدرلی قوتی آرقەدن اوردویی باصمق اوزره کلمشلر ایکن برشی یاپەمامشلرمش. [*] حضرت پاشاه ذوالقدریه‌یی اورتەدن قالدیرمه‌یی قوردی و ایشی عودتده بیراقدی . ایران محاربه‌سی اکمال اولوندقدن صوکرا پادشاه کماخه کلدیکنده بیك‌نفر سواری، اون‌بیك یکیچری وباشقه بر مقدار دها قوتی طواشی سنان پاشانك معیتنه ویرەرك علاءالدوله اوزرینه کوندردی . کندیسی سیواسه

[*] اولیا چلبی.

كلدی . شهسوار زاده علی بك بوهیئت سفریه‌یه مأمور ایدیلدی . علاءالدوله مهم قوتله مقابله‌یه چیقدی. کوکسون اوواسنده وقوعه کلەن ایلك محاربه‌ده علاءالدوله طرفی بوزولدی. (۳۰,۰۰۰) قادار قوتیله علاءالدوله (طورنا) داغنه چکیلدی . بوزوق قلعه‌سی حاکمی أولدورولدی وقلعه علی بك الیله فتح ایدلدی. علاءالدوله طورناطاغنه تحصن ایتمشـدی . استکشافه مأمور اولان واورالری أیی بیلن شهسوارزاده علی بك خصمنك استنادکاهنی بولدی. علاءالدوله‌یه میدان اوقودی . علی بکك یاننده بیك قادار سواری ، ایکی بیك قادارپیاده موجود ایدی . سنان پاشاده اون بیك ممتاز عسکرله آرقادن کلیوردی. محاربه باشلادی. سنان پاشا یه‌تیشدی ؛ اوچ ســاعت قاداردوام ایدن محــاربه‌ده ینه علاءالدوله طرفی مغلوب وپریشــان اولدی . علاءالدوله درت نفر اولادیله برابر طوتیله‌رق اعدام ایدیلدی. باشی سلطان سلیمه کوندریلدی . اوده کندی الیله یازدیغی برنامه ایله مصرسلطاننه یوللادی. مکتوب تهدید آمیز ایدی . غاوری بومکتوبه‌جواب ویردی؛ البستان وذوالقدریه ممالکنه طوقونولمه‌منی واورالرده خطبه‌نك ینه سلطان غاوری نامنه اوقوتدرولمسنی شدیدبرلسانله یازدی . شایدبوامر سلطانی اجرا ایدیلمیه‌جك اولورسه عثمانلی ملکنك بویوك بر تهلکه‌یه معروض قالاجغنی علاوه ایتدی .

حضرت سلیم ویردیکی جوابده « سن قادرایسه‌ك خطبه‌کی کندی مملکتکده اوقوت. » دییوردی. بوحوالی خلقی حالا علاءالدوله‌یی اونوداماملردر. « (علاءالدوله ـ ئەلەتدله) پادشاه زماننده شویله اولمش؛ بویله کلمش» دییه بر چوق شیلر نقل ایدرلر . ذوالقدریه خاندانك الك پارلاق زمانی علاءالدوله زمانی ایمش . علاءالدوله طورنا طاغنده بوزولنجه آنداری ویکیجه‌قلعه داغلرینه دوغرو قاچار ؛ باقی قالان عسکرینك برچوغی بوصــارپ وفقیر داغلرده آجلق وسفالتدن محو اولور. علاءالدوله « عسکر نه‌اولدی ؟..» دییه‌صورمش درویشانه براصطلاح اولمق اوزره « عســکر سراولدی .. » جوابنی آلیرکه حالا او داغلر (سیر) داغلری آدینی آلیر . بوفلاکتلراوزرینه مأیوس اولان علاءالدوله داغده کوردیکی برچوبانی چاغیرر . « نی‌شودابانجه‌ایله اور ؛ أولدور!» دیر . چوبان «بن‌سنی اولدوروسه‌م نی‌ده اولدوررورلر » دییه قاچنمق ایستر . علاءالدوله یاننده‌کی برهکبه آلتینی کوستره‌رك « ایشته بونلر سنك اولسون آل !. نی شــو جانمدن قورتار !. » دییه یالواریر . چوبان علاءالدوله‌یی آلوب داغه دوغرو چیقاریر . اوراده دابانجه‌یی صیقوب أولدیرر . اوزمان جان آجیسیله علاءالدوله بددعا ایتمش ایمش . علاءالدوله‌نك کله‌سنی سلطان سلیمه کوتورمشلر.

جسدی اورادەقالمش؛ درت اوغلی و برقارداشیلە برابر مزارلری اورایەیاپیلمشدر . اوزرلرینە تربە فلان انشا ایدلمەمشدر . یالیکز مزارلرینك اطرافی کیرەچ وداشلە أورولمشدر . آندارین داغلرینك شعباتندن صاییلان (کوکچەبەل) داغندە (چوقە دارلی) جوارندە (قلعەقیصیغی) نام محلدە بریول کنارندەدر . صارپ ویالچین داغلرك ایصسز بردوزلکندە ، عصر دیدە قامالاق آغاجلرینك مظلم ومعنیدار کولکەلکندە ، خراب وپریشان برحالدە سرپیلەن بو مقابر ، طالعك نەقادار وفاسز اولدیغنی آجی بروضعلە زائرینە احساس ایتمکدەدر . اوطرف اهالیسی حالا بوقبرلرە حرمت ایدرلر. یاغمور اولمدیغی زمانلردە مزارك اطرافنە طوپلانوب دعا ایدرلر . بردردی اولان کیمسەلر ویاچوجوغی اولمایان قادینلر قربان آدایەرق نائل مرام اولورلرمش .

علاءالدولەیی قتل ایدن چوبانك طورونلری بوکون آندارین ناحیەسندە موجوددرلر . کویا علاءالدولەنك انکساری تأثیری اولمق اوزرە اووقتدنبری بوسلالەکە (جینغللی اوغوللری) دینمکلە معروفدر . تەکین دەکللرمش . هربری بردردە اوغرارلرمش ؛ کیمی کور ، کیمی طوپال ، کیمی مفلوج ، کیمی دەلی اولورمش ؛ بونلردن هیچ برصاغلام آدام بولونمازمش . بونلر قباحتلرینك عفوی ایچون هرکسدن زیادەبومزارلرە حرمت کوستریرلرمش . خلق آراسندە بوعائلەنك اعتباری یوقمش . حقیقةً جینغیللی اوغوللری عائلەسی (علاءالدولە = ئەلەتدەلە) پادشاهیك قاتلی اولمق اوزرە شئامتلریلە مشهوردرلر .

بعضی اختیارلر علاءالدولەنك کلەسنك مرعشدەکی اولوجامعك اوکندەکی مزارلقدە مدفون بولوندیغنی سویلەیورلرسەدە بودوغرو دەکلدر. علاءالدولەنك کلەسی سلطان سلیمە کوندەریلمشدی . اودەبرمکتوبلە مصر سلطانی (قانصوغاوری)یە کوندرمش اولدیغی محققدر.

علاءالدولەنك قتلی زماننده (محمدخان وعلی خان) اسملرندە ایکی اوغلی قورتولوب ایران شاهی اسماعیل صفوییە التجا ایتدیلر . شاه اسماعیل اونلرە اکرام ایتدی وهربرینە بر ولایت ویردی . سلطان سلیمان قانونی زمانندە عجم اوزرینە سفر وقوعبولمشدی ؛ تبریز فتح ایدیلدیکی زمان بونلر خدمت پادشاهی یە کلمك آرزوسنی اظهار ایتدیلر . حضرت پادشاه قبول بویوردیلر؛ کندیلرینە اکرام اولوندی. محمدخانە ارضروم وعلی خانە چمشکزك ایالتلری توجیە ایدیلدی. برزمان صوکرا محمدخانك ایران شاهی شاه (طاهماسب) طرفندن اغفال ایدیلدك اوزرە بولوندیغی أشیدیلدی . ذات شاهانە محمدخانی ارضرومدن قالدیروب روم ایلیدە نیکبولی وکوستندیل سانجاقلرینی آرپەلق اولمق اوزرە احسان بویوردیلر. آنجە

قیزاندق قصبه‌سنده برچوق زمانلر اقامت وبعضی خیرات بنا ایله‌مشدر . (٩٧٧) سنه‌سنده وفاتی وقوعه کلمشدر . ذوالقدریه زمانه وخاندانه‌عائد ابنیه وجوامعك کتابه‌لری آشاغی‌یه یازیلمشدر . مرعشـده ذوالقدریه‌یه عائد ایکی مزارلق واردر . بری شهرك شرق طرفنده (بك جامعی) نامی ویریلەن ذوالقدر زاده مصطفی پاشا طرفندن (١١٣٣) سنه‌ســنده تعمیر ایتدیریلن جامعك حاولیسنده کائندر . دیکری جامع کبیرك اوکنده‌کی مزارلقدر . بك جامعی حضیره‌سنده ذوالقدرخاندانه عائدبرچوق مزارلروارمش ؛ فقط باقیلمامق یوزندن هپسی خراب اولمشدر . احتجاجه شایان هیـچ بر کتابه قالمامشدر . الده موجود اولان داشلرك تاریخی بیك ایکی یوزاون سنهٔ هجریه‌سنی کچمیور . جامع کبیر مزار ارالغنده دخی هیـچ بروثیقه بولونه‌مامشدر. جامع کبیر اوزرنده‌کی کتابه بروجه آتیدر :

« عمر هذا الجامع المبارك فی ایام السلطان الملك الاشرف القانصوالغوری باشارة الملك العادل العالم السید الامیر عون الامة غوث الملة والدین حسام بن امیرالمؤمنین علاءالدوله بن سلیمان بن ذوالقادر الساسانی واهبا ثوابه‌لروحابیه سلیمان بن ذوالقادر تغمده الله بغفرانه سنة سبع وتسعمائه»

بو جامعك علاءالدوله طرفندن جامعه تحویل ایدیلمش اولدیغی مرویدر، بو روایتی بعضی منقولات تاریخیه تأییدایتدیکی کبی طرز انشاسی‌ده وقتیله کلیسا بولوندیغنی کوسترمکده‌در . بانیسی (هیوم) نامنده‌کی ارمنی تکفوریدر که یوقاریده بحث ایدلمشدر .

جامع کبیر یاقیننده (علاءالدوله) برده عمارتخانه وجوده کتیرمشدر . بوکون عمارت تمامیله خرابدر. یالکیز دیش قاپیسنك کمری قالمشدرکه؛ کمرك بعضی اقسامی خراب اولمش؛ صوکرا تقدیرسز اللر طرفندن تعمیر ایتدیرلمش؛ کتابه‌لر کلیشی کوزل قونولوویرمش؛ بر قسمی‌ده قیریلمشدر . عمارت قاپیسی اوزرنده‌کی کتابه شودر :

« الحمدلله الذی وفق عبـاده لوقوف الخیرات والصلاة علی نبیه محمد الذی بنی نهج المبرات وعلی آله وصحبه الذین شیدوا سبل العادات وبعدهذا . . . الامیر علاءالدولة بن سلیمان بن ذوالقادر دام دولته فی ایام دولته السلطان الملك الاشرف القانصوالغوری بعمارة هذالنفقة المبارکة» تاریخه (٩١٧).

علاءالدوله‌نك حرمی نامنه بنا ایدیلەن (خاتونیه) جامع ومدرســه‌سنك چشــمه‌سی اوزرنده‌کی کتابه آشاغی‌یه یازیلمشدر؛ بوکتابه چشمه‌یه عائد اولماسه کرکدر . یابر عمارت اوزرنده ویا برقاپی اوستنده ایمش . بر تعمیر اثناسنده بورایه قونولمشدر . کتابه‌نك چوق یرلری اوقونه‌مامشدر :

« بنی هذالعمـارة . . . . علاالدولة والدین اطال‌الله عمره وابدملکه»
«بملکوته . . . . . الخاتون المعظمة شمسی خاتون بنت الامیر الکبیرالسعید الشهیدالامیر»
«روستم القادری اللهم ایدولتهما وابدنصرهمافی تاریخ خمسةعشروتسعمائة..» خاتونیه جامعنك آلتنده‌کی مخزنده ایکی مقبره کورولمکده‌در ؛ برینك شمسی خاتون دیکرینك اوغلونه عائد اولدیغی سویلنمکده‌در . هیچ بر کتابه واثر یوقدر . ذوالقدریه‌یه عائد بر مدرسه وتربه‌ده کوپری باشنده واردر. مدرسه‌یه (داش مدرسه) نامی ویریلیر. تربه‌نك کتابه‌سی بوندن قرق سنه‌اول سیاح و جنجی برعرب طرفندن‌قیریلمشدر؛ کتابه‌اوقونامامشدر. یالیکز بیك مشکلاتله (ثمانین وثمانماً) اوقونیور ؛ برده (اربـ) کبی بر کلمه واردر . بونك‌ده (اربع) اولمه‌سی محتملدر . بومزار ذوالقدریه‌یه عائد ایمش . ایچنده برمزار واردرکه داشنده « هذا مرحوم محمدبك بن علاءالدوله » یازیلیدر . باشقه مزارلر محو ایدیلمش ؛ داشلری‌ده قالدیریلمش .

ذوالقدریه ممالکی

ذوالقدریه ممالکی علاءالدوله زماننده آشاغیده‌کی مملکتلردن عبارت ایدیکه‌دوغرودن دوغرویه عثمانلی ملکی عدادینه کچیریلمش وشهسوار زاده علی بك والی تعیین اولونمشدر . مرعش ، البستان ، قیرشهر ، خرپوط ، مالاطیه ، دیاربکر ، قیصریه ، پایاس ، سیس ، طرسوس ، عمیق اوواسی ، بهسنی ، عینتاب ، کوندوزلی ، آزمانتی ، قارص ذوالقدریه حصنمنصور ، دارنده ، روم قلعه ، اعزاز، کیلیس وسائره...

بوممالکه والی تعیین ایدیله‌ن علی بك سنه‌لرجه دولته حسن خدمت ایتدی . بر چوق محاربه‌لرده‌ده اشتراك ایتدی ویارارلق کوستردی . ازجمله سلطان سلیم زماننده توقاد حوالیسنده مشهور جلالی مهدیلکله ظهور ایدر . باشنه برچوق جاهل عشائر طوپلانیر. « حق خلافت سلطان جلالینك‌در » دیه خلقی اغوا ایدردی . سلطان سلیم علی بکی‌قوهٔ کافیه ایله جلالی‌یی تنکیله مأمور ایدر . علی بك اوحوالیده محافظ بولونان فرهاد پاشانك معاونتنه احتیاج کوسترمه‌دن اشقیایی محوایده‌ر ورئیس اشقیا اولان جلالی‌یی أولدورور . بوموفقیت فرهاد پاشانك حسدینی جلب ایدر . دور قانونیده فرهاد پاشانك اقبالی پارلامشدی . فرهاد پاشا بر درلو غرضنی هضم ایده‌میوردی . شامده جانبرد غزالینك

عصیانی اوزرینه قانونی سلطان سلیمان فرهاد پاشایی کوندردی . شهسوار زاده علی بکده مأمورایدیلدی. محاربه‌یی علی بك قازاندی. جانبردی اولدوردی. قافاسنی استانبوله کوندردی. فرهاد پاشانك حسد وکینی بوسبوتون قاباردی . استانبوله واردیغنده بر مناسبت بولارق « علی بك استقلال هوسنده‌در . » دییه پادشاهه یالانجیلقده بولوندی. زواللی علی بك غضب شاهانه‌یه اوغرایه‌رق اولادیله برابر قتل ایدیلدی . بوصورتله ذوالقدریه خاندانه نهایت ویریلمش اولدی . مرحوم سلطنت عثمانیه‌یه حقیقةً فداکارانه حرکت ایتمشدی . رحمه‌الله. بوندن صوکرا آل ذوالقدریه سونمشدر . فرهاد پاشا دخی ایتدیکینك جزاسنی بولمشدر. غریب تصادفلرندرکه سلطان سلیم مصری فتح ایتدیکی زمان کندیسنه دخیل دوشه‌ن سلطان مصر طومانبایی قصاص ایچون شهسوار زاده علی بکه تسلیم ایتمشدی ؛ اوده باباسنك اعدام ایدیلدیکی باب‌زویله‌ده طومانبایی اعدام ایده‌رك أوج آلمشدر .

بشنجی باب

ادارۀ عثمانیه‌ده مرعش

مرعشده آل بایزید !.. اسکندر بك ..

اصح روایاته کوره سلطان سلیم ایران سفرینه عزیمت بویوردقلری زمان بایزید قصبه‌سی خاندانندن بعضیلری‌ده توابعیله برابر اوردوی همایونه التحاق ایتمشلرمش ؛ محاربه‌ده کوستردکلری یارارلق مناسبتیله حضرت پادشاهیك لطفنه مظهر اولمشلر. ایران سفرندن عودت سنیه‌ده ذوالقدر اوغوللری اوزرینه‌عسکر سوقنده ینه‌اوردوده بولونمشلر و یارارلق کوسترمشلر ..

بوکا مکافاة اولارق بایزید بکلرینك اولوسی اولان اسکندر بکه طرف شاهانه‌دن چاووش باشیلق عنوانیله برابر مرعشده آرپه‌لق اولمق اوزره برچوق اراضی ویریلمشدی . احتمال بوصورتله ذوالقدرلیلره قارشی بررقیب وجوده کتیرمك ایسته‌نیلمشدر. حقیقةً بوایکی عائله تا سلطان محمود عدلی زمانه قادار بربرلریله چارپیشه کلمشلردر . عادتا بره‌ر دره بکلك تأسیس ایتمشلر ، شهرك شرق طرفی (دولقادیرلی) غرب طرفی (بیازیت‌لی) نفوذینه تابع ایمش .. حالا مرعش اختیارلری دولقادیرلی و بیازیتلی بکلرینك غاوغالرینی خاطرلارلر .

اسکندر بکه طرف شاهانه‌دن چاوش باشیلق عنوانی ویریلیر و مرعشده اسکان ایدیلیر. حالا بایزیدلی عائله‌سنك بولوندیغی محله‌یه (چاووشلی محله‌سی) دیرلر . اسکندر بکك تاریخ وفاتنه دسترس اولوناماذی .

حاجی عبدالله بك

اسکندر بکك وفاتی اوزرینه عائله‌سنك ریاستی اوغلی حاجی عبدالله بکه انتقال ایدر. حاجی عبدالله بك چالیشقان و ناموسلی برذات اولمقله اشتهار ایتمشدر . مشارالیه دره بکلك صورتیله خلقی اضرار ایتمز وحکومتك باشنه غائله اولمازمش . مملکتده زراعتك ترقیسنه

چالیشمشدر . قانالر آچمش ، یوللر یاپدیرمشدر . حالاجیحان وادیسنده بر چوق صو خارقلری خرابه‌لری کورولیورکه مرحومه عائد اولدیغی روایت اولینیور. حتی عمله آراسنده بالذات چالیشمق صورتیله اهالی‌یه نمونهٔ امتثال اولدیغی واقع ایمش .

حاجی عبدالله‌بك مرعشده متسلملك ایتمشدر . صحیحاً منقولدرکه حاجی عبدالله بکك متسلملك مأموریتنی ناطق امرعالی‌یی ایصاله مأمور اولان تاتار آغاسی مرعشه‌مواصلتنده شهر جوارنده اللرنده قازمه کورك بولونان برطاقیم عمله‌یه‌راست‌کله‌رك (حاجی‌عبدالله)بکك خانه‌سنی سوأل ایتمش اوکره‌نه‌رك اوه‌کلش‌ایسه‌ده بکی قوناغنده بولامامش. برآزصوکرا کله‌جکنی خبر ویرمشلر! چوق کچمه‌دن حاجی‌عبدالله‌بك کلمش.تاتارآغاسی‌ده‌مینکی کوردیکی عمله ایچنده دخی بویله‌برآدام کورمشدی؛ شمدی‌بونك حاجی عبدالله بك اولدیغنی‌اکلاینجه حیرتله قاریشیق تقدیرلرده بولونمشدر .

میرمومی الیه (۱۰۲۷) سنه‌سنده مرعشده مشهور (بیازیتلی‌ـبایزیدلی) جامع‌شریفنی انشا ایتدیروب برچوق املاك واراضی وقف ایله‌مشـدر . بوندن باشقه مشـار الیه‌شهره آقان قرق کوز پیکارینك یوللرینی یاپدیرمشدر .

مؤخراً خراب اولارق ینه بایزیدلی اوغوللرندن دیاربکرمشیر اسبقی سـلیمان پاشـا طرفندن جدوللر آچیلارق منتظماً جریانی تأمین ایدیلمشدر . انشا کرده‌سی اولان جامع اوکنده مدفون اولوب قبری هرکسجه زیارت‌اولونمقده‌در. حاجی عبدالله‌بك ولی، نعمان، اسکندر ، صالح نامлرنده درت‌نفراولاد بیراقمشدر . بونلردن صالح‌بك‌مرعشیك (خوجه دوردی) محله‌سنده‌کی (صالحیه) جامعنی ، ولی‌بك کوچوك چاووشلی محله‌سنده‌کی جامعی، اسکندر بك‌ده عجملی محله‌سنده‌کی جامعی بنا وتأسیس ایتمشلردر .

عجملی محله‌سنده‌کی جامع‌شریف بوکره یکیدن اعمار وتجدید اولونارق پك دلنشین بر صورتده اکمال ایدیلمشدر . حقیقةً کوزل ودل‌آرا برجامع وجوده کلمش ایسه‌ده‌بوپارا ایله دها کوزل برموقعه دها ایی برجامع یاپیلابیلیردی .

قلندر پاشا

قلندرپاشا مرحوم حاجی‌عبدالله‌بکك‌اوغلیدر. مشارالیه بوراخلقنجه معروفدرمرعش، طرابلس شـام وعینتاب ایالتلری والیلکلرنده بولونمش، برچوق خیرات‌وحسنات وجوده کتیرمشدر . والیلکی اثناسنده رتبهٔ وزارتی احراز ایتمش .

مشار اليه اووقت روسیه ایله اولان محاربه یه معیتی خلقیله برابر اشتراك ایله مش و برخدعهٔ حربیه اولارق روس جنرالی قوتوزوفه اسیر دوشمشدر. مصالحه دن صوکرا استانبوله کلمش؛ رقه ودیاربکر ایالتلری والیلکنه تعیین اولونمشدر . برمدت ایفای وظیفه ایتدکدن صوکرا ایکنجی دفعه اوله رق مرعش ایالتی توجیه اولوندی . اواثناده آناطولی ده دره بکلرندن قارا حصار وویوده سی ابراهیم آغانك اعدامی حقنده فرمان همایون صادر اولدی. مومی الیه ابرهیم آغا (حاجی بکتاش) درکاهنه التجا ایتمش اولدیغندن فرمان همایونك اجراسنه هانکی ایالت والیسنك مأمور اولمه سی لازم کلدیکی حقنده باب عالی تردد ایدر. مکر اووقتلر وکلا جغرافیا بیلمیورمش . اوزون مخابره و سورونجه مه دن صوکرا قارامان والیسی تعیین ایدیلدی . پایاسده تغلب ایدن کوچوك علی اوغلو دره بکك اعدامی ایچون مقدما فرمان همایون صادر اولدیغی حالده مرعش سانجاغی داخلنده بولانیق قضاسی اعیانی آنجه بك وبرادری احمدبك اونی صاحبله ندیلر . بو صورتله اونلرك دخی اعداملری حقنده فرمان همایون صادر اولدی . حلب والیسی احمد پاشا ایله مرعش والیسی قلندر پاشالر مأمور ایدیلدی . قلندر پاشا بعض مطالعاته بناءً بونلری طوتمقده آغیر حرکت ایتدی. نهایت بولانیق قضاسنده بولونان ذواتك عقولرینه ارادهٔ سنیه چیقدی ؛ فقط قلندر پاشانك احوالی بعضیلر نجه بکنیلمدیکندن پادشاهه سویله نیلدی. وزارتی قالدیریله رق آنقره ده اقامته مأمور اولدی . بر مدت صوکرا قلندر پاشانك رتبه سی اعاده وقوش آطه سی محافظلغنه تعیین اولوندی . وفاتی (١٢٣٧) سنه سنده قوش آطه سنده واقع اولمشدر .

بعض وقایع

بیك ایکیوز تاریخی ایچریلرنده اولاجق که حلبده سادات ایله یکیچریلر آراسنده تحدث ایدن منازعه ومقاتله اوزادیغندن مقتدر وزرادن بر ذاتك اوراده بولونمه سنه لزوم کورولمش . مرعش والیسی احمدشریف پاشا حلب والیسی نصب اولونه رق مرعش ایالتی دخی میرمیراندن درویش حسن پاشایه توجیه قیلنمشدر .

اوته دنبری حلب وعینتاب خلقی امیر ویکیچری عنوانلریله ایکی یه آیریله رق هرایکی طرف یکدیکرلریله جنك وجدالدن خالی قالمازلردی. یکیچری طرفداری اولانلر یکیچری نشانلریله کندیلرینی علامتله دکاری کبی سادات یعنی امیر طرفدارلری دخی باشلرینه یشیل

صارمق كبی قيافتله كنديلرينی اونلردن آييريرلردی [*]. اميرديدكلری ياووزسلطان سليمك فتحندن مقدم موجود اولان اشراف و اعيان ايله اونلره داقيلان كيمسه‌لر ديمك اولوب مرعش طرفلرنده دخی بويولده ايكی ضد فرقه موجود ايدی. فقط بورالرده اسئيدن قالمه‌لره (امير) يرينه (ذوالقدريه‌لی = دولقاديرلی) و فتحدن صوكرا تعين ايتمش اولانلره (بايزيدلی = بيازيتلی) دينيليردی. بوايكی فرقه دخی يكديكريله حرب وجدال اوزره ايديلر..

يينه بواثنالرده ايديكه عينتابده اميرلر عصيان ايله يكيچری طاقمندن برقاچ يوز كشی‌يی اتلاف ايتمشلردی. مرعش بكلربكيسی ذوالقدريه زاده عمر پاشا نظام مملكته مأمور اولوب عينتابه كيدركن يولده اشقيانك هجومنه اوغرايه‌رق قورشونله تلف اولوندی. مرعش سانجاغی سابقا يكيشهر متصرفی مرفوع الوزاره حسن پاشايه وزراتی اعاده‌سيله توجيه اولوندی.

فرانسزلرك سوريه‌يی استيلالری زماننده مرعش اياليتی والیسی بولونان ده كيرمنجی اوغلی آرناوود مصطفی پاشا معيتی افراديله اوردويه التحاق ايچون امر آليرو كيدر قاتيلر. (بئر مسعوده) يی دوشماندن آليرلر، عريش قلعه‌سنی دخی آلمق ايسترلر. قلعه هجومله ضبط اولونور، يوزاللی قادار اسير أله كچر؛ مصطفی پاشا بواسيرلری حضور سردار اكرمی‌يه كتيرير. اسيرلره حسن معامله اولونور، قلعه‌نك كوشه و بوجاقلرنده صاقلانمش سلاح ومهمات وار ايسه طوپلانمق اوزره اسيرلرله برابر مصطفی پاشا قلعه‌يه كونده‌ريلير؛ بوصيراده قلعه‌نك جبخانه‌سی آتش آلارق مصطفی پاشا ايله برابر اطرافنده كيلر برهوا اولوب كيدرلر. مصطفی پاشانك عريشده شهيد اولمه‌سی اوزرينه دائره‌سی خلقی پريشان اولمامق ايچون منصبی كنديسنك كاهياسی اسماعيل آغايه تفويض وعهده‌سنه رتبهٔ وزارت توجيه قيلندی. اوردوی همايون بوزولوب عودت ايتدكدن صوكرا مصرده محصور اولان عساكر اسلاميه‌يه امداد

[*] داها ياقين وقتلره قادار آناطوليده (اميروتورك) ناميله اهالی ايكی‌يه آيريليردی. اميرلر يشيل صارارلر. توركلر صارامازلردی. ميرلر توركلره قيز ويرمزلرمش. كويا اميرلر سلالهٔ طاهره‌دن ايمشلر. توركلر صوكرادن مسلمان اولمشلرمه. حالبوكه كنديلرينی ساداتدن صايانلرده تورك اوغلی تورك ايديلر. فقط عربلاشمق بايه‌سی خلق ايكی‌يه آييرمش وبرچوق فنالقلره سببيت ويرمشدر. تورك اولانلر نظر حقارتله كورولوردی. يدنجی عصر هجريده اشراف وساداته يشيل صاريغه‌سی مصر كوله‌منلرندن ملك (اشرف) طرفندن امر ايديلمشدی. بوعادت باشقه اسلام مملكتلرينه دخی سرايت ايتمش وساداتلق طاسلايان هرآدم باشنه بر يشيل صارمش.

ایتمك اوزره اشبو اسماعیل پاشا مأمور ایدیلدی . تعلیمات خفیه‌سی اوزرینه کندیسنی معیتنده‌کی ارناوود و داغلی‌ده‌ریتیسی گویاجبراً جزارپاشا طرفنه گوتورمشلردی. اجرای مجازاته زمان مساعد اولمادیغی جهتله تجاهل ایدیلدی . همان منصبنه عزیمت ایتمه‌سی ایچون باب‌عالی امر ایتدی . معیتنده بولونان برقاچ‌بیك آرناوود سرسریلریله‌واردیغی یری یاغما ایده‌رك گچردی ؛ بوحالله مرعشه‌یاقلاشدی. اهالی بوحریفك ظلمنی گورمش و أشیتمش اولدقلرندن بویله‌بر آلای سرسری اشقیا سوروسیله گلمه‌سی‌ایی گورولمدی . بونلرك‌شهرده یاپمه‌دق فنالق براقمیه‌جقلری کندیسنه سویله‌نیلدی. وداغیدیلمه‌لری‌طلب ایدلدی . اسماعیل پاشا « اهالی ممانعت ایدرسه جبراً شهره گیره‌جکنی » سویلیه‌رك معیتنه ایله‌ری امری ویردی . اهالی مقابله ایتدی ؛ اسماعیل پاشا عسکری مغلوب اولدی . کندیسی عینتابه‌چکیلدی . بوحادثه‌یی هرایکی طرف‌دخی سردار اکرمه عرض ایلدیلر. سردارا کرم ظاهرده اهالی‌یی‌تکدیر ایله والی‌یی‌شهره قبول ایتملری‌ایچون برامرنامه‌یازدی . برطرفدن‌ده سردار جبخانه‌جیسنی‌صاقلی بر تحریراتله گوندره‌رك مرعش‌اعیانه اسماعیل پاشانك حقندن گلمه‌لرینی امرایتدی . اسماعیل پاشا ایکنجی دفعه‌مرعشه یاقلاشدیغنده اهالی واعیان‌قارشی چیقدیلر. یانه عینتاب وویووده‌سی حسین‌آغاده طاقیلمشدی ؛ یالیکز قاپیسی‌خلقیله‌شهره گیرمه‌سنی رجا ونیاز ایتدیلر پاشاده قبول ایتدی . پاشاسربستجه شهره گیررکن اطرافده صاقلانمش اولان یوروك سواریلری ویرلی‌افراد اوزرلرینه هجوم ایتدی . پاشانك معیتی افرادندن برچوغی قیریلدی ؛ کندیسی گوچ حال ایله قورتولارق (کاوور داغنه=جبل برکته) قاچدی. اشقیادن گوچوك اوغلنه دخالت ایله‌دی .

(۱۲۳۵) عینتابده حکومت نامنه تغلب ایدن چاپان اوغلیله منازعه‌ده ذوالقدر زاده ابراهیم بك أولدورولمشدر .

مصر فرانسزلردن تمیزله‌ندیکی زمان ایلك اول مصر قلعه‌سنه عثمانلی بایراغنی دیکن مرعشلی برنفردرکه (ئوتوروکلینك حسن) دیمکله معروف براصناف پارچه‌سی‌ایمش ..

سلیمان پاشا

قلندر پاشانك قوش آطه‌سنده وفاتی اوزرینه اوغلی سلیمان‌بك عائله‌سنی آلارق‌مرعشه گلمش . سلیمان بکه داها گوچوکاکنده مرعش متسلملکی‌ویریلمشدر . سلیمان‌بك والده‌سی

قارا فاطمه‌نك تربیه‌سیله بویومش وحقیقةً بریکیت اولارق یه‌تیشمشدر . کندیسنه‌زمانك علوم وفنونی‌ده کوستریلمش اولسه ایمش بویوك برداهی اولاجغنه شبهه یوقمش .

والده‌سی قارافاطمه خاتون بوز طوغانلی یوروکلرندن ایمش. چوقور اووانك بایانسز چاییرلقلرنده برارکك کبی آته بینر ، یاریش یاپارمش ؛ بوغا داغنك صارپ یاماجلرنده آوه چیقار برارککدن دها ایی سلاح قوللانیرمش . تدبیرلی،دوشونجه‌لی، وقوربر تورك خاتونی ایمش. بوقادینك مناقبی حقیقةً تورك قادینلرینك مشهورلری آراسنده یازیلمغه دکر .

قوجه‌یه وارمازدن اول بوزطوغان عشیرتیله جیریدلی عشیرتی آراسنده وقوعه کلن غاوغاده بولونمش وچوق یارارلق کوسترمشدر . نشانجیلغی ضرب مثلدر . « بوزطوغانلی قاراخاتون کبی آتیور » دیرلرمش .

سلیمان بك قوش آطه‌سندن مرعشه عودت ایتدیکی زمان داها کوچوك ایمش. قبیله‌نك اداره‌سنی (قارافاطمه) درعهده ایتمش ایمش. اواثناده عینتاب طرفلرینی یاغما ایدن (جابار) اوغلنك مرعشی‌ده باصمق اوزره اولدیغی أشیدیلیر. قاراخاتون بایزیدلی عائله‌سیله بوزطوغان یوروکلرندن نفیرعام طوپلار ؛ « جابار اوغلی کلسین‌ده کورسون ؛ اونی قان‌سیلنه بوغارم » دییه خبرکوندریر. جابار اوغلی مرعشه یاقلاشنجه خاتون آتنه آتلار . اوغلی سلیمان بکه باشبوغلغی تکلیف ایدرسه‌ده چوجوق هنوز اون‌بش اون‌آلتی یاشلرنده اولدیغندن تردد ایدر . بونك اوزرینه « سلیمان.. سلیمان !. اکرقارا خاتونك اوغلی ایسه‌ك بوکون کندیکی کوستر ، أرجه‌سنه میدانه آتیل !. یوقسه آزیق آل‌ده آوه کیت !.. » دیر . سلیمان بك بو سوزلر اوزرینه جسارته کله‌رك باشبوغلغی آلیر. (قاپی‌چام) نام موقعده‌وقوعه‌کلن غاوغاده جابار اوغوللری منهزماً قاچارلر .

غاوغا اثناسنده قاراخاتوندن چوق فداکارلقلر کورولمشدر . وقعه استانبوله عرض ایدیلیر ؛ بونك اوزرینه سلیمان بك مرعش فریقلکیله بکام بویورولور. بوندن‌صوکرا سلیمان پاشا اولان بوذات مرعشده دولت نامنه اجرای حکومته قویولور .

سلطان‌محمود زماننده ظهور ایدن مصر غائله‌سنده بویوك یارارلغی کورولمشدر . بو وقعه‌نك باشلانغیجنده کویا سلیمان پاشانك مصرلیلره طرفدار اولدیغی شایع اولور. بصیرت اوزره بولونمه‌سیچون سرعسکر حافظ پاشایه محرمانه تبلیغ اولونور . سلیمان پاشا ایسه بومخابره‌دن بی‌خبر بولونور. سرعسکر مشارالیهك ایللك واقع اولان امرینه امتثالاً درحال معیتیله برابر مرعشدن حرکت ایدر ویولده مصرلیلر طرفندن اشغال ایدیلمش بولونان عینتاب

قصبه‌سنی استرداد ایدر . عینتابده‌کی خدمتنی تقدیراً صدراعظم رؤف پاشا طرفندن کندیسنه برمکتوب یازیلیرکه صورتی آشاغیده یازیلمشدر .

« بنم سعادتلو ، مکرمتلو ، مودتمندم پاشا حضرتلری

شرق سرعسکری دولتلو حافظ پاشا حضرتلرینك وقوعبولان اعارلرینه مبنی مرعشدن قیام وعینتابه عزیمتله نه‌وجهله دخول برله شیمدیکی حالده اوراده آرام واقامت اوزره اولدقلری افاده‌سنی شامل قاپی کتخدالری طرفندن مرسول شقهٔ شریفه‌لری مآل ومزایاسی معلوم خالصانه‌مز اولوب اولوجهله اجرای لازمهٔ مأموریت وحرکته واقع اولان همت وموفقیتلری طرف سعادتلرندن مأمولمز اولان درایت وفطانتی اثبات ایده‌رك موجب محظوظیت اولمش اولمغله بوندن بویله دخی هرحالده ایفای مقتضای رویتمندی وحصافته صرف رویت و دائما مشارالیه حضرتلرینك رأی واشعارلری وجهله حرکته همت بویورمه‌لری سیاقنده قائمهٔ مودت تحریر وارسال اولونمشدر . انشاءالله تعالی لدی‌الوصول بروجه محرر همت بویورمه‌لری مأمولدر .   ۱۳ س سنه ۵۵

رؤف

سرعسکر حافظ پاشا سلیمان پاشا حقنده‌کی اسناداتك اصلی اولمادیغنی وکندیسی اصدقای دولتدن بولوندیغنی و ختام مسئله‌ده‌در دولته جلبله حقنده التفات کوستریله‌سی لزومنی استانبوله یازار ، سلیمان پاشا بومحاربه‌ده الدن کلدیکی قادار فداکارلقلر کوسترمشدرکه مشهور جنرال مولتکه خاطراتنده بوجهتلری تصریح ایتمکده‌در .

مشار الیه حربدن صوکرا استانبوله کیتمش وسلطان مجیدك حضورینه قبول اولنمش وطرف پادشاهیدن مرصع برقیلیچ قوشادیلمق صورتیله تلطیف ایدیلمشدر . بو اثناده سلیمان پاشایه مشیرلك رتبه‌سیله مرعش ورقه ایالتلری معادن همایون اماتنی برلشدیریله‌رك دیاربکر مشیرلکی منصبی توجیه قلنمشدر . سلیمان پاشا استانبولدن مرعشه عودتله محل مأموریتی اولان دیاربکره کیدرکن ملاطیه‌ده وفات ایتمشدر (۱۲۵٦) .

سنك مزارنده‌کی کتابه شودر :

ایروب باداجل بنیان عمرم قیلدی ویرانه
خدایا مرحمت سندن قاپوکه کلدم احسانه

وطن مرعش ، جمیع اقربا آنده ، قدربونده
جمیع اولاد و انسابم امانت اوله رحمانه
مشیر دولت ایکن آشبوزیده راحته میلم (*)
أولونجه دهنیر باقی دهکل ملك سلیمانه

یوقاریده دخی سویلندیکی وجهله مرعشده فتحدن صوکرا ایکی دهره بکلك تورهمشدر بری اسکی ذوالقدریه احفادی که بونلره خلق (دولقادیرلی) تسمیه ایدرلرمش ، دیکری بایزیدلی عائلهسیدر . دولقادیرلیلر شهرك شرق طرفنی، بایزیدلیلر غرب طرفنی دوتمشلر، آراسنده ـ بوکون بیله ـ (قانلی دهره) اسمی ویریلهن بردهرهیی حدوداعتبار ایتمشلرمش. آرالرنده دائما نزاع ومقاتله اکسیك اولمازمش . طبیعی خلقده ایکی طرف اولوب همان هرکون چارشی وپازارده ، سوقاق آرالرنده ایکی فرقه آراسنده غاوغا عادت اولمش ایمش. بعض وقعهلرده داها بیوك غاوغالر یاپارلرمش ؛ عادتا محاربهلر اولور ، متارکهلر اولور ، مصالحهلر یاپیلیرمش . شهر بویوزدن خراب اولمش ، اهالی فقیر وسفیل دوشمش ، اسکی مرعشیك معموریتی قالمامش . والیلر ومأمورین اکثریتله ایکی طرفدن برینه منسوب اولورمش؛ حقوق عمومیهیه هیچ باقیلامازمش . بو دورلر مرعشیك اك فلاکتلی وقانلی دورلری ایمش؛ آرالرندهکی حدود اولان دهرهیه (قانلی دره) اسمنك ویریلهسی اوزمانلر عادتا برمذبحه حالنی آلمش اولمهسندن ایمش . اووقت ناموس ، عرض ، مال وجان هپسی بکلرك ألندهایمش؛ حکومتك هیچ برنفوذی یوقمش. بوکون ذوالقدریه عائلهسندن بللی باشلی کیمسه قالمامشدر . بوسلالهدن اولدقلرینی ادعاایدن وهیچ بروثیقه ایله اثبات مدعا ایدهمیهن بعض کیمسهلر وارسهده اونلرده بیك تورلو احتیاج آلتنده ازیلمکدهدرلر . بایزید زادهلر عائلهسی حالا موجود اولوب وقتلری أییدر . ایچلرندن أیجه زنکینلری واردر آلتمش قدر عائله تشکیل ایتمشلر وبرمحله وجوده کتیرمشلردر.

بودهره بکلرینك نه درجهلره قادار اجری استبداد ایتدکلرینی شو وقعه پك کوزل کوستریر . سلطان محمود عدلی زماننده ذوالقدریهدن محمود بك اسمنده بری بر قاچ آدام کوندرهرك مرعشده تجارت طریقیله مسافر بولونان شاملی برعربك کوزل قاریسنی آلدیرر واوینه کتیردیر . عرب حکومته مراجعت ایدرسهده بر شی یاپهماز . شاملی استانبوله قادار کیدر وقتلنه فرمان آلیر . فرمان بر مأمور مخصوصله

(*) آشبوزی : اسکی مالاطیهنك اسمیدر .

مرعشـه كونده‌ريلير . وحكم اعدامك اجراسى او مأموره حواله بويورولور . حكومت آچيقدن فرمانى مرعش حكومتنه كوندرمكدن چكينمش اولمه‌لى كه بويله ياپمشدر. مأمور كلير كونلرجه مرعشده قالير ؛ برتورلو حكم فرمانى اجرايه يول بولاماز . بركون محمودبك چارشيده بربزاز دكاننه كلير . باشنده بولونان آغالرينك هربرينى بره‌رايشه كونده‌رير . يالنى بوش بولان مأمور اوزرينه هجوم‌له محمودبكى أولدورور. برآزصوكرا طرفدارلرى مأمورى أولدورمكه قيام ايدرلرسه‌ده مأمور فرمان همايونى كوستره‌رك ياقايى قورتارير .

مرعشده مصريلر

ابراهيم پاشا نزيب محاربه‌سندن صوكرا مرعش طرفلرينى استيلا ايدر ؛ ابراهيم پاشا مرعشه عينتاب طرفندن كلمش ؛ (قاپى‌چام) داغى طرفلرنده مصريلرك پيشدارلريله بايزيدلى بكى سليمان بكك معيتنده‌كى يوروكلرچارپيشير . بوغاوغاده مصر پيشدارلرى بوزولور. سليمان پاشا بونى برتوركوسنده سويله‌مشدركه درت مصراعى آشاغى يه آليندى :

مصردن چيقدى‌ده ابراهيم پاشـا
كورونجه اوردويى عقلى‌ده شاشا
قارتال ايله قوزغون قوندى ايلشه
مرعشيك اوواسين دومان بورودى

مصريلرك مهم قوتلرى كلنجه سليمان پاشا سرعسكرك امريله سيس طرفلرينه رجعت ايدر . اورادن‌ده قيصريه‌يه كيده‌رك اورانك امر محافظه‌سنى درعهده ايدر. اهالى داها فضله مدافعه ايتمكى ايسته‌مه‌مشلر وابراهيم پاشايه تسليم اولمشلر . ابراهيم پاشـا قرق بيك قادار عسكرله مرعشه كيرر. اون دوقوز آى قادار درت آلاى عسكرله مرعشده اقامت ايدر . اوروپا دولتلرينك معلوم اولان مداخله‌لرى اوزرينه ابراهيم پاشـا سوريه‌دن عسكرينى چكديكى صيراده مرعشدن دخى عسكرينى قالديرر. ابراهيم پاشا بريازوقتى مرعشده اوطورمش ؛ (آخيرداغى) يايلالرنده وكارخان باغلرى نامى ويريله‌ن مرعشك شرق طرفنده‌كى دلنشين باغلر آراسنده وقت كچيرمش. شهره نادراً كليرمش.

ابراهيم پاشانك مرعشه ياقلاشماسى اوزرينه اووقتلر قلعه‌ده محفوظ بولونان اوراق حكومت « الينه كچمسون » ديه ياقيلمشدر. شوصورتله برچوق تاريخى وثيقه‌لر محو اولوب كيتمشدر.

ابراهیم پاشا مرعشه کیردیکنده ایلك جمعه یی اولوجامعده ادا ایتمش. ابراهیم پاشا مرعشه کیردیکی اثناده (چوروك زاده) نامنده برخوجه وعظ ایدرمش . ابراهیم پاشانی کورونجه همان کرسی اوزرنده قیام ایتمش . اهالی ده قالقمشلر. ابراهیم پاشا « اوطوریکز ؛ جامعده هرکس مساویدر » دیمش وقاپینك یاننه اوطورو ویرمشدر . بوصورتله خلقك روحنی الده ایتمشدر .

جمعه نمازنده خطبه ده آدینی اوقومه یی خطیب آرزو ایتمش ایسه ده ابراهیم پاشا شدتله رد ایتمشدر .

مؤذنك سسی غایت فنا ایمش ؛ ابراهیم پاشانك آرقداشلرینه « سلطان محمود بنی سوریه دن چیقارمق ایچون اوردولر کونده ره جکنه بویله بش اون مؤذن کوندرسه ایدی بن کندی کندیمه چکیلیر کیدردم » دیدیکی مشهوردر .

ابراهیم پاشا مرعشده کندینی خلقه چوق سودیرمش. عسکرلرینك ذره قدر حقسزلق ایتمه سنه راضی اولمازمش. برکون عسکردن بری برقادینك یوغوردینی ییدیکی ایچون ابراهیم پاشا قارنی ده شدیرمش ؛ بردیکر کون بر قادینك زردالیسنی غصب ایدن برعسکری قورشونه دیزدیرمشدر .

ابراهیم پاشا مرعشده ویرکی آلمامشدر . اهالی ابراهیم پاشایه زیتون اهالیسندن شکایت ایدرلر ؛ اوده برمقدار قوت کونده رهرك خراج آلیر .

ابراهیم پاشا مرعشدن ایله ری کچمه مشدر ؛ یالیکز مرعشك غرب طرفلرینه یوروکلر اوزرینه جزئی مقدارده عسکر کوندرمش ایسه ده (خارطلاب) قیرنده یوروکلرك مقاومتنه اوغرایه رق رجعت ایتمشلردر . ابراهیم پاشا فضله آدام قیردیرمامق فکریله باشقه سوقیاتده بولونماز . صوکرا ارزاق وحیوانات آلدیرمق ایچون بعض عشائر نزدینه عسکری مأمورلر کونده ریر؛ یولده یوروکلردن برطاقملری ابراهیم پاشانك ضابطنی طوته رق صویارلر وضابطلری اوچ دفعه پالا آلتندن کچیررلرکه عشیرت عادتنده بریکیتی الڭ بیوك تحقیر بوایمش .

(١٢٥٧) ایلولنده ابراهیم پاشا مرعشدن چکیلمشدر .

فساد اخلاق

نزیب حربی باشلامادن اول ابراهیم پاشا بعض خصوصاتك قونوشولمه سی ایچون حافظ پاشانك یاننه برایکی مرخص کونده ریر . اثنای مناقشه ده حافظ پاشانك یاننده مرعش علماسندن

قازانجی زاده حاجی مسعود افندی آدنده برخوجه وار ایمش . خوجه‌یه « ابراهیم پاشا حقنده نه‌دیرسین ؟ » دییه صورمشلر ؛ اوده جواب اولارق « ابراهیم پاشا باغیدر ؛ شریعت بویله دییور ؛ حقسزدر » دیر . مرخصلر ایشلرینی بیتیروب دوندکلرنده بونی ابراهیم پاشایه اکلادیرلر . محاربه اولور ؛ ابراهیم پاشا مرعشه کیرر . علماده‌کی سقوط اخلاقه باقیکز که ابراهیم پاشا مرعشه کیردکدن صوکرا علمادن برقاچ کیشی کلوب « سکا باغی وحقسز دییه‌ن خوجه فلان یرده مدرسه‌ده اوطورور » دیرلر . ابراهیم پاشا برکون مسعود افندینك مدرسه‌سنه کیدر ؛ خوجه‌یی زیارت ایدر . خوجه افندی‌یه خطاباً « بکا باغی وحقسز دییه‌ن سزمیسکز ؟ » سؤالنی صورار خوجه افندی فتورسزجه‌سنه « أوت بن ایدم . سز حالا باغیسکز ، حقسزسیکز ! شریعت بویله دییور » جوابنی ویریر .. ابراهیم پاشا آلینمدیرماز . مجرای کلام ده‌کیشدیریلیر . کیدرکن ابراهیم پاشا یاوری واسطه‌سیله برکیسه ایچریسنده برمقدار پاره براقیر خوجه افندی « تشکر ایدرم ؛ بنم احتیاجم یوقدر . مملکتده محاربه یوزندن صیقنتی چکه‌ن برچوق عائله‌لر وار ؛ بونی اونلره ویرسه‌کز داها ایی اولور . » سوزلریله قبول ایتمز ؛ ابراهیم پاشا اطرافنده‌کیلره « اکر خوجه افندی اسکی سوزینی انکار ایتسه ویا ریاکارلق یاپسه ایدی اعدام ایتدیره‌جکدم ؛ حقیقةً فضیلتکار بر آدام ایمش » دیر .

ابراهیم پاشا مرعشده برچوق خاطرات براقمشدر .

ادارهٔ عثمانیه‌نك عودتی

مرعش برآرالق قضا حالنده اداره اولونمش . (۱۲۶۹) و (۱۲۷۰) تاریخلرنده متصرفلق اولمش ومنیب پاشا اسمنده برذات متصرف کلمش . محکمه ، مجلس اداره وطاپو اداره‌سی تشکیلاتی اونك زماننده یاپیلمشدر .

دینی بر جنایت

قیریم محاربه‌سی اثناسنده برانکلیز تاجری مرعشه کلوب اووقتلر مرعشده یاپیلان آت داقیملرندن آلمغه باشلامش . انکلیز تاجرینك ساراج اصنافندن یریله برمسئله‌سی اولور .

محكمهٔ شرعيه‌یه مراجعت ایدرلر . ایش کونلرجه‌سورونجمه‌ده قالیر؛ بیتمز. برکون ایشك محكمهٔ شرعیه‌ده کورولمه‌سنی طلب ایدر . حکومتده « بن محكمهٔ شرعیه فالان‌طانیمایورم » دیر . بوسوز حاکمك ومفتینك تعصبنه دوقونور . « بورا !.. انکلیز شریعتی تحقیر ایتدی » دیه مملکتك ایچنه بر یایغاره صالیویریرلر . خلق آیاقلانیر . حاکم محكمه‌ینی قاپادارق ویولده آغلایارق « شریعت تحقیر اولوندقدن‌صوکرا بنم‌محكمه‌ده ایشیم یوق » فریادیله اوینه چکیلیر . اهالی بوسبوتون غلیانه کلیر . اصناف رئیسلری طوپلانیر . انکلیز تاجرینك بولوندیغی اوه کیدرلرکه [شمدی او اولك‌یرنده‌پوسته‌خانه بولونیور] اونلری کورەن آیاق طاقی‌ده قتیلیر : ایش بویور انکلیزه دیشاری‌چیقمه‌سی ایچون سویلرلرسه‌ده قبول‌ایتمز. اهالینك‌اوزرینه سلاح آتمغه باشلار . اهالیدن اوچ‌بش کشی یره سه‌ریلیر. غلیان آرتار قوشچی اوغللری نامی ویریلەن و(علی‌قوشچی) مرحومه منسوب اولدقلرینی ادعا ایدەن برعائله‌دن مصطفی آغا آدنده بری برقوجاق چام چیراسی کتیریر؛ اوه‌آتش ویریرلر. بونی کورەن انکلیزك قاریسی تسلیم اولمغی تکلیف‌ایدرسه‌ده قوجه‌سی‌قبول ایتمز . مکراهالینك اوه کلمکدن فکرلری انکلیزه حضور حاکمده توبه واستغفارایتدیرمك ایمش. نهایت أو یاقیلیر حریف قاریسیله برابر یانار ؛ یالیکز برکوچوك قیزی قورتاریلیر ومعاش باغلانیر بوو‌قعه اوزرینه منیب پاشاعزل ایدیلیر . مسببلر آطنه‌یه نفی اولونور .

بر‌وقعه

بواثناده بایزیدلی عائله‌سندن کریم پاشا ، عثمان پاشا ، احمدپاشا وسائره کبی‌دەره‌بکلری بوسبوتون شیمارمشلر. مملکتده نفوذ حکومت قالمامش. مجلس اداره‌اعضاسندن‌نجیب‌افندی، دیوان افندیسی زاده بکر آغا ، سایس اوغلی حجی‌علی افندی‌کبی‌بعضی ذواتله بایزیدلیلرك آراسی آچیلیر . بایزیدلی بکلری زیتون اشقیاسنه خبر کوندەریرلر ؛ بش آلتی یوز قادار اشقیا شهری باصارلر . أولری‌یاغما ایدرلر . یوقاریده آدلری یازیلمش اولان مجلس اداره اعضاسنك‌دوتولوب أولدورولمه‌سی ایچون هرطرفی آرارلر. فقط بولامازلر . اشقیا مملکتده بش اون‌کون قادارداها‌هرتورلو رزالتی یاپدقدن‌صوکرا دفع اولورکیدر .

خورشید پاشا

بوو‌قعه اوزرینه خورشید پاشا اسمنده بری متصرف کلیر . بایزیدلی بکلرندن یالیکز

کریم بکی طوتابیلیر؛ اوبرلری قاچارلر . رزالته باقیکنز که برمدت صوکرا کیریلری دەعفو اولونور . فقط حکومت زیتونلیلری تربیه ایتمك ایستر . زیتونلیلر سلاحه صاریلیرلر . اوزرلرینه عسکر چکیلیر . برمقدار پاره ویرەرك بونلرده عفوە اوغرارلر. خورشید پاشا عزل اولونور . زماننده بویوك برقیتلق اولمش؛ اهالی چوق زحمت چکمشلر .

عزیز پاشا

۱۲۷۷ سنەسندە عزیزپاشا اسمنده بریسی متصرف اولور . زیتونلیلر حال عصیانده ایمشلر ؛ اطرافده کی کچیدلری ویوللری دوتمشلر ؛ أله کچن اسلاملری عقل وخیاله کلمز اشکنجەلرله أولدوررلرمش . قادینلرك قارینلرینی دەشەرلر . چوجوقلری بچاق اوزرینه آتارلرمش . بووقعەلر اوزرینه اون بیك قادار نفیرعام طوپلانیر ؛ اوچبیك قادارده سواری یازیلیر . بوقوتله زیتون محاصرەایدیلەجکی اثناده عزیز پاشانك عزلی خبری کلیر . متصرف ایشی اولدیغی یرده بیراقەرق دونر، کیدر . عزیز پاشانك آیریلەسی طوپلانان نفیر عامك‌ده داغیلمەسنی موجب اولور . سواریلر برآز دایانیرلرسەده زیتونلولرك هجوملری اوکنده اونلرده صاووشور؛ کیدرلر. اشقیا بوسبوتون کمی آزی‌یه آلیر . کویلری یاقارلر؛ اسلاملردن دوتدقلری اسیرلری قصاب دکانلرنده آصارق قویون پارچەلر کبی پارچه پارچه ایدرلر؛ قاچان پیاده وسوارینك آرقەسنەدە دوشرلر وایی برکوتەلك آتارلر.

عاشر پاشا

عزیزپاشادن صوکرا عاشرپاشا کلیر ؛ جدیت وثباتیله برآز اشقیایی قورقودور . اشقیانك بوزدیغی یوللری ، کوپریلری تعمیر ایتدیرر . اشقیا یوزندن کیمسه دیشاری چیقامیورمش ؛ بویوزدن مرعشده مدهش برقیتلق حکم سورمکده ایمش. عاشر پاشانك همتیله یوللر آچیلیر . اورتالق بولانیر. (۱۲۸۲) سنهٔ هجریەسندەبویوك برقولەرا مرعشدن سکنز اون بیکه یاقین نفوس تلف ایدر . یالیکنز آدی صانی بللی اولان کیمسەلردن آتی یوز کیشی کیدر . متصرف عاشرپاشاده بوآرالقده اوغلیله برابر أولور . مشار الیه ، عالم، فاضل عزمکار ودوغرو برذات ایمش .

فرقهٔ اصلاحیه

اسكان عشائر بلیه‌سی :

عاشر پاشا زماننده درویش پاشا مهم مقدارده قوتله بوحوالی‌یه كلیر .
معیتنده مشهور جودت پاشانك‌ده داخل بولوندیغی [فرقهٔ جلیلهٔ اصلاحیه] نامنده برهیئت دخی وارایمش. فرقهٔ اصلاحیه جبل‌بركتده ، قوزانده ومرعش‌طرفلرنده بولونان یوروكلری اسكان‌ایدر ؛ شمدیكی‌اصلاحیه قضاسنی‌تشكیل‌ایله‌ر. محوایدیله‌ن بیكلرجه نفوسه مقابل تشكیلاتی ناقص برقضـا وجوده كتیره بیلیرلر . یوروكلرك بوطرفلرده بولوندقلری زمانده ارمنی اشقیاسی قاصوب قاوورمغه باشلامشدر. باقیكز بواسكان بلیه‌سنی بر آفشار بكی نه‌یانیقلی برلسانله آكلادییور :

*
* *

ایلقیم ایلقیم بریه‌ل اسدی‌اوغرومدن (*)
دویدم حالی پریشـاندر آوشـارك
آیری تاسا قالقماز اولدی سرمدن
یونی غربت ایله دوندی آوشـارك

*
* *

پادشـاهدن فرمان كلدی نیـده‌یم
بولیمزه اسـكان دوشـدی كیده‌یم
یشـیل یایلالری كیمه تركه‌یم ؟ . . (**)
قاپاندی یایلاسی ، یولی آوشـارك

*
* *

كوز اولوقدر بو ایللرك یازلری (***)

(*) ایلقیم ایلقیم ـ خفیف خفیف دیمك .
(**) تركه‌مك = ترك ایتمك. لا مرعش لهجه‌سنده قوللانیلیر .
(***) كوز اولوقدر بوایللرك یازلری : « بودیارك بهاری خزانه منقلب اولمشدر » دیمك .

أوتمز اولدی بلبللری ، قازلری
یەسیر کیتدی کلینلری ، قیزلری
بوزولدی قاتاری ، ایلی آوشارك

*
* *

(ایل بك اوغلی) دیرکه حاللر کوج اولدی
کوزی قانلی شهبازلرم نیجه اولدی ؟
عثمانلیدن آلتینمز توج اولدی .
ایرمدی چیقماغه الی آوشارك

اولو بك آدنده بر تورك ـ آفشار ـ بکنك سویلدیکی تورکیدر :

*
* *

ایلقیط ایلقیط بریەل اسدی اوغرومدن
دویدم یامان اولمش حالی آوشارك
کسیلدی قانادی ، قیریلدی قولی
یایلاسی قانیله یوندی آوشارك

*
* *

آولاماز اولدی شاهینلری ، بازلری
یاغما اولدی کلینلری قیزلری .
آت اویناتماز غایری آوشار دوزلری
ییقیلدی اوجاغی سوندی آوشارك

*
* *

آلنی طوب پرچملی کلینلر ئولدی .
آوشار ایللرینك کللری صولدی
(اولوبك) ك کوزی قانیله دولدی
یونی غربت ایله دوندی آوشارك

بوندن یاریم عصر اولنه کلنجه‌یه قادار بویوروکلرك ألنده پك کوزل وچه‌ویك آتلر بولونورمش؛ بونلره « چوقور اوواقولی قیصه‌سی » دیرلرمش . عثمانلیلر ویانه اوکرینه بوآتلر ایله وبوسواریلر ایله کیتمشلردر . بوآتلرك بللری قیصه کوزلری ایری جاذب وجوال،صاغریلری باغداش،قوروب‌اوتوراجق‌قادار کنیش ، آیاقلری قالین وایری کمیکلی، طیرناقلری وسط درجه‌ده قاتی ، رنکی سنجابی و تشکلاتی منتظم ایدی . قویروقلری یره سورونه‌جك قادار اوزون ایدی . یازین قوزان یایلالرنده تیشین چوقور اوواناك پایانسز چاییرلقلرنده بسله‌نن بوآتلرك دوروشی ، کزیشی بیله جاذب ورحنواز ایدی ؛ بونلرك کزمه‌لری ، هوپلامه‌لری کنج ودلبر برقیزك رفتاری قدر جاذبه‌دار ایدی. اوزون قویروقلریله یشیل ونازنده‌چمنلر اوزرینه بوسه‌لر قوندوروررلردی . کوزلری آهولر قادار کوزلدی .

کوریه‌لری ایسه قیویرجق ، قوشمه‌لری چابیق،یورویشلری أشکین ، دوروشلری پك وقور وسویملی ، خلاصه تورکك متانتیله متناسب بر متانت وجودیه‌یه مالك ایدی . صانکی تاکری بونلری تورکك قونت وصاغلام وجودی ، قوتلی قوللری ، قیصه وقالین باجاقلری ایچون بینه‌ك اولمق اوزره یاراتمش ایدی . بوآتلر اوزرنده کنیش اوموزلی ، قیرمزی چهره‌لی تورك کنجلرینی کورمك قادارذوقلی برمنظره تصور ایده‌میورم؛چوجوق ایکن غیرمدرك برحالده جرید اوینایان دلیقانلیلره باقه قالیردم .

« آن‌تورك سرخ لب سوارسمندشد
یاران حذر کنیدکه آتش بلندشد »

شیمدی هرطرفده سواریلك‌حیاتی ، جرید اویونلری سونمشدر . بونلرك سونمه‌سنه اولاً اسکی حکومت سبب اولمشدر . عشائرك محوی جندیلکك محوینی موجب اولدی . داها دوغروسی بزده ملی برارکك وأرحیاتی واردی ؛ بویوق ایدیلدی . قادینلر بیله بر ارکك کبی آته‌بینر ؛ جرید اویناردی . انسان اووقتك‌حکومتنه نفرتلر ایتسه سزادر ؛ عشائرك اسکانی کرکسه بونی دها اولا باشقه چاره‌لرله دوشونمك لازم دکمی ایدی ؛ یوروکلره اسکانك منافعنی ، اهمیتنی تقدیر ایتدیرمه‌لیدی‌که کندی کندیلرینه بوسرسری حیاتدن واز کچرلردی .

قورو اسکان امحا دیمکدر ؛ عصرلردنبری آلیشیلان برحیات وبرطرز معیشت‌بردنبره

ده کیشدیریله‌مز . بونلر تدریجاً اصلاح واسکان ایدیلمك لازم ایکن یاپیلمادی. اوزرلرینه عسکر چکیلدی . اوردولر سوق ایدلدی . طوپه‌دوتولدی . اوبه‌لر ، یایلاقلر ، قیشلاقلر یاقیلدی ویقیلدی . بکلر قورشونه دیزلدی. قادینلروچوجوقلر بیله اولدورولدی ؛ کلینلر اسیر ایدیلدی. دوشمان کبی قیریلدی ؛ کچیریلدی[آنجاق اوعصرده موسقوف اوردولری‌ده تورکستانده بونی یاپیورلردی] نتیجه‌ده تورکلك وعنعنه‌سی هزاله اوغرادیلدی . تورکلکی اوچ بویوك قطعه اوزرنده حاکم قیلان بوسویملی بابایکیتلرله برابر اوجاقلری ، خانمانلری آتلری ، قویونلری محواولوب کیتدی . ایشته کورکورینه آوروپا مدنیتنه تقلید بلیه‌سی . شو خدمتلرینه (!.) مکافات اولمق اوزره اووقتك حکومتی درویش پاشایه ، قورد اسماعیل پاشایه ، جودت افندی‌یه نشانلر وپایه‌لر ویردی .

چوقور اووا آتلرینك انقراضنه باشلیجه اوچ سبب کوسته‌ریلیر .

برنجیسی : یوروکلرك اسکانیله بول اوت ویایلاقلردن محروم قالان آتلر یاواش یاواش سوندی ودوشدی .

ایکنجیسی : بورالره کونده‌ریلن بعضی مهاجرلرك حیوان خیرسزلغنی کندیلرینه عادتا برواسطۀ معیشت ایدینمه‌لریدر .

اوچنجی سبب حکومتك یرلی آتلرینه اهمیت ویرمیوب اوردویه لازم اولان آتلری دیشاریدن تدارك ایدینمه‌سیدر . حالبوکه چوقور اووا حیوانلری دایانیقلی وچویك ایدیلر. واقعا ماجار آتلری قادار بویوك دکلردی ؛ فقط اونلردن دها قوللانیشلی ایدیلر. ماجار آتلری قالب وقالتاباندر . هله چوقور اووا آتلری عرب آتلرندن دها ال‌ویریشلی ایدی. عرب آتلری دوز وعارضه‌سز اراضیده ایش کوره بیلیرلر . عرب آتلری سوس وزینت حیوانیدرلر .

بو آتلر برابر مرعشده یوزه‌لرده‌کرلی بر صنعت دخی محو اولوب کیتمشدر . اوده ساراجلقدر. مرعشده چوقور اووا حیوانلرینه مخصوص غایت قیمتلی طاقیملر یاپارلرمش. بر اکرلك یوزاللی ایکیوز آلتونه قادار صاتیلدیغی اولورمش . ساراجلقله برابر بوکا مربوط قزازلق ـ قزازلق ـ صنعتی‌ده محو اولمشدر . باقیکز براسکان عشائر نه‌قادار نفوسه ، نه ده کرلی صنعتلره مال اولویور . برخطانه بویوك فنالقلر دوغوریور ؛ « برصنعت محواولمش . » دییوبده کچیویرمك قولای دکلدر . اونك برملتك صنایعنده ، اقتصادیاتنده ، رفاه وسعادتنده حتی اخلاقنده آچدیغی آچی ومهم کدیکاری‌ده برابر دوشونمك کرکدر .

فرقهٔ اصلاحیه فارساقلری ، جریدلیلری آطنه اوواسنه وجبل برکته ، آفشارلری (*) کوکسونه وقیصریه طرفلرینه ، بوز طوغانلی‌یی آندارین حوالیسنه ، تهجیرلی‌یی مرعش واصلاحیه نواحیسنه یرله‌شدیرر؛ یوق أولدورور ؛ دفن ایدر .

فرقهٔ اصلاحیه‌نك وجوده کتیردیکی کویلردن بری مرعشـه یدی ساعت مسافه‌ده (ایل اوغلی) آدنده‌کی کویدر. مثال اولمق اوزره یالیکز بونی عرض ایده‌یم : فرقهٔ اصلاحیه بورایه یوزخانه تهجیرلی عشیرتی اوطورتمش ایمش ؛ بوکون اسکی تهجیرلیلردن اوتوزخانه قالمشدر . هرنه‌قادار کوی بوکون یتمش خانه ایسه‌ده بونك قرق خانه‌سی کورتلرله اطرافده طوپلانان عشیرتلردن عبارتدر . اسکی یوزخانه‌نك یتمش خانه‌سی بوسبوتون سونمشدر ؛ ایلك اسکانده هراوده آلتی یدی ارکك وهرارککك اوچ بش چوجوغی وهرعائله‌نك برقاچ یوز صیغیر وقویونی ایله یکرمی اوتوز آتی وار ایمش . شمدی ایسه اك قالابالق اوده ایکی ارکك ایله بش چوجوق بولونیورمش. اوچ اولادلی برپدر پارمقله کوستریلیور . بوتون کویك نفوسی ـ بوکون ـ یوزی کچمیور . ایشـته اهالینك مزاج واحتیاجنی و اراضینك طبایعنی دوشونمکسزین یاپیلان کور وسرسم تدبیر بویله آجی وفنا نتیجه‌لر دوغورور . بکا اسکی رفاه وراحتی، بوکونکی سفالتی،اسکان زماننده نه‌بویوك فناالقلریاپیلدیغنی آکلادان اختیاراوکسوز برچوجوق کبی هونکورهونکور آغلایوردی .

ویسی پاشا

عاشرپاشادن صوکرا ویسی پاشا کلمش ؛ چوق قالمه‌دن آطنه‌یه کیتمشدر. داها صوکره توفیق وناشد پاشالرکلمش‌لر. بونلردن صوکراده قوزان متصرفی آرسلان پاشا کلمش. مشار الیه چالیشقان برذات ایمش . بعض یوللری یاپمش وخراب جامعلری تعمیر ایتمش. ایلك معارف اوله‌رق زمانـنده آچیلمشدر . (١٢٨٦) سنه‌سنده دیرزوره کیتمشدر . رشدیه معلمی مکتبی رشدیه بروسه‌لی علی رضا افندی آدنده برذات ایمش .

حسن پاشا

غاوغاجی وخفیف المزاج اولدیغی ایچون اهالی آراسنده (جیویق حسن) دیمکله شهرت

(*) آفشار ـ بریوروك قبیله‌سنك آدیدرکه اولجه چوقور اوواده قیشلار ایمش .. مشهور ایران شاهی وهندستان فاتحی (نادرشاه) آفشار یوروکلرندندر .

آلمش. مجلس اداره‌ده علمادن بریسیله چیقاردیغی منازعه اوزرینه یوزینه برپابوج عشق ایدیلمش ونتیجه‌ده معزولاً آیریلمشدر .

عبدالله پاشا

صوکرا عبداه پاشا اسمنده برذات کلمش ؛ هیچ یازی بیلمزمش ؛ امضاسنی کوج ایله یازارمش. مرعشدن بصره‌یه والی اولوب کیدر . بونی متعاقب حاجی‌علی‌پاشا نامنده بری کلیر زماننده مرعش حلبدن آیریلیر ومرعش ایالتی نامنی آلیر . پایاس ، قوزان بورایه ویریلیر . جودت‌پاشاده والی اولور .

جودت پاشا

فرقهٔ جلیلهٔ صلاحیه (؟.) ده‌کی حسن خدمتنه مکافات اولمق اوزر جودت پاشا ـ اووقت داها افندی ایمش ـ یکی تشکیل اولونان مرعش ایالتنه والی‌تعیین اولونور . مرعشده اون‌سکز کون‌والیلك‌ایتدکدن‌صوکرا حلبه کیدر. اورادن‌دخی(احکام رئیسلکیله) استانبوله آلینیر . مرعش تکرار حلبه ربط ایدیلیر .

سعیدپاشا

(۱۹۲۱) تاریخنده دیار بکرلی سعید پاشا متصرف اولارق مرعشه کلیر ؛ خلقه کندیسنی‌سودیرمشدر. برچوق متغلبه‌نك نفوذینی قیرمش. سعیدپاشادن‌صوکرا بعض‌متصرفلر کلیرلرسه‌ده هیچ‌بری‌ده برموجودیت کوسترەمزلر . اسملری آشاغیده کوستریلمشدر :

ده‌دد پاشا ، صالح‌پاشا، ناظم‌پاشا ، مصطفی نوری‌پاشا ؛ حسین‌شکری پاشا، عبدالوهاب پاشا ، صالح‌پاشا ، عارفی‌پاشا ، [مشارالیه علم وفضلیله شهرت‌قازانمش ایسه‌ده مملکتده نامنی یاد ایتدیره‌جك هیچ‌براثر بیراقمه‌مشدر]. غالب پاشا ، نوری بك ، حسنی پاشا، رشیدپاشا خیری بك .

بر ارتجاع دینی

خیری بك اعلان حریتدن صوکرا متصرف اولمش ؛ مرعشده‌کی چلتیك زرعیاتنك شهرك اون دقیقه قادار یاقین تارلالرینه دخی تشمیل ایدیلدیکنی و بو حالك شهرك هواسنه فنا حالده تأثیر ایتدیکنی و یازین صیفیه‌سی اولمایان فقرا طاقمنك ایصیتمه علتیله معلول بولندیغنی کورەن مشار الیه اولبابده‌کی قانونی تطبیقه و چلتیك زرعیاتنی معقول بر حاله کتیرمکه چالیشیر. مسئله‌یی مجلس اداره‌جه‌ده بر قراره ربط ایتمك ایستر . مجلسده بولنان ذواتك چوغی اصحاب اراضیدن و چلتیك زراعندن ایمشلر . آچیقدن آچیغه بویله حقلی و قانونی بر شیئه مخالفت ایده‌مزلر ؛ بونك باشقه چاره‌لرله اوکنه کچمه‌کی دوشونورلر ؛ وسیله آرارلر . بر کون متصرف اولو جامعك خطیبنه ـ بوراده خطبه‌دن صوکرا اوقونمه‌سی عادت اولان ـ « اللهم اقهر اعدائنا اعداء الدین واقهر الکفرة الخ .. » دعاسنی اوقومامسنی سویلر . و « شیمدی حرب وار خرستیانلری بویله دعالرله قوشقولاندیرمه‌یه نه لزوم واردر ، بیك سنه‌دنبری قهرلرینه دعا ایتدیکمز حالده قاچ کاوور اولدی . الکدن کلیرسه اسلاملرك خرستیانلر درجه‌سنده یوکسلمه‌سنه چالیش » دیر . خطیب جمعه کونی بو دعایی اوقومامز واهالیدن بعضیلرینه‌ده متصرفك دعایی منع ایتدیکنی آکلادیر . متصرف علیهنده وسیله آرایان اشراف و اصحاب اراضی بونی دیللرینه دولارلر ؛ اله آلیرلر ؛ یوله کیره‌رلر . اوصرالرده‌ده معهود وولقانجی دین نامنه آتشلر صاچمایه باشلار ؛ مملکتده مسئله بویودولور . خلق مفتی‌یه باش اورورلر ، « خطبه‌ده کاوورلر حقنده دعا جائزمی ؟ . دکلمی ؟ . بزه بر فتوا ویر ! . » دیرلر . مفتی خیر و شر هیچ بر جواب ویرمز . اهالی باشقه خوجه‌لره کیدرلر . اونلرده « مفتیکز وار ؛ اوکا صورك » جوابنی ویریرلر . مسئله‌نك یاتیشمه‌سی قابل ایکن سورونجه‌ده بیراقیلیر . چلتیکجیلر ایشی کوروکلر ؛ آتشی اولاندیررلر . « مسئله جامعده دعا قالدیریلیورمش » شکلنه صوقولور . بش اون سرسری جامعه هجومله بایراغی و سنجاغی چیقاریرلر « شریعت ایسترز ! » نعره‌لریله سوقاقلری دولدورورلر . بوتون خلق آرقه‌لرینه داقیلیر ؛ متصرف بکك اوینی بصارلر ؛ پنجره‌لر ، قاپیلر داشه دوتولور . بر طاقیم ادبسزلکلر یاپیلدقدن صوکرا دائرهٔ عسکریه‌یه و حکومت قوناغنه کیدرلر . دها صوکرا تلغرافخانه‌یه واره‌رق استانبوله تلغرافلر یاغدیریرلر . زاواللی متصرف قورقار اودی قوپار اوکیجه عینتابه قاچار ؛ فقط قورتولوشندن بر هفته صوکرا اولور .

مرعشده هرسنه برچوق بیچاره‌لرك اضطراب وهلاکنه بادی اولان چاپتیك مسئله‌سی یوزی اوستی قالیر ؛ هیچ بر بابایکیت متصرف حالا بونی تعدیله جسارت ایده‌مز .

خیری بكدن صوكرا کلن ذواتك اسملری شونلردر : حیدر پاشا ، اسماعیل پاشا ، ناهید بك ، حلمی بك ، حیدر بك .. حیدر بك زماننده سفربرلك اعلان ایدیلمش ؛ زیتوندن دخی عسکر ایسته‌نیلمش . زیتون اهالیسی هروقتکی کبی ینه سلاحه صاریلمشلر ؛ طاغه چیقمشلر اوزرلرینه حیدر بك کافی قوتله کیتمش ؛ اشقیادن برچوغنی دوتمش مرعشه کتیرمش ؛ ییللردنبری زیتون اشقیاسنك دوتولدیغی ودوتولمش ایسه‌ده تأدیب ایدلدیکی یوق ایمش . بوجهتله اول حوالی اسلاملرینك کوزی بوسبوتون ییلمش ایمش . حیدر بکك همتیله اشقیانك طوتولمه‌سی وحبس ایدلمه‌سی اهالیچه پك بویوك سه‌وینجی موجب اولمش ، سوقاقلرده شه‌نلکلر یاپیلمشدر .

حیدر بك اورفه متصرفلغنه تحویلاً بورادن آیریلدقدن صوکرا ممتاز بك نامنده بر متصرف کلیر . حیدر بك زماننده جبراً عسکره کوندریله‌ن زیتونلیلر سلاحلریله برابر قاچه‌رق زیتونك صارپ وقورقونج طاغلرینه چیقارلر . (برتیز) کویلرینی باصارلر اسلاملری پارچه پارچه ایتمکه وآتشه یاقمغه باشلارلر . ممتاز بك معیتنه برمقدار قوت آلارق حرکت ایدر . اشقیادن برقسمی زیتونك (تکیه) نامنده‌کی صارپ برمحله‌سنه التجا ایده‌رك سلاح وبومبا آتمغه قویولورلر . اولا خرستیانلردن مرکب بر هیئت ناصحه کونده‌ریلیرسه‌ده فایداسی اولمادقدن باشقه کیدن ناصحلر ایچندن بعض ذوات اشقیایه مقاومتی توصیه ایدرلر . مصادمه باشلار ایلك اوروشده سلیمان بك اسمنده‌کی ژاندارمه قوماندانی شهید اولور . ــ بو سببله زیتونك اسمی باارادهٔ سنیه (سلیمانلی) یه چوریلمشدر ــ ممتاز بك ایشی جدی دوتار ؛ کرك مرکزده‌کی وکرك کویلرده‌کی اشقیانی بربر یاقالار . ویانه‌ده ارمنیلر طرفندن طبع ایتدیریله‌ن وبر نسخه‌سی مرعش دیوان حربنجه أله ایدیلن برکتابده تصریح اولوندیغنه نظراً زیتون ادارهٔ عثمانیه‌یه کچدیکی کوندنبری بویوك وکوچوك اوتوزبش دفعه اختلال چیقارمش وکویا آمال ملیه‌لرینك ترویجی ایچون چالیشمشدر . شبهه‌سز هر اختلالده یوزلرجه تورکك قانی دوکولمش ، اولری ییقلمش . (٣١١) اختلالنده آندارین ارمنیلری یاقالادقلری مأمورلرك کوزلرینی اویارق باروت دولدورمشلر .

طوروسیك الچتین قایالقلری آراسندن زمان زمان فوران ایدن زیتون وولقانی دائما اطرافنی آتش ودن ایچنده بیراقیرمش . نهایت (٣١١) ده‌کی فوران اثناسنده « قازان ده‌وریلدی سوندوردی اوجاغی » ..

« مرعش حقنده ارمنی تاریخلرندن آلنان معلومات عیناً آشاغی‌یه یازیلیور . »

مرعش شهرینه ویریلەن اسم قدیمدنبری عینی اولمامشدر. تاریخ میلاددن اون یدنجی عصرده آثور ملکی (صارغون) کندی قیوداتنده مرعشه (مارقاس) اسمنی ویریور . دیمک‌که مرعشیك ایلك اسکی اسمی مارقاس ایدی . صوکرا بروقت (کیرمانیق) تسمیه اولونمش. تاریخ میلادك یدنجی عصرنده ایسه (مرعش) دنیلمشدر. بوکونه قدار عینی اسمله یاد اولونه کلمشدر .

مرعشیك شمال شرقی جهتنده واقع وهربر مرعشلی‌یه معلوم اولان (تاقسراقول) دوغریسی (طاتیوس آراکیال) یعنی طاتیوس رسول تپه‌سی روایةً طاتیوس رسولك مرعشی زیارتنده میدانه کلمش ایدوکی بیان اولونیور .

روایت ایسه شوندن عبارتدر : طاتیوس رسول بو طرفلری دولاشیرکن مرعشی دخی زیارت ایدر . مرعشده وعظ ایدوب عینی وقتده شهرده بولونان جذاملی و دیکر نوع خسته‌لقلری تداوی ایدر . (!.) بوکون (اویوز پیکاری) دنیلەن پیکارده یقارمش، فقط یرلی اهالی طاتیوس رسوله ظلم ایدرلر : أولدورمکه قالقیشیرلر . بو تهدید اوزرینه طاتیوس رسول کیجه‌لین قاچوب بیان ایدیلەن تپه‌ده واقع بر آغاجك آلتنده کیجه‌لر ، ایرته‌سی کونی شهری بیراقوب کیدر .

او کوندن اعتباراً بو تپه‌یه (طاتیوس آراکیال) تسمیه اولونورمش . بو طاتیوس رسول حضرت عیسانك رسوللرندن بری ایدیکه باشلیجه وظیفه‌سی مبشرلك اولمشدی ؛ مرعشیك ارمنی اهالیسی اوکوندنبری یورطو دوتوب او تپه‌یی زیارت ایدرلر . [*] فقط تعیین وقتك تنقیدی وتاریخی استنتاج بزه کوسته‌رییورکه . مرعشی طاتیوس رسولدن زیاده (پارتاغواسوسی) رسولك زیارتی معقولدر . داها کیری‌یه کیدیلسه کوزولورکه (پولیس رسول)ك فعالیت مرکزی اولان انطاکیه شهری او زمانلر مرعشه نیجه جهتلرله یاقین وعلاقه‌دار ایمش. بعضی مشهور ذواتله برلکده استنتاج ایده‌رك‌دییه‌جکزکه پولیس رسول مرعشی دخی زیارت ایتمشدر . بو نتیجه‌یی قبول ایدن بعضی کیمسه‌لر دخی پولیس رسولك (آخیر) داغندن کچدیکنی قبول ایدرلر . پولیس رسول کبی بر فعال کیمسه آخیر داغندن کچدیکی حالده مرعشه کیرمکسزین کچه‌مزدی ؛ سکوت

[*] بو تپه‌یی اسلاملر دخی زیارت ایدر و (عثمان بابا) تپه‌سی دیرلر . تپه‌نك اوزرنده برآغاج واونك اطرافنده ییغیلمش اوفاق چاقیل داشلرندن باشقه بر شی یوقدر .

ایده‌مزدی . مطلقا شهره کیرمش اولمالیدر . مرعشه خرستیانلغك دخولنی برنجی عصره کوتوروسه‌ك خطا ایتمش اولمه‌یز . برنجی و درنجی عصرلر آراسنده مرعشه دائر هیچ برشی بیلمه‌یورز؛ فقط بردن خرستیان کیلیسا تاریخنده‌پك معلوم اولان وتاریخ میلادینك اوچیوز یکرمی بشنده (نیکییا) ده انعقاد ایدن مجلس عمومی‌یه کچه‌رز؛ بومجلسده مرعشك دخی حصه‌سی اولمشدر . مشهور آریوسیك تابعلرندن عداولونان (یودوکیوس) مرعش مرخصی اولارق (آریوس) پارتیسی طرفندن (نیکییاده) ده برکرسی الده ایتمشـدر . داهاسی وار ؛ نیکییا مجلسـنده حاضر بولونان ومجلسی اداره ایدن ایمپراطور قسطنطین خرسـتیانلره قارشی اولان تجاوزده برکوزینی‌ده قربان ویرمش اولان مرعشـلی بر مرخصه دوغری کلوب اونك اویولمش کوزینی اوپمشدر . بشنجی عصره باق ! . بوکون سـوریه‌ده اولان نسـتوریلر دینیله‌ن جماعتی میدانه کتیره‌ن اومشهور خطیب و واعظ وعزیز سریانی نستار؛ مرعشلی اوغلی مرعشلی ایدی . استانبول پطریق کرسیسی غاوغاده ایکن وهیچ بر کیمسـه اوطورمیه جسـارت کوسـترمه‌مش ایکن مرعلی نستار کرسی‌یه چیقوب (٤٢٨) دن (٤٣١) ه قادار اسـتانبول پطریقی اولمشـدر . آلتنجی عصرده سن طوماس اسمنده سریانی قومنه منسوب بر مرخص یاشامشدر . بوده مرعشلیدر .

سکزنجی عصرده خرستیان تاریخنده معلوم اولان مرعشلی بر ایمپراطوردخی میدانه کلمشدر؛ ٧١٦ دن ٧٣١ سنه‌سنه قادار ایمپراطور اولمشدر . اول ذات ایساورایه‌لی لئون اولوب عادی بر عسکرلکدن اسـتانبول ایمپراطورلغنه قادار یوکسه‌لمشدر .

یدنجی عصرده عربلرك مرعشه هجوملرینده لئونك پدری فامیلیاسـیله برابر قاچوب استانبول طرفلرینه یرله‌شمش ؛ لئون استانبول اوردوسنده عادی برنفر حالنده یاشایوب نهایت پدرینك ثروتی سایه‌سنده یوکسه‌لوب ایمپراطور اولمشدر . مرعشلی لئون ایمپراطور اولونجه دینی مسئله‌لرله اوغراشمه‌یی سه‌ورمش ؛ (حضرت) عمر (رضی الله عنه) ایله مکاتبه‌ده بولونمشدر . (حضرت) عمر خرستیانلغی وکتاب مقدسی تنقید ایتمشدی .

مرعش مشهور مرخصلر میدانه کتیردیکی کبی منزویلر دخی میدانه کتیرمشـدر . (٨٠٠) دن ١٥١٧ تاریخلرینه قادارمرعشك غربنده بولونان واسمی‌معلوم اولان چانجیق ماغاراسی منزویلرك مرکزی وحتی کیلیساسی ایمش . شیمدی بر کیمسه چانجیق‌ماغاراسنه کیدرسه بعض علائم کوره‌بیلیر .

یدنجی‌عصرده مرعشك تاریخنه دیکربر عنصرکیرمکه باشلادی ، اوده عربلر ایدی . مسلمانلق عربلرله‌برابر کیرمشدر. تاریخ میلادك آلتی‌یوز قرقنده شهراستانبول‌ایمپراطوری

هراقليوس النده ایکن عربلردن (آبو اوبایدا — ابو عبیده رضی الله عنه) ومعاویه نام خلیفه مرعشی هراقلیوس الندن آلوب اوکا صاحب اولمش اولدی . طبیعی مرعشی آلان اشبو عربلر روملر ایله حرب ایدوب مرعشیك خرستیانلغنه خایلی زیان ویرمشلر . اونونجی عصره قادار مرعش بعضاً پوزانتیون و بعضاً ایسه عربلرك الینه کچمشدر . بو وقته قادار مرعشده ارمنیلر خایلیجه چوغالمشلردی . مرعشه کلهن ارمنیلر ایسه کیلیکیا ایچریسندن کچوب سیسدن و آندن دخی کچوب مرعشیك غربنده بولونان اووایه یرلهشمشلردی . اون برنجی عصرده بوتون ارمنیلرك درت وبر وقت آلتی دانه دینی مرکزلری اولدیغندن مرعش دخی اومرکزلردن بری اولمشدر . مرعشیك مرخصی بوکونکی تکه محلهسنده اوطورمشدر . بو مرخص پولیس اسمنده بر دیندار ذات ایدی . پولیسك مرخص اولماسینه سبب (١٠٨٦) تاریخلرنده مرعش خرستیان اهالیسنجه معلوم اولان (بیلاردوس) حکمدار اولمشدر . بونك پدری روم و آناسی ارمنی اولوب اصلاً حصنمنصورلی ایدی . بیلاردوس کندی باشنه یکرمی بیك خرستیان طوپلایهرق خرپوطدن باشلایوب مرعشه قادار حکم ایدر ؛ قیصه بر مدت حکم سوردکدن صوکرا تورکلر طرفندن مغلوب ایدلدی . آوروپادن کلوبده قدس شریفی تورکلرك الندن آلمق ایستهین اهل صلیب سفرنده دخی مرعشیك حصهسی اولمشدر . (١٠٩٧) تاریخنده ایلك اهل صلیب سفرینی اجرا ایدن فرانسه حدودنده واقع لورهنلی «کوتوبیرهدوسلپولییون» و« بلادوئهن = بودوئهن » برادرپرنسلر مرعشده یکدیکریله برلهشمش ومرعشهصاحب اولمشلرمش . حتی بودوئهنك زوجهسی مرعشده وفات ایتمکله بر ارمنی قیزیله أولهنمشدر. مرعش شهری (١١٤٧) سنهسنده سلچوقیلرك الینهکچدی . کذلك اون آلتنجی عصرده برنجی سلطان سلیم الیله عثمانلی الینه کیردی. اوزون وقت دوام ایلهدی . اوندن (١٨٣٢) سنهسنده معلوم و نامدار مصرلی ابراهیم پاشا طرفندن ضبط اولونمشدر .. الك نهایت (١٨٤٠)ده تکرارعثمانلیلرطرفندن ضبطاولونوب بوکونه قادارعثمانلیلرك الندهبولونمقدهدر. بوندن تقریباً آلتمش بش سنه اول قاتولیکلر ، وینه آلتمش سنه اول یعنی (١٨٥٤) ده پروتستانلر مرعشه کلمشلر ، کیلیسا و مکتبلر یاپمشلردر .

آلتنجی باب

مرعشلیلرك اخلاق وعاداتی وشیوه‌لری

دیکر قابلیت بشریه کبی اخلاق‌ده محیط عمومیدن متأثر اولور . داها دوغریسی بر قومیك اخلاقی ، یاشاییشندن ، یارادیلشندن ، بدویوشندن وتاریخندن دوغار. یوقاریده سویله‌نیله‌ن اسبابك تکاثفی اخلاقی وجوده کتیریر .

تورکلرك اخلاق وطبایعی‌ده محیطلرندن دوغمشدر . تورکلرك آناطولی وروم ایلیده‌کی بویوك شهرلرده اوطوران وباشقه صویلرله آز وچوق قاریشان پك آز قسمندن صرف نظرله بویوك برقسمی صاف وباکر براخلاقه مالکدرلر . اونلر اورته آسیادن کتیردکلری حیات معیشتی حالا بوزمامشلردر . ایران ، عرب وروما مدنیتلری کبی قوقمش مدنیتلری تمثل ایتمدکلری ایچون اخلاقلری‌ده اسکی بکارت وصافیتلرینی محافظه ایدییور .

تورکك صحیفهٔ اخلاقی هیچ لکه‌له‌نمه‌مش وهیچ ایشله‌نمه‌مشدر . بز تورکلر جناب حقه یوز بیکلرجه شکر ایتمه‌لی‌یزکه ـ بزی زمان زمان عربلاشدیرمق ، عجمله‌شدیرمك ، فرنکله‌شدیرمك یوللرنده صرف ایدیله‌ن قوتلرك وأمه‌کلرك ـ هیچ برتأثیری اولمامش ویا اولمش ایسه‌ده پك آز برقسمه باغلی قالمشدر .

الله صاقلایه !. بوقوملرك برباد اخلاقلری تورکك بوتون طبقات اجتماعیه‌سنه سرایت ایتسه‌یدی . بوکون بز یاشایه‌مازدق . بوکون هرتورلو شدائده ، احتیاجه صاغلام برصورتده کوکس کره‌ن تورکلك اوزمان چورومش وقوقمش برحالده بولونه‌جقدی . یوقاریده عرض ایتدیکم کبی اخلاق تاریخك ، استعدادك و محیطك دوغورمش اولدیغی بر شی اولدیغندن تقلید ایدیلمز برحال وکیفیتدر . برقومیك ویابرشخصك اخلاقنی تقلیده اوغراشمق قدر بیهوده برشی اولاماز . انسان کندی استعدادینك یوکسه‌لمه‌سنه چالیشمه‌لیدرکه موفق اولابیلسین. باشقه‌سنك استعداد وسجیه‌سنی قلاده کبی بوینونه کچیرمك قابل دکلدر. بویولده چالیشانلر کندیلرینك اوز سجیه‌لرینی‌ده غائب ایده‌رك [دام‌دازلاق] قالیرلر .

بزتورکلر ایچون الك امین وطبیعی یول کندی ملی سجیه وقابلیتلریمزی کنیشله‌تمکه ،

بویوتمکه چالیشمقدر . کورکورینه هرهانکی برملتی تقلید ـ بزم ایچون دون اولدیغی قادار بوکونده مهلکدر . تورکلرله مسکون اولان مرعش وحوالیسی اهالیسنك بویوك برقسمی اخلاق اعتباریله تمیز ولکه‌سزدر . بونلرك اخـلاقلرینی شوکلمه‌لرله خلاصـه ایده بیلیرم : متانت ، ثبات ، عناد ، دوغرولق ، عفت ، تسلیمیت ، قناعت ، امید ، ایمان وسائره ...

اخلاق اعتباریله مرعش اهالیسنی ایکی قسمه آییرمق لازم کلیر ؛ برقسمی که چوقلق بوطرفده‌در. تمیزوکوزه‌ل اخلاقی اساسلره مالکدرلر. فقط اوبرقسم که پك آزاولان زادکان، علما ومأمورین قسمیدر . بونلرك ایچلرندن بعضی سیمالر استثنا ایدیلدیکی تقدیرده اخلاق وسجیه اعتباریله کیریلری هیچ دیمکدر . عوام نه‌قادار صاف وپاك ایسه‌لر بونلرده ترسینه اولارق اوقادار بوزولمش ودوشمشدرلر . بونلر ایچون هرشی مادی قیمتلرله اولچولور . دین، ایمان، اخلاق‌هپ مادی منفعته آلتدر . الك خسیس برمنفعت ایچون الك کوتو ریاکارلق یاپیلیر . الك اوفاق برانتقام ایچون هرتورلو مقدسات ، ناموس، وجدان هدف اتخاذ ایدیلیر. بونلرجه بوکون أیی اولان برآدام یارین فنا ، بوکون فنا اولان برآدام اوبرکون ایی اولا بیلیر ؛ یترکه ایشلرینه کلسین. بونلرك بوقادار بوزولمه‌سنده‌کی اسبابی اسکی مکتب ومدرسه تحصـیللرنده‌کی غایه‌سزلکده ویولسزلقده بولویورم . اخلاقسز تحصیلدن خیر یرینه ضررلر تولد ایده‌جکنی (روصو) ایضاح واثبات ایتمیورمی ؟..

بوحریفلر آچیق برقلبه ، یوکسك بردوشونجه‌یه مالك ده‌کللردر ؛ بونلر منفعتپرست، قورقاق ، ثباتسز ، سجیه‌سز برطاقیم مخلوقلردن عبارتدرلر .

برکت ویرسون که اسکی زمانلرك تحصیلی اوقادار تعمم ایتمدیکی ایچون بو اخلاقسزلق عمومی برشکل آلامامشدر ؛ همان اوقویوب یازانلره منحصر دیمکدر .

مرعشـده قتل وجنایت ایشـیدیلمز کبیدر . سرقت پك آز واقع اولویور . یالکز کویلرده حیوان خیرسزلغی صیق صیق وقوعه کلیر ایسه‌ده بونك چوغی تورکلردن باشقه صویلر طرفندن یاپیلمقده‌در .

یأس تورکلکه هیچ یاناشه‌ماز ؛ او ؛ بوتون فلاکتلره قارشی صاغلام وصارصیلماز بر امید ایله مقابله ایدر ؛ صبر وامید تورکك ایکی بویوك یاردیمجیسیدر . احتیـاجك الك سرت پنچه‌سنه کوکس کره‌رده آغزینی کیمسه‌یه آچماز. حالندن شکایت ایتمز. شاید حالندن شکایته مجبور قالسه ینه کولومسه‌یه‌رك تشکی ایدر . بوسفرکی سیاحتمده کویلرده اوتلرله تعیش ایدن برچوق أرکك وقادین کوردیکم حالده هیچ بریده یأس کوسـترمیور

وشکایت ایتمیوردی ؛ هپسی‌ده اللهنه شکر ایده‌رك آتی‌یه بویوك برامید ایله باقییوردلری . عینی زمانده اموال متروکه‌دن أو ، ارزاق ، باغ ، تارلا وسائره ویریله‌رك یرلی تورکلردن داها چوق مسعود برحاله صوقولان جزائر، طرابلس غرب وبوسنه مهاجرلری حاللرندن شکایت ایدییور ؛ اورتالغی یایغاره‌یه بوغویورلردی . تورك حالندن شکایت ایدرکن یینه اصالت وسجیه‌سنی کوستریور . شو تورکویه باقیکز !

(١)

یینه باهار آیی کلدی
آرتدی دردم یاوام بنم
لوقمان هکیم کندی کلسه
بولورمی اولا چارم بنم

(٢)

ذاتی أیل ایشی بکله‌رم
دیمه‌م سیریمی صاقلارم
ییه‌م حرامی قورقارم
چوق قوللره بورجلو بنم

(٣)

کیمسه‌لره یوقدر سوزم
باغیم یوقدر ییه‌م اوزوم
ماصارا کورمدی کوزم
اول پکمزسز قالان بنم

— بوراده اوزوم صیقیلان یره (ماصارا) دیرلرکه عربجه معصره‌نك بوزونتوسیدر. —

(٤)

چیفت سوروب اکین بچمدم
یازین یایلایه کوچمدم

قوله صوفرالر آچمادم
مليل مليل قالان بنم

(٥)

هپسندن قالدم يه‌گنيك
قيرق ياشادق نه‌كون كوزدك
ياز كوننده ييماق يانيق ـ آيران ياپيلان قابه يانيق ديرلر . ـ
اول آيرانسز قالان بنم

حكومته اطاعت

بوتون توركلرده اولديغى كبى بورا توركلرنده دخى حكومته قارشى پك صميمى بر حرمت ومحبت واردر . سنه‌لردنبرى حكومت كنديلرينى أزديكى و دوشونمديكى حالده بو محبتنه ذره‌قادار خلل كتيرمه‌مشـدر . خلقك شو قناعتندن بويوك استفاده‌لر قابلدر . ويركى ، عسـكرلك وسـائره كبى هر تورلو تكليفلرى سـه‌وه سه‌وه ايفا ايدر ؛ بوحاللر توركلردن باشقه‌هيچ برعنصرده كورولمز. مرعشيك پازارجق قضاسنده‌برچوق كورتلرده مسكون بولونيور ؛ توركلر ايله كورتلرى ايلك باقيشده آكلايه بيليرسيكز . سياسنده‌كى صافيت ، قاننده‌كى صيجاقلق توركى درحال بزه طانيدير ... كورت داها صوغوق ، داها وحشى ، داها مردمكريزدر . كورتلر ويركى ويرمكده تكاسل ايدر . هله هيچ عسكره كيتمك ايسته‌مز : بيك تورلو حيله‌لر ايجاد ايدر . تورك كويلرنده عسكر قاچاغى پك آز بولونديغى حالده آلتمش خانه‌لى بر كورت كوينده اون بش يكرمى قادار عسـكر قاچاغى بولونور .. بز آناطولينك جگركاهنه ـ تا آنقره وخايمانه‌يه ـ قادار صـوقولان كورتلرى بركون اول توركله‌شديرمزسه‌ك آناطولى ايچون ايكنجى برتهلكه قارشيسنده‌بولونه‌جغمزه امين اولالم. پك چوغى قيزيلباش اولان كورتلر حكومته هيچ مربوطده‌كلدردر. سفربرلك ابتداسنده پازارجق كويلرندن برنده بولونان بر قيزيلباش دده‌سى كورتلره « يزيد يزيدله حرب ايدييورمش. سزه‌نه ؟ عسكر اولمامغه چاليشيك » ديديكى أشيديلير وحقنده‌تعقيبات ياپيلير .

باقیکز بر تورك ؛ حکومتنه نه‌قادار صادقدر : براختیار تورك کویلیسنك یدی اوغلی وبر قیزی وارمش. اوغلانلرینك دردی عسکره کیتمش. اوبرلری کوچوك ایمش. زواللی آدامیك چوجوقلری ایل ایشی دوتارق کچینیرلرمش؛ عسکره کیدن اوغلانلرکده چولوق وچوجوقلری وارایمش . بودویغولی وتمیز بابا کوله کوله اوغلانلرینی عسکره کوندرمش. اوده‌کی بولغور وطارخانه‌سنی صاتمش. اونلره خارجلق یاپمش . چوجوقلر کیدنجه بو فقیر عائله‌یی کندی اداره ایتمکه مجبور اولمش . بر آتندن باشـقه بر شیئی اولمایان بو اختیار اودونجیلقله وقت کچیرمکه باشلامش . برکون سفربرلك ابتدالرنده شهره اودون کتیرمش. تکالیف حربیه قومیسونی بیچاره‌نك آتنی چکوب آلمشلر . اون ایکی باش عائله‌نك یکانه واسطهٔ معیشتی اولان بو آتیك کیتمه‌سی اوزرینه کویلی شو تورکولری سویله‌مش و آتی قورتارمشدر . یوقسه آتی قورتارمق ایچون باشقه یوللره صاپمامشدر .

تورکو

(١)

آلماك بنم آباشیمی ـ آت سیاه ایمش ؛ حبش دیمکدر .ـ
مرحمت ایله‌ك افندم
بوندن باشقه مالیم یوقدر .
مرحمت ایله‌ك افندم

(٢)

بونکله طابیر دولماز .
بن آغلارم یوزوم کولمز
دیدی اوغلم حالدن بیلمز
مرحمت ایله‌ك افندم

(٣)

بش سنه عسکرده دوردم
لتیف دیدیکنی کوردم ـ لتیف ردیف دیمکدر . ـ

پاشالره بورو چالدم
مرحمت ایله‌ك افندم

(٤)

براوغلوم وار آبدال کەلان ـ عبدالکیلان اولاجق .ـ
قالمادی دیزمده درمان
چالیشیرم برکون دورمام
ایضاً

(٥)

براوغلومك آدی هوسون ـ حسین دیمکدر .ـ
نه‌بایرام ایتدم ، نه دوکون
شودنیاده کورمدم کون
ایضاً

بزمرعشده‌کی اهالی‌یی اخلاق ومعیشت اعتباریله برطاقم صنفلره آییرمیه‌جغز . تورکلر، فرنکلر وبعض عرب شهرلیلر کبی لذائذمدنیه‌یی داتمامشلردر . هرشیئك واسطهٔ ظهوری احتیاج اولدیغی کبی خلق آراسنده‌کی صنفلرك ظهوری‌ده بینه سائقهٔ احتیاجاله‌در. ایجابات مدنیه خلقی أیی ویا کوتو برچوق صنفلره آییریر . تورکلر باشقه قوملرك مدنیتلرینی تقلید ایده‌مدکلری وکندی أوزمدنیتلرینی ـ طورفان ، سمرقند ، قونیه ، بروسه وسائره کبی بعضی مستثنالرندن صرف نظرله ـ داها یوکسه‌لده‌مدکلری ایچون برطاقم صنفلره آیریلمامشلردر . اسکی بر تقسیم اولمق اوزره بزده مرعش اهالیسنی عوام و خواص دییه ییکی قسمه آییراجغز .

عوام‌خلق هیچ صوقاتیلمامش ، بوزولمه‌مش ، هرمقیاسیله تام برتورکدرلر . ساده یاشارلر ، بسیط ودوغرو دوشونورلر ، آچیق سویلرلر .

تورکی دنیاسنه باغلایان شی آنجاق اللهی ، دولتی واوجاغیدر . مرعشلیلرجه اوجاق محبتی حالا باقیدر .

خواص صنفنی بعضی مأمورین ، علما ، تجار ، زادکان وجوده کتیریرلر . صنایع صحابی طبقی عوام کبی‌درلر. خواص صنفی تورکدن باشقه هرشیدرلر؛ فقط عینی زمانده‌ده

عرب وعجمده دەكلدرلر . بونلرك تشكلاتی وسیمالری بیله تورکلردن آزچوق دكيشمشدر. یاشاییشلری ، دوشونوشلری بام‌باشقه‌در . بونلرده سجیه ومعنویت آرامه‌ملی ؛ ذاتاً دین اسلام ـ بوتون مسلمان ملتلرده اولدیغی کبی ـ تورکلرجه‌ده أیی اکلاشیلمامش وروحلره نفوذ ایده‌مه‌مشدر . بوتون مسلمانلر میخانیکی بره‌ر مسلماندرلر . ذوق وروح برشی آکلامشدر. بوخواص صنفی أیی برمسلمان اولامدقلری کبی اسکی ملی وعرقی صافیتلرینی‌ده بوزمشلر؛ پك آجینه‌جق برحاله کلمشلر. بوآداملرك ملتك هیئت عمومیه‌سنه هیچ برفایدالری یوقدر ؛ بونلر مختلف یوللر ایله کویلی‌یی، تورکی سولوك کبی أمه‌رلر ؛ کابوس کبی أزه‌رلر. بونلر بره‌ر عنصر مضردن باشقه برشی دكلدرلر . .

هرنه‌قادار عوام قسمی‌ده دین اسلامی أییجه اکلامامشلر سه‌ده ملی سجیه‌لرینی بوزمامش اولدقلرندن هرشیئه مستعد ، بوزولمامش برخزینه کبی یاتوب اویویورلر .

— عفت —

بوتون تورك مملکتلرنده اولدیغی کبی مرعش دخی پك عفیف برقصبه‌در. ناموسسزلق همان هیچ أشیدیلمز کبیدر. بیك تورلو احتیاج آلتنده‌أزیله‌ن کنج ودول قادینلرك ناموسنی صاتدیغی کورولمز. مرعشك عفت وعصمتی شایان تقدیردر. مرعشده‌تستر پك فنا برطرزده‌در. یوقاریدن آشاغی‌یه قادار بیاض ویا کوك برچارشافله اورتونه‌ن قادینلر انسانه جانلی بره‌ر جنازه وهمی ویریرلر . . کویلو قادینلری هیچ تستر ایتمزلر ؛ فقط شهر قادینلرندن دها عفیفدرلر . دنیانك اك بختسز قادینلری مرعش قادینلریدر دینه‌بیلیر . هرطرفی طوپراقدن یاپیلمش ؛ رطوبتی داملرینه قادار چیقمش اولان دار، خراب، پیس أولرده آقشاملره قادار چیقریق چویرمکه مجبوردرلر . .

ارککلرجه قادینلرك هیچ موقعی یوقدر . برچوق قادینلر دخی ارککلر کبی چالیشمغه مجبوردرلر . بوقادینلر کونده اوچدن آلتی متالکه قادار برپاره قازانه‌بیلرلر . .

— عادات —

مرعش اهالیسنك حیاتی پك بسیط وابتدائیدر. حالا اسکی عشیرت حیاتی براقه‌مامشلر.

بعضی مؤلفلر بونلرك بخارا أوز بكلرندن بولوندقلرینی یازییورلر که دوغرودر . مرعشده یمك؛ بولغور وبرنوع سرت طارخانه، دوکمه نوخود ، مرجمك کبی حبوبات وبادیلجان ، بامیه ، فاصولیه کبی سبزه‌لردن عبارتدر. لحنه‌وپراصه ینیلمز کبیدر. دنیاده مرعش اهالیسی قادار ماریل یینه‌ن برخلق اولمه‌سه کرکدر .

یمکلرك پیشمه‌سی دخی چوق ابتدائیدر ؛ برچوق ضیافتلرده بولوندیغم حالده یرلیلردن ایی یمك یاپان برعائله‌یه تصادف ایتمدم. حالبوکه برچوق أت‌ویاغ اسراف ایدیلمش بولونیوردی..

عوامیك غداسنی بولغورایله طارخانه تشکیل ایدر. آیران هریرده‌اولدیغی کبی بوراده‌ده چوق ایچیلیر. یوغورتدن یاپیلمش اولان (تویغا) چورباسنی چوق سه‌وه‌رلر. قوروطارخانه‌یی جیبلرینه قویه‌رق لبلبی کبی یرلر . پیشمه‌مش بادیلجانی یمك دخی عادتدر . کرك بولغور وکرك سبزه یمکلری پك أیی پیشیریلمز ؛ برآزچیك براقیرلر . عربستاندن کلدیکنه شبهه اولمایان چیك أتدن یاپیلمش کوفته‌یی سه‌وه‌رك ییرلر .

عشرت اسلاملر آراسنده اوقادار یاییلمه‌مشدر. بعض زادکانلق طاسلایانلرله مأمورلر ایچرلر . یرلی اهالیدن بیکده بری قوقوسنی بیله دویمامشلردر . یالیکز برچوق أرککلر اوت آتارلرکه بواوت کول ایله عادی توتوندن یاپیلمشدر . تنکه قوطولر ایچنه قویوب قهوه‌ده ، سوقاقده هریرده برمقدار اوتدن ـ یعنی کوللی توتون توزندن ـ پارمقله آلیرلر ودیشلرینك أتنه سوره‌رلر . وراستکله توکورورلر . بونك عربستاندن کلمش اولدیغنه شبهه یوقدر ؛ چونکه اورالرده دها زیاده تعمم ایتمشدر .

بوراده قومارجیلق چوق ایله‌ری کیتمشدر . آق صاقاللی وصاریقلی عموجه‌لرك دام اوزرلرنده ، باغچه دیوارلری دیبنده ، مزارلق ارالرنده بردر خلقه تشکیل ایده‌رك قومار اوینادقلری هرکون کورولور .

— أوفوروجیلر —

اهالی هکیملردن زیاده نسخه‌یه وافسونه اهمیت ویریرلر : هرنه‌قادار صوك سنه‌لرده هکیملره مراجعت آرتمش ایسه‌ده ینه افسونجیلرك اعتباری یرنده‌در. هله اختیار قادینلر آراسنده بولونان بویوجی قادینلر عوامك روحی اوزرنده مهم برتأثیره مالکدرلر. بونلرك

پك ايلەری كلەنلرندن هرشیٔ بكلرلر ؛ قادینلرك دوقتوری (اوتاجی) اسمی ویریلەن قادینلردر . [*]

اوتاجیلر افسونجیلردن آیریدرلر . افسونجیلر اسماوخواص قوتیلەایش كوردكلرینی ادعا ایدرلر . اوتاجیلر ایسە نباتی اجزالر ایلە تداوی ایلەرلر ؛ بونلرك اجزاسی چشمەزن ، قارانفیل ، دارچین، درە اوتی ، نانە، ایخلامور ، اوزرلك ، أبەكومەجی وسائرەدر .

كرك افسونجیلر وكرك اوتاجیلر ایكیمتالكە قدرتنزل وقناعت كوستریرلرمش.اهالینك بونلرە دوقتورلردن زیادە مراجعتلرندەكی حكمت شبهەسزپاراسزلقدندر .

دوكونلر

اسلاملردە جهازمسئلەسی اولدقجە آغیردر . اسلاملر دوكونلردە ارككلرە مخصوص اولمق اوزرە بردفعە طعام ویریرلر . ارككلروقادینلر زفافدن بركیجە اول (قینەكیجەسی) ترتیب ایدرلر . چالغیچالمق عادتدر ؛ بوچالغیلر ایكی كوزدن محروم‌ارمنیلر طرفندن چالینیر اسلاملرك چالغی چالمەسی چوق عیبدر .

زفاف كیجەسی كووەكی محلەنك دەلیقانلیلری طرفندن اوە كتیریلیر . كلین زفافدن بر كوناول كووەكی‌نك اوینە كلیر . كلینك باشنە مردیوەن باشندە پارا صاچمق عادتدر. كلین دوكون كونی اوە بیریكمش‌اولان بوتون‌قادینلرك‌وحتی‌چوجوقلرك اللرینی اوپمكە مجبوردر، كلین قرق‌كونەقادار أودن دیشاری چیقماز وكیمسەیەبرشی‌سویلەمز. كلین‌ابرایكی‌چوجوقلی آنا اولاسی‌یە قادار قایین‌والدەسی وقایین پدریلە اوطوروب یمك ییەمز . هرحالدە آیری یمكە مجبوردر ؛ حتی‌یمك ییركن كیمسەیە كوسترمیەجكدر . كلین وقاین‌آنا غاوغالری‌بوتون شدتیلە بورالردە دخی جاریدر . باقیكز كلیننده آغلایان برقاین آنا نەدییور :

[*] استانبولدە حالا اسكی اصول اجزاجیلرە (كوكجی) دیرلر . اسكی توركلر هكیمە (اوتجی) دیرلرمش . نیتەكیم قوداتقوبیلیكدە كلیر : « كیم اوتجی اوتماس مقاسم سوزین . مقاسم اوتجیكە اوروبن یوزین » . . اوتاجی كلمەسی اوتجی بوزونتولری اولسە كركدر .

توركو

کونش کبی داغ باشنده دوروردم — اختیارلاشدم دیمکدر . —
آقشام صباح آشمق اوزره اولوردم
هیچ اولماسه یاوریلرم کورورردم
بکا ایتدکلرك بوله‌سین کلین
الـٰهی مولادن بولاسین کلین

ایضاً

محمدم کلدی یاتدی دیزیمه
دنیانه‌در کورونمه‌دی کوزیمه
باقامادم بن یاورومك یوزینه

ایضاً

یاوریجغم داغ باشندن آشیردك
عقلیمی ، فکریمی آلدك ، شاشیردك
آطنه‌نك چوللرینه دوشوردك

ایضاً

آغیلر ایچدمده یانیور اوزوم
آغلایی آغلایی کورمیور کوزوم
آییردك یاوریمدن کوله‌یور یوزوم

ایضاً

سنی آل یشیللی کلین کتیردم
کتیردمده قوچ ییکیدیمی بیتیردم
وارم یوغم هپ یولکده بیتیردم

ایضاً

مرعش اهالیلرینک قیافتی

ایراقدن ایراغه باقدکده دوردك .
هکیمدن خوجه‌دن أولمشمی صوردك
عاقبت بونك أولومین کوردك

ایضاً

یارین برکون محشریری قورولور
انسان اولان هپ اورایه دەریلر
دفترلر آچیلوب حسابلر کورولور

ایضاً

بوتورکینك موضوعی اولان حادثه شویولده جریان ایتمشدر : کلین قاین‌آناسیله ایی کچینه‌مزلرمش؛ هرکون غاوغا ایدرلرمش. کووه‌کی بونلرك حقندن کله‌مه‌مش. نهایت مرعشی ترکله آطنه‌یه کیتمش . کلین‌ده‌بونك اوزرینه آناسی أوینه‌چکیلمش؛ زاواللی ارکاك آطنه‌ده خاسته‌لانیر اوینه کلیر . فقط کلین کلمز ؛ حتی‌مینی‌مینی اولادلرینی بیله‌باباسنه کوندرمز. کلین دوقتورلره وخوجه‌لره دائما « نه‌وقت أوله‌جك ؟ .. » دییه صورارمش . بیچاره آدام بو دردله قهر اولور ؛ أولور . بونك اوزرینه اختیار والده شوتورکولری سویلر. حقیقةً آجیقلی اولان شوواقعه ملی بررومانه اساس وموضوع اولور .

البسه

أرککلر اکثریتله قوللری قیصه یرلی معمولاتندن اولان برعبا ایله اوزون أنتاری کیرلر. آنتاری پشلیدر ؛ ایش زماننده آنتارینك پشلری قوشاغه صوقولور . کنج ارککلر اوجلری اویالی یازمه واختیارلر صاریق صارارلر . بللرینه عبانك اوزرندن بر قوشاق قوشانیرلر . پابوچلر دخی یرلی متاعی اولوب بورونلری قالقیق قیرمزی یمنیلردن عبارتدر. پوطین وقوندره کیه‌نلر پك آزدر . بعضی یرلی وکویلیلر قیل ویوکدن طوقونمش شالوار کییوب آنتارینك أته‌کلرینی شالوارك ایچنه صوقارلر. عبالرك بعضلری صیرمه ایله ایشله‌مه‌لیدر: که بشیوزدن بیکه قدر عبا آلینیر وصاتیلیرمش. یاواش یاواش سترە وپانطولون کیمکه باشلامشلردر.

قادینلرك البسه‌سی دخی ارککلرك کبی ساده وبسیطدر . قادینلر صاری مشیندن معمول قابابرچیزمه کیرلر وآدینه (ئه‌دیك) دیرلر . باشلرینه بعض شهر قادینلریله بوتون

کویلو قادینلری اون سانتیم یوکسکلکنده فس کییوب اوزرلرینه چنبر ویازمه صارارلر . وقتی اولان قادینلر بو فسلرك اوزرینه آلتین دیکرلر . وقتی اولمایان قادینلر ، بالخاصه کویلو قادینلری تنکه پارچه‌لرندن عبارت لوحه‌جقلری قولاقلرینك اوزرینه صارقیدیرلر . کویلی قادینلرینك بورونلرینه (حزمه) دینیله‌ن کوموشی خلقه‌لر داقدقلری کورولمکده‌در . بوده عربستاندن کلمشدر .

شیوهٔ لسان

هرقومیك لسانی وشیوه‌سی اوقومیك محیط اجتماعیسندن ومحیط عمومیسندن متأثردر ؛ اجتماعیاتی یوکسه‌لمش اولان قوملرك لسانلری‌ده‌یوکسه‌لمشدر . ساده وبسیط برحالده‌یاشایان اقوامیك دیللری دخی ساده وبسیطدر. لسان‌ده‌دیکر احوال وقابلیات بشریه‌کبی‌تحوللره، تکمللره تابعدر . دها طوغریسی برلسان برفرده بکزه‌دیله بیلیرسه اولسانك دوغمه‌سی بویومه‌سی ، احاطه‌سی،تحکمی ، یوکسه‌لمسی،اختیارلامسی‌وحتی أولمسی‌ده حقدروکرچکدر. دییه بیلیرم که تورك دیلی داها بویومه دوره‌سنه یکی کیرمشدر . بودیلك تعالی وتکامل دوره‌لری کله‌جکدر . تورك صوینك ایشله‌نمه‌مش وانجه‌لمه‌مش اولان مادی سیماسی کبی معنوی سیماسی اولان دیلی‌دخی ایشله‌نمه‌مش وانجه‌لمه‌مشدر . بوحکمته بناءً بوکون مرعش شیوه‌سی دخی انجه دکلدر ؛ ابتدائیدر .

بالمناسبه احوال اجتماعیه‌لرینی بیان ایتدیکم اثناده سویله‌دیکم‌کبی بورا تورکلری داها عشیرت حیاتنه یاقین برحیاته مالکدرلر .

درجات اجتماعیه‌ده کیری قالدقلری ایچون لسانلری‌ده کیری قالمشدر . اورته آسیادن بورالره کله‌ن تورکلر آیری آیری عشیرت‌حالنده کلدکلرندن وکلدکدن‌صوکرا أیجه‌قایناشارق، امتزاج ایده‌رك برخلیطه‌حالنه کلمه‌مدکلرندن آناطولیده‌کی مختلف تورك شیوه‌لری آراسنده بیوك فرقلر کورولور . بوجمله‌دن‌اولمق اوزره مرعش‌شیوه‌سی دخی آیریجه برخصوصیته مالکدر ؛ وسائط نقلیه‌نك فقدانی وعلوم ومعارفك انتشار ایده‌مه‌سی بوخصوصیتلری ابقا ایدن‌اسبابدندر . یوللر یاپیله‌رق اختلاط فضله‌لاشیر، مکتبلر ، آچیلیر، هرکس‌اوقور واوقودولورسه بوفرقلر کندی کندینه قالقار کیدر .

برمضارع ویا حال صیغه‌سی مختلف تورك لهجه‌لرنده بش آلتی تورلو شکل آلیر . مثلا (کلیور) کلمه‌سنی استانبوللیلر وبعض اناطولی شهرلیلری اولدیغی کبی سویلرلر. روم ایلینك ده‌لی اورمان اهالیسی لامیك اماله‌سیله (کله‌ری)، آیدین وقونیه‌لیلر (را) نك خذفیله یایی قالین سویله‌یه‌رك (کلیو) ، طربزون وحوالیسی اهـالیسی ینه لامیك اماله‌سیله (کله‌یی) عینتاب طرفلری خلق (کلی) دییه تلفظ ایدرلر . مرعشلیلر ایسه رایی خذفله برابر (یو) اداتی (ou) صورتنده قیصه اوقورلر (*) شیوه‌لر آره‌سنده‌کی شو فرق آنجاق یوقاریده عرض ایتدیکم سببلرله قالقا بیلیر .

اولیا چلبی مرعش تورکلرینك ایکی عصر اولکی شیوه‌لرینی قیدایتمش ؛ بوکون مرعش شیوه‌سی ایکی عصر اولکینه نظراً چوق دکیشمش بولونیور . بر چوق کلمه‌لر اوزمان قوللانیلدیغی حالده بوکون یاتماماً ترك ایدیلمش ویا آز چوق ده کیشمش وانجه‌لمش برحالده بولونیور. مرعش لهجه‌سنك بوکون علامت فارقه‌سی هیچ بر ماضیء نقلی صیغه‌سنك بولونمه‌مسیدر.

ماضیء شهودی صیغه‌سی‌ده آز قوللانیلیر . هیچ بر مرعشلی آغزندن کلمش، کیتمش ، اولمش، بولمش کبی مثلی کلمه أشیده‌مز سیکز . کلمش دینه‌جك یرده (کلیك)، اولمش دینه‌جك یرده(اولوق) دیرلر «نه‌یاپه‌لیم نه‌ایده‌لیم» دییه‌جك یرده‌ده (نه اوتاق) دیرلر . شوتورکو بوکا کوزل بر مثالدر :

تورکو

قاچه‌مادم بن زوکورتلك الندن
دولانوب بلیمه قوشاق اولوقدر
نیره‌قاچدم ایسه قورتولامادم
لچوب آیاغمه طوتساق اولوقدر

(۲)

آجیمدن أولسه‌م‌ده ایتمه‌م باشاغی ــ اکینی بولونمایان کویلولرخرمن
یارادان قایرسون اولاد اوشاغی وقتنده‌باشاق‌طوپلارلرــ

(*) علائیه ، آقسه‌کی ، ماناوغات وحوالیسی اهالیسی‌ده بوصیغه‌یه برایکنجی (را) علاوه ایدرلر ویایی انجه تلفظ ایله «کلیورور ، کیدییورور » دیرلر .

بکه‌نمزدم قوطنو قوماش دوشه‌کی
شیمدی قورو یرلر دوشك اولوقدر

(٣)

یاز کلنجه اوغلاقلرم صاتاردم
آته بینوب سورولره قاتاردم
اوتوز آلتی دیره‌ك چادیر دوتارم
شمدی کولکه‌لکم قاواق اولوقدر

بوکون مرعش لهجه‌سنده پك صاف وباکر برطاقم تورك کلمه‌لری واردر ؛ عینی زمانده‌ده سوریه‌نك یاقینلغی یوزندن برچوق عربجه کلمه‌لر عوام لسانه قاریشمش وفقط عربجه‌لغنی غائب ایتمشدر .

مرعش لهجه‌سنده‌کی اسکی تورکجه کلمه‌لر شونلردر .

ئه‌جه‌ر = یکی ،مجدد : بوکلمه آجارشکلنده‌وچالیشقان‌معناسنه اولارق غربی اناطولیده دخی قوللانیلیر .

ئول = ul = کوشه ، زاویه ، سطح ، جهت

اولغالانمق = آچیلمق ، یاییلمق

آرناچ = قارشی ، مقابل

اوتامق
اوتمق } یاپمق ، ایتمك

أنکیشه‌ك = منازعه ، قاریشیقلق

ئه‌ده = بویوك قارداش ، آغابك

بوك (buque) = سازلق ، باتاقلق

باغجاغی أوزولدی = صوکی کسیلدی ، قالمادی ، بیتدی .

به‌لیك
به‌للیك } علامت ، اشارت

بانی = قیش قوناغی ، قیشلق آغیل .. باونون حرفلری قالین سویله‌نه‌جکدر .

مرعش چوجوقلری آتلامباج اوینایورلر

بیبی = خاله ، بابانك قیز قارده‌شی

بیتی = برمقدار ، برآز

ته‌شت = بویوك باقیر له‌که‌ن

تامان = ناصیل‌که ، چونکه ، زیرا .. تـوم حرفلری قالین اوقونه‌جقدر .

جینجیق = سیرچه ، کاسه ، جام

چیقله = هپسی ؛ تمامیله

جیویلتی = جان ، روح

چیمك = صویه کیرمك ، بانیو یاپمق

داز = کل ، چیپلاق

دارچیقمق = داریلمق

ده‌بیاق = ده‌مین ، اولجه

دوغداج = یکی دوغمش ، نوزاد

شه‌له‌ك = انسانك قالدیراجغی یوك ، زحمت

صالیق = خبر ، مکتوب

صیندی = ماقاص .. بوکلمه‌یی آنادولینك غرب طرفنده‌کی تورکلردخی قوللانیرلر.

قووارمق = صالیویرمك ، قویوویرمك

کوردوکو = (curducu) خیرقه

کوجه‌ك = کوك شی ، تازه ، یاش ، یشیل

کوکجه‌ك = کوزل ، لطیف

کوشوم (cuehum) = مراق‌وقایغی. بو کلمه قونیه طرفلرنده دخی مستعملدر .

کوزه‌نه‌رك = باقه‌جق‌یر ، دلیك

کومبه = برنوع اکمك

کیشی = ارکك ، قوجه

ماو }
ماغ } أوك اوست‌چاتیسنی دوتمق ایچون آتیلان دیره‌ك

هوپور (hopour) داغده اکین اکمك ایچون اورماندن آچیلان یر .

هوغ (houg) اوتدن وقامیشدن یاپیلمش او

هورانطه = عائله ، قاری ، قادین ، أوشه‌نلكی

هوتور (hotour) اختیار ، درمانده

هله‌اولسه = ناصیل اولسه

يوموش = بویروق = خدمت ، ایش

یوره‌پ = (یورومكدن آلنمشدر.) داغلرك صیرتندن كچه‌ن دار یوللره دینیر.

یكینمك = قیملدامق ، حركت

یورنوق = یورغونلق

یه‌لپیك = صولوغانلق ، كوكس دوتوقلغی

یالقی = یالیكزلق ، تنهائی

یاوونجیمق = رجا ، دخالت

یاشیل = اركك اوردك [*]

مرعش شیوه‌سنده (ایله) اداتی چوق كره‌لر بوشكلده قوللانیلماز. (اینه‌ن) شكلنده قوللانیلیركه شوتوركوده كوره‌جكسیكز :

— توركو —

(١)

بن سحر وقتنده غفلتده ایكن
عشقیندان اویاندم دورنا سسندن
بیلمه‌م بهارمیدر چوشدم بولاندم
بلبلك كل ایچون ولوله‌سندن

(٢)

بلبلك بوایام كلدر اوتاغی

---

[*] اركك‌اورده‌كه یاشیل دنیلمه‌سنك سببی باشی‌یشیل اولدیغندندر. بویشیل كله‌سی شمال‌توركلری یاشیل شكلنده قوللانیرلر . بوكله (یاش وایل) كله‌لرندن مركبدر . یاش تازه وكنج معناسنه‌در . ایل همزه‌نك قالین سویله‌نمه‌سیله پارلاق معناسنه كلیر . ایكیسی‌بردن معلوم اولان رنكه آداولمشدر .

کل کلستان ایلر باغچه‌یی باغی
یارینان سیرانه چیقمه‌نك چاغی
حق صاقلاسین ایلك کم نفسندن

(۳)

بکلر شکار ایلر یاوری بازینان
بن‌ینه مائلم اویغون سازینان
أل‌أله یارینان شیرین سوزینان
ده‌کیشیرسه‌ك باغچه‌نك منه‌وشه‌سندن

مرعشلیلر بعضی کلمه‌لرك اورته‌سنده ویاآخرنده بولونان قافلری (غ) کبی تلفظ ایدرلر:
(آق‌یار) ی آغیار ، آقصویی آغصو دییه سویلرلر :

— تورکو —

(۱)

اویقودنمی اویاندك بایغین باقیشلیم
دیدم سرخوشمیسیك ؟ . سویلدی یوق ، یوق !.
آغ‌اللره الوان قینه یاقیشلیم
دیدم بایرامیدر ؟ . سویلدی یوق، یوق !.

(۲)

دیدم نه‌کوله‌رسین ؟ دیدی نازمدر .
دیدم قاشیکمیدر ؟ دیدی کوزمدر .
دیدم آیمی دوغمش ؟ دیدی یوزمدر .
دیدم کتیر اوپه‌م !. سویله‌دی یوق ، یوق !

کله‌یم ، کیده‌یم کبی صیغه‌لرده‌کی یایی حذف ایده‌رك (کله‌م ، کیده‌م) دیرلر که یوقاریده‌کی تورکوده مثالنی کوره‌بیلیرسیکز .

یوجه کلمه‌سی مرعش لهجه‌سنده حالا قوللانیلیر ؛ فقط یاالفه قلب اولونه‌رق (oujda) شکلنده استعمالی شایعدر :

— تورکو —

اوجه‌سنده ناملی نامل قارم وار
سزی یایلامه‌نك زمانی داغلر !.
باشندن آشمه‌یه مجالمی وار ؟ .
قالمادی طاقتم آمانك داغلر ! .

اوفاق کلمه‌سنی‌ده (اوواق) صورتنده تلفظ ایدرلر :

— تورکو —

قاشلرك قارادر دیشلرك اوواق
یوزیکی کورونجه سوینیر یوره‌ك
چوق دیرم سودیکم منزلم ایراق
آیده برکوزیمه کورونمه‌ك لیلی

مرعش لهجه‌سنده مستعمل اولان کلمه‌لرك بعضیلرینی بوندن اللی سنه قادار أول مرعشلی شوکت افندی نامنده برشاعر آشاغیده‌کی نظمنده طوپلامشدر :

ساقیٔ دوران الندن بزمه برشاپشاق (۱) کلیر
آرقه‌سندن باده‌ٔ اندوه پك یارداق کلیر
قوص قوص ایتمه (۲) دشت اقبالمده آت سوردم دییه
وقت اولور کلکون بختك اوکی‌ده قانداق (۳) کلیر

(۱) شابشاق = قاپچاق وزننده تنکه‌دن معمول ماشرابه .
(۲) قوص قوص ایتمك = افتخار ایتمك .
(۳) قانداق = خندق ، چوقور . عربجه‌دن بوزمه‌در . .

ای کوکل آلدانمه دهرك وضع نابرجاسنه
وقت اولور قیش دورده موسم چارداق (٤) کلیر
روضهٔ عشقه کل‌ای زاهد قویوب (٥) کیتمه آنك
راهیدر صعب المسالك آلنیکه چالتاق (٦) کلیر
تورکو دوزسه‌م (٧) بن اکر محبوبمه طیق‌طیق کولر
برغزل یازسه‌م بکنمز خندهٔ لیق‌لیق (٨) کلیر
ستره‌نك کیمش ایچندن برزوبون (٩) اول ساده فس
جامهٔ تنك نزاهت قورقارم قارداق (١٠) کلیر
زارتالاقلی (١١) برلوندانه روش محبوبسین !
هرنه‌دم کورسه‌م سنی فکره اوپوب قوچمق (١٢) کلیر
زیرفسدن کوستریر چیرتیکلی (١٣) ترلك جوراپچون
کرقالان (١٤) ترکین دیسه‌م آزار ایله شاپلاق (١٥) کلیر

---

(٤) موسم چارداق = اهالی روزحضردن اعتباراً قیشلق اوطه‌لردن چارداق دینیلن صفه‌لره نقل ایله بیتوتت ایتمه‌لری .

(٥) قویمق = قوشمق ، قوپه‌قوپه کلمك .

(٦) چالتاق = دال بوداق .

(٧) تورکو دوزمك = مدحیه یاپمق. غربی آناطولیده بومقامده تورکو یاقمق‌دینیر .

(٨) لیق لیق کولمك = سرعتله کولمك واستهزا .

(٩) زوبون = برنوع اوچ أتکلی انتاری .

(١٠) قارداق = دار ، بچیمسز .

(١١) زارتالاقلی = سوسلی، عظمتلی .

(١٢) قوچمق = قوجاقلامق .

(١٣) چیرتیکلی ترلك = یازوتتی اکثریاپاتیسقه نزدن دەلیقانلیلرك باشنه کیدکلری خفیف سرپوشدرکه کنارلری ایپکله ایشله‌نمشدر .

(١٤) قالان = یتیشیر ؛ ال ویریر . غیری کلمه‌سنك بوزونتوسی اولسه کرکدر .

(١٥) شاپلاق = شامار دیمکسه‌ده تخصیص أکسه‌یه عشق ایدیلەن سیلله .

نازنینم بن هوپ ایتدم طفل ایکن (۱۶)
بن امکدارم طامان (۱۷) سندن بکا باقمق کلیر
زیرپاداق (۱۸) سیرانه چیقدی دینکیلندن (۱۹) دورنانك (۲۰)
قوصقه (۲۱) برمحبوبدر باقسه‌م اوکا قاچمق کلیر
نوجوانیم ! . برأدیك (۲۲) کیمش قیچین (۲۳) بربرباصار
خوش یاقیشمشدر تمیردی (۲٤) یوزینه پارلاق کلیر
چارابرودلبره میل ایلیه‌ن زه‌وزه‌ك اولور
شاعرك مضمونه برنوجوان آبلاق (۲۵) کلیر
وصل یاره آغزنی مارچیلدادیر(۲٦) کلب رقیب
خاطرینه غالبا اول‌لبلری قایماق کلیر
خاطرمدن ذوق دنیا أیل (۲۷) کبی تومدن (۲۸) کوچر
کلسه شادیٔ فرح طبعه همان اویمق کلیر

---

(۱٦) هوپ ایتمك = کوچوك چوجوقلری صیرتده کزدیرمك
(۱۷) طامان (تامان) = هانیا ، ناصیل‌که ، چونکه.
(۱۸) زیر پاداق = آنسزین..
(۱۹) دینکیل = ذروه ، اوج ،محور .
(۲۰) طورنا (دورنا) =أولرك باغچه‌یه‌صارقان صاچاغی . تورکلرجه پك‌معلوم قوش .
(۲۱) قوصقه = ساخته عظمت ، آلایش . .
(۲۲) ئه‌دیك = ساختیاندن یاپیلمش آیاق قابی . غربی آناطولینك بعض شهرلرنده چوجوق بابوجنه دیرلر .
(۲۳) قیچ = آیاق ، باجاق
(۲٤) تمیرت = پرچم ، کاکل .
(۲۵) آبلاق = یوزی‌دولغون کوزل ، امرد
(۲٦) مارچیلداتمق = آغزی صولاتمق .
(۲۷) ایل = خلق، هرکس ، عوام .
(۲۸) توم= بوتون ، مجموع .

بن طیسیل طیسیل (۲۹) اکر کلزاره وارسه‌م کوشیمه
نغمهٔ بلبل یرینه نعرهٔ شاقراق کلیر
جیب اقبالمده سکه‌لر بولوك پورتوك (۳۰) اولور .
نقداندوهی‌المدن روزوشب صایمق کلیر
نظممه دخل ایلیه‌ن اهل‌دله بانغیلدارم (۳۱)
بویله مادرزادلغتلر طبعمه شیرلاق (۳۲) کلیر
شوکتا میدان نظمه برلودوك (۳۳) دیکدك یینه
کرچه ارباب فصاحت کوشنه شیلتاق (۳٤) کلیر .

---

(۲۹) طیسیل طیسیل = صولویا صولویا ، صولوق صولوغه
(۳۰) بولوك پورتوك = اوفاق تفك .
(۳۱) بانغیلدامق = کومبورده‌مك ، اعتراض .
(۳۲) شیرلاق = پارلاق، مناسب .
(۳۳) لودوك = چوجوقلرك اویون اوینارکن دیکدکلری اشارت ، قصب‌السبق = هیکل .
(۳٤) شیلتاق = معناسز کورولتولی سس

یدنجی باب

مرعش تورکولری

زیتون خرستیانلرینك صوك اختلالی اوزرینه سویله نمشدر :

(۱)

بر انکسارم واردر زیتون اه‌ستنه
دیله‌رم مولادن یانار انشاه
حق اذن ویریرسه قوپار بر طوفان
آطنه شهرینه دونر انشاه

(۲)

وور امرین انشـــاه برکون یازارلر — ضرورت وزن ایچون
اطرافنه چارقه طوپن دیزرلر (انشاللاه)اوقومق کرکدر.—
اورتادن زیتونك اسمین فازارلر
اهل ایمـان اورده قونار انشـــاه — ضرورت وزن ایچون
(انشاللاه) اوقومق کرکدر .

(۳)

باب علیه‌دن فرمان کلیر . — باب‌عالیدن دیه‌جك . —
زیتون دییو آنجاق بر اسمك قالیر .
او کیسدن قوناقلر ویرانه اولور. — کیس کیره‌ج دیمکدر.—
ایچنده بایقوشلر دونر انشاه

زیتون اهالیسی تبعید ایدیلدکدن صوکرا سویله‌نیلمشدر :

نیجه یوره‌کلری اوده داغلادی

عاقبت کمندك سنی باغلادی
بوسنك ایتدیکك الله ایله‌دی
صاندکمی؟ زوالك بولدکمی زیتون

مکرکه کوچ ایتدك داغلر قارا ایکن
بر بکلك آلمقدی فکرك وار ایکن
دنیالر بریکسه قالقمام دیر ایکن
سن کندی کندیکه کلدکمی زیتون !.

سن دوشوردوك مهلکه‌یه یولکی
جمله دیله داستان ایتدك حالیکی
چارشیلره یاغما قیلدك مالیکی
دعواسزجه تسلیم اولدکمی زیتون

اشقیاك بکلرکن کاروان یولنی
ناصیل مسکن ایتدك حاوران چولنی
دویمادکمی نظر ایتك حالنی — ناظاریت زیتون اهالیسندن بر سرکرده درکه
ایسته‌ککدن بر مراد آلدکمی زیتون حبسخانه‌ده اولمشدر —

برکز دونر دوشمانته أون ایدر
آتشله‌یوب یوره‌کاری خون ایدر
قلیج اورسه قارا داشی قان ایدر
دولت غضبنی بیلدکمی زیتون

قورقوسزجه انکیزه کده کزردك — انکیزه‌ك بویوك بر داغیك اسمیدر —
نیجه‌لرك باغرین اوروب أزه‌ردك
انکلیز اوروسه نامه یازاردك
ایکنجی بکلکی آلدکمی زیتون ...

شو تورکو آطنه وقعه‌سی اوزرینه سویله‌نمشدر .

یتمش ایکی مات سنده بارینیر .
سویله‌نیر دیللرده شانك آطنه
قوپاردك فسادی قیردك بکاری
قیریلدی قانادك قولك آطنه

آطنه یرلیسی چادیرده قیشلار .
ارمنی ملتی فساده باشلار ..
هرسنه اللی بیك بکارك ایشلر .
قاپاندی کاروانك یولك آطنه

مدح ایدرلر سنی قانی مملکت
سنده اولور دیرلر خیر ، برکت
نیسان ابتداسی قوپدی حرکت
آچیلمادن صولدی کلك آطنه

جامعك طاشلری قانیله یوندی .
مرعش ولایتی شریکه دوندی
دردنجی اوردویی فساده ویردی
سویلندی دیللرده حالیك آطنه

⁂

حرب عمومی اثناسنده سویله‌نمشدر :

کور موسقوف اوکرنمش صیرتیك سمره
اورونجه دیشلرك بندین سوکه‌رم .
دونرسین صوکراده یورغون حماره
یولارسز ، طورباسز کلخانه صوقارم

حربم وار اوستکه کور موسقوف داوران.

اوتوز میلیون تورکله کلیور کاوران
دوزاقدن بوشاندی اوباغلی (أوران) — بویوك ییلان،اژدرها—
بوتون لشلریکی اودلره یاقام ..

نجه قهرمانلر بوکون طارتیلیر ؛
آرسلان اوکورتوسندن أودك ییرتیلیر .
کلیرسه‌ك ایمانه جانیك قورتولور .
تاجیکی ، تختکی باشیکه ییقام

کورموسقوف جارایله‌سن فرانسزه — جارایتمك= امدادایتمك —
کم نیتم یوقدی شول انکلیزه
حسابسز طورپوللر کومدم ده‌کیزه
سورکه زرهلیلرك حالنه باقام

اوچیکز براولوك میدانه کیرك !..
قوك جنکی ایکیکز لشلری سوروك !.
عثمانلی قهرمان آرسلانی کوروك
کل بری کورموسقوف حالیکه باقام

جنرال بوینونه کندیر باغلارم
کل بری کورموسقوف نه‌سوز سویله‌رم ؛
قیروب عسکریکی اسیر ایله‌رم .
باشیکه زنجیردن بریولار داقام

علی‌عثمان دیرلر اصلی ذاتیمه
سن آوسیکدر آرسلان ایله کدیمه
پایتختك آرپه‌لقدر آتیمه
سرایك یرینه بربوستان أکم

کور موسقوف کتورەم سنی آمانه
وارییوم اوستکه صاقلان طومانه
قاریشدیرەم سنی توزه دومانه
سینه‌که زهرلی برخنجر صوقام

انکلیز دوزه‌نجی قولنده یالان
فرانسزمی سکا امداده کله‌ن
یاپارم اوستوکه براوتدن پالان
باصوب اوزه‌نککی اوستکه چیقام

بالقان حربنده‌ادرنه‌محاصره‌سی‌اثناسنده (اورچان)قریه‌سی امامی منلا حسن‌طرفندن سویله‌نمشدر :

چوق پریشان ملتمز	واجب بوکا غیرتمز
شاشدی شیمدی دولتمز	دین غیرتی بوکون قارداش .
جانی جان ویرەم مالی‌مالدن	مولام غافل اولماز قولدن
ادرنه‌یی آلاق أیلدن	دین غیرتی بوکون قارداش
اسیر کیتدی نیجه جانلر	سیللرکبی آقدی قانلر
آز ایشیله اولمازبونلر	دین‌غیرتی بوکون قارداش
مسلمان اولوب کلنلر	ویرسین بوکاحق بیلنلر
طومانسز کزدی کلینلر	» »
نیجه یورەك یانوب صیزلار	کوزی یولده امداد کوزلر
عریان اولدی محجوب قیزلار	» »
مسجدی محرابی ییقدیلر	مناره‌یه چاك‌داقدیلر
منبره قورشون صیقدیلر	» »
موسقوفك اوستنه باصدی	نیجه اولو بکلر آصدی
یوزبیك صابی صبیان کسدی	» »

امر ایدنجه بکلر کلدی آصوب شرحه شرحه دیلد
آیت ایله توفه‌ك سیلدی » »

ماناستره کافر دولدی ادرنه‌نك حالی نولدی
هر یر بوکون آلقان اولدی » »
ادرنه اورته‌ده قالدی درت یانی کافر آلدی
هر کویه برامر کلدی » »

قوماندانك مشکل حالی هر طرفدن باغلی یولی
آلمش کافر صاغی ، صولی » »
اول بیچاره شیمدی نیتسون مولام اونی خلاص ایتسون
بزدن امداد عسکر کیتسون » » »

کافر عیاللری باغلار فغان ایتدی یوجه داغلار
مکه‌ده، کعبه‌ده آغلار » »
بو کون کافر بروکچدی وزیر وزرالر شاشدی
استانبوله قورقو دوشدی » »

منلا حسین ایت جان فدا یاردیم ایله باری خدا
بویله دویسون بای و کدا » » »

آفشار عشیرتنك جبراً وقهراً اسکان ایدیله‌لری اوزرینه سویله‌نمشدر :

ایلقیط ایلقیط بریل اسدی اوغرومدن
یونی غربت ایله دوندی آفشارك
کیمسه قورتولمادی حقسز أولومدن
دویدم حالی پریشاندر آفشارك

آلنی طوب پرچملی کلینلر نولدی

اولو بكك كوزو قانيله دولدی — (اولوبك) آفشار بكی —
آفشار ايللرينك كللری صولدی
يونی غربت ايله دوندی آفشارك

آولاماز اولدی شاهينلری بازلری
ياغما اولدی كلينلری قيزلری
آت اويناتماز غايری آفشار دوزلری
يونی غربت ايله دوندی آفشارك

— بايزيدلی سليمان پاشانك توركوسی —

شو يالان دنيايه كلدم كله‌لی
داها نه كله‌جك باشيمه بنم
اكر اونازلی يار بنم اولمازسه
باقيك كوزلريمك ياشينه بنم

براقرار ويردی‌ده اونی كوده‌رم
اقرارسز دلبری يابن نيده‌رم
باشيم آلير ديار ديار كيده‌رم
دوشرسه سوديكم پشيمه بنم

جدا بلبل كبی اوته‌مز اولدم
تورلو قوماشلرم صاتاماز اولدم
قينه مالك قارداشلر ياتاماز اولدم
نازلی يار كيرييور دوشيمه بنم

توركو

هی آغالر نه اولورمش — حالی دوستدن آيريلانك
غربت ايله دوشر ايمش — يولی دوستدن آيريلانك

کل دیکنسز بیتمز ایمش | بلبل کلسز اوتمز ایمش
ایشه کوجه یتمز ایمش | ألی دوستدن آیریلانك

کوکده کوکرجینلر اوچار | قانادندن تللر صاچار
آه ایله واه ایله کچر | کونی دوستدن آیریلانك
کوکدن طورنالر چکیلیر | اینر یرلره دوکولور .
اون بش یاشنده بوکولور | بلی دوستدن آیریلانك

تورکو

باهار اولدی دەلی چایلر جوشیور
هی آغالر دورا بیلمەم آغلارم !.
کیجه کوندوز دوست عقلیمه دوشیور .
یوللر ایراق کوره بیلمەم آغلارم

اصلا هیچ قالمادی آتوب دوتانم
جلوه ایله ایله قول اوستنه یاتانیم
مجنون اولدم ترك ایلەدم وطنم
بزم ایللر نرده بیلمەم آغلارم

کیدك نازلی یاری بکا کتیرك
یار کلمزسه سلامنی یتیرك
بری قاشی قارام سنك خاطرك
ایکیده برصورا بیلمەم آغلارم

— تورکو —

کملر أیلك کورەمز | غملەنمه کوکل غملەنمه

بیك قایغی بربورج اوده‌مز   غمله‌نمه کوکل غمله‌نمه
ییکیت ییکیدك أشیدر   آت ییکیدك یولداشیدر .
صاغلق جمله‌نك باشیدر   آت ییکیدك یولداشیدر .

یاوری شاهانم باز اولور   کوتولرده‌کم سوز اولور .
قارا کون عمری آز اولور   کوتولرده‌کم سوز اولور .
ناچار (قاراجه‌اوغلان) ناچار   نجه دولولردن‌ایچر . ـ دولو، قدح دیمکدر . ـ
چوق قارا کونلرده کچر   نجه دولولردن ایچر .

— متصوفانه بر تورکو —

عریان کلدم ایسه عریان کیده‌رم
بیغین یر آلاجق حارمانیمی وار ؟.
عزرائیل کلمش‌ده جن طلب ایلر .
بنم جان ویرمکه فرمانیمی وار ؟.

دیریلر ؛ طوپلانیرلر ؛ کلیرلر
حضور محشره دیوان دورورلر
یولده حرامی وار قورقو ویریرلر
بنم ایپك یوکلی کاروانیمی وار ؟.

ارایسه‌ك ارلکك میدانه کتیر
قادر مولام نقصانیمی سن یتیر !.
بکا دیرلر غم یوکنی سن کوتور
بنم یوك کوتورور درمانیمی وار ؟ .

ذوالقدر اوغوللرندن (عمر پاشا) نك نکبتی اوزرینه (عاشق مصطفی) آدلی برینك سویله‌دیکی تورکودر :

بن عمر پاشایم ذوالقدر اوغلی

دنیاده دنکیمه چیقان قالمادی
بن بر آرسلان ایدم کلدم جهانه
دنیاده کرزیمی آتان قالمادی

کیمسه‌نك کیمسه‌یه ویرمدم پایین
زور باقیجیلرله ایله‌دم اویون
آلیجی قورتلری ایله‌دم قویون
دوشمانك بلنی بوکه‌ن قالمادی

دونوب‌ده دنیایه کلمش وارمی اولا
الیله حیفنی آلمش وارمی اولا
وزیرلرده بویله اولمش وارمی اولا
وزرا غیرتین کوده‌ن قالمادی

مصطفی‌م دیرکدر ایلر آغلارم
یاص چکوب‌ده قارا باغلار باغلارم
آه‌نیله‌یم یاشامادی بکلرم
بن‌أولورسه‌م یرم دوتان قالمادی

تورکو —

نیچون کیردك کل دیرمکه بوباغه
بن‌سنی ده‌کیشمه‌م یوزکوله دلبر
سیاه زلفك دوکولونجه یانیکه
یاناق باله دونمش یوزکله دلبر

مجنون اولدم سنده اولان کل یوزه
بیلیرم سومزسیك باری کل یوزه

يارگل درياسنده ايستر گل يوزه
گورنه شعله ويرير يوزى گل دلبر

* * *

سليمان پاشانك شاعرى شادى نامنده برينك غربتده سويلديكى توركودر .

مدد سنده قالدى هى غنى وزير
همت ايدك كيده‌ك أيللريمزه
ايسته‌مه‌م مصره سلطان ايتسه‌لر
نيجه جان منتظر يوللريمزه

دوشونمكدن عقلم ، فكرم زاى اولدى — ضايع اولدى ديمك —
ايكيلدى قامتم ، قدم ياى اولدى
صيلادن چيقالى اون‌درت آى اولدى
افندم واقفدر حاللريمزه

بوشادى بى‌شاد ايلسه‌ڭ يخشى اولور
هرأمكك قارشيلغى ، بخشى اولور .
بزم ايلك جيلانلرى وحشى اولور .
يادآوجيلر كيرمش ايللريمزه

— توركو —

الا كوزلرينى سوديكم دلبر ! . .
يورتلريكمز چايير چمن پيكارمى ؟ .
مولام كوزللكى هپ سكا ويرمش
سنى سوه‌ن برباشقه‌سين سورمى ؟ .

قيرميزى كللردن رنكك آلمشسين

کوزللکده تام چاغیکی بولمشسین
صاللانی صاللانی صویه کلمشسین
آغیاری زیارتمی یوقسه پیکارمی؟ — آغیار برباغلغك اسمیدر. —

شاه بالابان کبی چیقمش داغلره
مولام بزم ایشیمزی اوکارا !.
صویه اینمش شوقی دوشمش پیکاره
کون اوستونه برکون دها دوغدیمی ؟..

*
* *

— تورکو —

باد صبا سلام سویله اویاره   پك کورەسیم کلدی ایللریمزی
کوکل آرزو چکر اما نەچاره   نەیلەیم دوتان وار یوللریمزی
هجران شاهی بزه نامه کوندردی   غایری دنیا بزدن یوزین دوندردی
ظالم فلك بزی یاقدی یاندیردی   صاویردی هوایه کوللریمزی
یوکم غمدر غم آلو بن صاتارم   پروانەلر کبی یانوب توتەرم
قیامتده یاقاسندن دوتارم   ویرمەسون خویراته کللریمزی — خویرات، رقیب —

*
* *

— تورکو —

بادصبا اللهکی سوەرسەك !.
بنم آرزوم یاره دیدك نەدیدی ..
عاشق مجنون اولمش مفتون اولالی
کزییور آواره دیدك نەدیدی ..

جانیم قربان اولسون حالدن بیلنه
شوجاهل کوکلی ویردم تالانه — یاغما دیمکدر . ..
خاستا دوشوب یار یولنده اوله نه
بوعلته چاره دیدك نه‌دیدی ؟ .

دوشواره دوشوردم غایری أیشمی
یولنه قویمشم جانله باشیمی
دیوانه عاشقك سپارشنی
کوزلری مخموره دیدك نه‌دیدی : . .

— تورکو —

سحریه‌لی بزم ایله اوغراوسه‌ك
احوالمی نازلی یاره وار سویله !.
اونوتمشمی بن غریبی آکارمی ؟..
اوزلق ایله بر تنهاده کور سویله !

قولی اولام زولوفنك بندینه
قورقارم دوشمسون دوشمان فندینه
کوکلی امانت ایتدم کندینه
بو تقریری دوغرو خبر ویر سویله !

سؤال ایله خاطرجیغی خوشمیدر !.
نیچیه‌ین او کوزلری یاشمیدر ؟
یوقسه بندن باشقه‌سنه أشمیدر .
اوغرون اوغرون آغلادیغم وار سویله !..

نازلی جانان بندن خبر صورارسه

قبول ایله سودیجکم نه دیرسه
بو دردلی بنده‌سین سؤال ایدرسه
شکر صاغ آساندی ایشی زار سویله

— تورکو —

قولاق ویروب دورت کوشه‌یی دیکله‌دم .
آرقام صیرا غیبت ایدن چوغیمش ..
چوق یاشایوب محنت ایله أولمه‌دن
آز یاشایوب دم سورمه‌سی یك ایمش

سز اولوك سیرداشم ای قارلی داغلر .
خاسته‌نك حالندن نه بیلیر صاغلر ؟.
هر نرده کوردمسه درتلیلر آغلر
آرادم جهانی درتسز یوغیمش

ینه دومانلاندی داغلرك باشی
زهردن آجیدر ئه‌نکدلك آشی
طیرناغیك وار ایسه باشیکی قاشی
کیمسه‌دن کیمسه‌یه وفا یوغیمش .

(قاراجه اوغلان) ایدر نولوب نولمادن
اوصانمشیم ایل ایشنه یه‌لمه‌دن
غربت أیلده پادشاهلق سورمه‌دن
وطننده زوکورت اولمق یك ایمش

*

بایزیدلی زاده سلیمان پاشا ایچون سویله‌نمش بر تورکودر :

مکتوب بندن سلام ایله وطنه
آه چکوب آغلاسین ایللرم بنم
یازغی بویله ایمش تقدیر خدانك
انجیتمه‌ك جیوه‌له‌ك بکلرم بنم — جیوه‌له‌ك مینی مینی دیمکدر . —

مشکل اولدی بو سفردن کلمه‌مز
اون ایکی منصبدن میری آلمه‌مز
غربت مالاطیه‌ده قالدی تربه‌مز
چوغیدی وطنده آغلارم بنم

لوقمان حکیم کاسه یوقدر علاجیم
أیلیم ، عشیرتم چکسینلر آجیم
شریف خانم ایله خورشیده باجیم
یاص دوتوب قارالر باغلارم بنم

ابراهیم پاشایه قارشی دوردوغم
شول سلطان محموده آرقه ویردیکم
آناطولی چوق صفاسین سوردیکم
یایلالی صحرالی طاغلرم بنم .

(أیلبندم) چاغیریر یوز آتلی حاضر
نازلیدر دولتده سلیمان وزیر
قلندر بکمده غربتده حاضر
کنعان بکم چکسین طوغلرم بنم

*
* *

بوتورکوده مشارالیه پاشانکدر :

چیقسه‌م باقسه‌م کورونورمی	باش قونوشیك داغی شیمدی
یایلاده دم سورمه‌نك	کلدی وقتی چاغی شیمدی .

بزم يايلانك قوشونه | جان دايانماز أوتوشونه
يوجه داغلرك باشنه | قورابدم اوتاغى شيمدى
كلدى يايلالرك چاغى | سيرانه چيقارلر چوغى
مرعشيك باغچه‌سى ، باغى | خوبلرك اويناغى شيمدى
باش قونوشيك پيكار باشى | مجوهر طوپراغى داشى
يار ايله ايتسه‌ك صاواشى | سويشمه‌نك چاغى شيمدى .
بك اوغلنى سوه‌نلرك | كوره‌ك ديبو أيوه‌نلرك
نرده قالدى ديبه‌نلرك | سيسدهدر اويماغى شيمدى

— توركو —

نه فرياد ايدرسين ديوانه بلبل ؟.
سنك بو فريادك كلشنه قالسين
بودنياده ايره‌مزسه‌م مراده
حضور محشرده ديوانه قالسين
نچون آغلامه‌يم اى قاشى قاره
شو سينه‌مه آچدك اوكولمز ياره
قانغى طبيب كلسه بولاماز چاره
درديمك درمانى لوقمانه قالسين
بريار ايچون كچدم جان وسرمدن
وجودم كول اولدى عشقيك نارندن
(امرح) بوسه‌لر ايستر نازلى يارندن
بوبايرام اولمازسه قربانه قالسين

— توركو —

ييكيت أكلنجه‌سى نازلى برصونام | اوتر درتلى درتلى وارسه‌م دوتولماز
قالديرمش باشينى آرار يولداشين | « « « « «

قاراقاش آلتندن اوپهم كوزلری جانمه كار ایتدی شیرین سوزلری
كوكل أكلنجه‌سی بكا نازلری » » » » »
آچیلمش یاناقده كللری شاقیر دوداقلرده‌پره‌نیر ؛ دیللری اوقور
اشیتدم سسنی مولایه شكر » » » »

— توركو —

بادصبا سلام سویله اویاره
چیقوب آرناجیمده كولوب دورماسین
بن دویدم اوصاندم كوزل سومه‌دن
اوغرون‌اوغرون‌سلام‌صالیب‌دورمه‌سین = اوغرون اوغرون=
صاقلی صاقلی دیمك

غایری خوبلر ایله یوقدر پازارم
قارا قاش آلتنده قالدی نظرم
یول اوستونه قازماك بنم مزارم
یار كلوب كچدیكجه یانوب دورماسین

* *

— توركو —

یوجه‌سنه چیقدم سیران ایله‌دم
أوتوشور بلبللر كل دیبو دیبو
صدقیله باقیندم یارك یوزینه
أل ایدر سودیكم كل دیبو دیبو

— توركو —

سلام ايدك بنى آلدايان ياره
دال ايتدى قديمى قدى دال اولسون
بنى حالدن حاله ايلەدى تبديل
اوده بنجيلەيين أوزكه حال اولسون

يوجه داغلر مسكنيمدر؛ أيليمدر
قدريمى بيلەنلر أوزكه يارمدر .
بكا يار اولمازسه مولام كريمدر .
باشى پيكار آياقلرى كول اولسون

— توركو —

كيدييورم كومور كوزلم الوداع
نازليم بزه بو أيللردن كوچ اولدى
يار سنكله سورديجكم صفالر
جمله ايشلر كلدى كچدى هيچ اولدى

هى يار بنم مليل باقمه يوزيمه
بر اود دوشدى يانار داتلى أوزيمه
كورينور دونيالر زندان كوزيمه
نازليم سندن آيريلەسى كوچ اولدى

ظالم فلك دووره چالمش قلمى
آه و زارم دوتدى جمله عالمى

غربت أيلده اكسيك ايتمه سلامی
گچمز سوداك يار باشيمه تاج اولدی

* * *

— توركو —

ديدم دلبر ديده‌لرك قان اولمش
ديدی چوق آغلادم سيل يارە‌سيدر
ديدم بياض كردن دانه دانه اولمش
ديدی زلفم ده‌كدی تەل يارە‌سيدر .

ديدم دلبر سكا يازيلسين قانيم !..
ديدی نيچون بنم بكم سلطانيم ؟
ديدم يارە‌لانمش اينجه ميانك
ديدی كندك صاردك قول يارە‌سيدر .

ديدم بو ظريفك عقلينی آلدك !
ديدی نازلی يارم بر ايشمی اولدك
ديدم دلبر نيچون صارارذك صولدك
ديدی هپ چكديكم دل يارە‌سيدر .

زماندن شكايت

— توركو —

حكمت خدانكدر بيلنمز نه سير ؟
صاحب عقل اولان ملاله دوشدی

آ کلاشیلمازٔ اولدی کدا ایله‌میر
خاندان سیرینه مقاله دوشدی

*
* *

فرومایه‌لره اعتبار ظاهر
سیم وزر آنلرده توکنمز وافر
زاده‌لردن قالقدی غایری‌مقادیر — حرمت واعتبار دیمکدر. —
بو ایام بو دوران بو حاله دوشدی .

*
* *

غایری واجب اولدی کوشهٔ وحدت
عاری اولان چکمز درد ایله محنت
اهلینك غیرنده بولوندی صحبت
آنلرك رأینه احاله دوشدی .

*
* *

دیکله بو سوزلرم بونده یالان یوق
اصیل ، نسب اولانلری بیله‌ن یوق
بو زمانده دوغرو سوزی آلان یوق
(عارف) ك احوالی محاله دوشدی .

— تورکو —

ای صاحب جهان کان مروت
کوستر بر علامت غیری انسانه
نه ادب ، نه حیا ، نه حجاب قالدی !.
بن امتم دییه‌ن باق مسلمانه

*
* *

دنياده بد ايشلر هپ ظاهر اولدی
نه عالم علمنك قدرينی بيلدی !..
نه اوروج ، نه ناماز ، نه زكات قالدی .
نه يوز ايله واراق اولو ديوانه

واليلر كارندن أوزكه كار بولدی
عشرت مجلسيله هپ مشغول اولدی
نه رغبت مرحمت ، نه انصاف قالدی
نيجه منكر طعن ايدييور ايمانه

— توركو -

هر نردن باقارسهك پارلايوب كزر
صونام بر باشنی كوله دوشورمش
دالديرمش كنديني كوزلرين سوزه‌ر
آتار سنبل صاچين بيله دوشورور

چوللری ويرمشلر آنجه جيلانه
بايقوشه ويرمشلر ايصسز ويرانه
ياردن آيريله‌ن دونر پروانه
بلبل فغانی كله دوشورور .

كوزل اولان كل بكزينی صولدورماز
هر اولور اولمازه ميل والديرمز
يكيت اولان كيزلی سيرين بيلديرمز
كوتولر سوديكين ديله دوشورور .

— توركو —

يلەمەلی شو دنيانك وارلغين
عاقبتی أولوم اولدقدن كيری
يسترسەك باغچەكدە بلبللر اوتسون
بنم غنجە كلم صولدقدن كيری

*
* *

يالان شودنيانك اوتەسی يالان
فلكدر سوديكم المدن آلان
مصيرە شاه ايتسەك ايستەمەم قالان
دوست آغلايوب دوشمان كولدكدن كری

— توركو —

ديكلەيەليم داغ باشندە فغانی
كورەليم نەديمش اوليلی ليلی
ايكيمزدە اوطورالیم ديز ديزە
بزده هوچكەليم هوليلی ليلی

*
* *

فلك چاغماغنی اوستيمە چاقدی
نی برأوكولمز دردە بوراقدی
وجودم شهرينی اودلرە ياقدی
ياندم آتشيكە صوليلی ليلی

*
* *

فلك خنجرینی ایلەدی چنکەل
اللهندن بولسون اوظالم أنکەل
أولورسەم سودیکم اوستیمە سن کل
کوزیکك یاشیلە یولیلی لیلی

— تورکو —

مجنونە دونمشم بیلمەم کزدیکم
داغلرمیدر ؛ صحرامیدر ؛ یولمیدر ؟.
دوستمك باغنە کیروب دیردیکم
لالەمیدر ؛ سنبلمیدر ؛ کلمیدر ؟..

*
* *

عشق دەکلی بنی دردە دوشورەن
فرهاد کبی یوجە داغلر آشیران
یاری بندن بویلە آیری دوشورەن
دوشمانمیدر ؛ أنکەلمیدر ؛ أیلمیدر ؟.

*
* *

کامل اولان بللی اولور سوزندن
آل یاناغە چیفتە بەگلر دیزیلەن
آی یوزینە بولوك بولوك یازیلەن
کاکلمیدر ؛ زولوفمیدر ؟ تەلمیدر ؟..

— تورکو —

کوچوجوکدن سکا مفتون اولمشم   حسنی بیاض قاشی کوزی قارا قیز
سن آچیلدك بن کل کبی صولمشم   باشلامشم بلبل کبی زارە قیز

مستنه‌ده دلی کوکل مستنه   کوزل اولان کل کونده‌ریر دوستنه
آلتین کمر اینجه بلك اوستونه   زولوفلرك پریشاندر داره قیز

دیر (کوهری)م غنجه کللر دیررلر مرادسزلر مرادینه ایررلر
سن کوزه‌لی برکوتویه ویریرلر   اولور جکرجیکك پاره پاره قیز

تورك ئوكودی

ده‌لی کوکل أوکودیمی طوتارسه‌ك
خطالی یرلره صونمه ألیکی
کملك ایده‌نلره سن ئه‌یلك أیله
کوزه‌ت ایمدی ارکانیکی ، یولیکی

*
* *

غافلکن باشیکه دوشرسه بر ایش
وارکوکل مرد اوغلی مرد ایله قونوش
مشکلك وار ایسه کامله دانیش
یاشقه‌سینه بیان ایتمه حالیکی

*
* *

کل دیمه‌ه‌ن یره قاقوبن وار
صاقین اول سریکی کیمسه‌یه دیمه
سن سنی ایل اوستونه اوجه‌دن کورمه
دوقونور چیزمکه دوکر دولوکی — قدح دیمکدر . —

*
* *

قیمتلی کوهرك مانغیره صاتمه
هریرده سن سنی ایله‌ری آتمه
صاتوبن دونوبده قایغویه باتمه
برحالدن آکلاماز بوکر به‌لیکی ..

مرعشده وكويلرنده برچوق توركولرسويله‌نير. بونلردن ايكى يوز پارچه‌دن فضله‌سنى طوپلادم. ايچلرندن الك أييلرينى بوكتابه درج ايتدم؛ تورك بوتوركولرله دردينى آكلادير؛ ذوقنى ترنم ايدر؛ روحنى ايرلار. تورك تيرشه بوسه‌لردن، ملال احمرلردن، بياض كولكه‌لردن برشى آكلاماز. بوكون ادبامزه دوشه‌ن برنجى وظيفه شعر ملى وصميمى واديمزى اصلاحه همت ايتمكدر. كوك آلب، محمد امين، آقا كوندوز كى ذواتك همتلرى هر تورلو تشكرك اوستنده‌در؛ تا كريم خوشنود اوله !..

سکزنجی باب

مرعشده کچن مشاهیر ، علما ، فقها وشعرا ! ..

مرعشده بر چوق مشاهیر یه‌تیشمشدر ؛ بزده اسلافیك قدرینی بیلمك عادت اولمادیغندن بونلرك بر چوغی اونودولمش وبر چوغی‌ده اونودولمق درکه‌سنه وارمشدر . بولابیلدیکم مأخذلردن تراجم احوالنی اوکرندیکم ذواتك آدلرینی واثرلرینی آشاغی‌یه دوغرو یازییورم :

(١)

نستوریوس

مرعشده یتیشه‌ن مشاهیرك الك قدیم و معلومی مشهور نستوریوسدر ؛ (٤٢٨) سنهٔ میلادیه‌سنده استانبول پطریقی بولونان بو ذات (ئه‌فه‌س) قونسولی طرفندن (٤٣١)ده اعتزال ودینسزلکله اتهام ایدیلمش و (٤٤٠) سنهٔ میلادیه‌سنه دوغری لیبیا - بنغازی - حوالینده پت‌پرستلر طرفندن اولدورولمشدر . پطریقلکی اوچ سنه‌در ؛ نستوریوسك عقیده‌سی « حضرت‌عیسی آنجاق بر آدامدر. نفس ناطقهٔ آلهیه بر معبدده کبی ساکندر. حضرت مریم یالیکز بر انسان والده‌سیدی ؛ او الله والده‌سی ده‌کلدی . اونده معبودلق ومقدسلك یوقدی. مریمی اللهك آناسی نامیله‌ده‌کل عیسانك والده‌سی دیه چاغیرمالیدر.»[*]

الملل والنحل صاحبی نستوریوسك هارون‌الرشید زماننده ظهور ایتدیکنی یازییورسه‌ده بونده خطا ایدییور ؛ چونکه هارون‌الرشید ایله نستوریوس آراسنده اوچیوز سنه قادار بر زمان واردر . بوجهت شوندن غلط اولسه کرکدرکه بلکه عراق جهتلرنده نستوری مذهبنك انتشاری هارون‌الرشید زماننه عائد اولا ! .

علامهٔ شهرستانی « بونك نصارایه اضافتی معتزله‌نك شریعته اضافتی کبیدر . » دییور نستوریوسك عقائدی بیان صددنده دییورکه : بونلر دیدیلرکه حق تعالی بردر و اوچ اقنومکه وجود ، علم ، حیات صاحبیدر . بو اوچ اقنوم ذات اوزرینه زائد ده‌کللردر .

[*] نستور کلمه‌سنك نونی ضمه ایله اوتومه‌لی ایمش ..

وكلمه‌جسد عيسا (عليه‌السلام) ايله‌برله‌شدی. لاكن اواتحاد امتزاج و ظهور طريقی اوزره ده‌كلدر . بلكه كونشيك بللوراوزرينه اشراقی ونقشيك خاتم‌اوزرينه ظهوری كبی » الخ ...

نستوريه مذهبی آريوس مذهبنه چوق ياقيندر ؛ توركلر اورته آسياده بولوندقلری صيرالرده‌نستوريلرك‌دلالتلريله خرستيانلغی‌قبول‌ايتمشلردی [*]. صليب كلمه‌سنك بوزونتوسی اولمق اوزره جناب حقه (چالاب) ديمشلردركه بوكونه قادار اورالرده قوللانيلير . ونياقين زمانه قادار بوراده دخی قوللانيليرمش ؛ حالا دين و طريقت رئيسلرينه (چلبی) دينير . فقط انكليز مؤلفلرندن (ژون چه‌مبه‌ل) هيئيت يازی وتاريخنه دائر يازديغی اثرده آقاد ، هيئيت ، ياقوت توركلری لسانلری آراسنده‌كی مشابه كلمه‌لری يازاركن (چالاب وكيليب) كلمه‌لرينی‌ده‌قيد ايدييور. بوندن آكلاشيليوركه بوكلمه خرستيانلقدن اول توركلرجه‌مستعمل ايمش . شو حالده عربجه صليب كلمه‌سنك بوزونتوسی ده‌كلدر . حلبك آقاديلر وهيئيتلر زماننده‌كی اسمنك (كيليب) اولديغنه باقيليرسه بو چالاب كلمه‌سی أوز توركجه‌در . هر نه قادار بر چوق عرب مورخلری حلب كلمه‌سنك سود صاغمق معناسنه اولان (حلب) دن آلنمش اولديغنی يازييورلرسه بوده عربلرك چوق شيلری كبی اويدورمه‌دن باشقه بر شی ده‌كلدر . چونكه اونلر هر شيئك اصلنی عربجه‌يه ارجاع ايدرلر . بو عادتلريدر .

(۲)

— سن طوماس —

مرعشه نسبت ايديله‌ن مشاهيردن بری‌ده آلتنجی عصر ميلاديده ياشامش اولان سريانی مرخصی (سن طوماس) در .

[*] چوق تچمه‌دن آسيا توركلری خرستيانلغی بيراقه‌رق مسلمان اولديلر ؛ توركلرك اسلام اولمه‌لری جبری ده‌كلدر : مسلمان اولان توركلر حالا خرستيانلقدن قالمش بك آز عادتلری اجرا ايدرلر . بن كرك اوتمزده وكرك بعضی يوروكلرده كورديكم اوزره (شيپت) دينيله‌ن يوفقه اكمكی پيشيريلدكدن صوكرا ساجيك كولله‌نمش اولان ترس طرفنه اوقلاوا ايله برخاچ رسمی چيزمك‌عادتدر. بونك سببنی بك صاغلام بر مسلمان اولان والده‌مه صورديغمده « رحمتلی أبه‌م بويله ياپاردی ؛ بويله اولونجه بركت ايمش » ديدی .

(٣)

صاچاقلی مرحوم

تورك علماسنك متأخرلری آراسنده اولدوقجه آچیق بر فکره مالك اولان بو ذات مرعشلیدر؛ مشارالیه ظاهر و باطن علملرنده صاحب قدرت ایمش. خلق حالا کندیسنه بر چوق خارق‌العاده شیلر اسناد ایدرلر.

مقدمات علومی مملکتنده اکمال ایتدکدن صوکرا تفسیر تبیان صاحبی محمد ودارنده‌لی حمزه افندیلردن تکمیل نسخ ایله‌ر و مملکتنه عودت ایدر. بر آز صوکرا شام شریفده کبار صوفیه‌دن سرالروح صاحبی عبدالغنی نابلسی حضرتلرندن حدیث، تفسیر، تصوف کبی علوم عالیه تحصیلنه چالیشه‌رق اجازت آلیر و مملکتنه تکرار دونر.

بر طرفدن طلبه و خلقه نشر و افاضه ایدر؛ بر طرفدن‌ده پك قیمتلی تألیفاته دوام ایلر. مشارالیه آرا صیرا عینتاب وکیلیس طرفلرینه کزمکه کیدرمش. برسیاحتی اثناسنده عینتاب و کیلیس آراسنده یولده وفات ایدر. عینتاب اهالیسی مشارالیهك جنازه‌سنك کندی مملکتلرینه دفنی لازم کلدیکنی و کیلیس اهالیسی‌ده عکسنی ادعا ایدرلر؛ ایش کورولتویه‌منجر اولور؛ صوکرا عینتاب اهالیسی غلبه‌ایده‌رك مملکتلرینه جنازه‌یی کوتوروب دفن ایدرلر.. وفاتی (١١٤٥) سنه‌سنده‌در. آدی محمددر.

محروقی زاده، (کوپکلر) نامنده‌کی ترجمه‌سنك مقدمه‌سنده صاچاقلی مرحومك کوپکلرك اتلاف ایدیله‌بیله‌جکلری حقنده‌کی رساله‌سنك (١١٧٥) ده استنساخ اولوندیغنی یازییور. صاچاقلی مرحوم رساله‌سنده کوپه‌کلرك اتلافنی مشروع کوسترمك ایچون شو حدیثلری نقل ایدییور:

« لاتصحب الملائكة رفقة فيها كلب او حرس » . « لا تدخل الملائكة بيتافيه كلب او تصاوير » بو حدیثلردن صوکرا ضررلرینی صاییور: دفع مضراتی ایچون امحالرینك‌واجب کفایه اولدیغنه حکم ایدییور.

مرحوم مشارالیهك علم مناظره‌دن غایت سلیس بر افاده ایله ولدیه نامیله بر رساله‌سی واردرکه اوغلی ایچون یازمشدر. بو اثر اربابی یاننده قیمتلیدر؛ (عبدالوهاب بن حسین بن ولی‌الدین آمدی) طرفندن شرح ایدیلمشدر.

عقائد عضدیه شارحی مولاناجلاله و طریقت محمدیه شارحی (خواجه‌زاده) یه علم الهی مسئله‌سنده اعتراض ایده‌رك بر رساله ترتیب و حقیقهٔ واقفانه تحریر مسئله ایتمشدر.

صاچاقلی مرحومك اثرلری :

١ حاشیة تفسیر کشاف علی سورةالبقره

٢ عین‌الحیاة فی بیان‌المناسباة فی سورةالفاتحه

٣ رسالة فی آیاةالمتشابهاة

٤ رسالة فی ایمان والدی رسول‌الله « بونده شارح‌عقائده دوقونمشدر. »

٥ غایةالبرهان فی تفسیر آیةالکرسی

٦ حاشیة علی شرح دیباجهٔ طریقت محمدیه

٧ تسهیل الفرائض

٨ عصمةالاذهان

٩ سبحةالقدر فی مدح ملك‌القدیر

١٠ سلسبیل‌المعانی

١١ توضیح زبدةالمناظر

١٢ نهرالنجاة فی تفصیل عین‌الحیاة

١٣ عندلیب‌المناظر

١٤ حاشیة علی شرح رسالةالآداب

١٥ تقریرالقوانین من‌المنطق والمناظرة

١٦ رسالة فی تجدیدالایمان

١٧ رسالة فی‌الفتوی

١٨ جامع‌الکنوز

١٩ جهدالمقل من‌القرائة

٢٠ تحریرالتقریر من‌المناظره

٢١ رسالهٔ عدلیه

٢٢ تهذیب‌القرائة

٢٣ العرائس فی‌المنطق

٢٤ ولدیه [مناظره‌دن]

٢٥ حاشية على شرح المطالع

٢٦ حاشية على الخيالى

٢٧ رسالة فى ائتلاف الكلاب

٢٨ ترتيب العلوم .. بو اثرده داها دونه قادار مدرسه‌لرده پك بیهوده یره اوقونان حاشیه و شرحلرك یرینه هرفنك اهلی طرفندن یازیلان متنلرك اوقونمه‌سی داها فایدالی اولاجغی تشریح ایدیلیور ؛ مثلا جامی ، عصام وسائره کبی شرحلرك وحاشیه‌لرك تدریس وتدوسیله غائب ایدیلەن وقتلره آجیيور . دوغروسی مدرسه تدریساتنده‌کی سقامتی ایللك اولمق اوزره کورویور واصلاحی چاره‌سنی دوشونویور . فقط کیم دیکله‌یور ؟..

٢٩ رسالة التنزيهات مع الحاشيه

٣٠ نشر طوالع

کرك مشارالیه صاچاقلی مرحومك وکرك بوطرزده اثرلر یازان اسکی علمانك تألیفاتی لیسته‌سنه باقمرق حقیقةً برچوق اثرلر وجوده کتیردکلرینه ذاهب اولمامليدر . بو اثرلرك برچوقلرینك بالخاصه رساله طرزنده اولانلرینك شیمدیکی علمی مقاله‌لردن هیچ فرقلری یوقدر . اوچ بش صحیفه‌دن عبارت اولان بوکبی رساله‌لر طبیعی اثر دەکللردر . علما بورساله‌لرده یا یالیکز کندی فکرلرینی سرد ایدرلر ویا برمسئله حقنده‌کی روایاتی نقل ایله اکتفا قیلارلر . « یوزلرجه جلد اثر یازدی » دینه‌ن ذواتك برچوقلری بوصورتله رساله طرزنده یازی یازمشلردر ؛ بونلری مجلدات عدادنده کوسترمك لایق دەکلدر . ابن سینا، محی الدین عربی (قدس سره) وسائر ذواتك اثرلرینك چوغی رساله حالنده‌در .

— خذيفة المرعشى (قدس سره) —

مشارالیه مشایخ عظامدندر . کراماتی منقول ایمش . لقب عالیلری سدیدالدیندر . لباس اهل طریقت اولان فقروتجرید خرقه‌سنی حضرت ابراهیم ادهم (قدس سره) دن تلبس ایتمشدر . فقیه کامل و عالم عامل اولوب علوم دینیه‌یه دائر نافع تألیفلری واردر . آلتی کونده برطعام ایتمك عادتلری ایمش .. «ارباب قلوبك غداسی وروحلرینك قوتی (لااله الاالله) کلمهٔ طیبه‌سیدر . » دیر ایمش . علوم ظاهره تحصیلنی اکمال ایتدکدن

صوکرا ابراهیم ادهم حضرتلرینك مبارك صحبتلریله مشرف اولارق آلتی آیده تکمیل درجه‌سنه ایریشمشدر .

مشار الیه حضرتلری پیر روشنضمیرلری ابراهیم ادهم (قدس سره) حضرتلرینك ارتحالندن طوقوزسنه صوکرا و(۲۷٦) سنۀ هجریه‌سنده کوچمشدر : حقنده بعض محاضرات وموعظه کتابلرنده برچوق حکایه‌لر واردر . مشار الیه کبار اولیاءاللهدن حضرت هبیرة البصری وسائره کبی ذواتك شیخیدر .

(ابوعمر عبدالله بن یزید الزهلی المرعشی) —

بوذات خذیفة المرعشینك مریدلرندندر . مرعشلی بولونان بوذات مصرده اختیار اقامت ایتمش وابو عریف احمد بن محمد بن الحاج بن محمد المرعشیدن اوده پدرندن، پدری ده ابوالحسن محمد بن احمد بن محمددن روایت ایتمشدر .

— ابوجعفر المهدی —

مرعشه نسبت ایدیله‌ن مشاهیردن بری ده ابوجعفر المهدیدر . بوذات ناصر بن ابی حرب ایله معروف ابراهیم بن حسینك مخدومی اسماعیلك اوغلیدر . جد اعلاسی اولان حسین (امرك) اسمیله مشهور اولوب ابراهیم بن علی المرعشینك مخدومیدر . علی المرعشی ده نصرالدین ایله معروف اولوب (عبدالله بن حسن بن حسین بن علی بن حسین ، بن علی بن ابی طالب) ه منسوبدر .

بوذاتك نسبتنی پدرمله آرالرنده صدق ومخالصت اولان (احمد بن علی النسابة السقاوی)دن اشیتدم [*] ؛ مشار الیه حجاز ، عراق ، خراسان، ماوراءالنهر وبصره‌ده سیاحت ایتمش، برچوق ائمه ایله ملاقات و مصاحبت ایتمشدر . ولادتی دهستانده اولوب آخر عمرنده مازندران قطعه‌سنك ساریه نام بلده‌سنده اختیار اقامت ایتمشدر .

— لاغری زاده —

(۱۰۹۲) سنۀ هجریه‌سنده امالی‌یی « لآلی فی ترجمة قصیدة الامالی » نامیله ترجمه ایدن ذات مرعشلی اولوب لاغری زاده الحاج احمد بن محمد دیمکله مشهوردر .

---

[*] کتاب الانساب

— غفار بابا —

مرعشده شهرت بولان شعرادن بریده غفاربابا نامذاتدر . عن اصل بخارالی عبدالغفور نامنده برینك اوغلو اولوب مرعشك یكانه درگاهی اولان وعلاءالدوله اوقافندن بولونان چارشی تكیه سنی احیا ایتمشدر . اهل طریقت وتصوف علیهلرنده بولونمقله اشتهار ایدن مرعش علماسی ، خلقی بوذاتدن صوغوتمغه چالیشمشلردر . مومی الیه عربی وفارسیده یدطولی صاحبی ایمش. عوام آراسنده زندیقلقله شهرت آلان بوذات حقیقةً عارف وآگاه برجان ایمش . وفاتنده نامازنده بولونان برخوجه یی مملكتك مفتیسی مؤاخذه ایتمش وسنه لرجه آرالرنده كوسلك دوام ایتمشدر . مومی الیه (۱۳۰۹) تاریخ هجریسنده وفات ایله مشدر . مزاری درگاهده در . مومی الیه شعرده (حامی) مخلصنی آلیرمش. كوزل وبویوك بردیوانی واردر . علم نجومه وفلكیاته واقف ایمش . تكیه كتبخانه سنده برچوق یازمه هیئت ونجوم كتابلری بولوندیغی كبی برچوقده كندی الیله یازدیغی تقویملر موجوددر. بالآخره درگاهك مثنوی خوانلغی كندی یه توجیه اولونمشدر. دیواننده بعضی پارچه لری آشاغی یه یازییورم:

ای حقك عاشقی گل اولمه صاقین هرجائی
قالمه صورتده طلب قیل گهر معنایی
باب تسلیمده بولون لادیمه بیل الّایی
گرعیاناً گوره یم دیرسه ك اگر مولایی
محو ایدوب واریكی گل دیكله قدوم ونایی
دست اخلاص ایله دوت دامن مولانایی

جهد ایدوب مجلس عرفانه گیراول خاك قدم
ایتمه اوقاتی هباسن سنی بیل اول آدم
سنسین اول درگرانمایهٔ دریای حكم
اوله یم دیرسه ك اگر سرعلی یه محرم
محوایدوب واریكی گل دیكله قدوم ونایی
دست اخلاص ایله دوت دامن مولانایی

خدمت حضرت ملایه اولانلر مظهر
خرقه‌پوش اولدی بیلیرسکه‌یی سرافسر
چلهٔ عشقی چکوپ عارف اولوب آچدی بصر
ای‌اولان تشنه‌لب جام وصال دلبر
محوایدوب واریکی کل‌دیکله قدوم ونایی
دست اخلاص ایله دوت‌دامن مولانایی

قیل‌سماع عشقیله سرمست اولوب محووجود
بیله‌سین تا که نه‌در بانك رباب و نی وعود
هپ ایدر عشقله بی‌کام وزبان ذکرودود
کرسکا وصلت مولا ایسه ای‌دل مقصود
محوایدوب واریکی کل‌دیکله قدوم ونایی
دست اخلاص ایله دوت‌دامن مولانایی

حامیادرکه خنکاری ایدوب جای‌پناه
سورمه ایت چشم‌دله خاك درندن هرکاه
کسمه امیدیکی کیم‌کان‌کرمدر اول‌شاه
لطف ایدر منزل مقصوده ایرەرسین بالله
محوایدوب واریکی کل‌دیکله قدوم ونایی
دست اخلاص ایله دوت‌دامن مولانایی

— مرثیه —

ای‌دل یانه‌لیم دردیله‌کیم کلدی محرم
ای‌دیده بویان قانه بوکوندرمه ملتم
بوآیده سرور ایدن اولور اهل‌جهنم
حقدن اوتانان اولمیه بوماهده خرم
یانسین اوده اول‌دل‌که بوکونلر اوله‌بی‌غم
کور اولسون اوکوزلرکه بودم اولمیه پرنم

بو آیده جکر کوشهٔ سلطان رسالت
نوباوهٔ کلبن ، کل بوستان ولایت
یعنی که حسین اختر افلاك امامت
نوش ایله‌دی اولتشنه جکر جام شهادت
یانسین اوده اول دل که بوکونلر اوله بی غم
کور اولسون او کوزلر که بودم اولمیه پرنم

یارب بو نه حال، بو نه سر وبو نه حکمت ؟ .
هپ آل رسولك اولا درماندهٔ محنت
پامال اولا اونلره لایق ایکن عزت
بو حاله ابدیانمه‌ده‌در اهل محبت
یانسین اوده اول دل که بوکونلر اوله بی غم
کور اولسون او کوزلر که بودم اولمیه پرنم

— غزل —

خیالیك دیده‌دن مهرك دل دیوانه‌دن چیقماز
تمدن چیقسه جان شوقیك شو خلوتخانه‌دن چیقماز
مریدمشرب زهاد ایدی دل برزمان حالا
صنملر سجده‌سین طاعت بیلر بتخانه‌دن چیقماز
خوشا اول مست کیم قید وجوددن اولمش آزاده
النده جام وصهبا نوش ایدر میخانه‌دن چیقماز
طلب قیل سر آدمده محبت سرینی آکلا ! .
چیقار ویرانه‌لردن کنز هر ویرانه‌دن چیقماز

— غزل —

غم آرتار دلده جانا ایلسه‌م سیر چمن سنسز
اولور باقدیقجه کریان دیده‌مه هرکل دیکمن سنسز

اسیر دام عشقیك اولالی ای یوسف ثانی !
کلستان جهان اولدی بکا بیت‌الحزن سنسز
لبك بیلمه‌م نه‌افسون ایتدی کیم بی‌تابیٔ غمله
داغیلدی عقل وفکرم ناله‌دن لال اولدی بن‌سنسز
بلای هجر ایله پیغولهٔ محنتده هر ساعت
کلیر بیت دله بیك تورلو آلام ومحن سنسز
امانیم کسمه قربان اولدیغم بیلمزمیسك حالیم ؟...
که مفتونم سکا کلمز بکا غمسز کله‌ن سنسز
نه‌وار کل بردم اول درد دل بیماریمه درمان
تمدن چیقمه‌دن جان ای کل نازك بدن سنسز
دم صبح اجل خوشدر بمچون شام فرقتدن
حیاتمدن اوصاندم ایسته‌مم دنیایی بن سنسز
یازوب رنکین غزللر خاکپایه عرض ایدر اما
پریشاندر بوکونلر حامیٔ شیرین سخن سنسز

— بختیار افندی —

مرعش علماسندن وزمانك ارباب اقتدارندن اولان بوذات مبادیٔ علومی مرعشده تحصیل ایله مرعش علماسندن عثمان افندیدن اجازت آلیر . او زمانلر آناطولیده شهرتی یاییلان قیصریه علماسندن حاجی طورون افندینك درسنه حاضر اولمق ایچون قیصریه‌یه کیدر . اورادن‌ده تکرار اجازت آلارق مملکتنه کلیر . بر آرالق مرعشده نوح افندی جامعنده وبرآرالق طاش مدرسه‌ده اجرای تدریسات ایدر . مشار الیه علم کلام ومنطقده یدطولایه مالك ایمش . . (موسی کلیم پهلوانی) نك رسالهٔ قیاسیه‌سی اوزرینه (ایضاح السبل) نامیله کوزل بر شرحی واردر . سلطان مراد خامس نامنه اتحاف ایتدیکی بواثرك طبعنه موفق اولامامشدر . یالکز بوکا مکافاةً ادرنه رؤسی آلمشدر . (٥٥) یاشنده وفات ایتمش . تاریخ وفاتی (۱۳۰۸) در .

— دباغ زاده احمد افندی —

مرعشك يتشديرديكی فضلادن بریده دباغ زاده احمد افندی نامنده برذاتدر . مشار اليهك تفسير وبالخاصه علم قرائتده بضاعهٔ كاملهسی وارايمش . (١١٦٥) سنهسندهمرعشده ارتحال ايتمشـدر . فاتحهٔ شريفه شرحی اوزرينه بر حاشيهسی وبعضی رسـالهلری واردر . سورهٔ انبياده « قل انما يوحى الى انما الهكم اله واحد » آيت كريمهسنك تفسيرنده صاحب كشف طرفندن كشاف وبيضاوی اوزرلرينه ايراد اولونان اشكالدن قاضی محشيسی سعدی چلبینك ويرمش اولديغی جوابك تحقيقی ضمننده شيخ الاسلام افندی طرفندن واقع اولان امره امتثالاً قاز آبادی واسعد يانيوی طرفلرندن يازيلان رسـالهيه ذيل اولمق اوزره بر رسالهسی واردر . مخدومی مفتی محمد افنديك دخی (رشحة النصيح) اسـمنده بر اثری واردركه برنسخهسی آياصوفيه كتبخانهسنده موجوددر .

— علی بن فضل الله —

(مواهب العزيز فی شرح الوجيز) نام اثرك مؤلفی اولان علی بن فضل الله ده مرعشليدر . بواثرینی سلطان احمد بن محمد خانه تقديم ايتمشدر .

— عثمان افندی —

قلعه امامی زاده ديمكله مشهور اولان بوذات مرعشك افتخار ايدهجكی علمادندر . اوزون مدت اجرای تدريسـاتدن صوكرا (١٣١٤) سـنهٔ هجريهسنده وفات ايتمشدر . مشاراليه فقيه وعلم قرائتده ماهرايمش . زمانی علماسندن مسعود افندیزاده محمود افندی نام ذاتله آرالرنده كچن برمناظرهيی حاوی علم قرائتدن وانواع وقفدن باحث بررساله تأليف ايتمشدر . علم قرائت ووجوهه دائر بعضی منظومهلری دخی واردر .

— وهبی —

(١٢٢٤) تاریخنده طوقسان یاشنده وفات ایدن وهبی مرحومده مرعشلیدر . سنبلزاده دینمکله شهرت آلان بوذات شاعر راشد افندی اسمنده برذاتك اوغلی ایمش . مرعشده اجازت آلدقدن صوکره استانبوله کیدر . بعض کباره قصائد تقدیم ایدر ؛ بو صورتله قاضیلق مسلکنه کیرەر . سلیم‌ثالث زماننده و (١١٩٠) سنه‌سنه‌سنده شاه‌ایران کریم‌خان عهدنده ایرانه سفارتله کیدر . عودتنده یینه‌سلك قضایه داخل اولور . حیاتنك صوکلرینه دوغرو برخاسته‌لغه دوتولور . وبش‌سنه‌مدتله استانبولده‌کی خانه‌سنده اسیرفراش اولور . صوك تجدد علمی دوره‌سـنه قادار مومی‌الیه یکانه طانیلمقده ایدی ؛ اثرلری پك معتبر صاییلیردی . تحفه، نخبه، لطفیه‌نام اثرلری عادتا هرکس طرفندن تقدیر اولونوردی. تحفه‌سی یاقین‌زمانلره قادار مدرسه‌لرده ورشدیه مکتبلرنده طلبه‌یه‌أزبر ایتدیریلیر وبوسقیم اصولله طلبه‌یه فارسی بەللتدیریلیر ایدی . . مومی‌الیه اینجه وحساس برشاعر اولمقدن زیاده لاقید وپرده بیرون برناظمدر . زمانی شعراسندن مشهور (سروری) کندیسنی دائما هجو ایدرمش . بونلر آز چوق فرقلریله برابر عربك فرزدقله‌جریرینه بکزمرلر .

عربی وفارسی‌ده اولدوقجه بویوك براقتداره مالك ایمش . فقط جودت‌قریحه، نزاهت فکرکبی شیلردن محروم ایمش . اخلاقاً لاابالی ایمش . . نظمده الڭچوق جناس وتوریه‌یه اهمیت ویریر وبو خصوصده لفظی ، معنایی ، حتی قواعد وشـیوه‌یی بیله فدا ایدرمش . نظملرندن بعضی پارچه‌لر :

*
* *

ماجرایی کشف ایدر شاید دهان زخم دل
عاشقه ای غنجه لب بربوسه ویر آغزین قاپات

*
* *

چکه‌مز ایردیکنی رفعته اهل هنرك
قوجه قانبور سپهرك بلین ایشته بو بوکر .

*
* *

ألچکوب لعلندن اولدق مائل خال سیه
نشئهٔ صهبایی بز آفیونه تحویل ایله‌دك

*
* *

چوقدن آیاغیك آلتینه شوقیله دوشه‌ندك .
ساقی‌در میخانه‌ده بز اسکی حصیرز

*
* *

سودیکم کنجم دیبه ویرانه قیلدك سن بنی

*
* *

اغیار ایله‌می ایچدیکین ایتمزسه‌ده اظهار
کیفیتی رعنا بیلیرز رند خبیرز .

*
* *

آغزین قاپامش پیرمغان وار ایسه شیخك
کیم مسجدی یانده‌کی میخانه آچیلمش

*
* *

فلسفیاته توغل ایتمه — روز وشب آنی تأمل ایتمه
أعتبار ایلمه پك هندسه‌یه — دوشمه اول دائرهٔ وسوسه‌یه
ادبیات ایله تاریخ وسیر — سیرت اهل ادبدر یکسر
چوق‌منجم بیلیرز بی‌پیوند — بیلدیزه آقچه ایچون آتدی کمند
اخرج اخرج دیمکیله نه‌چیقار — کیم یاپار آنیکه الله ییقار .
اولمه اوارهٔ علم اخفا — کندیکی کوز کوره ایتمه رسوا
کیمیا علمی کیمی ایتدی غنی — سیمیا سیمه ماتیرمز بیله‌نی (*)
موسیقی فنی‌ده حکمتدندر
علم اصحاب طبیعتدندر

بوراده کیمیادن مقصد اسکی موهوم کیمیادر .

پردەسزلكدر آمان ايتمه كمان
ياقيشير سينهٔ جورجی‌يه كمان

*
* *

كيتدی باشيكدن كوكول اول سروی قدك سايه‌سی
اغلا كيم ادباره تبديل اولدی اقبالك سنك

*
* *

كله‌مز قيزدی سبوی مي ايتدكده شكست
زاهدك بزدخی باشنده قاباق پاطلاتدق

*
* *

درميخانه‌يی شحنه قاپامق ايسترمش
آياغی دنك آلارق كيزلو قاپاغی آتدق

وهبينك شوق انكيز ناميله برمنظومه‌سی، مكمل برديوانی وسخننامه ناميله برمنظومه‌سی واردر.

*
* *

قاموس صاحبی عاصم افنديننك جدی (نظم الايصال) مؤلفی ده مرعشليدر . شرح اشباح ونظائر وكتاب التنزيهات ونورالعين مؤلفی (محمد) افندی‌ده مرعشليدر . مرعشلی چلبی زاده علی افندی مرحومك‌ده فارسی عربی تورکجه اولارق (نظم البديع) نامنده براثری واردر . (العلم الذاخر فی الاول والآخر) نام كتابده دخی المعيدالقاری البكتوتی المرعشی، مولاناشمس الدين المرعشی، قاسم الزيتونی كبی بعضی فضلانك تأليفاتی مذكوردر . بوذواتك آثارندن بر قسمی شام كتبخانه‌لرنده محفوظ ايمش .

— نادر بابا —

مرعشده يه‌تيشه‌ن شعرادن بری‌ده (١٣٠٦) ده قوله‌رادن وفات ايدن نادر بابا اسمنده بربكتاشيدر . مومی اليهك آيری آيری برقاچ مولودی واردر ؛ فقط هيچ برنده سليمان

چلبی‌نك مولودی كعبنه واصل اولمق‌ده‌كل اوفاق برشهرته بیله مالك اوله‌مامشدر . نادر باباتك آییق برزمانی بولونمازمش . مست مدام حالنده‌عمرینی کچیرمش کیتمش .مولودندن بعضی‌پارچه‌لری یازییورم :

قول اولان اللهی اول یاد ایدر
دائما دل‌ملكنی آباد ایدر

*
* *

قیلالیم پیوسته توحید خدا
حضرت حق‌ایلیه تاکیم‌عطا

*
* *

دیکله ایمدی ای‌محمد امتی
حق تعالیدن اومارسه‌ك رحمتی
نعت مولود رسولی ابتدا
یمن تشریفنی كوش ایت بعدذا

*
* *

علم لدنی شاهنك	دوغدیغی آیدر بو آی
أوج نبوت ماهنك	» »
بادیٔ ایجاد جهان	شاه زمین وآسمان
اول‌پادشاه انس‌وجان	» »

*
* *

مصطفی نعتنده اولدی مادحه — روح نادره اوقوك برفاتحه

*
* *

ای‌خداسندن عنایت ایسته‌ین — مولد پیغمبر ذیشانه كل
وی رسولندن شفاعت ایسته‌ین — مولدین پرور سلطانه كل
نام حقی دیلده تذكار ایده‌لیم — یعنی بسم‌اللهی تكرار ایده‌لیم

*
* *

آلتی آیلق طفل ایکن اول پادشاه
کیتدی عالمدن اب ذیشانی واه
آی وهفته کون تمام اولدی همین
کلمکه بوعالمه سلطان دین
جنت آسا اولدی شوقندن جهان
هرطرف برباغ عدن وکلستان
اون ایکی ایدی ربیع الاول آی
نوریله یرکوك مزین اولدی های

*
* *

امینه خاتون اول جنت مقام
شویله بویوردی دخی برخوش کلام
وضع حمل ایتمکده زحمت کورمدم
هیچ بردمده مشقت کورمدم
صوصادم آنجاق برآز دالدم اودم
حق تعالی ایله‌دی لطف وکرم
برمجوهر کاسه ایله کوثری
باب عدنك صوندیلر حوریلری

غزل

آمان آصواص دوشوردك کوکلمی برطفل ترسایه
واروب عرض نیاز ایتمك کرکدر لات وعزایه
ریاضتله چکوب راهب اوقوتدی درسیمزاما
ینه خوش کلمدی انجیلیمز طبع دلارایه
تکاسل ایله ای دل عروج ایت اوج افلاکه
بوکون روز احددر حالیکی عرض ایت مسیحایه

شوكت افندى

شوكت افندى تحصيل ابتدائيسنى اكمالدن صوكرا استانبوله كيدەرك بعضى وزرانك ديوان كاتبلكنده بولونمش، مؤخراً خواجكانه كيرەرك تفيض ايتمشدر . مومى اليه طريقت عليهٔ مولويەيه منسوبدر .

برغزلى

اولوركن خنجر ابرولرى هپ قصدجان اوزره
نەحاجتدر قيلنج آصمق اوسيمين تن ميان اوزره
رخ زيباسنى تقليدايدر بدر فلك پيرا
مەنومشق ايدر ابروسى رسمين آسمان اوزره
كورونجه آتشين روى عرقناكى نزاكتله
نەحكمتدر ديدم اولمش عناصر اقتران اوزره
دورور طابور مژكانى جنودعقلى ياغمايه
اوبرتير ستمدر شوكتا حاضر كمان اوزره

راشد افندى

سنبلزاده وهبى افنديك پدريدر . وهبى افندى حلب قاضيسى ايكن پدرى راشدافندى دخى كتخداسى وهم نائبى ايمش ؛ شعرسويلمكه هوس ايدرمش. مومى اليهك بوندن ماشقه ترجمهٔ حالنه دسترس اولامادق .

محمد افندى

وهبى مرحومك جدى بولونان محمد افندى دخى مرعشليدر ؛ مومى اليه زمانك مشهور عالملرندن صاييليرمش ؛ مرعشده مفتيلك ايتمشدر .

اشباه ونظائرك فن اولنی شرح و(توفیق لااله فی شرح الاشباه) دیه تسمیه ایتمشدر. مرحوم صاچاقلی محمد افندی ایله بر عصرده یاشامشلردر.

عبدالباقی افندی

مومی الیه وهبی افندینك برادری اوغلی اولوب درسعادته كلمش وابتدا مسلك قضایه سلوك ایتمش ایسه‌ده صوكرا عهده‌سنه خواجكانلك رتبه‌سی ویریلمش و آمدی اوطه‌سنه مأمور ایدیلمشدر. (١٢٢٣) سنه‌سنده تذكرهٔ ثانی مأموریتی عهده‌سنده اولارق روم ایلی جانبنه مأمور اولمش و(١٢٢٧)ده شمنیده وبادن وفات ایتمشدر. شو مصراع تاریخ وفاتنی كوستریر:

«شمنیده باقی افندی اولدی طاعوندن شهید».

مومی الیه‌ده عموجه‌سی كبی شاعر ایمش.

خیرالله خیری افندی

خیرالله افندی‌ده سنبلزاده‌لر عائله‌سندن ایسه‌ده قرابت وصهریتنك نه‌درجه‌لرده اولدیغی مجهولدر. بو بیتله سنبلزاده‌لره منسوب اولدیغی آكلاشیلیور:

دائما بر كلعذارك نار عشقیله یانار
ابن وهبی نسل سنبلزاده‌دن خیریٔ زار

مومی الیه مسلك قضایه داخل اولمش وبو مسلكده اوجه تفیض ایتمش ایسه‌ده آخر عمرنده فقرحاله دوچار اولدیغندن اصحاب مناصبه قصیده و تاریخلر تقدیم ایده‌رك ظهور ایدن جائزه‌لر ایله تعیش ایدرمش. (١٢٦٧) سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

بر غزلی

اویوسف قیمتك بر تورلو قاچمازدم بهاسندن
خریدانی الین چكسه‌یدی ذیل ابتلاسندن

اصابت ایلەدم خالینه بن تعبیر عنبرده
خطین مشکە مشابهدر دیدم توبه خطاسندن
تصور ایلدکجه سینەسین آغوش وصلتده
دل عاشق دونر مرآت خورشیده صفاسندن
واروب میخانەیه فرش حصیر عیش ونوش ایتسەك
اوصاندق زاهد مسجد نشینك بو ریاسندن
رخ ساقی نەمهر عالم آرادرکه عکس ایتسه
دونر جام هلالی بدره تأثیر ضیاسندن
أموب کلنار لعلین ایله آزرده دندان
که جان ویرسەكده صوکرا قورتولوش یوق دیش کیراسندن
بوکلشنده آچیلماز غنجۀ امید اهل دل
کلیرسه نفخۀ عیسا دخی باد صباسندن
ویرەن بو آب وتابی اشك آه عاشقان صانمه
ستانبول دلبری نازك اولور آب وهواسندن
بوروی تابناکیلەنه باغه جلوەریز اولسه
کل خورشید اولور اشکفته ذرات فضاسندن
بکا پیران دوران ایله صحبت خوش کلیر خیری .
جهانك نوجوانان عطاسز بی وفاسندن

قاضیعسکر محمد شمعی افندی

مشرب زاده دامادی دیمکله اشتهار ایدن شمعی افندی (١٢٢٣) سنەسنده مرعشده دوغمشدر . کنجلکنده بر مدت علوم عربیه تحصیلنه سعی ایتمش و (١٢٤١) سنەسنده درسعادته کیدەرك خدمت کتابته وبرقاچ سنه محمود پاشا جامع شریفندەکی محکمەیه دوام ایدر . (١٢٤٦) ده بر قطعه ادرنه مدرسلکی رؤسنه نائل اولور ؛ صوکرا نیابته سلوك ایدەرك آناطولی وروم ایلی جهتلرنده قاضیلقلرده بولونور .

(١٢٦٨) سنه‌سنده سیروز نیابتندن معزولاً استانبوله کله‌رك ایتام مدیری اولور . بر آرالق ازمیر مولویتی پایه‌سنه نائل اولور : بو پایه‌نك توجیهنه قبریسی زاده موالیدن حقی افندی‌نك انشاد ایلدیکی تاریخدر : «شعله‌نه‌ندی- پایهٔ ازمیر شمعیدن بدید» . مومی‌الیه اولدقجه شاعر اولمقله برابر أبجده‌ده علمی وار ایمش .

بدایت سلطنت عثمانیه‌دن (١٢٦٥) تاریخنه کلنجه‌یه‌قادار کچن زمانده یه‌تیشه‌ن صدراعظم، وزرا وشیخ‌الاسلاملرك تاریخ نصب وعزللرینی کوسترر «اثمارالتواریخ» اسمنده معتبر براثری واردرکه مطبوعدر .

-- برغزلی --

اومهرونك کوکلده خال عنبر فامی قالمشدر .
درون سینه ایچره داغ هجرشامی قالمشدر .
میان مومیانی قیل‌وقاله اولدی چون باعث
دهان تنکنك برنقطهٔ ابهامی قالمشدر
وصال عید ایچون چوقدن جکر دلسوز هجراندر
قدمبوس وصاله ایرمکه بیرامی قالمشدر .
نقود عمری جعفر ایله‌مش احسانه صرف امّا
کتابت زیب تاریخ اولمش اسمی نامی قالمشدر
بوبزم عالمك جام آیاغی اولمش اشکسته
نشاط ونشئه‌سی کیتمش می آلامی قالمشدر
چراغ شمع تابان اولدی بزمه‌لیك پروانه
فتیل آلمش یانار نه صبر ونه آرامی قالمشدر
جناب حضرت مفتی‌الانامك خاکپایندن
کمین بنده‌سی آمالنی اعلامی قالمشدر .
پناکاه امدر درکهنده فتح اولور حاجات
عنایت عبد مملوکی کرم خدامی قالمشدر

نجه صاحب امللر براشارتله هب بکام اولدی
وبراسرار حکمت چاکرنا کامی قالمشدر
مشیخت مسندنده مستدام عمرایده مولا
بوچرخك تا که دور ایتمکده صبح وشامی قالمشدر

— حیاتی افندی —

مرعشه تابع البستان قصبه‌سی علماسندن الحاج احمد حیاتی افندی‌ده عصرنده‌صاییلیر علمادن ایمش ، البستان مفتیسی احمدافندینك اوغلی اولوب (١١٦٥) تاریخنده دوغمشدر. کنجلکنده علوم عربیه تحصیل ایده‌رك پدرینك وفاتی‌اوزرینه البستانه مفتی‌اولور. برمدت مفتیلك ایتدکدن صوکرا استانبوله نقل وهجرتله آیاصوفیه‌ده تدریساته باشلار وبواثناده برقطعه رؤسه نائل اولور. صدراسبق یوسف‌ضیا پاشایه خوجه اولور. (١٢٢٤) تاریخنده سرای بوسنه مولویتنه وایکی‌سنه صوکرا عراق مولویتنه مظهر اولمشدر. باغدادده ایکی‌سنه قالدقدن صوکرا درسعادته عودت ایده‌رك خانه‌سنده عزلت ایله‌مشدر . (١٢٩٩) صفرنده وفات ایتمشدر . اوغلی باباسنك وفاتنه شوتاریخی سویله‌مشدر :

تفألمده شرف چیقدی برکوزل تاریخ
حیاتی بولدی حیات ابدجنان ایچره »

مومی‌الیه عربی وفارسیده مقتدر ایمش ؛ برچوق تألیفاتی واردر. آثارندن بعضیلری شونلردر :

« اسعاف المنه فی‌شرح اتحاف‌الجنه » نامیله علم آدابدن متن وشرحیله برابر برکتابی وسنبلزاده‌نك تحفه‌سنه برشرحی ، شاهدی مرحومك فارسی رساله‌سنه برقطعه شرحی ، علامات قیامته دائر بررساله‌سی واردر . لسان عرب اوزرینه انشاد شعر ایدرمش؛ وهبی افندینك نخبه‌سنی‌ده شرحه باشلامش ایسه‌ده اتمامنه موفق اولامامشدر ؛ صوکرا حیاتی افندینك اوغلی شرف افندی طرفندن اتمام ایدیلمشدر .

نظمندن براعجوبه‌یی آشاغی‌یه نقل ایدییورم :

— غزل —

حقیقت کلشننده کلده بلبل کبی دیرهوهو
قمونك مقصدی حقدر کرك‌الاکرك لولو
کلسنان هویتده اوتوب هوهو دیه‌ن مرغیك
نه‌هوهودیر ؛ نه‌یویودیر نه‌بوبودیر ؛ نه‌هم جوجو
معارف باغچه‌سنده بلبلم دیبان هزار اما
کیمی عقعق ، کیمی تصلق ، کیمی شقرق ، کیمی‌قوقو
بوکثرت عالمنده سروحدت بیلمه‌سی مشکل
بیلیر آنجاق اقالیم حقایقده کنزن‌سوسو
حیاتی بحرحبك ساحل وپایانی وارصانمه
بوتون جوجویه غوغووش‌ده ایتسه‌ك سوبسونونو

مومی‌الیه عربی وفارسیده بویوك براقتداره مالك ایمش ؛ بوکا اثرلری شاهد !. فقط نظمده هیچ ایمش. قافیه بولمق‌ایچون‌باقیکز نه‌لریاپمش. بوقبیل‌منظومه‌لر اوقونورودیکله‌نیر شیلردن دکلدر .

حیاتی زاده خلیل شرف افندی

خلیل شرف افندی (١٢١١) سنه‌سنده البستانده دوغمش ؛ برمدت پدرندن علوم عربیه تحصیل ایتدکدن صکره باباسیله برابر استانبوله کیتمش. بش‌سنه قدر تحصیله دوام ایدر . اجازت آلدقدن‌صوکرا مملکتنه دونر .

پدرینك اکمال ایده‌مدیکی نخبه شرحنی اتماملە استانبوله کلیر ؛ کتابی حضور همایونه تقدیم ایدر وبرقطعه تدریس رؤسنه نائل اولور. علم هیئته دائر اولان (اسرارالملکوت) نام کتابی (افکارالجبروت) عنوانیله تورکجه‌یه ترجمه ایله کسب شهرت ایدر . (١٢٦٦) سنه‌سنده مولویتله جانب باغداده عزیمت وختام مدتله البستانه مواصلتنده ارتحال داربقا ایدر . مومی الیهك عربی وفارسی برچوق اشعاری وبعضی رساله‌لری واردر .

بر غزلی

جمالی باغی نه‌کلستان حکمتدر
کوکللر آنده کزر بلبلان حکمتدر
آمان او غمزه‌لر آفت کرشمه‌لر حکمت
شاشیردم آنی کورونجه جهان حکمتدر
چو جزء لایتجزا او نقطهٔ موهوم
بیلنمدی کیم امور دهان حکمتدر
کونش یوزنده کورونجه هلال ابرویی
دیمشدر اهل فلك بوقران حکمتدر
باقیلسه قدرت باری مشاهده اولنور
صحیفهٔ رخی آیینه‌دان حکمتدر
بوقاشلرك که چکیلمش یراغ قدرتله
برات حسنیکه ای‌شاه نشان حکمتدر
رضای بوس لب دل حکمتی شرف صورمه
خلاصه آب حیات تازه جان حکمتدر

کنعان پاشا

کنعان پاشا بایزیدلی عائله‌سندن مشهور سلیمان پاشانك اوغلیدر . اون ایکی یاشنده ایکن پدری وفات ایتمشدر ؛ مبادئ علومی وطننده تحصیل ایله‌مشدر . داها کنج ایکن پدرینك وفاتی اوزرینه خاندانك دولته اولان صداقتنه بناءً کندیسنه مرعش ایالتی توجیه بویورلمشدی. مشارالیه تحصیلنی ایله‌ری کوتورمك ایچون والیلکدن استعفا ایله والده‌سیله برابر استانبوله کیدرلر. استانبولده برمدت دوردقدن صکره رتبهٔ عسکریه‌سی ملکیه‌یه تبدیل ایله صدارت مکتوبی قلمنه مأمور ایدلدی .

باب عالی کتبه‌سی آراسنده اووقتلرجه قدرت قلمیه جهتیله أبی صاییلانلردن ایمش .

الده موجود مطبوع براثرندن بعضی پارچه‌لر آشاغی‌یه نقل ایدلدی . مشارالیه خایلی سنه‌لر صدارت مکتوبی قلمنده قالدقدن صوکرا آمدیٔ دیوان همایون مأموریتنه علاوه اولارق مجلس خاص وکلا ضبط کتابتنه تعیین اولوندی . کندیسنه سلطان عزیز مرحومك بویوك برتوجهی وار ایمش . سلطان عزیزك ارتحالندن صوکرا برآز نکبته اوغرامش ایسه‌ده‌ینه شورای دولت تنظیمات دائره‌سی اعضالغنه تعیین ایله تسریر ایدیلمشدر . (١٢٩٣) سنه‌سنده استانبولده وفات ایله مرکز افندیده دفن اولونمشدر .

کنعان پاشانك آثارندن

کاشغار حاکمی یعقوب خان حضرتلرینه یازیلان نامهٔ همایون صورتیدر :

جناب امارت مآب ، معالی نصاب ، سعادت اکتساب ، دولت انتساب ، مظهر توفیق اله ، امتثال نمای امرجلیل « وجاهدوا فی سبیل‌الله » جامع آیات نصفت ودینداری ، رافع رایات ارجمندی وکامکاری حالا توابع ولواحقیله کاشغر خطهٔ جسیمه‌سنك حکمدار دیانت شعاری (یعقوب خان) لازالت الویة عزه منصورة ماتجدد الملوان صوب صوابنمالریله لآلیٔ مصافات وتکریمات مخالصت اسلوب وجواهرزواهر تسلیمات زاکیات مخادنت مصحوب که انوار صدق وصفای روشن ساز مرایای ارواح روحانیه وآثار بهجت ضیا بخشاسی انشراح پرداز قلوب قدسیاندر . اتحاف واهدا اولوندقدن صوکرا انهای محبت انتما بودرکه حمداً لواهب العطایا ، بیننادە مثبت وهویدا اولان روابط ثابتهٔ دینیه اقتضاسنجه همیشه ترقیٔ جاه ومنزلت ومظفریت داوریلری دلخواه همایونمز وتزایدشان وشرف حکمداریلری آرزوکردهٔ قلب مودت مشحونمز اولدیغی حالده طرف ذیشرف ملوکانه‌مزه اولان کمال خلوص ومحبت ومزید اختصاص ومودت ثابته وحقیقیه‌لری درجاتندن بحثله اول‌حوالیده « وکان حقاً علینا نصرالمؤمنین » آیت کریمه‌سی سرجلیلنه مظهریتله طائفهٔ باغیهٔ خطاوقالماق وشرذمهٔ اهل طغیان ونفاق علیهنه اشعال نائرهٔ غزا وجهاد واعلای لوای نصرت اعتیاد اولونه‌رق انوار شمشیر عدوتدمیر داوریلریله ظلمات ظلم عدوانلری امحا وزیر تابعیتلرنده بولونان مسلمین تخلیص ورها وصوامع وسومنات محللرینه جوامع شریفه ومدارس لطیفه وضع وانشاقیلنمش اولدیغی تفصیلات بشارات آیاتنی حاوی اقربای داوریلرندن مفخرالاماثل والاقران عالیجاه سامی مکان یعقوب بك واسطه‌سیله حضور فائض الانوار ملوکانه‌مزه تقدیم اولونان موافضهٔ

دلکشای مخالصت بیان ومراسلهٔ نزهت افزای مصادقت نشان حکمداریلری رسیدهٔ موقع وصول وزیب راحهٔ حسن قبول اولوب شامل اولدیغی بشارت عظما ومژدهٔ جهانبها باعث سروراوفی وبادیٔ مسرات لاتحصا اولارق میرمومیٰالیه دخی لازمهٔ سفارتی کماینبغی اجرا ومأمورتبلیغی اولدیغی خصوصاتی لسان صدقیله عرض وانبا أیلهمش ودربارملوکانه‌مزدن رخصت انصراف استحصالیله اشبو جوابنامهٔ همایونی بالاستصحاب صوب مکارم اوب حکمداریلرینه عزیمت نما اولمش وتوثیق روابط مخالصت نیت خیریه‌سیله سفیر مومیٰالیهه تودیعاً ذات داوریلرینه برنجی رتبه‌دن برقطعه‌نشان عثمانی وبرقبضه مرصع سیف ایله‌بعضی ادوات اهدا قلینمشدر . بعدازین دخی صوب تاجدارانه‌مزی دوام مصادقت و مودت حکمداریلری ایله حائز مسرت وحق‌زیر دستانده کماکان « انالله یأمر بالعدل والاحسان» بلاغ جلیلی مفهوم منیفنه توفیق‌حرکت بویورملری شیمهٔ‌مصادقت‌کستری ودیانت پرویلرندن مأمول قویدر . باقی‌همیشه نیل آمال بتوفیق رب متعال آماده وباب‌ظفر مفتوح وکشاده باد بالنبی وآله الامجاد (فی ٧ ج سنه ٩٠)

شرقی

کوکل تأثیر غمله ناله‌زندر
جهان شیمدی بکا بیت‌الحزندر
بلای فرقتندمی نه‌دندر ؟ ..

نقرات

صباواریاره بختمدن فغان ایت
کوتورخوناب چشمم ارمغان ایت
صورارسه حالیمی بویله بیان ایت

شرقی

مست زهر فرقت هجرانکم
خستهٔ نومید بی درمانکم

بن هلاك ناوك مژكانكم
سوديكم شايستهٔ احسانكم

*
* *

داد ايدوب كلدم در ديوانيكه
ال اوزاتدم دامن احسانيكه
رد فرياد ايتمه دوشمز شانيكه
بن سنك اسكى قولك ، قربانكم
سوديكم شايستهٔ احسانكم

— عثمان پاشا —

(١٢٥١) تاريخنده مرعشده دوغمشدر . (١٢٧٧) سنه‌سنده قارص ذوالقدريه و آندرين مديرلكلرينه تعيين اولونمش وبر سنه صوكرا آلبستانه نقل ايديلمشدر .

مرحوم جودت پاشانك قوزان اصلاحاتنه مأمور اولديغى صيراده مشاراليهك معيتنده بولونمشدر . يرلى عشيرتلرندن طوپلاديغى عسكرله ياردیم ايتمشدر ؛ بو خدمتنه مكافات اولارق اصطبل عامره پايه‌سى توجيه اولونمشدر. جبل بركت اختلالنى متعاقب (٤٠٠٠٠) قادار يوروكله قوماندان قورت اسماعيل پاشايه خدمت ايتمشدر. (١٢٨٥) ده پاياس متصرفى اولمش؛ (١٢٨٩) ده قيصرى‌يه متصرف اولمش؛ (١٣٠١) سنه‌سنده قره‌حصارشرقى متصرفى ايكن وفات ايتمشدر . قبرى اوراده‌در . مشاراليه دولتنه صادق ، آچيق يوره‌كلى تام بر تورك ايمش . بوده بايزيدلى عائله‌سندندر .

طوقوزنجی باب

— مرعش جغرافیاسی —

مرعش حلبك (١٥٤) كیلو مترو شمال غربیسنده‌در . آخیر داغی آدی ویریله‌ن یوجه بر داغیك أته‌كنه یاصلانمش، یشیل وبیته‌ك براوواپی قوجاغنه آلمش، خراب وپریشان برحالده اویقویه‌دالمش برقصبه‌در. نصف كرهٔ شمالینك (″٣٧,٤٥) درجه عرض و(″٣٤,٤٠) درجه طولده طوروس سلسلهٔ جبالنك (آخیر داغی) دینیله‌ن بویوك برشعبه‌سنك أته‌كنده، اوچ كیلو مترو طولنده و ایكی كیلو مترو عرضنده آلتی كیلو مترو مربعی بر ساحه‌ده یاییلمشدر . سطح بحردن بش یوز یتمشدن باشلایه‌رق یدی یوز مترمیه قادار یوكسه‌له‌ن بر ارتفاعده كائندر. قصبه یكدیكرندن ده‌رین اوچورومله آیریلمش، درت بش قادارچاقیللی تپه‌لر اوزرنده و حقیقةً پك مناسبتسز بر موقعده‌در .

شیمدی قارا مرعش نامی ویریله‌ن قدیم شهرك یری شهر یاپمق ایچون أك موافق بر یزایسه‌ده بو كون بورایه نقلی امكانسزدر ؛ اركنه‌ز و آقصو چایلرینه ناظر طاتلی بر میل اوزرنده بولونان اسكی مرعش مدنی بر شهر اولمق ایچون پك مساعد بر محلدر . ایلك كوروشده انسان بویله كوزل بر یرك ترك ایدیله‌رك مناسبتسز تپه‌لر اوزرنده یورت دوتولدیغنه تعجب ایدر .

كویا اطرافدن و عشائر طرفندن وقوعه كله‌ن هجوملرده أیی تحفظ اولونه‌بیلمك ایچون وقتیله اورمانلق اولان بو تپه‌لر اوزرینه (علاءالدوله) بك طرفندن نقل ایدیلمش ایمش .

مرعش منطقهٔ معتدله‌ده واقع اولوب ممالك حاره‌یه یاقیندر؛ قیش موسمی چوق كره‌لر غایت خفیف كچر ؛ یاز موسمی ایسه أیجه صیجاق یاپار. درجهٔ حرارت كولكه‌ده (٣٨)ه حتی نادراً (٤٠)ه قادار چیقارمش . بركت ویرسون كه یرلیلرك غربی دیدكلری روزكار حرارتی آزچوق تسكین ایدر. یاز موسمنده بعض كره كونش چارپمه‌لری واقع اولیورسه‌ده أولومی انتاج ایتمیوب باش آغریسی ، قولاق چینلامه‌سی و احتقان دماغی علامتلریله مندفع اولور .

مرعش لواسنك مركز واووالرنده قيش زمانلرنده انسان دوكمه‌سى واقع اولمازمش: ياليكز داغلق يرلرده اولورمش . مرعشده (٨٥٢٥) خانه واردر . شهرك ايچريسنده چارشيده پازارده اولمق اوزره يكى واسكى اوتوز قادار صو ده‌كيرمنى واردر .

— مرعشده‌كى ابنيۀ عموميه —

نفس مرعشده اون قادار مدرسه واردر : داش مدرسه ، خاتونيه ، باغداديه ، قادريه ، نبويه ، قلندر پاشا ، عجملى نقيب ، بكتوتيه ، شاذى‌بكناملريله آكيلير. مشهور اولانلرى بش اولكيلردر . داش مدرسه علاءالدوله بك طرفندن (١٢٦) متره مربعى اوزرينه انشا ايديلمش فوقانى وتحتانى درت كاركير اوطه‌يى شاملدر . اوطه‌لردن برنده مدرس‌اوطورور وديكرلرنده طلبه اوطورورمش. خاتونيه مدرسه‌سنك بانيسى علاءالدوله بك احفادندن شمسى خاتوندر . (٢١٦) متره تربيعنده ياپيلارق خاتونيه دينلمشدر . بوده آلت واوست‌اولمق اوزره سكز اوطه وبر درسخانه‌يى شاملدر. نبويه وقادريه مدرسه‌لرى علاءالدوله بك جامع شريفى آوليسنده بولونوب درت بش اوطه‌دن عبارت ايديسه‌ده‌بوكون خرابدر . نبويه مدرسه‌سى (٩٣) آرشون تربيعنده‌در .

قلندر پاشا مدرسه‌سى مشهور قلندر پاشا طرفندن ياپديريلمشدر . (٤٢٠) آرشون تربيعنده‌در . عجملى جامعى آوليسنده آلت واوست اولمق اوزره بوكون پك كوزه‌ل بر مدرسه وجامع انشا ايتديريلمشدر . بو جامع ومدرسه‌يه بر چوق پارالر صرف اولونمشدر. انسان جامع ومدرسه‌نك يرينى كورونجه اسراف ايديله‌ن پارالره آجير. اوزرى سه‌يره‌ك مزارداشلريله مستور كل وچيبلاق برتپه‌نك آرقه‌سنه صاقلانان بوجامعك مناره‌سى بيله يانته ياقلاشمدقجه كورولمز . حسن طبيعته مالك اولان بر خلق بوقادار پارايى بويله ايزبه وپيس ده‌ره‌لرك ايچنه دفن ايتمز .

بكتوتيه مدرسه‌سى علاءالدوله بك طرفندن ياپديريلمش اولوب اون اوطه‌يى شاملدر . بونلردن باشقه بعضى‌مسجد وجامع آوليلرنده دخى اوچ بش اوطه‌لى مدرسه‌جكلر واردر. على‌العموم مدرسه‌لرك هپسى‌ده خراب‌وپيسدر. پيسلك ورطوبت درياسى‌اولان‌بوخرابه‌لرده ناصيل اوطورولمش اولديغنه انسان شاشار . وقتيله بومدرسه‌لرده اوچ يوزدن فضله طلبۀ علوم بولونورمش ؛ شيمدى كيمسه قالمامشدر .

مرعشك بر پارچه‌سی

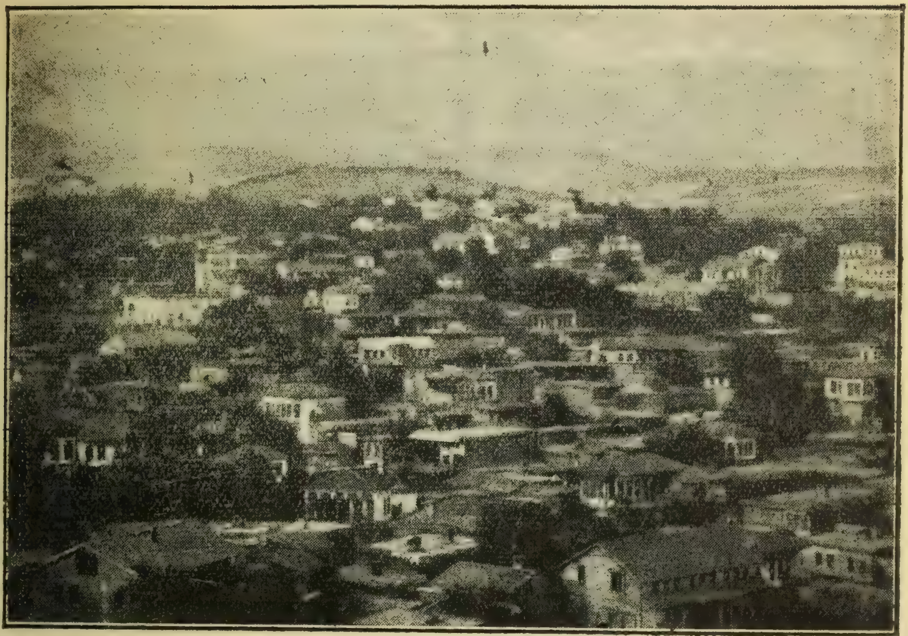

يورديمزده‌كی چيبانلر

(۱) آمريقان علم آلهی مؤسسه‌سی

(۲) آمريقان قولله‌ژی . .

(۳) آلمان دارالايتامی

(٤) انكليز دارالايتامی . . مالغا معارف نظارتنك امريله بوراسی اشغال ايديله‌رك بشيوز ياتاقلی بر اسلام ايتامخانه‌سی حالنه افراغ اولونمشدر .

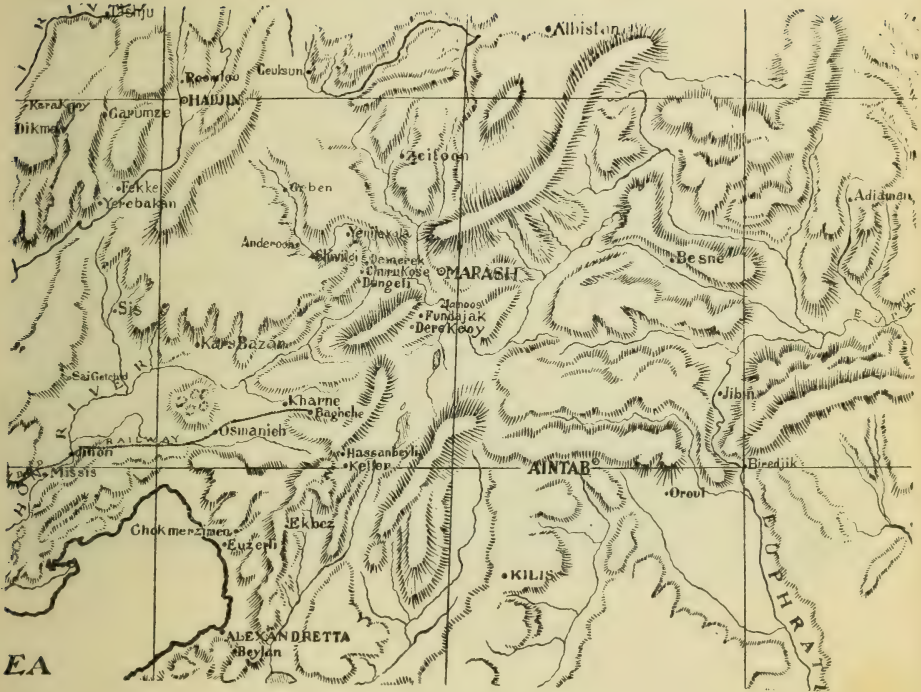

مرعش وملحقاتنه عائد بر خريطه

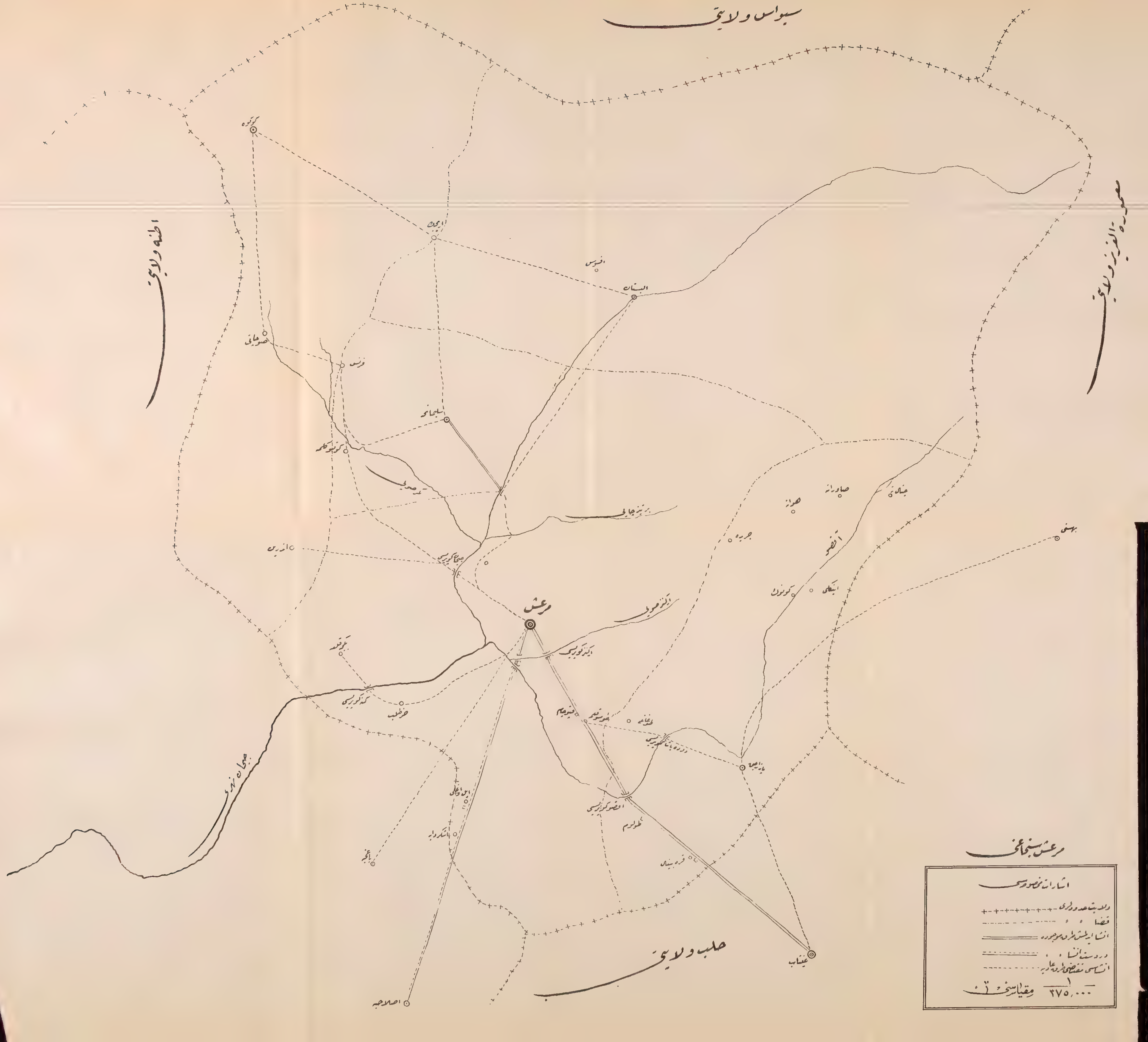

سیواس ولایتی
اطنه ولایتی
معمورة العزیز ولایتی
حلب ولایتی
مرعش
البستان
عینتاب
اصلاحیه
جیحان نهری
مرعش سنجاغی
اشارات مخصوصه سی
ولایت حدودلری
قضا " "
انشا ایدلمش طرق موجوده
در دست انشا " "
انشاسی مقتضی طرق عادیه
١/٢٧٥,٠٠٠ مقیاسی

محله مسجدلری‌ده داخل اولدیغی حالده طوقسان ایکی دانه جامع ومسجد واردر . بونلرده مدرسه‌لر کبی خرابیت وپیسلك ایچنده‌در . مسجدلر اوستلری طوپراق اوفاق بر‌ر اوطه‌لردن عبارتدر ؛ طاوانلری أورومجه‌ك دوتمش ؛ دابان تاخته‌لری چورومش ؛ صیوالری یا هیچ صیوانمامش ویا دوشمش برحالده‌در. بری محرابده اولمق اوزره شورایه بورایه آتیلیویرمش اولان برایکی کیلیم وحصیر اسکیسندن باشقه برشی یوقدر. آز چوق منتظم وزنکین کوروله‌ن جامعلرك خالی‌وکیلیملری اورایه‌سریلدیکی کوندن بری‌ییقانمامشدر؛ آلتلری توز، اوستلری کیرله دولمشدر . دنیاده هیچ بردینك معبدی بزده‌کی قادار اهمال ایدلمامشدر . بونك سببلرینی جوامع ومساجدك چوقلغیله برابر انتظام وطهارتنه باقه‌جق خدمه‌لرك بولنمامسنده ویاخود آزلغنده اسلاملغك روحلریمزه قدر نفوذ ایتمیوب پك ظاهری ومیخانیکی برشکل آلمش اولمه‌سنده آرامه‌لیدر .

جامعلرك آولیسنده بویوجه‌ك بر‌ر حوض واردر ؛ بوحوضك ایچنده عین زمانده بر چوق آداملر آبدست آلیرلر. بری، بشی یوقاریده صویك‌ایچنه توکورور وسومکورورکن کمال سکون ولاقیدی ایله دیکرلری‌ده آشاغیدن اوصویی آغزینه وبورنته آلیرلر . کویا بوصورتله تمیزله‌نیرلر ، نامازه حاضرلانیرلر . چونکه اونلره خوجه افندی « آقان صو مردارلق دوتماز » دیمش .

مرعشده ارمنیلردن باشقه‌خرستیان یوقدر . دردی اورتودوقس ارمنیلرینه‌دیکرلری قاتولیك وپروتستانلره مخصوص اولمق اوزره اون برکلیسا واردر . بوکلیسالرك الك‌کوتوسی بزم الك مهم جامعمزدن دها منتظم وتمیزدر . بری اسلاملره اوبری آلمان خسته‌خانه‌سنه عائد اولمق اوزره ایکی اجزاخانه واردر . بلدیه‌نك خاسته‌خانه‌سی یوقدر . یالکز آلمان میسیونرلرینه عائد اولارق برخاسته‌خانه واردر .

یدی خان واردر ؛ هیچ بر أوتل یوقدر : خانلر یاتیلاجق حالده دکلدر . کویلولر کیجه‌لکنه بر‌ر متالك ویره‌رك بو خانلرده مسافر اولورلر . یکی کله‌ن برمسافر ومأمور ایچون برقاچ کون بارینه‌جق بر اوتلك بولونمه‌مسنی شوکا حمل ایدییورم‌که « یکی کله‌جك مأمورینك اشراف قوناقلرنده مسافرایدیلمه‌لری عادتدر: طبیعی‌مأمورپرست اولان‌اشرافك بونده منفعتلری واردر . اوتل یاپیلیرسه بوندن محروم قاله‌جقلردر » . حتی بلدیه بوندن

اوچ‌سنه اول قصبه‌نك اولدقجه مهم برموقعنده براوتل یاپمق ایسته‌مش وفقط بوتون اشرافك أنکه‌ل اولمسیله یوز اوستی قالمشدر .

اوتوز قادار حمامی وار ایسه‌ده اولکیلرکبی بونلرك‌ده هیچ بری ألویریشلی ده‌کلدر . تمیز حمامه کیره‌ن برآدام مطلقا پیس چیقاجقدر : داقیملر کیردن أله آلینماز ؛ حمامك قاپیسنه یاقلاشیر یاقلاشماز بورنیکزی پك آغیر وآجی برقوقو دولدورور . ذوق معالیدن بوقادار محروم بیراقیلان بوزواللی خلقه آجیمامق ألده دکلدر .

بویوك وکوچوك سوقاق آرالرنده ییکرمی درت‌دانه کوپرو واردر . قرق قادار عمومی چشمه‌لری بولونور ؛ بوقادار بویوك بر قصبه‌ده قرق چشمه‌نك آزلغنه حکم اولونورسه‌ده هرأوده حتی بعضی دکانلرده آیریجه برر چشمه بولوندیغندن چشمه‌لر آز کوروله‌ملیدر . مرکز قصبه‌سنده قویو یوق دینه‌جك قادار آزدر .

— أولر —

مرعشده علی‌الاکثر اولر کرپچدن یاپیلیر ؛ اوزرلری طوپراقدر . بوراجه کیره‌میت استعمالی خرستیانلره مخصوص کبیدر . یاغمورلی زمانلرده داملر اوزرنده بر فعالیتدر باشلار . چولوق چوجوق اللرینه برر تاخته پارچه‌سی آله‌رق داملرك کنارلرینه اورمغه قویولورلر : بونلرك چیقاردیغی صدا آفاقی دولدورور ؛ بوعملیات بیتدکدن صوکرا تخمیناً سکسان ایله سکسان بش وطوقسان کیلو آغیرلغنده بولونان ویرلیلرجه (لوو = Lov) دینیله‌ن اسطوانی برداشیك یووارلانمه‌سی باشلار : یاغمور آلتنده بر ساعت قادار داملرده یووارلانمازسه أوده اوطورمق قابل دکلدر . هوالر آچیق اولدیغی زمانلرده چوجوقلرك اك أیی اویون یری دام اوزرلریدر : بعضاً از قضا داشی دامدن یووارلایه‌رق آشاغی‌یه دوشورورلر ومؤسف قضالره سببیت ویریرلر ؛ بر طاقم أولرده واردرکه برینك آولیسی اوکنده‌کی برباشقه أوك دامنی تشکیل ایدر .

اسلام اولرنده خلا، غسلخانه یوقدر . یالکز جامعلرك اتصالنده‌کی آبدستخانه‌لرك یاننده عمومه‌مخصوص بررغسلخانه واردر؛ بورالرده هرکس صویه کیره‌بیلیر. همان هرأوده برچشمه اولدیغندن ایلری کلمش اولمه‌لی‌که غسلخانه یاپمق زحمتنی چکمه‌یورلر.. صودوکومك

مرعش مناظرندن

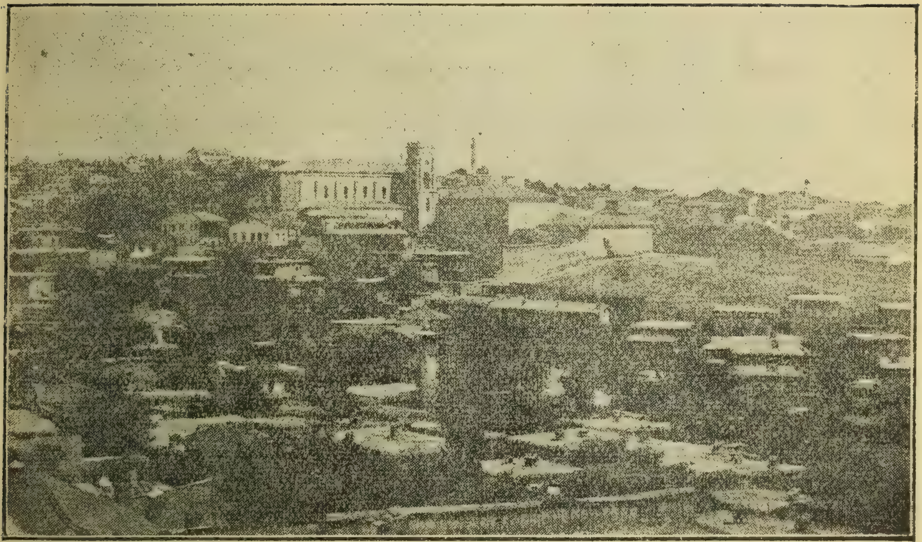

فرانسیسکنڭ راهبلرینه عائد مناستر وکلیسا . مناستر قسمی معارف اداره‌سی طرفندن
اشغال ایدیله‌رك دارالمعلمین اتخاذ اولونمشدر .

اقتضا ایدن کیمسه أوده‌کی چشمه‌نك اوکنه اوطورو ویریر : قیش زمانلرنده‌ده بویولده حرکت ایدرلرمش. بویوزدن برچوق خسته‌لقلر وقضالرك ظهور ایتمکده اولدیغنی یرلیلردن دیکله‌دم .

اولرده مطبخ اولمیوب یمکی اوطوردقلری اوطه‌نك اوجاغنده پیشیررلرمش. مرعشده اك کوزل بنالر خرستیانلره وبالخاصه اجنبی میسیونرلرینه عائددر . قصبه‌نك اك کوزل یرینده بولونان فرانسیسکن راهبلرینه عائدمناستر وکلیسا بواوجوز مملکتده اون‌ایکی بیك لیرا ایله وجوده کلمشدر . آلمان انکلیز میسیونرلرینه عائد کوزه‌ل مکتبلر واردر . هله آمریقا میسیونرلرینه عائد اولان بنالر قصبه‌نك اك کوزه‌ل و شرفلی بنالریدر.

— زیارتکاهلر —

مرعشده ایکی زیارت یری اولوب بری شهرك شمالنده وآخیرداغی أته‌کنده (٢٠٠) متره قادار یوکسه‌ك برتپه‌جك اوزرنده‌درکه بوکا اسلاملر (عثمان‌بابا) تپه‌سی وخرستیانلر (سورب سرکیس ویا طاقساراقول) تپه‌سی دیرلر . اسلام وخرستیانلر سنه‌نك معین کونلرنده بوتپه‌یی زیارت ایدرلر .

زیارتکاهیك دیکری مرعشك جنوبنده وسکز کیلومتره‌قادار اوزاقلغنده‌در: بورایی اهالی (مالك‌بن‌اشتر) حضرتلرینك تربه‌سی اولمق اوزره زیارت ایدرلر . کویا مالك‌بن‌اشتر مرعشیك فتحنده (میسرة بن‌مسروق‌العبسی) ایله کلمشلر ایمش ومحاربه نتیجه‌سنده بوراده شهید اولمش ایمش . بوروایت اولیا چلبیدن منقول ایسه‌ده دوغرو‌ده دکلدر . مالك اشتر حضرتلری حضرت علی (رضی) طرفندن مصره والیلك ایله کونده‌ریلیرکن معاویه خبر آلارق یول اوزرنده بولونان عرب شیخلرندن برینه پاره وعد ایدوب حضرت اشترك حقندن کلمه‌سنی سویلر ؛ اوده باله زهر قاتەرق مالك اشتر حضرتلرینه ییدیریر . حضرت بوندن متأثراً وفات ایده‌ر ؛ حتی بونك اوزرینه معاویه «ان‌لله جنوداً من‌عسل» دیمشدرکه ضرب مثل اولمشدر .

— احوال طبیعیه —

مرعش قضاسی تربیعاً (٤,٢٠٠) کیلومتره‌در . هیئت عمومیه‌سی اعتباریله طاغلقدر.

مرعشك شمالنده واقع آخیرداغی مرکزلوایه اوچ ساعت اوزاقده بولونان جیحان نهری کنارندن باشلایه‌رق شرقه ده‌غرو طولانی برشکلده (٤٠) کیلومتره قادار اوزار . آخیر داغندن صوکرا (مرك) داغی کلیرکه آخیر داغنه عموداً شماله دوغرو اوزانیر . بوداغلرك دیك وصارپ یرلری یوقدر . أنکیزه‌ك داغی مرعشك شرق شمالیسنده واقعدر . متعدد تپه‌لردن متشکل دائروی بر حالده بولونوب طولاً و عرضاً قرق کیلومتره امتداد ایدر . آخیر ، مرك ، أنکیزه‌ك داغلرنده استریدیه و مدیه کبی حیوانات بحریه بقایاسی بولونمقده‌در .

یاوشان داغی مرعشیك غرب جنوبیسنه مصادف اولوب (کاوور داغی) دینیله‌ن جبل برکته اتصال پیدا ایدر؛ (اولوداز) و (دولدول) تپه‌لرینی وجوده کتیریر. اولودازك تپه‌سندن قیصریه‌نك أرجیاس داغی کورولورمش . یاوشان داغی مرعش داخلندن باغچه قضاسی داخلنه دوغرو اوزانیر . تپه‌سی‌سیوری وصارپدر . بردن‌بره یوکسه‌لیر وآلچالیر. اوچورومل‌ری‌ده چوقدر : مرعش قضاسی داخلنده‌کی امتدادی تقریباً اللی کیلو متره‌در . (باش قونوش) ؛ داغی مرعشیك‌غربنده شمالدن جنوبه دوغرو اوزانمشدر. مرعشه اوتوز کیلو متره قادار اوزاقده‌در . باش قونوش ییکرمی کیلومتره طولنده اولوب سطح مائللره مالکدر . بو داغیك جیحان نهری ساحلنده بولونان تپه‌لرنده بر چوق حیوانات بحریه مستحاثه‌لری بولونمقده‌در ؛ برطاقم تپه‌لر تمامیله بونلردن میدانه کلمشدر .

(قاپی چام) داغی مرعشیك شرق جنوبیسندن و اوچ ساعت مسافه‌دن باشلایه‌رق پازارجق قضاسنه دوغرو امتداد ایدر . مرعش قضاسی داخلنده طولی یکرمی بش کیلو متره تخمین اولونور .

— روزکارلر —

مرعش روزکارلی برمملکت اولمق حسبیله تضییق نسیمی متحول اولوب روزکارسز وبراق کونلرده توریچه‌للی باروموترسنده جیوا ستونی (٧١٥) میلیمتره کوسترمکده‌در . مرعشده چوق قار یاغماز؛ علی الاکثر آخیرداغنه قار یاغدیغی حالده قصبه‌یه یاغمور دوشر کانون ثانی، شباط، مارت آیلرنده مرعشه چوق یاغمور یاغار : یاغمورلی کونلرده مرعش

یاشانمایه‌جق قادار رطوبت کسب ایدر . برکت ویرسونکه آرا صیرا أسه‌ن روزکارلر رطوبتی آزالدیر ؛ هوایی قورودور . دره‌لرك تعفنی ، سوقاقلرك مردارلغی آنجق پویراز طرفندن تمیزلندیکی ایچون مرعشلیلر پویرازه (بلدیه رئیسی) دیرلر .

پویراز اسرکن آغاجلری وبعض خفیف واختیاراولری ییقدیغی واقع اولور؛ شدتلی اسدیکی کونلر داش بنالری بیله صارصیور .

مرعشده منتظماً اسه‌ن روزکار یرلیلرجه (غربی) دینیله‌ن روزکاردرکه شباطك یاریسندن باشلایه‌رق آغستوسه قدر دوام ایدر : همان هرکون اوکله‌دن صوکرا بدأ ایله کیجه یاریسنه قادار أسر . بعض کره‌لرده کونلرجه دوام ایدر . یاز موسمنده مرعش حوالیسنه یاغمور یاغماز ویاپك آز یاغار ؛ بوروزکاری خلق زراعته نافع صایارلر . پویراز روزکاری غربی کبی منتظم برصورتده أسمز ؛ پویراز قیش کونلرنده أییجه صوغوق یاپار مرعشده نادراً شرق وجنوب روزکارلری أسر .

اورمانلر

آخیرداغی اوزرنده بوکون هیچ بر اورمان قالمامش ایسه‌ده یاقین وقتلره قادارقیمتلی آغاجلرله مستور ایمش . مرك‌داغنده برمقدار اورمان وارایسه‌ده چوق یرلری تخریب ایدیلمشدر . أنکیزه‌ك داغی کوزه‌ل اورمانلرله أورتولو اولوب قضانك الك بویوك اورمانی وجوده کتیرر. یاوشان داغنك اورمانلری وکوزه‌ل یایلالری‌وار ایسه‌ده أنکیزه‌ك داغی قادار قیمتلی آغاجلره مالك ده‌کلدر . اولوداز داغنده وتتیله کوزل اورمانلر وار ایکن بوکون همان قالمامش کبیدر .

باش قونوش داغی قصبه‌یه اوزاقجه اولدیغندن اورمانلرینی صاقلایه بیلمش . قاپی چام داغنك اورمانلری یکرمی اوتوز سنه‌در اوغرادیغی متمادی تخریبلر نتیجه‌سنده محو اولوب کیتمشدر .

مساحه

آخیرداغنك مساحه‌سی (٣٢٠) ، مرك داغنك (١٠٠) ، انکیزه‌ك‌داغنك (١٣٠٠)،

یاوشان واولودازداغلرینك (١٠٠٠) ، باش‌قونوش‌داغنك (٤٠٠) ، قاپی‌چام‌داغنك (٢٥٠) کیلومتره‌در . آخیر داغی سطح بحردن (١٨٠٠) ، مرك‌داغی (١٢٠٠) ، أنکیزەك داغی (٢٤٠٠) ، یاوشـان واولوداز داغلری (٢١٠) ، قاپی چام داغی (١٠٠٠) متره ارتفـاعه مالکدر. داغلرك ابراز ایتدیکی قایالر عادی‌قارا داشدن عبارتدر. اولودازده‌وولقان‌علائمی کورولمکده‌در . بوداغلرده برچوق نباتات وحیوانات انقاضی بولونور .

ایلیجه ، یالیکز باش قونوش ایله یاوشان داغی آره‌سـنده وجیحان نهری کنارنده واردر . صویی یکرمی درجهٔ حرارتده اولوب چلیکلیدر .

نهرلرك ابعادی

آدی	دەرینلکی متره	بویی کیلومتره	ئەنی متره
آقصو = آغصو	١	٥٠	٢٥
جیحان	٣	٧٠	٤٠
دەلی‌چای	٠,٥٠	١٥	١٥
أرکنەز	٠,٥٠	٣٠	١٠

کوللرك ابعادی

شکلی	آدی	دەرینلکی متره	ئەنی کیلومتره	اوزونلغی کیلومتره
شبه‌منحرف‌فه‌یقیندر	کاوور کولی	١٠	١٠	١٥
شبه‌منحرفدر	قوماشیر کولی	١٠	٣٠٠	٠١

آقصو نهرینك منبعی پازارجق قضاسنك جرید قریه‌سنده‌در ؛ مرعشك جنوبنده‌کی کوزل براووایی صولادقدن صوکرا جیحانه دوکولور. جیحان نهرینك منبعی نفس‌البستان قصبه‌سیدر ؛ آطنه‌دن کچەرك اسکندرون کورفزینه دوکولور. ارکنەز ودلی‌چای صولری آخیر داغندن چیقار ؛ آقصو ایله برله‌شیر ومرعشك پرنج تارلالرینی صولار . بو چایلر شباط آینده داشار وقورومازلر .

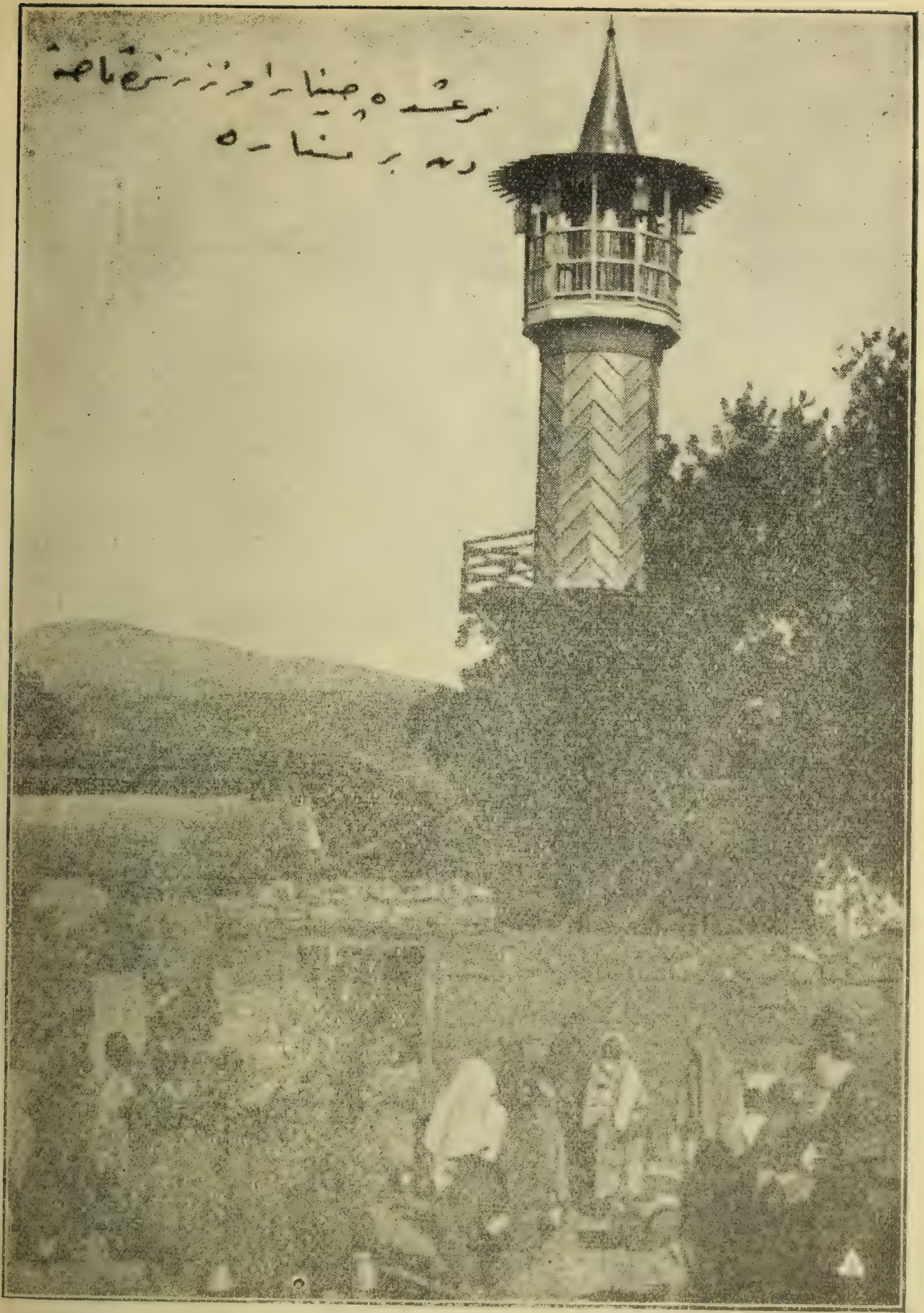

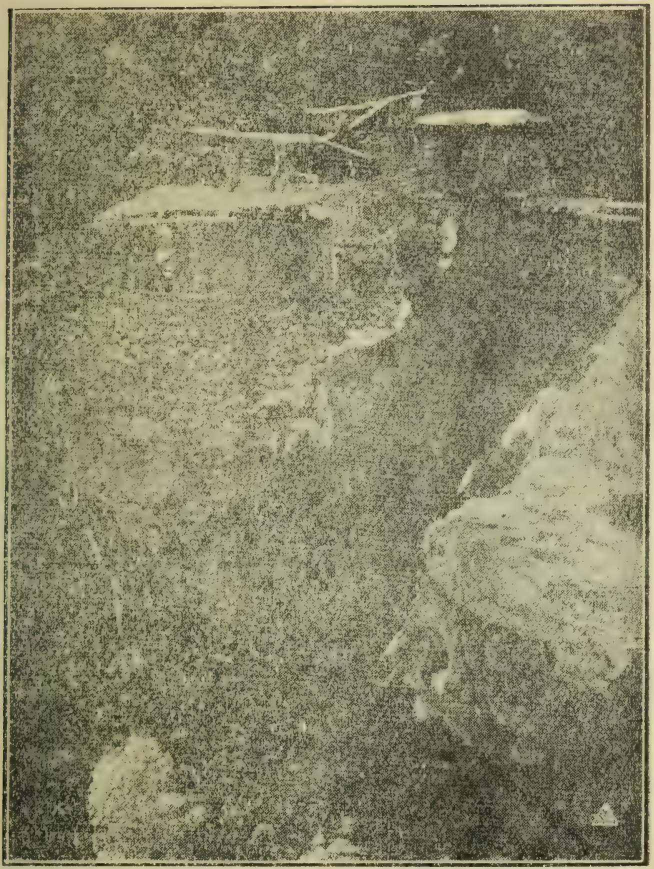

مرعشله زیتون (سلیمانلی) آراسنده‌کی داغلر اوزرنده اوفاق بر کوی .
بوکوی صارب بر قایا اوزرنده قورولمشدر. قارشیسنده‌کی قایایه ربط ایده‌ن کوپروجك
کسیلدیکی حالده بوکویه کیرمه‌نك امکانی یوقدر .

معدنلر

مرعش وحوالیسنده‌کی داغلرده دمیر، قورشون، باقیر، کومور معدنلری بولوندیغی کبی آسفالت، پترول، بیاض مرمر وطوز دامارلری دخی واردر . بونلرك هیچ بریسی‌ده ایشله‌نمه‌مشدر. یالیکز آوروپا دمیرلری مملکتمزده اوجوزلایاسی‌یه قادار زیتون داغلرنده اهالی ابتدائی برحالده دمیر اوجاقلری ایشله‌دیرلرمش .

مرعش کویلری

مرکز قضاسنه (١٠٩) کوی مربوط بولونوب الك بویوکلری آشاغیده کوسترلمشدر .

مقدار خانه	کویك آدی	
٢٧٢	اورچان	بوکویك اولری طوپلی بریرده دکلدر . بردره‌ده‌اوچ درت ساعت قادار اوزار کیدر .
١٦٦	دونکمله	یکیجه قلعه‌سی ناحیه‌سنك مرکزیدر
١٣٥	دونه‌کلی	
١١٤	آناباط	
١٥٦	کورتول	Curtul
١٦٤	خارطلاب	
١١٥	فاطمه‌لی	
١١٦	سیر	

سیرکویی‌ده طوپلو دکلدر ؛ پك صارپ داغلرك آراسنده اوچ بش اولی اوبه‌لردن عبارتدر . بوسیر کویلری خلقی هیچ بوزولمادیق تورکلردن عبارتدر؛ بونلرك شهر ایله اختلاطلری آزدر . لسانلرنده برچوق صاف تورکجه کلمه‌لر واردر . اخلاق وعاداتلرینه دائر آیریجه برکتاب یازمغه دکر . سیرکویلرینی تمامیله کزمه‌مدم ایسه‌ده برایکی اوبه‌سنه کیتدم . بونلر پك ابتدائی برحالده یاشایورلر . حتی برچوغی عسکره بیله کیتمه‌مش . سیرکویی یدی‌سکز ساعت امتدادنده‌در . شهره سکز ساعت مسافه‌دن جیحان کنارندن باشلار . بوداغلرده زراعت اولمدیغندن اهالی حیوانات ایله برنوع قاباقله تعیش ایدرلر . بوداغلرك بعضی یرلرنده کزرکن آیاق اوزری یوزویه‌مه‌مشدم ؛ کویلولر صیرتلرنده اللی

آلتمش اوقه‌لق یوك اولدیغی حالده پرواسزجه‌سنه قایادن قایایه آتلایوب سه کیورلردی . انسان بوزواللیلرك حالنه آجییور : فقط کندیلری بوحالدن ممنوندرلر . داغلرده آزاده یاشامغی اووالرده‌کی ژاندارمه قامچی‌سنه ترجیح ایدییورلر .

— نفوس —

مرعش قصبه‌سنك نفوسی (٣٢,٧٠٤) درکه بونك (١٠,٩٠٠) ی ارکك و(١١,٦٥٥)ی قادین‌اولمق اوزره‌مسلمان و(٣,٥٣٧) ذکور و(٤,٩٣٩) اناث خرستیاندن عبارتدر . مرعش وقراسی اهالیسندن (١٥,٠٠٠) قادار نفوسی زراعتله و(٢,٦١١)کیشی صنعتله اشتغال ایتمکده‌درلر .

مرعشده‌هرسنه اسلام‌عائله‌لرندن سکسان‌ایله آلتمش آره‌سنده طلاق‌وقوعه کلمکده‌در. مرعش لواسی‌داخلنده مکتوم برچوق نفوس واردر. هله‌بازارجق وآلبستان قضالرنده‌کی کورتلرك نصفندن فضله برقسمی جریدهٔ نفوسده یازیلی دکلدر .

— صنایع —

قصبه داخلنده ازمیر شرق خالی قومپانیه‌سنك برشعبه‌سی موجود اولوب یوزقادار تزکاه وجوده کتیرمشلردر. عامللری سکزاون یاشندن‌اعتباراً خرستیان‌قیزلرندن عبارتدر. خالیلرك ایپلری بویانمش اولارق ازمیردن‌کلیر؛ بورادە نمونه‌یه موافق اولارق طوقوندقدن صوکرا ازمیره کونده‌ریلیر . اورادن‌ده آوروپا وآمریقا سوق اولونور . خالی عمله‌سی کونده ایکی غروش وآلتمش پارا قادار برشی قازانیرلر. خالی عمله‌سی هرکون سکز ساعت چالیشمق مجبوریتنده‌درلر . خالیجیلقدن باشقه قادین صنعتی اولارق (ظریفه)جیلك نامنده برصنعت واردر ؛ مندیللرك کناری ایپه‌کله ایشله‌نیر وبونلره (ظریفه) دینیر ؛ بونلر آوروپا وآمریقایه کونده‌ریلیر . دانتله وال‌ایشلری کبی شیلر همان یاپیلماز کبیدر .

مرعشده اك رواجلی صنعت دباغلقدر . دباغلر عمومیتله اسلام وتورك اولوب ایجه پارا قازانیرلر . فقط کوسه‌له وپارلاق کبی شیلر چیقارمه‌سنی بیلمزلر . دباغلقدن صوکرا

مرعشده ساراج « سراج » اصنافی

مرعشده خرستیان قادینلری پاموق آتیبورکن

مارانغوزلق، پاپوجیلق، چولحه‌جیلق وسائره کابر. بوصنعتلرك هپسی‌ده ابتدائیدر . هیچ بریسی‌ده عصرك احتیاجنه موافق دکلدر . تقسیم اعمال یوقدر . (١٧٠) قادار دباغ دکانی (٣٠٥) قادار پاپوجی دکانی واردر . اولجه مرعشـیك ساراجلق صنعتی مشهور ایمش ؛ فقط بوکون محواولمش دیمکدر. صنایع ایچنده یالکز مرانغوزلق آزچوق ترقی کوسترمش ایسه‌ده‌بوده خرستیانلر واسطه‌سیله‌در. اسلام مرانغوزلری (کوله‌کجی) نامنی آلان‌عادی وقابا اصنافدن عبارتدر . بونلر صنعت نامیله پك بایاغی قووالر یاپارلر وبونلری سکز اون متالکه صاتمقله وقت کچیریرلر ؛ کوله‌ك تاخته‌سنی چوق کره‌لر جه‌ویزدن یاپارلرکه اونك تاخته‌سی کوله‌کدن داها قیمتدار ایسه‌ده بونی کیمسه تقدیرایتمز .

— زراعت —

مرعشده زراعت حالا اسکی اصولده اجرا ایدیلر ؛ الڭچوق چلتیك زرع اولونور ؛ شهرك یاقینلرینه قادار أکیله‌ن پرنج اورتالغی ایصـتمه‌یه بوغار. مرعش زراعی هریرده اولدیغی کبی چوق بورجلیدر ؛ چونکه آغالرك ثروتی و کچینجه‌سی رنجبرك صیرتندن‌در ؛ احتکار ایله‌در .

فائضك مقداری یوزده اوتوزبشدن باشلار . کویلریله برابرمرعش قضاسنك حصوله کتیردیکی حبوبات آشاغیده کوسته‌ریلمشدر :

بوغدای ، آرپه ، چاودار (١٢,٠٠٠,٠٠٠) اوقه ، پاموق (٢٥,٠٠٠) ، پرنج (٥,٠٠٠,٠٠٠)، مصرداریسی (١٥,٠٠٠)، قومداری(١٠,٠٠٠)، نوخوت (٢٠٠,٠٠٠)، بورچاق (٥٠٠,٠٠) ، فاصولیه (٥,٠٠٠) ، مرجمك (١٢٥,٠٠٠) ، باقلا (١٥٠,٠٠٠) ، بوکرولجه (١٥٠,٠٠٠) ، سیسام (١,٠٠٠) ، پاتاتس (٥,٠٠٠) اوقه حاصل اولور .

(١٥,٠٠٠) زیتون آغاجی ، (١٥,٠٠٠) آجی‌بادم آغاجی ، (١٠,٠٠٠) جهری آغاجی واردر .

— اورمان آغاجلری —

آدی	كيلومتره مربعى
دولدول	٤٠
قاپی چام	١٠٠
كوك دره	١٠٠
كوشوركه = Cuchurgué	٠٢٥
دولامان	١٠٠
باش قونوش	١٥٠
برتيز	٢٠٠

— حيوانات اهليه —

مرعش قضاسی حيوانات اهليه‌سی (٥٦,٠٠٠) كچی ، (٧,٠٠٠) قويون ، (١٠,٠٠٠) اوكوز ، (٣٠,٠٠٠) اينك ، (٥,٠٠٠) دانا ، (٥٠٠) مالاق ، (٥٠٠) دوه ، (٣,٥٠٠) قيصراق (٢,٠٠٠) باركير ، (٦٠,٠٠٠) أشك ، (٣,٠٠٠) قاطيردر .

لوا داخلنده يوزبيك دونومه ياقين باغ واردر؛ بونلردن ييكرمی ميليون اوقه‌يه ياقين اوزوم آلينير. اوزوملرك نصفی تازه ايكن استهلاك اولونور . كيريسندن پكمز، باصديق ، پستيل ، صامصه ، صوجوق كبی شيلر ياپيلر . مرعشه مخصوص اولان (راواندا) طاتليسی بريرده ياپيلماز . اسلاملر اوزومدن مسكرات چيقارمازلر .

— اورتاقجيلق —

مرعشده اورتاقجيلق ايكی اصولده ياپيلر ؛ برنجيسی اراضی وتوخومی مال صاحبی تدارك ايدر. أمه‌ك وحيوانات رنجبره عائددر. حاصلات ؛ عشر چيقدقدن صوكرا آرالرنده نصف

خارمان یرنده پرنج حصادی

اولارق تقسیم اولونور . ایکنجی اصول : اراضی کوبره‌لی وبیته‌ك اولان یرلرده یاپیلیرکه برنجیسی کبی توخوم‌وطوپراق مال‌صاحبنه عائددر. چیفتجی‌حیواناتیله برابر چالیشیروحاصلاتی میدانه کتیریر ؛ ایچندن بشـده ایکیسنی آلیر ؛ کیریسنی آغایه ویریر . مرعش طوپراغی زراعته فوق‌العاده مساعددر . طوپراغیك ترکیبنده چوق مقدارده (ئوموس) = مواد عضویه واردر . کیللی طوپراقلرده چوقدر .

— میوه آغاجلری —

مرعش قضاسنك طوپراغی زراعت وسبزه ایچون چوق یارایشلیدر ؛ هوا وصویك بوقادار أیی امتزاج ایتدیکی بریرکورمدم ؛ هرتورلو میوه وحبوبات یتشـدیرمك امکانی موجود اولدیغی حالده استفاده ایدیله‌میور .

أیی میوه بولونمیور ؛ هله آلما وآرمودك آشیلانمشی‌یوقدر ؛ داغلرده‌یبانی برصورتده بیته‌ن آخلادلری یرلر . پك کوزل قایصی ، شفتالی ، نار ، أریك یتشدیره‌جك اولان بو سخی طوپراقده میوه نامنه عادی وکوتوزه‌ردالیدن باشقه برشی یوقدر .

وقتیله أیجه زیتون آغاجی وارایکن (٣٢٦)سنه‌سنده‌کی صوغوق هپسنی محو ایتمشدر. صوکرا مسلمانلر برداها هوس ایدوبده‌دیکمه‌مشلر . اووقتلر (٢٠٠٠٠) اوقه قدرزیتون یاغی وبش‌بیك اوقه قادار زیتون حاصل اولورمش . مرعشیك جیحان نهرینه ساحل اولان داغلرنده وپازارجق قضاسی اورمانلرنده میلیونلرجه یابانی زیتون آغاجلری واردر. کویلیلرجه اودون‌یرینه یاقیلمقده‌در . مرعش داغلرنده صاییسز فیستیق وبادم آغاجلری واردر . بونلردن باشقه یابانی اوزوم آصمه‌لری ویابانی چیله‌كدخی بولونور ؛ داغ‌تپه‌لرنده آصمه‌لرك بولونمه‌سندن آکلاشـیلیورکه اوزومك وطنی آناطولی وطوروس داغلریدر . اوزوم دنیـایه بورالردن داغیلمشدر . مرعشیك ابتدائی باغلرنده (٣٦) چشید اوزوم صاییلمقده‌در .

ایلك بهارده داغلرك چیچکلری‌پك لطیفدر ؛ هرطرف‌مائی وصاری سنبللرله‌دونانیر. برچوق مورمنه‌کشه‌لر کوزل قوقوسیله اورتالغی دولدورور . آندارین داغلرنده منه‌کشه اوراقلرله بچیله‌جك قادار چوق اولورمش ؛ اورمان حاصلاتندن آنجاق قدرت حلواسی فیستیق ، ثحلب ، جهری ، ماظی ، منه‌کشه قوروسی کبی اوفاق‌تفك شیلر اجنبی‌مملکتلرینه کوندریلیر .

يوللر

مرعش يول خصوصنده پك فقيردر ؛ قصبه‌نك ايچريسی بللی باشـلی كوزل وبويوك جاده‌لردن محروم اولديغی كبی مركزی ملحقاتنه باغلايه‌جق عمومی يوللردن‌ده محرومدر . همان شمدی‌يه قدر كلوب كيدن مأمورلردن هيچ بريسی بوخصوصی دوشونمه‌مشدر؛ چارشيده بازارده ومحله آرالرنده اويله ايزبه پيس وقارانلق سوقاقلر واردركه كچركن أوركه‌مك قابل دەكلدر ؛ بوپسلكه وانتظامسزلغه باقدقجه انسان شـاشيور ؛ ذوقدن ، بنلكدن بوقادار محروم بيراقيلان بوزاواللی خلقه آجييور .

مرعشی عينتابه ربط ايدن اللی ايكی كيلومتره قادار اولدقجه منتظم برشوسه‌وارايسه‌ده اون‌سنه‌دنبری چاليشيلديغی وبرچوق پارالر صرف ايديلديكی حالده حالا اكمال‌ايديلمه‌مشدر . وقتيله باشلانيله‌رق پك آزبرقسمی ياپيلدقدن صوكرا بيراقيلان (مرعش ـ اصلاحيه) يولی واردركه باغداد دەمير يولنك اكمالندن صوكرا بويوك براهميت قازانه‌جقدر .

مرعشی اطرافنه باغلايان منتظم هيچ بريول يوقدر ؛ كويلره‌وحتی قضالره كيدن‌يوللر پك‌فنا ، خراب وقيش زمانلرنده تهلكه‌ليدر .

مكتبلر

مركزده آلتی‌سنه‌لك براعدادی ، نهاری ودرت سنه‌لك اولمق اوزره بردارالمعلمين واردر . (٣٣٠) سنه‌سی لوانك استقلال كسب‌ايتمه‌سی اوزرينه دارالمعلمين (٣٣١)سنه‌سی ايلولنده آچيلمشدر . بونلردن‌باشقه طوقوز ذكور ابتدائيسی وبرانات رشديسی واردر . اولجه بوتون لواده مكاتب ابتدائيه‌يه‌دوام ايدن‌طلبه (١٥٣١)ايكن (٢٩٠٦)يه بالغ‌اولمشدر.

اعدادی مكتبی (١٣١٧) سنه‌سنده تأسيس ايديلمشدر . شمدی‌يه قدر (٨٣١) طلبه قيد اولونمش و (١٥٠) سی شهادتنامه آلمغه موفق‌اولمشدر. بوكونه قادار اعدادی‌يه‌ياپيلان مصارفات عموميه (٧١٤٢٠٠) غروشدر .

مركزده‌كی ابتدائی مكتبلری شونلردر : نمونۀ عرفان ، بيلكی باغچه‌سی ، علاءالدوله چوجوق يوواسی ، عثمانجق ، آلتای ، اوقومه يوردی ، بيلكی يوردی ، شهسوار بك .

مرعش (بیلگی باغچه‌سی) طلبه‌سی ال ایشلری درسنده یاپدقلری طوپك تجربه‌سنی اجرا ایدرلرکن

اولجه مرکزده موجود ابتدائیلره (٥٢٣) ارکك (٦٣) قیز چوجقی دوام ایدرکن بوسنه یعنی (٣٣١ ـ ٣٣٢) سنهٔ درسیه‌سنده (١٢٣) قیزو (١٠٦٠) ارکك طلبه دوامه باشلامشدر .

مرعش لواسنك واردات خصوصیه‌سیله معارفه صرف ایدیلەن مقداری آشاغیده کوستەریلمشدر :

	٣٣١ سنه‌سی غروش	٣٣٢ سنه‌سی غروش
عموم لوانك واردات خصوصیه‌سی	١,٤٠٠,٨٠٥	١,٢٦٣,٨٨٠
معارف تخصیصاتی	٤٢٥,٧٥٩	٤٩٤,٥٨٥
بودجه‌ده مرکز مکاتب عمومیه‌سنه‌ویریله‌ن	٢٠٢,٦٣٠	٢٨٤,١٥٠

مرعش قضاسنك (٣٢٩) سنه‌سنده‌کی وارداتی آشاغیده‌کی جدولده کوستەریلمشدر :

غروش	نوع واردات
٢٦٥٨٥٠	املاك واراضی ویرکوسندن
٠٨٩٩٣٦	تمتعاتدن
٢٤٥٧٩٦	طریق بدلاتندن
١٤٩٤٤٠٠	اعشار بدلاتندن
٢٨٩٥٠٠	اغنام رسومندن
٠١٧٣٧٠	ویرکو تذکره‌سندن

آشاغیده‌کی جدولده (٣٢٩) سنه‌سی مصارفات عمومیه‌سنی کوستەریر :

غروش	محل صرف
٤٢٦٣٩٦	مالیه
٠٢٥٨٨٦	دفتر خاقانی
٢٩٧٦٨٤	داخلیه
٥٤,٥٢٢	امنیت عمومیه

غروش	محل صرف
١,٣١٩,٩٦٧	حربیه
٨٩٩,٦٥٠	ژاندارمه
٢٥٣,٥١٠	عدلیه
٨٧,٦٣٦	علمیه
٦٠,٣٢٠	تجارت وزراعت
٢,٤٠٠	معارف
٥,٣٠٨	نافعه
٨,٦٧١	اعمالات حربیه
٣,٤٤١,٩٥١	یکون
٦٩٦,٤٩٦	مخصصات ذاتیه تأدیاتی
٤,١٣٨,٤٤٧	یکون
٣٣٩,٠٦٠	ادارۀ خصوصیه حسابنه کلەن حوالەدنکه بوحوالەنك (٢٤٣,٨٩٣) غروشی معارفه و (٩٥,١٦٩) غروشی نافعەیه عائددر .
٤,٤٧٧,٥٠٧	

مرعش لواسنك (٣٣١) سنەسی واردات ومصارفات عمومیەسی آشاغیده کوستەریلمشدر :

غروش	
٩,٧٩٧,١٠١	واردات
٤,٧٩٣,٧٠٤	صرفیات

دارالمعلمینه تطبیقات مکتبی اتخاذ اولونەجق بولونان (علاءالدوله) مکتبی طلبەسی اوزرنده یاپیلان بوی وتشکلات تدقیقاتی آشاغیده‌کی جدولده کوستەریلمشدر :

مرعشده (ارکنه‌قون) بایرامی

یاش	بوی		کوکس		باش		آغیرلق	
	سانتیمتره دن	سانتیمترهیه قادار	سانتیمتره دن	سانتیمترهیه قادار	سانتیمتره دن	سانتیمترهیه قادار	کیلو دن	کیلویه قادار
٧	١٠٧	١٢١	٢٣	٢٧	٤٦	٥١	١٩	٢٦
٨	١١٥	١٢٦	٢٣	٢٨	٤٨	٥٢	٢٣	٢٨
٩	١٢١	١٢٩	٢٣	٢٩	٤٨	٥٢	٢٤	٢٨
١٠	١٢٢	١٣٢	٢٤	٢٩	٤٨	٥٢	٢٤	٢٩
١١	١٢٢	١٣٦	٢٤	٢٩	٤٨	٥٥	٢٨	٣٣
١٢	١٢٢	١٤٠	٢٧	٢٩	٤٩	٥٥	٣٠	٣٥

کتبخانه

مرعشده اولجه کتبخانه یوق ایمش . یالکز شکرلی جامعنك دولابی ایچنده اوتوز قرق جلد قادار کتاب موجود اولوب هپسی ده اسکیمش ویپرانمشدر . بوراده بعضی قیمتدار اثرلر موجود ایمش؛ فقط بوندن اون سنه اول بورایه کلهن برمصرلی بونلری سچوب کوتورمشدر . جامع کبیرك آولیسندهکی موقتخانهنك ایچندهده برکتبخانه موجود ایسهده اون بش جلد قادار اسکی ویپرتیق کتاب قالمشدر . بوکتابلر فقه وتفسیره دائردر . یالیکز بوراده أل یازمهسنی برمصحف شریف واردرکه (غلاءالدوله) طرفندن وقف ایدیلمشدر. مصحفك قابنده وتفنهشاهداولان اقرباومقربلرینك امضالری واردر . بوکتابده دیکرلری کبی تقدیر ایدیلمیور : توزلر ایچنه وقورتلرك دندان تخریبنه بیراقیلهشدر .

مرعشه مواصلتعاجزیدن صوکرا کتبخانه نقصانلغی نظردقته آلارق عمومی برکتبخانه تأسیسنه تشبث ایتدم ؛ (٤٥٠) جلد قادار معتبر آثار طوپلایهرق دارالمعلمین داخلنده (کتابأوی) نامیله برکتبخانه آچمغه موفق اولدم . بوخصوصده اشرافدن وارباب مراقدن نجیب افندی زاده درویش بکك بویوك همتلری سبق ایتمشدر .

کتبخانهده موجود کتابلرك باحث اولدیغی فنلر آشاغیده کوستهریلمشدر :

تفسير	حديث	فتاوى وفقه	عقائد	اخلاق وموعظه	فلسفه وتصوف
٨	٢	١٩	٦	٤	٣
تاريخ	رياضيات	قوانين	اقتصاد	طبيعيات	ادبيات
٢٦	٢	١١	٢	١٩	١٩
رومان وحكايات					
٤					

متباقى كتابلر آداب ، لسان ، قواعد ، محاضرات ، دينيات وسائره‌دن باحثدر .

موزه خانه

مرعشده برده موزه شعبه‌سى تأسيسنه‌تشبث ايله‌دم؛ شهرداخلنده بولابيلديكم آثارى نقل‌ايتدم ؛ هيتيت آثارندن سكز دانه هيكل‌ألده ايتدم . يونانليلره‌عائد اوچ داش بولدم؛ ايكى‌ده لاتين ورومااليلره عائد آبده بولدم . برچوق زمانلر مرعش حواليسى هيتيتلره جولانكاه اولديغى جهتله بونلره عائد آثاره تصادف ايديليور . اميد ايديلن بعض تپه‌لرده وهويوكلرده حفريات‌اجرا ايديله‌جك‌اولسه‌يك‌مهم وقيمتلى آثارك‌الده ايديله‌جكى شبهه‌سزدر. مرعشـه ياقين كويلرده‌ده برچوق هيتيت آثارينه تصادف ايديلمكده‌در . زنجيرلى‌يه ياقين اولان حاجى‌ببه‌كلى قريه‌سيله مرعشه اوچ ساعت اوزاقلقده بولونان (تەكرەك) نام‌كويده بعض آثار ومقابره تصادف اولونمقده ايمش .

مرعشده بولونان الك مهم هيتيت اثرى مرعش قلعه‌سيدر : قلعه‌نك شكلى مستطيله ياقيندر ؛ قلعه برتپه اوزرينه ياپيلمشدر ؛ قلعه‌نك تمه‌للرى دەرين دەكلدر: بعض طرفلرده ياريم متره‌در . الك درين يرلرنده برمتره‌يى كچميور . اوزونلغى (١٢٨) متره ، أنى (٦٠) متره اولوب ديوارلرينك قالينلغى (١٦٠) سانتيمدر . قلعه‌نك هيتيتلره عائد اولديغنده شبهه يوقدر . آمريقا ميسيونرلرى طرفندن نويورقه آشيريلان ونويورق موزه‌سنده (١٠٩٤) نومروده مقيد اولان داش‌قلعه‌ده بولونمشدر .

مشهور مرعش آرسـلانى قلعه ديوارى اوزرندن چيقاريلمشــدر ، انكليز مؤلفلرندن (ژون‌غارستانغ) (١٩١٠) سنه‌سنده لوندره‌ده‌طبع‌ايتديرديكى بركتابنده آرسلانك‌صوكرادن برتعمير اثناسـنده ديواره قونمش اولديغى واولجه قلعه داخلنده‌كى سرايك مدخلنده بولونديغنى يازييور .

— تجارت —

اهالینك پك آز قسمی تجارتله اشتغال ایدر ؛ تجارلرك یوزده آلتمشی خرستیاندر . مرعشده کوچوك و بویوك ، بشیوز کیشی تجارتله اوغراشیر . . شیمدی‌یه قادار بر ایستاتیستیق دوتولمه‌مش ایسه‌ده منسوب اولدیغی دائره‌نك تخمیننه نظراً مرعشیك ادخالاتی (٥,٠٥٠,٠٠٠) واخراجاتی (١٧,٥١٤,٠٠٠) غروشدر. الكچوق اخراج ایدیله‌ن اشیا بروجه آتیدر: کراسته ، پرنج ، جهری ، یوك ، یاپاق ، ماضی ، سختیان ، کوسه‌له ، ساراجلغه متعلق اشیا ، آلاجه وعبا ، خالی ، کیلیم ، فیستیق ، خام‌دری ، کورکلك‌ده‌ریلر ، قطران ، بوبر ، فاصولیه ، اوزوم ، پكمز ، یاغ ، پینیر ، قاناپه ، قولتوق ، صاندالیه .

مرعشه ادخال ایدیله‌ن اشیاده شونلردن عبارتدر :

باصمه ، بز ، قهوه ، شکر ، اون ، صابون ، غاز ، طوز ، اشیای عطاریه ، کوسه‌له ، باقیر ، ده‌میر ، جام وسائره .

مرعشیك ادخالات واخراجاتی چوق کره حلب واسکندرون طریقیله وقوعه‌کلیر ؛ آطنه وعثمانیه طریقیله‌ده مناقلات تجاریه‌لری واردر .

مرعشده اوقادار بویوك برثروت ونقد یوقدر ؛ یالیکز برقاچ سنه‌دنبری پرنج حاصلاتی أیی کاربیراقمغه باشلامشدر ؛ یولی اولمایان برمملکتك صنایع وتجارت خصوصنده پك کیری قاله‌جغی بدیهیدر .

صوك

ایچنده‌کی یاکلشلر

یاکلش	دوغرو	صحیفه	سطر
چوق چوق	چوق	٣	١
عثمان غازی	اورخان غازی	٧	٦
سیاحتنی	سیاحتنامه‌سنی	١٢	١٣
یکی	بکی	١٣	١٠
آغینی	آغیتی	١٣	٢٦
نادشاه	نادرشاه	١٥	١٨
ئه‌نکینله‌شمش	زه‌نکینله‌شمش	١٥	٢٦
بونلره	پوتلره	١٥	٢٦
٦٧١	٧٦١	١٩	٢٢
بوکدن	بوکوکدن	٢٢	١٦
ینوچی	نیوچی	٢٢	١٨
بیکیتلکی	بیکیت	٢٣	١
عقلی	عقللی	٢٣	٢
بویوك ایمش	بویوك برذات ایمش	٢٣	٢
آغینی	آغیتنی	٢٤	١
دوره‌ن	دوزه‌ن	٢٩	٥
و	،	٣٠	٣
،	و	٣٠	٣
مقدسینك	مقدسیك	٣٠	٢٤
استانبولده	استانبوله	٣٦	١٠
ئه‌سره‌ك	یه‌سره‌ك	٤٠	٨
بانز	باتیر	٤٦	١١
تربیه‌سی	تربه‌سی	٥٢	٢٠
ساحبی	صاحبی	٥٤	١٥
حقیقیت	حقیقت	٥٥	٣
اوچ	اوج	٥٩	١٤
دوز	طوز	٦٠	٢
یورودیلرسه	یورودیلرسه‌ده	٦١	٣
نه‌یاپمشلر	نه‌لر یاپمشلر	٦٥	١٢
آدامیك	آدامیكده	٦٥	١٣
ثش	ششن	٦٨	٩
قادینیدر	قیزیدر	٦٩	١٨
چشدی	کوچشدی	٧٠	٢٥
برکوی	بره‌ر کوی	٧١	٦
حیسه	حبسه	٧٣	١٥
سته‌سنده	سنه‌سنده	٧٤	١٦
غاوغا	غاوغالر	٧٩	١٣
بکیسی	بکجیسی	٨٤	٢٥
قبریم	قیریم	٨٦	٧
قاراجا	قاراجار	٨٦	١٢
آنا	آتا	٩٢	٩و١٠
یاپمق	یایمق	٩٧	٢٢
تختی	تختنی	١٠٧	٩

معارف وكالت جليله‌سی حسابنه مطبعهٔ عامره‌ده

دردست طبع بولنان آثار

كوچك آسيا ـ ايكنجی جلد	شارل تكسيه ـ علی سعاد بك
اجتماعی تقسيم عمل	مدحت بك
قانت فلسفه‌سی	محمد امين بك
هندسهٔ تحليليه	شكری بك
لطفی پاشا تاريخی	لطفی پاشا
تورك تاريخی	رضا نور بك
تاريخ عمومی ـ برنجی جلد	دارالفنون ادبيات مدرسه‌سی مدرس ومعلملرندن بر هيئت طرفندن ترجمه ايدلمشدر
موغول تاريخی ـ برنجی وايكنجی جلدلر	مصطفی رحمی بك
عثمانلی مؤلفلری (٣ جلد)	طاهر بك
روح القوانين ـ ايكنجی جلد	حسين ناظم بك
اورخون آبده‌لری	نجيب عاصم بك
دول اسلاميه	خليل بك
مكتب وجمعيت	عونی بك
يازی رهبری	اسماعيل حقی بك
جوجوق رهبری	ابراهيم علاء الدين بك
قاموس رياضيات	مرحوم صالح ذكی بك
الواح نقشيه	حليل بك
تربيه مصاحبه‌لری	شكيب بك
استانبول تاريخی ـ ايكنجی جلد	ضيا بك
«ئه‌سمن» حقوق اساسيه ـ برنجی جلد	احمد رشيد بك
«دوكی» حقوق اساسيه ـ ايكنجی جلد	ادهم بك
مفصل تورك تاريخی بشنجی جلد	شمس الدين بك
» ـ برنجی جلد	» »
كميات موهومه ـ توركجه قسمی	شكری بك
» ـ فرانسزجه قسمی	» »
نوطلر وكتبخانه‌لره دائر اصول تصنيف	جلال اسعد بك

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 0[illegible]378 5
DS
51
M33
A83